
BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
24 G
4

M. TVLII CICERONIS,

ET DEMOSTHENIS

Sententiæ insigniores.

Ad hæc

APOPHTHEGMATA,

Ex CC. ueteribus Oratoribus, Philosophis, & Poetis selecta.

Ex castigationibus Bartholomæi Magij Anglarensis.

ACCESSIT RECENS ISOCRATIS SENTENTIARVM *ab eodem* MAGIO *collectarum*,

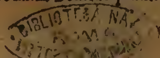
Libellus, nunc primùm in lucem editus.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS,

Apud Nicolaum Beuilacquam. 1569.

CLARISS. VIRO IOANNI DONATO, CL. VIRI BERNARDI F.

Bartholomæus Magius Anglarensis. S. P. D.

VM Rerum omnium, quæ nobis uſui eſſe poſſint, IOAN. DONATE, Vir Clariſſime, nihil ſit aptius ad animi oblectationem, quàm lectionis uarietas faſtidij expultrix, & ſtudiorũ irritatrix; ego, qui ſæpe, & multũ in uarijs auctoribus inſudandum ei eſſe duxeram, qui tranquillè, & placidè uitam traducere ſtudeat; iam inde à puero, humanioribus literis addictus, uariorum maximè librorũ ſupellectilem comparaui, nihilq; mihi fuit antiquius, quàm ut optima quæque exemplaria nocturna (ut inquit ille) diurnaque manu uerſarem. Quamobrem uſuuenit, legendis uarijs auctoribus, ut in his præſtantioribus uel caperer, uel incenderer, adeò ut ex ipſis mihi uerborum copiam, figurarum uarietatem, & componendi rationem deſumere ſtuderem, ac ad exemplum uirtutum omnium pro uiribus mentem ipſe dirigerem, arderemq; cupiditate incredibili, neque ut arbitror, reprehendenda, ingeniũ ſcriptis alienis illuſtrandi. Verùm præ cæ-

teris solus uisus est Cicero uarietatem in scribendo complecti plenam cuiusdam uoluptatis, quæ uehementer animos hominum allicere, ac retinere possit. Nam, ut iudicium ipse meum minimè dissimulem, sed quæ sentio proferam; nullus est omnino scriptor in Latina lingua, quem tantopere cognosci, edisciq; oportuerit, atque Ciceronem. Mihi siquidem uidetur cùm se totum ad imitationem Græcorum contulisset, uim ac grauitatem Demosthenis effinxisse: Platonis copiam, atque amplitudinem expressisse: Isocratis uerò iucunditatem, & uenustatem multa cum laude repræsentasse. Nec uerò quod in quoque optimum fuit studio consecutus est tantùm, sed plurimas, seu potius omnes ex seipso uirtutes immortalis ingenij, ac extra omnem aleam positi ubertate extulit. Præterea illud in primis ante oculos uersabatur quod est à Quintiliano scriptũ: Ille (inquit) se profecisse sciat, cui Cicero ualde placebit. Itaque euoluenti mihi quædam Ciceronis, & aliorum, qui ex eius scriptis aliquid in communem usum composuerunt, uolumina, obtulit se ἐγχειρίδιον, quod Ciceronis Sententias, Similia, Parabolas, Apophthegmata, cum uariorũ Poetarum, Oratorumq;, ac Demosthenis etiã Sententijs, & libello Des. Iacotij De Philosophorum doctrina, cõtinebat. Quod cùm librariorum incuria maximè esset deprauatum, & mendis squaleret innumeris, opem ut ferrem me orare, atque obtestari uidebatur.

tur. Quamobrem operis repurgandi prouinciam suscepi: idq; à me factum est, partim ut studiosæ prodessem iuuentuti, cuius manibus huiusmodi scripta sæpius teruntur: partim ut Nicolao Beuilaquæ Typographo gratificarer optimo, qui nec sumptibus, nec laboribus parcit unquam, ut emendatiora ex officina sua prodeant in dies optimorum auctorũ exemplaria. Opus igitur planè lacerũ, ac fœdatum, sæpe ac sæpius non sine tædio ac stomacho euolui, altis in gurgitib. è quib. hoc aliena hauserat, & concinnarat industria, expiscatus sum; deprauata integris contuli, & innumeris penè locis restitutis, maculisq; elutis, quadam quasi παλιγγενεσίᾳ ad uitam reuocasse meo quodam iure affirmare possũ. Verũ enimuerò neq; hic laboris modus fuit: si quidem amici aliquot, qui id me obijsse muneris intellexerant, opus ad huc quasi imperfectum uideri, quod Isocratis suauissimi Oratoris, ac nitidissimi sententias minimè comprehenderet, contendebãt. Itaq; horum, præsertim uerò Pyrrhi Mazzonij iuris prudentiæ studiosissimi, & humaniorum literarum amatoris summi, hortatu, ex Isocratis scriptis, quæ ad ætatem nostram peruenerunt, uel quæ Isocratis titulo circũ feruntur, optimas quasque sententias selegi, & in loca conieci congrua, libellumq; composui, atque ἐγχειρίδιον, hac non mehercle contemnenda accessione locupletaui. Chalcographo autem in præsentia editionem parante, haud equidem committendum

dum putaui,ut patroni eruditiſſimi, clariſſimiq́; nomen,quod non tam Genij,Tutelarisq́; Dei,quàm autei propylæi uicē exhibere poſſit,liber hactenus ἀκέφαλος,ſibi deposcat. Tuo igitur nomine percelebri,nobiliſsime,atque eruditiſsime IOANNES DONATE, paruum hoc uolumē duxi eſſe exornandum,is etenim es, quem non ſolùm Venetæ florētiſsimæ Reip. Princeps optimus, Ordo ampliſsimus Senatorius, & reliqui omnes,qui te patriæ utilitatem,ac libertatem priuatis commodis, atque adeò uitæ propriæ ſemper prætuliſſe perſpexerunt, chariſsimum habent, & laudibus, encomijsq́; efferunt, ac ſtatuis dignum prædicant;ſed quem Italia noſtra,Hiſpania,Gallia,prouinciæq́; aliæ, ad quas iam nominis tui fama peruaſit,ſuſpiciunt,& nouum uerè Catonem priſcæ ſeueritatis, & prudentiæ columen,uirtutum omnium ſpecimen,Oratoriæ facultatis fontem uberrimum admirantur. Adde quòd ſententijs optimis,uerbisq́; lectiſsimis ad oratoriæ artis,cuius arcem hodie tenes,præſcriptum tua cùm ſemper exuberet oratio, ſi congruis quemque muneribꝰ afficere par eſt;nulli magis,quàm tibi,uir Clariſsime,Latinæ, & Græcæ facūdiæ principum ſententiæ dicari debuerunt. Accedit eo, quòd cùm Hieronymum Magium fratrem meum, quem ſemper (quæ tua eſt humanitas) non uulgari beneuolentia es proſecutus, tibi meritò obſtrictū eſſe animaduertam,uſq; adeò,ut ſi uitam pro tua dignitate profundat, modicam exiléq́;

exi-

existimet se meritorum tuorum partem assecutum, egoq; ob grande hoc æs alienum ab eo contractum, me quoque obæratum esse putem; meritò quicquid hic est laboris mei tibi nuncupare mearum esse partium existimaui: ut dum ille egoq; maiorum editionem uoluminum, quæ in tuo nomine apparebunt, ornamus, interim grati animi specimen aliquod præmeferam, ac posteritati testatum relinquam. Hilari igitur fronte, bonamq; in partem hæc accipe, meq; tuorum albo ascribere digneris. Vale. Anglare, Kal. Aug. M D LXIX.

NOMINA AVCTORVM, E QVIBVS SENtentiæ excerptæ sunt.

Asclepia-

Marcus

FINIS.

INDEX RERVM AC VERBORVM operis sequentis.

Aemula-

Animi

Diale-

G

H

Id a

I

L

M

Mare

Palestra

P

Rara

R

Sapere

S

Senectus

Solue

Timor

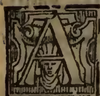
Virtus

F I N I S.

M. T. CICERONIS SENTENTIAE.

DE DEO.

A DIIS *immortalibus sunt nobis agendi capienda primordia. 2. de Leg.*

Omnium rerum à Dijs immortalibus principia ducuntur. In Vatinium testem.

Deus est, qui uiget, qui sentit, qui meminit, qui prouidet, qui regit, & moderatur, & est aeternus. Som. Scip.

Ea est Dei *uita, qua nihil beatius, nihil oĩno, bonis omnibus affluentius cogitari potest: nihil enim agit, nullis occupatiõibus est implicatus nulla opera molitur: sua potẽtia, & uirtute gaudet habet exploratum fore se semper tum in maximis, tum in aeternis uoluptatibus.* 1. de Nat. deo.

In mundo Deus est aliquis, qui regit, qui gubernat, qui cursum astrorum, qui mutationes tẽporum, rerum uicissitudines, ordinesq; conseruat; terras, & maria contemplans, hominum commoda, uitasq; tuetur. 1. de Nat. deo.

De hominibus nulla gens est, neq; tam immãsueta, neque tam fera, quae non, etiamsi ignoret qualem Deum habere decea; tamen habendum sciat. 1. de Leg.

Omnibus innatum est, & quasi insculptum, esse deos. 2. de Nat. deor.

Quid potest esse tã apertum, tamq; perspicuũ, cùm caelum suspeximus, caelestiaq; contemplati sumus,

si sumus, quàm esse aliquod numẽ præstantißimæ mentis, quo hæc regantur?

Qui est tam uecors, qui cùm suspexerit in cœlum, deos esse non sentiat? & ea, quæ tanta mẽte fiunt, ut uix quisquam arte ulla ordinem rerum, atque uicißitudinem persequi poßit, casu fieri putet. De resp. arusp.

Dij semper fuerunt, nati nũquam sunt, æterni sunt futuri. 1. de Nat. deo.

Deum agnoscimus ex operibus eius. 1. Tusc.

Commoda, *quibus utimur, lucẽ, quã fruimur, spiritum, quem ducimus, à Deo nobis dari, & impartiri uidemus.* Pro Rosc. Amerino.

Diagoras. 3. de Nat. deo. in Apoph. 7.

Illud uideto, ut Deum noris, & si ignores, & locum, & faciem. 1. Tusc.

Firmißimum *hoc adferri uidetur, cur deos esse credamus, quod nulla gens tam fera, nemo omniũ tam sit immanis, cuius mentem non imbuerit deorum opinio.* 1 Tusc.

De *s ipse, qui intelligitur à nobis, alio modo intelligi non potest, nisi mens soluta quædam, & libera, & segregata ab omni concretione mortali, omnia sentiens & mouens; ipsaq; prædita motu sempiterno.* 1. Tusc.

Cùm ipsa natura magnam homini facultatẽ dederit, tantũm Deus esse putatur, ut & ipsum, quod est hominum proprium, non partim per nos, sed diuinitus ad nos delatum uideatur. 1. de Orat.

Nemo *magnus sine aliquo afflatu diuino unquam fuit.* 2. de Nat. deor.

Nihil *est, quod Deus efficere non poßit, & quidem sine labore ullo.* 3. de Nat. deor.

Vt hominum membra. 3.de Nat.deo.*in simili bus.* 1.

Sit hoc à principio persuasum hominibus, dominos esse omnium rerum, ac moderatorès deos; eaq;. quæ generãtur, eorum geri ditione, atque nomine, eosq; optimè de genere hominum mereri; & qualis qũisque sit, quid agat, quid in se admittat, qua mẽte, qua pietate colat religionẽ, intueri, piorumq;, & impiorum habere rationem. 2. de Leg.

Thales, qui sapientißimus. 2. de Leg. In *Apophtheg.* 5.

Deorum prouidentia mundus administratur, ijdemq; consulunt rebus humanis; neq; solùm uniuersis, uerumetiam singulis. 1.de Diuin.

Deorum prouidentia mundus administratur. 2.de Nat.deor.

Mala & impia consuetudo est contra Deos disputãdi, siue ex animo hoc fiat, siue simulatè. 2.de Nat.deor.

Homini de potestate deorum timidè & paũca dicenda sunt. Pro Leg.Man.

Cum à Simonide. 1.de Natu.deor. In *Apophteg.6.*

Nihil est illi principi Deo, *qui omnem hunc mundum regit, quod quidem in terris fiat, acceptius, quam concilia, cœtusq; hominum, quæ ciuitates appellantur.* In Somn.Scip.

Obscurum Deo *nihil potest esse.* 3 de Nat.deo.

Ignorare Deus *non potest, quæ quisque mente sit.* 2.de Diuinat.

Immortalia parentibus omnia dijs immortalibus debemus. Post red ad Senat.

Dijs immortalibus nos primùm natura conciliat. de Resp.Arusp.

Prima officia dijs immortalibus debentur. 1. *Offic.*

Donis impij ne placare audeant Deos, Platonem *audiant, qui uetat dubitare, qua sit mente futurus* Deus, *cùm uir nemo bonus ab improbo se donari uelit.* 2. *de* Leg.

Cùm multùm animus præstet, &c. 2. *de* Leg. *In pijs. sent.* 21.

Pietas grata est Deo, *sumptus, &c.* 2. *de leg. In pijs sent.* 16.

Natura dux optima. 2

NATVRA, *dux optima.* Cato Maior.

Mater rerum omnium natura. Para. 1.

Omnium est natura communis. 5. *de* Finibus.

Sua cuiusque animantis natura est. 5. *de Finibus.*

Sua cuique natura est ad uiuendum dux. 5. *de Finibus.*

Multis signis natura declarat quid uelit, quærat, ac desideret: obsurdescimus tamen nescio quo modo, nec ea, quæ ab ea monemur, audimus. Lælius.

Facile indicat natura uim suam, cùm homines quod facere ipsi non possunt, id rectè in altero fieri indicant Lælius.

Si tales nos natura genuisset, ut eam ipsam intueri, perspicere, eademq; optima duce cursum uitæ conficere possemus, haud erat sanè quòd quisquam rationem, ac doctrinam requireret, cùm natura sufficeret. Nunc uero paruulos nobis dedit igniculos, quos celeriter malis moribus opinionibusq; deprauatis sic restinguimus, ut nusquam

quam natura lumen appareat. Sunt enim ingenijs nostris semina innata uirtutum quæ si adolescere liceret, ipsa nos ad beatã uitam natura perduceret. Nunc autem simul atque editi in lucem, & suscepti sumus, in omni cõtinuo prauitate uersamur, ut penè cũ lacte nutricis, errorem suxisse uideamur. Cùm uerò parentibus redditi, deinde magistris traditi sumus, tũ ita uarijs imbuimur erroribus, ut uanitati ueritas, & opinioni confirmatæ natura ipsa cedat. 3. *Tuscul.*

A natura ipsa desciscimus, ut nobis optimam naturam inuidisse uideamur. 3. *Tusc.*

Omnes natura duce uehimur. 1. *de Nat. deor.*

Natura duce, errari nullo modo potest. 1. *de Legib.*

Homo naturæ obediens, homini nocere non potest. 3. *Offic.*

Naturam ducem si sequamur, nunquàm aberrabimus. 1. *Offic.*

Nos naturam sequamur, ab omni, quod abhorret ab ipsa oculorum, auriumq; comprobatione, fugiamus. 1. *Offic.*

Omnia, quæ natura aspernatur, in malis sunt; quæ adsciscit, in bonis. 1. *Tusc.*

Quicquid homini naturaliter insitum est, eo uti decet: & quicquid agat, agere pro uiribus. Cato Maior.

Omnia, quæ secundum naturam sunt, habẽda sunt in bonis. Cato maior.

Nihil cẽseamus esse malum, quod sit à natura datum hominibus. 1. *Tusc.*

Nihil in malis ducamus, quod sit uel à dijs immortalibus, uel à natura parente omnium cõstitutum. 1. *Tusc.*

Nihil est aliud gigantum more pugnare cum dijs, quàm naturæ repugnare. Cato Maior.

Omnes bona appetunt, seq; & sua diligunt. 3.

SEIPSOS *omnes natura diligūt. 3. de Finib.*

Omnis natura diligens sui. 4. de Finib.

Omnis natura est cōseruatrix sui. 5. de Finib.

Omne animal simul atque est ortum, applicatur ad se diligendum, estq; in se conseruando occupatum. 4. de Finib.

Omne animal ipsum sibi commendatum est, ut se & saluum in suo genere, incolumeq; esse uelit. 4 de Finib.

Omne animal seipsum diligit: ac simul ut ortum est, ita agit, se ut conseruet. 4. de Finib.

Omne animal simul ut ortum est, & seipsum, & omnes partes suas diligit. 2. de Finib.

Omnis natura uult esse conseruatrix sui, & ut salua sit, & in genere conseruetur suo. 4. de Finibus.

Principio generi animantium omni est à natura tributum, ut se, uitam, corpusq; tueatur, declinetq; ea, quæ ei nocitura, uidentur, omniaq; quæ sunt ad uiuendum necessaria, inquirat, & paret, ut pastum ac latibula. 1. Offic.

Est non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accipimus, legimus, uerùm ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expreßimus: ad quam non docti, sed facti: non instituti, sed imbuti sumus: ut si uita nostra in aliquas insidias, si in uim, in tela aut latronum, aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expedienda salu-

tis, Pro Milone.

Hoc & ratio doctis, & necessitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipsa praescripsit ut omnem semper uim, quacunque ope possent, à corpore, à capite, à uita sua propulsarent. Pro *Milone.*

Naturà omnes ea, quae bona uidentur, sequuntur, fugiuntq; contraria. 4. *Tusc.*

Vt bona naturà appetimus, sic à malis, natura declinamus. 4. *Tusc.*

Appetuntur ea, quae secundum naturam sunt, declinanturq; contraria, & omne animal appetit quaedam, & fugit à quibusdam. 3. *de Natu. deor.*

Omnes malunt sibi esse rectè, quàm alteri. 4.

NEMO *est tam demens, tamq; parum de se cogitans, qui alienam uitam magis, quàm suam diligat. Orat. in Vat.*

Sibi ut quisque malit, quod ad uita usum pertinet, quàm alteri acquirere, concessum est, non repugnante natura. 3. *Offic.*

Nostrae utilitates nobis omittendae non sunt, alijsq; tradendae. 3. *Offic.*

Qui multorum custodem se profitetur, eum sapientes, sui primum capitis aiunt custodem esse oportere. Philip. 12.

Nemo ferè est, qui sui periculi iudex, non sibi se aequiorem, quàm reo praebeat. Pro *Deiot.*

Tibi potius, quàm cuiuis sis amicus. Cicero *Dolabellae, lib. 9. epist. famil.*

Et nos liberos, & feræ, partus suos diligunt. 5.

COMMVNE *omnium animantium est, coniunctionis appetitus, procreãdi causa, & cura quædam eorum, quæ procreata sunt.* 1. *Offic.*

A natura ipsa, ut eos, quos genuerimus, amemus, impellimur. 1. *de Finib.*

Bestiæ pro suo partu ita propugnant, ut uulnera excipiant, nullos impetus, nullos casus reformident. 5. *Tuscu.*

Feræ partus suos diligunt, & nos in liberos nostros uti debemus indulgentia. 2. *de Orat.*

Id natura tributum est, ut ij, qui procreati essent, à procreatoribus amarentur. 4. *de Finib.*

Nihil dulcius hominum generi à natura datũ est, quàm sui cuiq; liberi. Post red. ad Quir.

Nihil nobis natura iucũdius, nihil charius esse uoluit, nihil dignius, in quo omnis nostra diligentia, indulgentiaq; consumatur. Quare dum habemus paruos liberos, & incertum est quàm longa nostrũ cuiusque uita futura sit, consulere uiui ac prospicere debemus: ut illorum solitudo, & pueritia, quàm firmißimo præsidio munita sit. 3. *actio. in* Ver.

Is pater est amens, qui odit eum sine causa quem procreauit. Pro Cluen.

Non est boni, neque liberalis parentis, quem procrearit, & eduxerit, eum non uestire & ornare, præsertim cùm se locupletem esse negare non poßit. 2. de Orat.

Nullum est nomen amantius indulgentiusq; quàm maternum. Pro Cluent.

Sunt

Sunt obſeruandi parentes. 6

PARENTES *chariſsimos habere debemus, quòd ab his uita, patrimonium, libertas, ciuitas, tradita eſt.* Poſt red. ad Senat.

Parentibus nos primùm natura cōciliat, quos non alere, nefarium eſt. De Reſp. aruſp.

Cuiuſmodicunque mater ſit, tamen in iudicio filij de turpitudine parentis dici, uix oportet. Pro Cluent.

Non modò reticere homines parentum iniurias, ſed etiam æquo animo ferre oportet. Pro Cluent.

Magnam uim, magnam neceßitatem, magnā poßidet religionē paternus, maternusq́; ſanguis: ex quo ſi qua macula concepta eſt, non modo elui nō poteſt, uerùm uſque eo permanat ad animum, ut ſummus furor, atque amentia cōſequatur. Pro Roſc. Amer.

Vim neque parenti, neque patriæ afferre oportet. Cic. Lentulo. Epiſt. famil. 1.

Peccatum eſt, parentes uiolare. 3. de Fin.

Magna eſt uis humanitatis, multùm ualet communio ſanguinis, portētum atque monſtrum certißimum, eſt eſſe aliquem humana ſpecie, & figura, qui tantum immanitate beſtias uicerit, ut propter quos hanc ſuauißimam lucem aſpexerit, eos indignißimè luce priuarit: cùm etiam feràs inter ſe ſe partùs, atque ducatio, & natura ipſa conciliet. Pro Roſc. Amer.

Nullum ſupplicium ſatis acre reperiri poteſt in eum, qui mortem obtulerit parenti: pro quo mori ipſum, res ſi poſtularet, iura diuina atque hu-

mana postulant Pro Rosc. Amer.

Nemo parricidæ supplicio,misericordia cōmouetur. 4.Tusc.

Maiores nostri cùm intelligerent,nihil esse tā sanctum, quod non aliquando uiolaret audacia: supplicium in parricidas singulare excogitarūt, ut quos natura ipsa retinere in officio non posset, ij magnitudine pœnæ maleficio submouerentur, insui uoluerunt in culeum uiuos, atque ita in flumen deijci. Atque uidentur hunc hominem ex rerum natura sustulisse & eripuisse,cui repentè cœlum, solem, aquam, terramq; ademerunt: ut qui eum necasset, unde ipse natus esset,careret ijs rebus omnibus,ex quibus omnia nata esse dicuntur. Noluerunt feris corpus obijcere,ne bestijs quoque,quæ tantum scelus attigissent,immanioribus uteremur; non sic nudos in flumen deijcere, ne cùm delati essent in mare, ipsum polluerent, quo cætera, quæ uiolata sunt, expirai putantur. Denique nihil tam uile, neque tam uulgare est, cuius partem ullam reliquerint. Etenim quid tam est cōmune.quam spiritus uiuis,terra mortuis,mare fluctuantibus,litus eiectis? ita uiuunt dum possunt,ut ducere animam de cœlo non queant: ita moriuntur,ut eorum ossa terra non tangat: ita iactantur fluctibus, ut nunquam abluantur: ita postremò eijciuntur, ut ne ad saxa quidem mortui conquiescant. Pro Rosc. Amer.

Solon cùm interrogaretur. Pro Rosc. Amer. In *Apoph.* 34.

Omnes discendi studio teneri. 7

TANTVS *est innatus in nobis cognitionis amor*

amor, & scietia, ut nemo dubitare poßit quin ad eas res hominum natura nullo emolumẽto inuitata rapiatur. Videmusne ut pueri ne uerberibus quidem à contemplandis rebus, perquirendisq; deterreantur, aut pulsi requirant, & aliquid se scire gaudeant, ut alijs narrare gestiant? Quid uero, qui ingenuis studijs atque artibus ita delectãtur, ut nec ualetudinis, nec rei familiaris habeant rationem, omniaq; perpeti ipsa cognitione & sciẽtia captos, & cum maximis curis, & cum laboribus compensare eam, quam discendo capiant uoluptatem. 5. de Finib.

Est insita quædam, uel potius innata, cupiditas scientiæ, natiq; sumus ad congregationem, ad societatem, ad communitatemq; generis humani. 4. de Finib.

Omnes trahimur & ducimur ad cogitionis & scientiæ cupiditatem, in qua excellere pulchrũ putamus, labi autem & errare, nescire & decipi, & malum, & turpe ducimus. 1. Offic.

Cùm sumus necessarijs negotijs curisq; uacui, tum auemus aliquid uidere, audire, discere: cognitionemq; rerum aut occultarum, aut admirabilium ad bene, beateq; uiuendum necessariam ducimus. 1. Offic.

Fictas fabulas è quibus utilitas nulla duci potest, cum uoluptate legimus. Quid? uolumus nomina eorum, qui quid gesserunt, nota nobis esse, parentes, patriam, multa præterea non necessaria. Quid? homines infima fortuna, nuda spe rerum gerendarum, opifices deniq;, delectantur historia, maximeq; eos uidere possumus, res gestas audire, & legere velle, qui à spe gerendi absunt confecti senectute. 5. de Finib.

In ipsis rebus, quæ discuntur & cognoscuntur, inuitamenta insunt, quibus ad discendum, cognoscendumq; mouemur. 5. de *Finib.*

Nemo est orator, qui se Demosthenis similem esse nolit. De gen. opt. Orat.

Optimus & grauißimus quisque confitetur, se multa ignorare, & multa sibi etiam atq; etiam esse discenda. 3. Tusc.

Omnia scire cuiusmodi sint cupere, curiosum est: duci uerò maiorum rerum contemplatione, summorum uirorum est putandum. 5. de Finib.

Quam sit homo literarum cupidus, quinto de Finibus leges uberius.

Literarum laus, & utilitas. 8.

ARTES *uirtutis sunt magistræ.* 4. ad Heren.

Suauitate scientiæ nihil est homini iucundius. 3. de Orat.

Scientia nulla res est præstantior. 2. de Natura Deorum.

Si ex literis delectatio tantùm peteretur, tamen hanc animaduersionem, humanißimam, & & liberalißimam iudicaremus. Nam cæteræ, neque temporum sunt, neque ætatum omniũ, neque locorum. Hæc studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secũdas res ornant, aduersis perfugium ac solatium præbent; delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinãtur, rusticantur. quod si ipsi neque attingere, neque sensu nostro gustare possumus, tamen ea mirari

rari debemus, etiam cùm in alijs uideamus. Pro Arch Poeta.

Studijs, ac literis res secundæ ornantur, aduersæ adiuuantur. Ad Lucceium. 5. Famil.

An ullum putas fieri posse ciuem egregiũ, qui non sit ijs eloquentiæ artibus, & bonis disciplinis eruditus? An ulla alia esse putas rudimenta, & incunabula uirtutis, quibus animi ad gloriæ cupiditatem aluntur? Resp. in Sal.

Vt ager, quamuis fertilis, &c. 2. Tusculan. In Sim. 35.

Multi cùm in potestate essent hostium ac tyrannorum, multi cùm in custodia, multi in exilio dolorem suum doctrinæ studijs leuarunt. 5. de Finibus.

Literæ posteritatis causa repertæ sunt, quæ obliuioni subsidio esse possent. Pro Sylla.

Exempla omnia iacerent in tenebris, nisi literarum lumen accederet. Pro Arch. Poeta.

Nullius agricolæ cultu stirps tam diuturna, quàm poetæ uersis seminari potest. 1. de Leg.

Alexãder cùm in Sigæo. Pro Archia Poeta. in Apophtheg. 77.

Nõ tam præclarum est scire Latine, quàm turpe nescire. Orat. ad Brut.

Nescire quid antea, quàm natus sis, acciderit, id est semper esse puerum. Orat. ad Brut.

Præclarum mihi uidetur adeptus is, qui quare homines bestijs præstant, ea in re hominibus ipsis antecellat. 1. de Inuent.

Plato tum denique. Epistol. ad Q. fratrem. In Apophth. 7.

Bias, cuius cùm patriam. 1. Parad. in Apophtheg.

phileg. 65

Qui in eo summè elaborandum non arbitretur, ut quo uno homines bestijs præstent, in hoc hominibus ipsis antecellat? 1. de Orat.

Artes coniunctæ. 9

OMNES *artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent commune quoddam uinculum, & quasi cognatione quadam inter se continentur.* Pro Arch. Poeta.

Omnis ingenuarum, & humanarum artium doctrina, uno quodam societatis uinculo continentur. 3. de Orat.

Ceteræ artes seipsæ per se tuentur singulæ. 2. de Orato.

Non est in literis desperandum. 10.

QVIBVS *natura minora data sunt, tamen illud assequi possunt, ut his, quæ habeant modicè & scienter utantur, ut deceat.* 1. de Oratore.

Nihil est, quòd quisquam magnitudinem artium, ex eo quod senes discunt, pertimescat: nanque aut senes ad eas accesserunt, aut usque ad senectutem in studijs detinentur, aut sunt ardētissimi. &c. 3. de Orat.

Literæ discuntur facilè, & si tantùm sumas quantùm opus sit, & habeas qui docere fideliter poßit, & scias ipse etiam discere: ita ut facilis usus doctrinam confirmet, mediocris opera tribuatur, memoria studiumq; permaneat. 3. de Orat.

Non

Non est interdictum aut à rerum natura, aut à lege aliqua, atque more ut singulis hominib. ne amplius, quam singulas artes nosse liceat. 1. de Oratore.

Interest magni eius, qui discere uult, utrum unum omnia, an omnia neminem, sed aliud aliũ putet consequi posse. Si enim putabit omnia posse penes unum consistere, ipse quoque ad omnium nitetur facultatem, si is desperabit, in paucis exercebit, ipsis enim contentus erit. 3. de Oratore.

Multi sunt qui desperatione debilitati, experiri id nolunt, quod se assequi posse diffidunt: sed par est, omnes omnia experiri, qui res magnas, & magnopere expetendas concipiunt. Quòd si quem aut natura sua, aut illa praestantis ingenij uis deficiet, aut minus instructus erit magnarum artium disciplinis, teneat eum cursum quem poterit. Prima enim sequentem, honestum est in secundis, tertijsq; consistere. Non enim in poetis, Homero *soli locus est, aut* Archiloco, *aut* Sophocli, *aut* Pindaro. *Nec uerò* Aristotelem *in* Philosophia *deterruit à scribendo amplitudo* Platonis. *Nec ipse* Aristoteles, *admirabili quadam scientia, caeterorum studia restinxit.* Nec *solùm ab optimis studijs excellentes uiri deterriti non sunt, sed ne opifices quidem se artibus suis remouerunt, qui aut* Ialysi *non potuerunt, aut* Coae Veneris *pulchritudinem imitari; nec simulachro* Iouis Olympij, *aut* Doriphori *statua deterriti, reliqui minus experti sunt quid efficere, aut quo progredi possent: quorum tanta multitudo fuit, tanta in suo cuiusque genere laus, ut cùm summa miremur, inferiora tamen probemus.* In *oratoribus*

bus uerò, Græcis quidem, admirabile est quantum inter omneis unus excellat. Attamen cùm esset Demosthenes, multi oratores magni & clari fuerunt, & antea fuerant, nec postea defecerunt. Quare non est cur eorum, qui se studio eloquentiæ dediderunt, spes infringatur, aut läguescat industria. Nam neque illud ipsum, quod est optimum, desperandum est: & in præstantibus rebus magna sunt ea, quæ sunt optimis proxima. in Orator.

Natura nulla est, quæ non habeat in suo genere res complures, dissimileis inter se, quæ tamen consimili laude dignentur. 3.de Orat.

Non dubiũ est, quin multi, cùm ita nati essent, ut quædam cõtra naturam deprauata haberent, restituerentur & corrigerentur à natura. cùm se ipsa reuocasset aut arte, aut medicina, aut quorum linguæ sic inhærerent, ut eloqui non possent; hæ scalpello resectæ lib rarentur. Multi etiam naturæ uitium meditatione atque exercitatione sustulerunt: ut demosthenem scribit Phalereus, *cùm dicere nequiret, exercitatione fecisse, ut planissimè diceret.* 2.de Diuinat.

In Demosthene tantum studium fuisse, tantusq; labor dicitur, ut primùm impedimẽta naturæ, industria diligentiaq; superaret; cumq; ita balbus esset ut eius ipsius artis, cui studeret, primam literam non posset dicere, perfecit meditando, ut nemo planius eo locutus putaretur. Deinde cùm spiritus eius esset angustior, tantùm continenda anima in dicendo est consecutus, ut una continuatione uerborum, binæ ei contentiones uocis, & remissiones continerẽtur. Quinetiam ut memoriæ proditum est, coniectis in os calculis,

summa

summa uoce, uersus multos uno spiritu pronunciare consuescebat: neque is consistens in loco, sed inambulans, atque ascensu ingrediens arduo. 1. de Oratore.

Nihil est, quod longinquitas temporis efficere non possit. 1 de Diuinat.

Quærendi defatigatio turpis non est, cùm id, quod quæritur, sit pulcherrimum. 2. de Finib.

Non est consentaneum, ullam honestam rem, actionemve, ne solicitus sis, aut non suscipere, aut susceptam deponere. Quòd si curam fugimus, uirtus fugienda est, quæ necesse est ut cum aliqua cura, res sibi contrarias aspernetur, atque oderit, ut bonitas malitiam, temperantia libidinem, ignauiam fortitudo. Lælius.

Sine studio & ardore quodam amoris, in uita nihil quicquam sit egregium. 1. de Orat.

Diligentia in omnibus rebus plurimùm ualet: hæc præcipuè colenda est nobis, hæc semper adhibenda, hæc nihil est, quod non assequatur: quæ una uirtute omnes reliquæ uirtutes continentur. 2. de Oratore.

Parùm ualet doctrina, nisi industria, studio, labore, diligentia comprobetur. 3. ad Herenn.

Quæ bona sunt, fieri meliora possunt doctrina: & quæ non optima, cui tamen aliquo modo, & corrigi possunt. 1. do Orat.

In omni disciplina, infirma est artis præceptio sine summa assiduitate exercitationis. 3. ad Herennium.

Nulla ars literis sine interprete, & sine aliqua exercitatione percipi potest. Cice. Trebatio, Famil. epist. 7.

Studia nihil prosunt perueniendi aliquò, nisi illud

illud, quod eò, quò intendas, ferat, deducatq́; , cognoris. 1. de Orat.

Nihil stati n absolutum. 11.

NIHIL *est simul & inuentum & perfectum.* de Clar. Orat.

Nihil est in natura rerũ omnium, quod se uniuersum profundat, & quod totum repentè euolet: sic omnia quæ fiunt, queq; aguntur acerrimè, leuioribus principijs natura ipsa pratexuit. 2. de Orat

Omnium rerum principia parua sunt, sed suis progreßionibus usa augentur. 5. de Finib.

Nihil in simplici genere omni ex parte perfectũ, atque beatum natura expoliuit, tanquam cateris non sit habitura, quod largiatur, si uni omnia concesserit. 1. de Inuent.

Nihil refert, quàm citò, si sat bene. 12.

ET *si utile est, subitò sæpe dicere, tamen illud utilius, sumpto spatio ad cogitãdum, paratius atque accuratius dicere.* 1. de Orat.

Non potest in eo esse succus diuturnus, quod nimis celeriter est maturitatem assecutum. 2. de Oratore.

Sapiẽtis laus, & sapientiæ cõmendatio. 13.

SAPIENTIA, *est rerũ diuinarum & humanarum scientia, cognitioq́; , quæ cuiusq; rei causa sit: ex quo efficitur ut diuina imitetur, humana omnia inferiora uirtute ducat.* 4. Tusc.

Mater

Mater omnium bonarum artium est sapiētia, a cuius amore, Græco uerbo, Philosophia nomen inuenit, qua nihil à Dijs immortalibus uberius, nihil florentius, nihil præstabilius hominum generi datum est. Hæc enim una nos cùm cæteras res omnes, tum quod est difficillimum, docuit, ut nosmetipsos nosceremus. Cuius præcepti tāta uis, tanta sentētia est, ut ea non homini cuipiam, sed Delphico Deo tribueretur. Nā qui seipsum norit, primùm aliquid se habere sentiet diuinū, ingeniūque in se suum, sicut simulacrum aliquod putabit, tantoq; munere deorum semper dignum aliquid & faciet, & sentiet: & cùm se ipse perspexerit, totumq; tentarit, intelliget quemadmodum à natura subornatus, in uitam uenerit, quantaque instrumenta habeat ad retinendam adipiscendamque sapientiam: quoniam principio rerum omnium quasi adumbratas intelligentias animo ac mente conceperit, quibus illustratus, sapientia duce, bonum uirum, & ob eam ipsam causam cernat, se beatum fore. 1. de Legib.

Sapientia, est rerum diuinarum atq; humanarum scientia, in qua continetur deorum, & hominum communitas, & societas inter ipsos. 1. Officiorum.

Sapientia ars uiuendi putanda est, quæ mæstitiam pellit ex animis, quæ exhorrescere metu non sinit, qua præceptrice, in tranquillitate uiui potest, cupiditatum ardore restincto. 1. de Finibus.

Sapientia, est sanitas animi. 3. Tuscul.

Sapientia sola est, quæ nos à libidinum impetu, & formidinum terrore uindicet, & ipsius fortunæ modestè ferre doceat iniuriam, & omnes doceat

ceat uias, quæ ad quietem & tranquillitatem ferunt. 1. de Finibus.

Sapientia, hominis est custos & procreatrix 4. de Finibus.

Hæc est una omnis sapientia, non arbitrari se se scire quod nesciat: ob eamq; rem Socrates ab Apolline omnium sapientißimus est dictus. 1. Academic.

Sapientia nihil est optabilius, nihil præstantius, nihil homine dignius. Estq; diuinarum rerum, & humanarum scientia, cuius studium siquis uituperat, haud sanè intelligo quid nam sit, quod laudandum putet. 2. Offic.

Illa est præstans & diuina sapientia, perceptas penitus, & pertractatas humanas res habere, nihil admirari cùm acciderit, nihil, antequàm euenerit, non euenire posse, arbitrari. 3. Tusc.

Sapiẽtia nihil est melius. 2. de Nat. Deorum.

Ad Rempublicam plurima ueniũt commoda, si moderatrix omnium rerum præstò est sapiẽtia: hinc ad ipsos, qui eam adepti sunt, laus honor, dignitas confluit. 1. de Inuent.

Oculorum est in nobis sensus acerrimus, quib. sapientiam non cernimus: quàm illa ardenteis amores excitaret sui, si uideretur? 1. de Fini.

Laudem sapientiæ statuo maximam, non aliunde pendere, extrinsecus aut bene, aut malè uiuendi suspensas habere rationes. Ad Luceium, lib. 5. Famil.

Nihil est turpius, quàm sapientis uitam, ex insipientium sermone pendere, 2. de Finibus.

Qui ex errore imperitæ multitudinis pendet, is in magnis uiris non est habendus. 1. Officiorum.

Ignobilitas,

Ignobilitas, aut humanitas, aut etiam popularis offensio sapientem esse non prohibet. 5. Tusculan.

Cùm sapiens & bonus uir, qualis fuit ille, suffragijs preteritur, non populus à bono Consule *potius, quàm ille à bono populo repulsam refert.* 5. Tusc.

Sapientis animus magnitudine consilij, tolerãtia rerum humanarum, cõtemptione fortune, uirtutibus omnibus ut mœnibus septus, uinci, & expugnari non potest. Paradox.

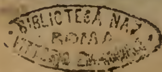
Sapientis animus nunquam est in uitio, nunquam turgescit, nunquam tumet, nunquam sapiens irascitur. 3. Tusc.

Est sapientis, quicquid homini accidere posſit, id præmeditari, & ferẽdum modicè si aduenerit. Philipp. 11.

Sapienti nihil potest uideri magnum in rebus humanis, cui aeternitas omnis, totiusq; mundi nota sit magnitudo. Nam *quid, aut in studijs humanis, aut in tam exigua uita breuitate magnum sapienti uideri potest? qui semper animo sic excubat, ut ei nihil improuisum accidere posſit, nihil inopinatum, nihil omnino nouum: atque idem ita in omnes partes aciẽ intendit, ut semper uideat sedem sibi, & locum sine molestia atq; angore uiuendi, quemcunque casum fortuna inuexerit, hunc aptè & quietè ferat.* 3. Tusc.

Neque lætabitur unquam, neque mœrebit nimis, qui semper in seipso omnem spem reponet sui. 5. Tusc.

Sapientia est una, quæ mœstitiam pellat ex animis, quæ nos exhorrescere metu non sinat, qua præceptrice in tranquillitate uiui potest, omnium

nium cupiditatum ardore restincto. 5. de Finib.

Sapienti malum uideri nullum potest, quod uacet turpitudine: aut ita paruum malum, ut id obruatur sapientia, uixq; appareat, qui nihil opinione affingat, assumatq; ad ægritudinem: neque in putet esse rectum, sed quàm maximè excruciari luctuq; confici, quo prauius nihil esse potest. 3. Tusc.

Quisquis est, qui moderatione & constantia polleat, quietus animo est, sibiq; ipsi placatus, ut neque tabescat molestijs, neque frangatur timore, nec sitienter quid expectans ardeat desiderio, nec alacritate futili gestiens deliquescat, is est sapiens. 5. Tusc.

Vir temperatus, constans, sine metu, sine ægritudine, sine alacritate ulla, sine libidine, is est sapiens. 5. Tusc.

Omnes, qui in rerum contemplatione studia ponebant, sapientes & habebantur, & nominabantur. 5. Tusc.

Qui omnibus uirtutibus instructi & ornati sunt, tum sapientes, tum uiri boni dicuntur. 5. Tuscula.

Sapientißimus est, cui quod opus sit ipsi, uenit in mentem. Pro Cluentio.

Quicquid à sapiente proficiscitur, id continuò debet expletum esse suis partibus. 3. de Finibus *nec est sapientis dicere,* Non putabam.

Qui ipse sibi sapiens prodesse nequit, ne quicquam sapit, dicebat Ennius. ad Trebat. Famil. 7. & 1. Offic. in Apophth. 120.

Ad Cæsa. familia. libro. 3. In Apophtheg-mat. 89.

De

De felicitate sapientis, plura leges tertio Tusc.& paradox. finali & penultimo.

Stultus.

SAPIENTISSIMVS *quisque aequissimo animo moritur, stultissimus iniquissimo. Paradox.*

Stulti malorum conscientia torquentur: sapientes bona praeterita, renouata grata recordatione, delectant. 1. de Finib.

Nullus stultus beatus, & sapiens nō beatus 1. de Finibus.

Multa sunt incommoda in uita, quae sapientes commodorum compensatione leniunt: stulti nec uitare uenientia possunt, nec ferre praesentia, 1. de Nat. deo.

Vt stultitia &c. 5. Tusc. In similib. 72.

Tu uide primo de Finibus plenissimè, quibus curis, & angoribus stulti conficiantur, & quibus sapientes per fruantur uoluptatibus.

Stultitia. 15.

STVLTITIA *maius est malum, quàm omnia mala & fortunae corporis. 2. de Nat. Deo.*

Omnium malorū stultitia est mater De fet. cōs.

Insipientia nullū maius malū est. 3. Tusculan.

Miserius stultitia quid dicere possumus? 1. de Nat. deo.

Quid abiectius stultitia dici pōt? 1. de Legib.

Omnes

Omnes stulti insaniunt. 4.*Tusc.*

Est proprium stultitiae, aliorum uitia cernere, obliuisci suorum. 3.*Tusc.*

Stultorum plena sunt omnia. Cic.*Papi.Pato. Famil.* 9.

Quarto parad. & quinto plura legere potes.

Prudentia. 16

PRVDENTIA, *est rerum expetēdarum scientia.* 1.*Offic.*

Nihil est hominis prudentia dulcius, aut saga ci ac bona mente melius. 1.*Tusc.*

Non potest esse iucunda uita, à qua absit prudentia. 5.*Tusc.*

Omnibus artibus uolumus attributam esse eam quae communis appellatur prudentia, quam omnes, quicunque tempori praesunt, debent habere. 5.*de Finib.*

In prudentia duo uitia uitanda sunt, unum, ne incognita pro cognitis habeamus, hisq; temere as sentiamur. Quod uitium effugere qui uolet (om nes autē uelle debent) adhibebit ad considerandas res & tempus & diligentiam. Alterum est uitiū, quòd quidam nimis magnum studium, multamq; operam in res obscuras atque difficiles conferunt, easdemque non necessarias. 1.*Offic.*

Vt quisq; maxime perspicit quid in quaque re uerissimum sit, quiq; accuratissimè & celerrimè potest & uidere & explicare rationem, is prudē tissimus & sapientissimus ritè haberi solet. 1. *Offic.*

Laus

Laus philosophiæ, & utilitas. 17

PHILOSOPHANDI rõ est triplex; una de uita & moribus. Altera de natura & rebus occultis. Tertia, de differendo, & quid uerum, & quid falsum, quid rectum in oratione, quid prauum, quid consentiens, quid repugnet iudicando. 1. Academic.

Philosophia in tres partes est distributa, in naturæ obscuritatem, in differendi subtilitatem, in uitam atque mores. 1. de Orat.

Cùm tota Philosophia frugifera & fructuosa, nec ulla pars eius inculta ac deserta sit: tũ nullus in ea feracior locus est nec uberior, quàm de officiis, à quibus cõstanter, honesteq; uiuendi præcepta ducantur. 3. Offic.

Philosophia mater omnium bonarum artium, nihil est aliud, nisi (ut Plato ait) donum & inuentum Deorum. Hæc nos primùm ad Deorum cultum, tum ad modestiam, magnitudinemq; animi erudiuit, eademq; ab animo tanquàm ab oculis caliginẽ dispulit, ut omnia supera, infera, prima, ultima, media uideremus. 1. Tusc.

Est laudatarum artium omnium procreatrix quædam, & quasi parens ea, quam Philosophiam Græci uocant. 1. de Orat.

Philosophia nihil est aliud, si rectè interpretari uolumus, quàm studium sapientiæ. 2. Offic.

Cultura animi, Philosophia est, quæ extrahit uicia radicitus, & præparat animos ad satus accipiendos. 2. Tuscul.

Philosophia medetur animis, solicitudines detrahit, cupiditatibus liberat, pellit timores. 2. Tusc.

Eſt animi medicina, Philoſophia: cuius auxilium, non ut in corporis morbis petendum eſt foris, omnibusq; opibus, uiribusq;, ut noſmetipſi nobis mederi poßimus, elaborandum eſt. 3. Tuſcul.

Philoſophia, mater eſt omnium benefactorum, beneq; dictorum. De claris Orat.

Vitiorum peccatorumq; noſtrorũ, omnis, à Philoſophia petenda eſt medicina. 5. Tuſc.

Sine Philoſophia fieri non poteſt, ut ſanus ſit animus. 3. Tuſc.

Vt medici, toto corpore curando, &c. 3. Tuſc. *in Simil.* 1.

Radicem omnium malorum ſtirpitus Philoſophia ſe extracturam pollicetur. Demus ergo huic nos excolendos, patiamurque nos ſanari ab ea, ſi boni, & beati uolumus eſſe; omnia adiumenta, & auxilia petamus bene beateq; uiuendi. 4. Tuſc.

Philoſophia uirtutes continet & officij, & bene uiuendi diſciplinam: quam qui profitetur, grauißimam mihi perſonam ſuſtinere uidetur. In Piſonem.

Eſt philoſophia paucis contenta iudicibus, multitudinemq; conſulto fugiens, eiq; ipſa et ſuſpecta & inuiſa. 2 Tuſc.

Nunquàm ſatis dignè poterit laudari Philoſophia, cui qui pareat, omne tempus ætatis poßit ſine moleſtia degere. Cato Maior.

Nullum bonum Philoſophia optabilius, nullum præſtantius, neque datum eſt mortalium generi, deorum conſenſu, neque dabitur. de Vniuer.

O uitæ philoſophia dux, ò uirtutis indagatrix, expultrixque uitiorum, quid non modò nos,

sed omnino uita hominum sine te esse potuisset? Tu urbes peperisti, tu dissipatos homines in societatem uitæ conuocasti. Tu eos inter se primò domicilijs, deinde coniugijs, tum literarum & uocem communiones iunxisti. Tu inuentrix legum, tu magistra morum & disciplinæ fuisti. Tu uitæ tranquillitatem largita nobis es, et terrorem mortis sustulisti. 5. Tusc.

Nihil est dulcius ocio literario, his dico literis, quibus infinitatem rerum atque naturæ, & in hoc ipso mundo, cælum, terras, maria cognoscimus. 5. Tusc.

Thale Milesius, ut obiurgatores suos conuinceret ostenderetq; philosophum, si ei commodũ esset pecuniam facere posse, omnem oleam antequam florere cœpisset, in agro Milesio coemisse dicitur. Animaduerterat *fortasse quadam scientia, olearum ubertatem fore.* de Diuin.

Qui cæteris rebus pro nihilo habitis rerum naturam studiosè intuentur, & sapientiæ studiosi & philosophi, habentur. 5. Tusc.

Philosophi, *uirtutis magistri.* 2. Tusc.

Magistri uirtutis, philosophi. 5. Tusc.

Non *est singulis uocibus philosophi spectandi sunt, sed ex perpetuitate & constantia. resq; spectari oportet, non uerba.* 5. Tusc.

In philosophia res spectantur, non uerba penduntur. Orat. ad Brutum.

A philosopho, si adferat eloquentiam, non aspernor: si non habeat, non admodum desidero. 1. Tuscul.

Sunt qui in rebus contrarijs parum sibi constent, uoluptatem seuerissimè contemnant, in dolore sint moliores, gloriam negligant, frangan-

tur infamia. 1. *Offic.*

Vt si Grammaticum professus se quispiã. &c. Tuscul. In *Simil.* 20.

Quotusquisque philosophorum inuenitur, qui sit ita moratus, ita animo ac uita constitutus, ut ratio postulat, qui disciplinam, non ostentationem scientiæ, sed legem uitæ putet, quiq; obtemperet ipse sibi, ac decretis suis pareat? Videre licet *alios tanta leuitate & iactatione, ijs ut fuerit nõ didicisse melius: alios pecuniæ cupidos, nonnullos gloriæ, multos libidinum seruos, ut cum eorum uita mirabiliter pugnet oratio, quod quidem est turpißimum.* 2. *Tusc.*

Eloquentia. 18

PACIS *est comes, ocijq; socia, & iam bene cõstitutæ ciuitatis quasi alumna quædã eloquẽtia.* De claris Orat.

Nemo est, qui nesciat, initio genus humanum, in montibus ac siluis dißipatum, prudentium consilijs compulsum, & disertorum oratione delinitum, se oppidis, mœnibusq; sepsisse. 1. *de* Orator.

Fuit quoddã tẽpus, cùm in agris homines passim bestiarum more uagabãtur, & uictu ferino sibi uitam propagabãt, nec ratione animi quicquã, sed pleraq; uiribus corporis, administrabant. Nemo legitimas uiderat nuptias, nemo certos inspexerat liberos. Quo tempore quidam, magnus uidelicet uir, dispersos homines in agris, & in locis siluestrib. abditos, ratione quadã copulit in unũ locũ, & congregauit, & eos ex feris, & immanibus, mites reddidit & mansuetos. 1. *de Inuent.*

Hoc

Hoc tempore cùm homines, nondum neque naturali, neque iure ciuili descripto, fusi per agros. atque dispersi uagarentur, tantùmq; haberent, quantum manu ac uiribus per cædem ac uulnera aut eripere aut retinere potuissent, extiterunt uiri uirtute & consilio præstanti, qui dißipatos unũ in locum congregarunt, eosq; ex ferocitate illa ad iustitiam atque mansuetudinem transtulerunt, et, inuento diuino & humano iure, eos mœnibus sepserunt. Pro Sestio.

Duæ sunt artes, quæ poßunt locare homines in amplißimo gradu dignitatis, una imperatoris, altera oratoris boni. Ab hoc enim pacis ornamenta retinentur: ab illo, belli pericula repelluntur. Pro Murena.

Grauis est, & plena dignitatis dicẽdi facultas, quæ plurimas gratias, firmißimas amicitias, maxima sæpe studia peperit. Pro Murena.

Eloquentia principibus maximè ornamento est. 4. de Finib.

Eloquentia grandis est uerbis, sapiens sententijs, genere toto grauis: manus extrema non acceßit operibus eius: præclarè inchoata multa, perfecta non planè. De claris Oratoribus.

Nihil est eloquentia laudabilius, uel præstantius, uel admiratione audientium, uel spe indigentium, uel eorum, qui defensi sunt gratia. 2. Offic.

Nihil est tam inhumanum, quàm eloquẽtiam à natura ad salutem, & conseruationem datam, ad bonorum pestem, perniciemq; conuertere. 2. Offic.

Nihil est tam incredibile, quod dicendo non

fiat probabile. Nihil tam horridum, tam incultum, quod non splendescat oratione, & tanquam excolatur. Paradox.

Vt hominis decus est ingenium, sic ingenij lumen, est eloquentia. De claris Orat.

Eloquens & disertus. 19

ELOQVENS *hoc uel maximè differt à diserto. Disertus est enim, qui potest satis acutè atque dilucidè, apud mediocres homines, ex communi quadam hominum opinione dicere. Eloquens uerò, qui mirabilius & magnificentius augere potest, atque ornare quæ uult, omnesq; omnium rerum, quæ ad dicendum pertinent, fontes animo ac memoria continet.* 1. de Orat.

Si de laudibus Eloquentiæ, delectatione, & artis difficultate plura copias, euolue diligenter librum de Oratore, & amplius, quod desideres, nihil erit.

Orator. 20

NOMINE *oratoris et docti ornandus est, qui scelus fraudemq; nocentis poßit dicendo subijcere odio ciuium, supplicioq; constringere, idemq; ingenij præsidio innocentiam iudiciorum pœna liberare. idemq; languentem, labentemq; populum, aut ad decus excitare, aut ab errore deducere, aut inflammare in improbos, aut incitatum in bonos mitigare, qui denique quemcunq; in animis hominum motum res & causa postu-*

let, eum dicendo uel excitare poßit, uel sedare. 1. *de Orato.*

Dialecticæ & Rhetoricæ quædam differentia. 21

ZENO *Rhetoricam palmæ, dialecticam pugno similem dicebat, quòd latius loquerentur* Rhetores, *Dialectici autem compreßius.* 2. *de Finib.*

Zeno ille, à quo disciplina Stoicorum est, manu demonstrare solebat, quid inter dialecticam & rhetoricam interesset. Nam *cùm compresserat digitos, pugnumq; fecerat, dialecticã aiebat eiusmodi esse. Cùm autem deduxerat, & manum dilatauerat, eloquentiam esse dicebat, hocque uno (ait* Aristoteles*) differunt, quòd hæc ratio dicendi latior sit, illa loquendi, contractior.* Orat. *ad* Brut.

Docti quid maximè sit proprium. 22

ERVDITVS *oportet semper alquid ex se promat, quod alios delectet, aut seipsum laudibus illustret.* L. Luceius *ad* Cicer. *Famil.lib.* 5.

Docti non solùm uiui ac præsentes, studiosos discendi erudiunt atque docent, sed hoc idem etiam post mortem monumentis literarum assequuntur. 1.*Offic.*

Ingeniosus laboriosißimè docet. 23

QVO *quisque est solertior, & ingeniosior, hoc docet iracundius & laboriosius: quod enim*

*tuis consultotibus respondeas:Ille uerò, quo inten dit,maturè cum exercitu perueniat.Te gallorum, illum buccinarum cantus exuscitat.Tu actionē in stituis,ille aciem instruit. Tu caues,ne tui consultores,ille ne urbes aut castra capiantur. Ille tenet et scit ut hostium copia,tu ut aquæ pluuiæ arceantur.Ille exercitatus est in propagandis finibus,tu in regendis.*Pro Murana.

Duæ sunt artes. Suprà in cap. de Eloquentia. Pro Murana.

Consilium & prudentia, armis & rebus bellicis præferantur. 26

MINVENDA *est horum opinio,qui arbitrantur res bellicas maiores esse quàm urbanas: quanuis enim* Themistocles *iure laudetur,& sit eius nomen quàm* Solonis *illustrius:citeturq; Salamis clarißima testis uictoriæ, quæ anteponatur consilio Solonis,ei, quo primùm constituit Areopagitas:non minus præclarum hoc,quàm illud iudicandum est,illud enim semel pro fuit,hoc semper proderit ciuitati.*1.Offic.

*Non minorem utilitatem adferunt qui togati publicè præsunt,quàm qui bellum gerunt. Itaque eorum consilio sæpe, aut suscepta, aut confecta bella sunt. Quare expetenda magis est decernendi ratio, quàm decertandi fortitudo:temere enim in acie uersari, & manu cum hoste confligere,immane quiddam est,& beluarum simile.*1.Offic.

*Considerati homini est, iure decertare, armis non contendere.*Pro Cæcinna.

Cedant arma togæ, concedat laurea linguæ. 1. *Offic.*

Honestum efficitur, animi, non corporis uiribus. 1. *Offic.*

Parum sunt foris arma, nisi sit consilium domi. 1. *Offic.*

Non uiribus, aut uelocitatibus, aut celeritate corporum res magnæ geruntur, sed consilio, & authoritate, & sententia. Cato Maior.

Maxima Respublicæ per adolescẽtulos labefactatæ, à senib. sustentatæ, & restitutæ sunt. Cùm enim ad gubernacula reipublicæ temerarij atque audaces homines accedunt, maxima, ac miserrima naufragia fiunt. Cato Maior.

Dux illæ Græciæ nunquam optat, ut Aiacis similes decem habeat, sed ut Nestoris, quod si acciderit, non dubitat, quin Troia breui sit peritura. Cato Maior.

Temeritas cum sapientia non commiscetur. Pro Murena.

Hæc plenius disputantur primo officiorum capite, sed cum plerisque, quæ nos consulto omisimus.

Consilium rem præcurrat. 27

IN *rebus magnis, memoriaq́; dignis, consilia primùm, deinde acta, postea euentus spectantur.* 2. *de Orat.*

Bene præcipiunt qui uetant, quicquam agere, quòd dubites, æquum sit, an iniquum. 1. *Offic.*

Non debemus qui quam agere, cuius non possimus causam probabilem reddere. 1. *Offic.*

Ad

Ad rem gerendam qui accedit, caueat, ne id modo consideret, quàm illa res honesta sit, sed etiã ut habeat efficiendi facultatem, in quo consideran dum est illi, ne aut temerè desperet propter ignauiam, aut nimis confidat propter cupiditatem. In *omnibus autem negocijs priusquàm aggrediare. adhibenda est præparatio diligens.* 1. *Offic.*

Suum quisq; noscat ingenium, acremq; se, & uitiorum & bonorum suorum iudicem præbeat: ne scenici plus quàm nos uideantur habere pruden tiæ, neve histrio uideat in scena, quod non uideat sapiens in uita. 1. *Offic.*

Non est incommodum, ex alijs iudicare: ut si quid dedeceat in alijs, uitemus & ipsi, fit enim ne scio quomodo, ut magis in alijs cernamus, quàm in nobismetipsis, si quid delinquitur. 1. *Off.*

Vt pictores & ij, qui signa fabricantur, &c. 1. *Off. in Similib.* 90.

Ad ea eligenda, quæ dubitationem afferunt, adhibere homines doctos debemus, uel etiam usu peritos, & quid ijs unoquoque officij genere placeat, exquirere. 1. *Offic.*

Non est satis iudicare, quid faciendum, non faciendumve sit, sed stare etiam oportet in eo, quod sit iudicatum. 1. *de Finib.*

Melius curantur ea, quæ consilio geruntur, quàm quæ sine consilio administrentur. 1. *de Inuent.*

Domus ea, quæ ratione geritur, omnibus instructior est rebus, & apparatior, quàm ea, quæ temere, & nullo consilio administratur. 1. *de* In*uent.*

Exercitus is, cui præpositus est sapiens & callidus imperator, omnibus partibus commodius

regitur, quàmuis, qui stultitia & temeritate ali cuius administratur. 1. de Inuent.

Siniſtrum quorundam conſilium. 28

Hoc *plerunque facimus, ut conſilia euentis ponderemus, & cui bene quid proceſſerit, multum illum præuidiſſe; cui ſecus, nihil ſenſiſſe dicamus.* Pro C. *Rabir.* Poſthum.

Nedum hominum humilium, ſed etiã ampliſſimorum uirorum conſilia ex euentu, non ex uoluntate à pleriſq; probari ſolent. Lib. 9. ad Attic. epiſt. 10.

Princeps. 29.

Magnvm *eſt, perſonam in Republica tueri principis, qui non animis ſolùm debet, ſed oculis ſeruire ciuium.* Philip 8.

Nimis multa audire coguntur, neque aliter facere poſſunt, quibus tota commiſſa eſt Reſpublica. Pro Milone.

Si quis de contentione principatus laborat, quæ nulla eſſet debet, ſtultiſſimè facit, ſi uitijs cum uirtute contendit. ut enim curſus, curſu, ſic in uiris fortibus, uirtus uirtute ſuperatur. Philippic. 14.

Regium eſt ita uiuere. Pro Sylla. Vide Appetitus. 51.

Vt cupiditatibus principum, &c. 3. de Leg. in Simil. 15.

Quales in Repub. principes &c. Lent. famil. 1. In Apophth. 9.

Non tantum mali eſt peccare princeps (quan

quàm

quàm est magnum per seipsum malum) quantum illud, quòd permulti etiam imitatores principum existunt. Nam licet uidere, *quæcunque mutatio morum in principibus extiterit, eandem in populo secutam* Nobilium enim uita, *uictuq; mutato, mores ciuitatis mutari solent.* Nec *solùm uitia concipiunt ipsi principes, sed ea infundunt in ciuitatem.* Neque *obsunt, quòd solum ipsi corrumpuntur, sed etiam quòd corrumpunt: plusq; exemplo, quàm peccato nocent.* Pauci *enim, atque admodum pauci, honore & gloria amplificati, uel corrumpere mores ciuitatis, uel corrigere possunt.* 3. *de Leg.*

Studiosè plerique facta princium imitantur. 1 Offic.

Turpe *est eum, ex quo pudoris pudicitiæq; petuntur exempla, eundem in aliquo libidinis crimine comprehendi.* Pro Deiot.

Imperator. 30

IMPERATORES *appellãdi sunt, quorũ uirtute & consilij felicitate maximis periculis seruitutis atq; interitus liberati sumus.* 14. Phil.

In summo imperatore, quatuor hæ uirtutes inesse debent Scientia *rei militaris,* Virtus, Auctoritas, Felicitas. Pro lege Manil.

Hæ sunt uirtutes imperatoriæ, labor in negocijs, fortitudo in periculis, industria in agendo, celeritas in conficiendo, consilium in prouidendo. Pro lege Manil.

Nõ solùm bellandi uirtus in summo atque perfecto Imperatore *quærenda est, sed multæ sunt artes eximiæ, huius administræ, comitesque uirtutis.*

Primum

primũ quãtum innocẽtia, quanta deinde omnibus in rebus tẽperantia, fide, felicitate, ingenio, & humanitate Imperatores *esse debent?* Pro lege Man.

Refrænet primum libidines, iracũdiam teneat. spernat uoluptates, coerceat auaritiã, cæteras animi labes repellat: tũ incipiat alijs imperare, cùm dedecori, & turpitudini parere desierit. Para. 5.

Non *potest exercitum is continere* Imperator, *qui seipsum non continet: frugi hominem dici, nõ multum laudis habet in* Rege: *fortem, iustum, seuerum, grauem, magnanimum, largum, beneficiũ, liberalem & mansuetum, hæ sunt regiæ laudes.* Pro Rege Deiot.

Magistratus. 31

MAGISTRATVS, *lex est lòquens.* 3. *de Legibus.*

Magistratibus opus est, sine quorum prudentia ac diligentia ciuitas esse non potest, quorum descriptione, omnis Reip. *moderatio continetur: neque ijs solùm præscribendus est imperandi, sed etiam ciuibus obtemperandi modus. Nam & qui bene imperat, paruerit aliquando necesse est: & qui modestè paret, uidetur qui aliquando imperet, dignus esse.* 3. de Leg.

Omnino qui Reipublicæ *præsunt. duo* Platonis *præcepta teneant, Vnum, ut utilitatem ciuium sic tueantur, ut quicquid agant, ad eam referant, obliti commodorum suorum. Alterum, ut totum corpus* Reipublicæ *curent, ne cùm partem aliquam tuentur, reliquas deserant. Vt enim tutela, sic procuratio* Reip. *ad utilitatem eorum, qui commissi sunt, non ad eorum, quibus commissa est, gerenda est.* 1. Offic.

Huc omnia sunt referenda ab ijs, qui præsunt alij, ut qui eorum in imperio erunt, sint quàm beatißimi, estq; eius, non modò qui socijs & ciuibus, sed etiam eius, qui seruis, qui mutis pecudib. præsit, eorum, quibus præsit, commodis, utilitatiq; seruire. ad Q. frat. epist. 1.

Sudandum est ijs, qui magistratũ gerunt, pro communibus commodis, adeundæ inimicitiæ, subeundæ sæpe pro Republica *tempestates: cum multis audacibus, improbis, nonnunquam etiam potẽtibus dimicandum.* Pro Sest.

Est boni magistratus, cùm auxilia Reipublicæ *labefactari, conuelliq; uideat, ferre opem patriæ, succurrere saluti, fortunisque communibus: suam salutem posteriorem salute communi ducere: intercludere omnes seditionum uias.* Pro Caio Rabirio.

Si populo consulis, remoue te à suspicione alicuius tui commodi: fac fidem, te nihil, nisi populi utilitatem & fructum quærere. Ex lege Agrar. ad pop.

Nulla re conciliare facilius beneuolentiam multitudinis possunt ij, qui Reip. *præsunt, quàm abstinentia, & continentia.* 2. Offic.

Est boni magistratus, commoda ciuium defendere, non diuellere, atque omnes æquitate eadem continere. 2. Offic.

Est proprium munus magistratus, intelligere se gerere personam ciuitatis, debereque eius dignitatem & decus sustinere, seruare leges, iura describere: & ea fidei suæ commißa meminisse. 1. Offic.

Hi, qui Rempublicam *tuebuntur, inprimis operam dabunt, ut iuris & iudiciorum æquita-*

te suum quisque teneat, ut neque tenuiores propter imbecillitatem circumueniantur, neque locupletibus ad sua uel tuenda, uel recuperanda, obsit inuidia. 2. *Offic.*

In primis uidendum est ei, qui Remp. *administrabit, ut suum quisq; teneat: & earum rerum sit copia, quae sunt necessaria.* 2. *Offic.*

Magistratus, *non obedientem, & noxium ciuem mulcta, uinculis, uerberibusque coerceat: ni par, maiore potestas populusve prohibescit.* 3. *de Leg.*

Qui Reipublicae *praesunt, legum similes sint, quae ad puniendum non iracundia, sed aequitate ducuntur.* 1. *Offic.*

Munus eorum esse debet, resistere & leuitati multitudinis, & perditorum temeritati. Pro *Milone.*

Est ei, cui Respublica *commissa est, necessaria oratio, & sapientia, qua regat populos, qua stabiliat leges, qua castiget improbos, qua tueatur* bonos, *qua laudet* claros uiros, *qua praecepta laudis & salutis aptè ad persuadendum edat suis ciuibus, quae hortari, ad decus, reuocare à flagitio, consolari possit afflictos, factaq; & consulta fortium & sapientum, cum improborum ignomi nia sempiternis monumentis prodere.* Plerunque *tamen ad honores adipiscendos, & ad* Rem*publicam gerendam nudi ueniunt & inermes; nulla cognitione rerum, nulla scientia ornati.* 1. *de Leg.*

Est boni magistratus, non solùm uidere quid agatur, uerumetiam prouidere quid futurum sit. Pro *Mur.*

Bono *uiro, non minori curae est, qualis* Respu*blica*

biica post mortem suam futura sit, quàm qualis hodie sit. In *Lelio.*

Caput est in omni procuratione negocij, & muneris publici, ut auaritiæ pellatur uel minima suspicio. 2. *Officio.*

Nullum est uitium tertius, quàm auaritia, præsertim in Principibus, *&* Rempublicum *gubernantibus. habere enim quæstui* Rempublicam. *non modò turpe est, sed sceleratum & nefarium.* 2. *Offic.*

Senatorius ordo uitio careat, cæteris specimen sit: nec ueniat quidem in eum ordinem quisquam uitij particeps. 3. *de* Leg.

Imitemur *nostros* Brutos, Ramillos, Halas, Decios, Curios, Fabricios, *Maximos*, Scipiones, Lentulos, *&* Aemilios, *quos in* Deorum *immortalium cœtu ac numero repono.* Amemus *patriam, consulamus bonis, præsenteis fructus negligamus, posteritati & gloriæ seruiamus.* Id *esse optimum putemus, quod erit rectißimum. Speremus quod uolumus, sed quod acciderit, feramus.* Cogitemus *denique, corpus uirorum fortium, magnorumque hominum esse mortale: animi uerò motus & uirtutis gloriam sempiternam.*

Pro *Sest.*

O *conditiones miseras administrandarũ ciuitatum & prouinciarum, in quib. diligentia plena simultatum est, negligentia uituperationũ: ubi seueritas periculosa est, liberalitas ingrata, sermo insidiosus, assentatio perniciosa, frons omnium familiaris, multorum animus iratus, iracundiæ occultæ, blanditiæ apertæ: uenientes prætores expectant, præsentibus inseruiunt, abeuntes deserunt.* Pro Flacco.

Sunt

Sunt qui quod sentiunt; etiam si optimum est, inuidiæ metu non audent dicere. 1. Offic.

Lex. 32

LEX, *est ratio summa, insita in natura, quæ iubet ea, quæ facienda sunt, prohibetq; contraria.* 1. de Leg.

Lex, nihil est aliud, nisi recta, & à numine Deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibensq; contraria. Philip. 11.

Legibus proposita sunt supplicia uitijs, præmia uirtutibus. 2. de Orat.

Vitiorum emendatricem legem esse oportet, cõmendatricemq; uirtutum: ab ea enim uiuendi doctrina ducitur. 1. de Leg.

Docemur auctoritate, nutuq; legum, domitas habere libidines, coercere omnes cupiditates, nostra tueri, ab alienis mentes, oculos, manus, abstinere. 1. de Orato.

Leges sunt inuentæ, quæ cum omnibus, una atque eadem uoce loquerentur. 2. Offi.

A maioribus nostris nulla alia de causa leges sunt inuentæ, nisi ut suos ciues incolumes conseruarent. in Vatin.

Ad salutem ciuium, ciuitatumq; incolumitatem, uitamq; hominum, & quietam, & beatam, conditæ sunt leges. 1. de Leg.

Ea uirtute et sapientia maiores nostri fuerunt, ut in legibus scribendis, nihil sibi nisi salutem, atque utilitatem Reipublicæ proponerent. Neque enim ipsi quod obesset scribere uolebant: & si scripsissent, cùm esset intellectum, repudiatum iri legẽ intelligebant. 1. de Inuent.

Nihil

Nihil est tam aptum ad ius conditionemq́; naturæ, quàm lex, sine qua nec domus ulla, nec ciuitas, nec gens, nec hominum uniuersum genus stare, nec rerum natura omnis, nec ipse mundus potest. 3. de Leg.

Fundamentum libertatis, fons æquitatis, mens & animus, & consilium, sententia ciuitatis, posita est in legibus. Pro Clu.

Vt membra &c. Pro Clu. *In similib.* 17.

Ius amitti non potest sine magno incommodo ciuitatis. Pro Cæcina.

Omnia sunt incerta, cùm à iure discessum est, Ad Pap. Pætum lib. Fam. 9.

Maior hæreditas uenit unicuique nostrum à iure, & legibus, quàm ab ijs, à quibus illa bona relicta sunt. Nam ut perueniat ad nos fundus, *testamento alicuius fieri potest: ut retineamus quod nostrum factum est, sine iure ciuili non potest.* Pro Cæcin.

Hoc *spectant leges, hoc uolunt, incolumen esse ciuium coniunctionem: quam qui dirimunt, eos morte, exilio, uinculis, damno coercent.* 3. Offic.

Legis est persuadere, non omnia ui ac minis cogere. 2. de Legib.

Si esset ista cognitio iuris magna ac difficilis, tamen utilitatis magnitudo deberet homines ad suscipiendum discendi laborem impelleret. 1. de Orato.

Domus Iurisconsulti, est totius oraculum ciuitatis. Omnia iudicia, aut distrahendarum controuersiarum, aut puniendorum maleficiorum causa reperta sunt. 1. de Orat.

Iu-

Ius Ciuile.

IVRIS *ciuilis summo semper in honore fuit cognitio atque interpretatio.* 2.*Offic.*

Nihil est in ciuitate tam diligenter retinendum, quàm ius ciuile. Etenim hoc sublatò, nihil est quare exploratum cuiquam poßit esse quid suum, aut quid alienum sit. Nihil est*, quod æquabile inter omnes, atq; unum omnib. esse poßit.* Pro *Cæcin.*

Ius ciuile eiusmodi esse debet, quod neque inflecti gratia, neque perfringi potentia, neque adulterari pecunia poßit. Quòd si non modò oppressum, sed etiam desertum, aut negligentius adseruatum erit, nihil est quòd quisquam se habere certum, aut à patre accepturum, aut relicturum liberis arbitretur. Pro *Cæcin.*

Qui ius ciuile contemnendum putat, is uincula reuellit non modò iudiciorum, sed etiam utilitatis, uitæq; communis. Qui autem interpretes iuris uituperat, si imperitos iuris esse dicit, de hominibus, non de iure ciuili, detrahit. Si imperitis nō putat esse obtemperandum, non homines lædit, sed leges & iura labefacta. Pro *Cæcin.*

Veri iuris germanæq; iustitiæ solidam, & expressam imaginem nullam tenemus, umbra & imaginibus utimur. 2.*Offic.*

Tu de iuris ciuilis commendatione leges pleniſſimè apud Ciceronem in oratione pro A. Cæcinna.

Arma legibus contraria.

NIHIL *est æquitati tam contrarium atque*

que infestum, quàm conuocati, armatique homines: nihil iuri tam inimicum, quàm is. Pro Cæcin.

Nihil est exitiosius ciuitatibus, nihil tam contrarium iuri & legibus, nihil minus ciuile & humanum, quàm constituta & composita Republica quicquam agi per uim. 3. de Legib.

Silent leges inter arma, nec se expectari iubent, cum & qui expectare uelit, antè iniusta pœna luenda sit, quàm iusta repetenda. Pro Mil.

Iudex, & quæ sint eius partes. 35.

IVDEX *est is, quem non minus bene de nobis existimare, quàm secundum nos iudicare uelimus.* Pro. Rosc. Com.

Semper iniquus est Iudex, *qui aut inuidet, aut fauet, debetque in iudicio imbecillis esse inuidia.* Pro Plan.

Abducuntur nonnunquam Iudices *ab institutis suis magnitudine pecuniæ.* 6. *act.* in Verr.

Ingentes diuitiæ, iudiciorum religionem, ueritatemq; solent perfringere. 2. *Act.* in Verr.

Plura iudicant homines, aut amore, aut cupiditate, aut iracundia, aut dolore, aut lætitia, aut spe, aut timore, aut errore, aut aliqua permotione mentis, quàm ueritate, aut præscripto, aut iuris norma aliqua, aut iudicij formula, aut legibus. secundo de Orat.

Est sapientis iudicis, meminisse, se hominem, cogitare sibi tantum esse permissum, quantum cōmissum sit, & creditum. Et *non solùm sibi soli potestatem esse datam, uerùm etiam fidem habitam*

esse

esse meminisse: posse quem oderit, absoluere; quẽ non oderit, condemnare; & semper non quæ uelit ipse, sed quid lex, & religio cogat, cogitare. Ani*maduertere, qua lege reus citetur; de quo reo cognoscat, quæ res in quæstione uerseitur. Cùm hæc sunt uidenda, tum illud est hominis magni* Iudi*cis atque sapientis; habere in consilio legem, fidem religionem, æquitatem. libidinum autem, et inuidiam, metũ, cupiditates omnes amouere. maximi æstimare conscientiam mentis suæ, quam à* D*ijs immortalibus accepimus, quæ à nobis diuelli non potest.* Pro Clu.

Cùm iudici dicenda sententia est, meminerit, se Deum *habere testem, id est, mentem suam, qua nihil homini dedit ipse* Deus *diuinius.* 3. *Offic.*

Est sapientia iudicis in hoc, ut non solùm quid posit, sed etiam quid debeat, ponderet: nec quantum sibi permissum, meminerit, sed etiam quatenus commissum sit. Pro Rabir. Posthu.

Laborare debent iudices, non modò quid dicant pro testimonio, sed etiam quibus uerbis utãtur, ne quid minus moderatè positum, ne quid ab aliqua cupiditate prolapsum uerbum esse uideatur. V*ultu autẽ laborare, ne qua significari possit suspicio cupiditatis, ut & cùm prodeunt, existimatio sit quædam tacita de illis pudoris ac religionis, & cùm discedunt ea diligenter conseruata ac retenta uideantur.* Pro Font.

Neq; *contra* Rempublicam, *neque contra iusiurandum ac fidem, amici causa uir bonus faciet, ne si iudex quidem erit de ipso amico. ponit enim personam amici, cùm induit iudicis.* Nam *si omnia facienda sint, quæ amici uelint, non amicitiæ tales, sed coniurationes putandæ sunt.* 3. *Officiorum.*

Officiorum.

Iudicis semper eſt, uerum ſequi. 2. *Offic.*

Eſt boni iudicis, paruis ex rebus coniecturam facere uniuſcuiuſque, & cupiditatis & incontinentiæ. 6. *Act. in* Verr.

Iudex bonus nemo eſſe poteſt, qui ſuſpicione certa non mouetur. 7. *Act. in* Verr.

Scriptum ſequi, calumniatoris eſt: boni uerò Iudicis, uoluntatem ſcriptoris, auctoritatemq́; defendere. Quæ lex enim, quod ſenatuſconſultum, quod magiſtratus edictum, non infirmari aut conuelli poteſt, ſi ad uerba deflectere uoluerimus, conſilium autem eorum, qui ſcripſerunt, & rationem & auctoritatem relinquamus? Non enim ex *uerbis pendet ius, ſed uerba ſeruiunt hominum conſilijs, & auctoritatibus; nec uerba ueniunt in iudicium, ſed ea res, cuius cauſa uerba in leges coniecta ſunt.* Pro Cæcin.

Dubium non eſt, quin omnes omnium pecuniæ poſitæ ſunt in eorum poteſtate, qui iudicia dant, & eorum, qui iudicant, cùm nemo noſtrum poßit ædes ſuas, nemo fundum, nemo bona patriæ obtinere, cùm ad iudicandum detur iudex nequam, & leuis qui de ijs iudicet. 5. *Act. in* Verr.

Præceptores. 36

NVLLVM *munus* Reip. *afferre maius, meliusve poſſumus quàm ſi doceamus atque erudiamus iuuentutem, ijs præſertim moribus atque temporibus, quibus ita prolapſa eſt, ut omnium opibus refrenanda atque coercenda ſit.* 3. *de* Diuinat.

Nulli bonarum artium magiſtri non beati putandi,

tandi, quanuis consenuerint uires, atque defecerint. Cato Maior.

Pedagogi negligendi non sunt, sed quodammodo colendi. Lælius.

Nemo est nostrum liberaliter educatus, cui non educatores, cui non magistri sui, atque doctores, cui non locus ille mutus, ubi ipse altus, aut doctus est, cum grata recordatione in mente uersetur. Pro Planc.

Iidem erant antiquitus uiuendi præceptores atque dicendi. 3. de Orat.

Ciuitas. 37

CIVITAS *in seditione nõ potest esse beata.* 1. de Finib.

Proprium est ciuitatis atque urbis, ut sit libera, & non solicita suæ rei cuiusque custodia. 2. Offic.

Milites perire, est melius, quàm in sua ciuitate sine armorum præsidio non posse uiuere: præsidium charitate & beneuolentia ciuium septum oportet esse, non armis. 2. Phil.

Illa non est ciuitas, cùm leges in ea nihil ualent, cùm iudicia iacent, cùm mos occidit patrius. Parad. 4.

In hoc uel maximè uitiosa est ciuitas, quæ largitione interposita, uirtutis & dignitatis obliuisci solet. De Pet. consul.

Ciuis. 38

QVI *periculum non timet, proposita inuidia, morte, pœna; qui nihilo segnius* Rem. *defen-*

dit, is uir uerè, & ciuis putandus est. Pro Milone.

Ciuis est is, qui patriam suam diligit, ac bonos omnes saluos, incolumesq́; desiderat. In Vat.

Ab omnibus, huiusmodi ciuis laudandus ac diligendus est, qui non solùm Reip. *ciuem improbũ remouet, uerùm etiam seipsum eiusmodi fore profitetur ac praestat, ut sibi non modò communi uolũtate uirtutis, atque officij, sed etiam ut quadam magis necessaria ratione, rectè sit, honesteq́; uiuendum.* 5. *Act. in* Verr.

Ciuem oportet aequo et pari cũ ciuibus iure uiuere, neq́; summissum & abiectum, neq́; sese efferentem; tum in Rep. *ea uelle, quae tranquilla et honesta sint.* 1. *Offic.*

Nihil uiro bono, & quieto & bono ciui magis conuenit, quàm abesse à ciuilibus controuersiis. ad Att. 9. *lib. epist.*

Ciuis non est habendus, qui ciuile bellum concupiscit. Philip. 13.

Ingratus est, iniustusq́; ciuis, qui armorum periculo liberatus, animum tamen retinet armatũ. Pro Marc.

Ciuem ab hoste, non natura ac loco, sed animo, factisq́; distinguimus. Parad. 4.

Hi & audaces, & mali, & perniciosi ciues putantur, qui incitant populi animos ad seditionem, aut qui largitione caecant mentes imperitorum, aut qui fortes & claros uiros, & bene de Repu*blica meritos, in aliquam uocant inuidiam.* Qui *uerò sceleratorum impetus, & conatus represserunt, qui auctoritate, qui fide, qui magnitudine animi, consilijs audacium restiterunt, ij boni ciues semper habiti sunt.* Pro Sest.

RESPVBLICA, *nomen uniuersæ ciuitatis est, pro qua mori, & cui nos totos dare, & in qua omnia nostra ponere, & quasi consecrare debemus.* 2. de Leg.

Eò omnis uitæ nostræ ratio transmittenda est, ut magnam nominis nostri famam, ex maximis in Rempublicam meritis collatis, posteris relinquamus. In Vat.

Bono uiro. Lælius. In *Magistr.* 31.

Omnibus bonis expedit, saluam esse Rempublicam. Philip. 13.

Laudandus est, is qui mortem oppetit pro Republica, qui doceat, chariorem esse patriam nobis, quàm nosmetipsos. Estque illa uox inhumana & scelerata eorum, qui negant se recusare, quo minus ipsis mortuis, terrarum omnium deflagratio consequatur. 3. de Finibus.

Qui pro Republica uitam reddiderunt, nusquã mehercule eos mortem potius, quàm immortalitatem assecutos putaui. Pro Planc.

Nihil est ex omnibus rebus humanis præclarius aut præstantius, quàm de Republica bene mereri. Ad Planc. Famil. 10.

Omni timore deposito, debemus liberè Reipublicæ consulere. Brut. ad Cic. Fam. 11.

Imitemur nostros Brutos. Pro Sest. *De Magistr.* 31.

His maiores nostri, qui ob Rempublicam mortem obierant, pro breui uita diuturnam memoriã reddiderunt. Philip. 9.

Duo hæc moriens opto. Philip. 2. In *Apophtheg.* 128.

Non

Non poteſt cuiquam malè de Republica merenti, iuſta eſſe cauſa. de Reſp. Aruſp.

Magnus eſt in Rep. campus, multis apertus curſus ad laudem. Philip. 14.

Patria, eſt communis omnium noſtrum parens. 1. Inuect. in Catil.

Non poteſt cognatio ulla proprior eſſe, quàm patriæ. 1. de Orat.

Ipſa patria dici uix poteſt, quid charitatis, quid uoluptatis habet. Philip. 5.

Patria nihil dulcius, nihil charius in uita eſſe debet. Ad Quir. poſt red.

Eſt patriæ charitas maxima. In Vat.

Commune patriæ ſolum, & charum eſt, & iucundum, & delectabile. Cicero Caio Caßio, Familiar. 12.

Nullus locus eſt domeſtica ſede iucundior. 4. in Catilinam.

Nullus locus nobis dulcior eſſe debet patria. Ab Marc. Famil. 4.

Noſtra patria delectat, cuius rei tanta eſt uis, ac tanta natura, ut Ithacam illam in aſperrimis ſaxulis tanquàm nidulũ affixam, ſapientißimus uir immortalitati anteponat. 1. de Ora.

Chari ſunt liberi, propinqui familiares: ſed omnes omnium charitates patria una complexa eſt, pro qua quis bonus dubitet mortem oppetere, ſi ei ſit profuturus? 1. Offic.

Patriæ nos primùm natura conciliat. de Reſponſ. Aruſp.

Patria eſt. 5. Tuſc. In Apoph. 81.

Si conuentio quædam, & comparatio fiat, quibus plurimum tribuendum ſit officij, principes ſunt patria & parentes, quorum beneficijs maxi

mè obligati sumus. 1. *Offic.*

Sapientis est carere patria, & duri non deside rare. Ad Marc. Famil. 4.

Malo sine periculo domi meæ esse, quàm cum periculo alienæ. Ad Marc. Fam. 4.

Pro patria, & in patria mori, præclarum. Ad Attic. 8.

Nemo est tam ingratus, tam impius, tamq; nullius humanitatis, qui si patriæ merita resume re uelit, non eàm magis, quàm seipsum diligat. In Vatin.

Nullus est casus pro dignitate & libertate patriæ non ferendus. Philip. 13.

Omnia, quæ à nobis geruntur, non ad nostram utilitatem & commodum, sed ad patriæ salutem conferre debemus. In Vat.

Non solum nobis nati sumus. 1. *Officio.* In Apoph. 11.

Nullum est periculum, quod sapiens pro salu tæ patriæ uitandum arbitretur. Hæc enim secum *loquitur.* Non mihi *soli, sed etiam, atque adeò multò potius, natus sum patriæ, Vita, quæ fato debetur, saluti patriæ potissimùm soluatur.* 4. *ad Herennium.*

Nihil est præstabilius uiro, quam periculis pa triam liberare, beatiq; sunt hi, quib. ea res hono ri fuerit. Pro Mil.

Pericula, labores, dolorem etiã optimus quis que pro patria & pro suis suscepit; dolores deni que suscipere mauult, quàm deserere ullam offi cij partem. 1. de Finib.

Quoniam sunt omnia commoda à patria acce pta, nullum incommodum pro patria graue pu tandum est. At qui patriæ pericula suo periculo expetunt,

expetunt, hi sapientes putandi sunt, cùm et eum, quem debent, honorem Reip. reddunt, & pro multis perire malunt quàm cum multis. Etenim *uehementer est iniquum, uitam, quam à natura acceptam propter patriã conseruaueris, naturæ cùm cogat, reddere, patriæ cùm roget, non dare; & cùm poßis cum summa uirtute & honore pro patria interire, malle per dedecus & ignauiam uitam uiuere; & cùm pro amicis & parentibus & cæteris necessarijs adire periculum uelis, pro* Republica, *in qua & hoc, & illud sanctißimum nomen patriæ continetur, nolle in discrimen uenire. 4. ad* Herennium.

Cùm dies & noctes, omnia nos undique fata circunstent, non est dubitandum, eum spiritum, quem naturæ quisque debet, patriæ reddere. Philip. 10.

O *fortunata mors, quæ naturæ debita, pro patria potißimùm est reddita.* Philip. 14.

Cùm omnibus definita sit mors, optandum est magis ut uità, quæ neceßitati debetur, patriæ potius donata, quam reseruata naturæ uideatur. Pro *Sestio.*

Debemus *grata eorum uirtutem memoria prosequi, qui pro patria uitam profuderunt.* Philip. 14.

Omibus, qui patriam conseruarint, adiuuerint, auxerint, certus est in cœlo & definitus locus, ubi beati æuo sempiterno fruantur. In *Somni Scip.*

Peregrinatio. 40

OMNIS *peregrinatio obscura & sordida est ijs, quorum industria in patria potest esse*

illustris. Ad Mar. *cælium,* Famil. *lib.* 2.

Omnibus peregrinantib. gratum est, minimarum quoque rerum, quæ domi gerantur, fieri certiores Cælius ad Ciceronem Famil. 8.

Inexternis locis, minor est ad facinus uerecundia. Ad Marc. Famil. *lib.* 4.

Multi suam rem bene gessere, & publicam, patria procul. Ad Trebatium, Famil. *lib.* 7.

Gloria. 10

GLORIA, *est illustris & peruagata multorum & magnorum, uel in suos ciues, uel in patriam, uel in omne genus hominum, fama meritorum.* Pro Marcello.

Gloria, est solida quædam res & expressa, non adumbrata Ea, *est consentiens laus bonorum, incorrupta uox bene iudicantium de excellenti uirtute; ea uirtuti resonat tanquàm imago gloriæ, quę quia rectè factorum plerunq; comes est, nō est bonis uiris repudianda. Illa autem, quæ se eius imitatricem esse uult, temeraria, atq; inconsiderata & plerunque peccatorum, uitiorumq; laudatrix fama popularis, simulatione honestatis, formam eius, pulchritudinemq; corrumpit. Tu ergo quæ habent speciem gloriæ, collecta ex inanissimis splendoris insignibus, contemne; breuia, fugacia, & caduca existima.* 3. Tusc.

Vera gloria radices agit, atque etiam propagatur; ficta omnia, tanquàm flosculi celeriter decidūt: nec simulatum quicquam posse esse diuturnum. 2. Offi.

Honos, est præmium uirtutis, iudicio, studioq; ciuium delatum ad aliquem. Qui eum sententijs, qui suffragijs adeptus est, is mihi & honestus & honoratus

honoratus uidetur.de Clar.Orat.ad Brut.

Is uerus triumphus est, cum bene de Republica meritis, testimonium à consensu ciuitatis datur. Phil.14.

Is honos uideri solet,qui non propter spem futuri beneficij,sed propter magna merita claris uiris defertur,& datur. Estq; non inuitamentũ ad tempus,sed perpetuæ uirtutis præmium. Ad Plan. Famil.lib.10.

Ea est profectò iucunda laus, quæ ab his proficiscitur,qui ipsi in laude uixerũt. Ad Marc.Catonem,Famil.lib.15.

Is mihi uidetur amplißimus,qui sua uirtute in altiorem locum peruenit,non qui ascendit per alterius incommodum & calamitatem. Pro Rosc. Amer.

Suscepit uita. 2.de Nat.deo. De uirtute.45.

Quæ melior in genere hominum natura,quàm eorum, qui se natos ad homines iuuandos, tutandos,conseruandos arbitrantur? Abijt ad eos Hercules: nunquam abijsset,nisi cùm inter homines esset,eam sibi uiam munijsset. 1.Tusc.

Eò omnis uita nostræ ratio &c. In Vatin. De Rep.39.

Actũ præclarè cùm ijs est,quorũ uirtus nec obliuione eorum,qui sunt,nec reticẽtia posterorum sepulta esse poterit. Philip.14.

Breuis uita data est, at memoria bene redditæ uitæ sempiterna; quæ si non esset longior quàm hæc uita,quis esse tam amens, qui maximis laboribus & periculis,ad summam laudem gloriamque contendere? Phil.14.

Exiguum nobis uitæ curriculum natura circũscripsit,immensum gloriæ. Pro C.Rab.

Vita breuis est, gloriæ cursus sempiternus. Pro Sest.

Breue tempus ætatis, satis longum ad bene uiuendum. 1. Tus.

Honos alit artes, omnesq; incendimur ad studia gloriæ; iacentq; ea semper, quæ apud quosq; improbantur. 1. Tusc.

Trahimur omnes laudis studio, & optimus quisque maximè gloria ducitur. Ipsi illi philosophi etiam in illis libellis, quos de contemnenda gloria scribunt, nomen suum inscribunt: in quo prædicationem & nobilitatem despiciunt, prædicari se, ac nominari uolunt. Pro Arch. Poeta.

Opifices, post mortem nobilitari uolunt. Quid enim Phidias *sui similem speciem inclusit in clypeo* Mineruæ, *cùm inscribere non liceret? Quid nostri philosophi? nonne in his ipsis libris, quos inscribunt, de contemnenda gloria, sua nomina inscribunt?* 1. Tusc.

Nemo est tam auersus à Musis, *qui non mandari uersibus æternum suorum laborum facilè, præconium patiatur.* Pro Arch. Poeta.

Themistocles, cùm cōsuleretur, &c. Pro Arch. Poeta. In Apopht. 4.

Poetæ post mortem nobilitari uolunt, unde illud.

» *Aspicite ò ciues senis* Ennij *imaginis urnam.*
» *Hic uestrum finxit maxima facta patrum.*

Mercedem gloriæ efflagitat ab his, quorum patres affecerat gloria. Idemq;.

» *Nemo me lacrymis decoret, nec funera fletu*
» *Faxit: cur? uolito docta per ora uirum.* 1. Tuscul.

Vix inuenitur, qui laboribus susceptis, periculisq;

lisq; aditis, non quasi mercedem rerum gestarum desideret gloriam. 1. Offic.

Nemo unquam sine magna spe immortalitatis se pro patria offert ad mortem. 1. Tusc.

Perfecti homines, et excellentib. ingenijs praditi, excitantur spe gloriæ, quæ habet formam honestatis, & similitudinem. Cato Maior.

Nemo nostrum in Reip. periculis, cum laude ac uirtute uersatur, quin spe posteritatis, fructuq; ducatur. Pro C. Rabir.

Cùm optimus quisq; maximè posteritati seruiat, esse aliquid uerisimile est, cuius is post mortem, sensum sit habiturus. 1. Tus.

Licuit esse ociosa Themistocli, licuit Epaminondæ; sed nescio quomodo inhæret in mentibus, quasi seculorum quoddam auguriũ futurorum; quo quidem dempto, quis tam esset amens, qui semper in laboribus & periculis uiueret? 1. Tuscu.

Pueri efferuntur lætitia cùm uicerint, & pudet uictos? ut se accusari nolunt? quàm cupiunt laudari? quos illi labores non perferunt, ut æqualium principes sint? 5. de Finib.

Qui tantos labores diurnos, nocturnosq; domi militiæq; susciperet, si ijsdem finib. gloriã suam, quibus uitam esset terminaturus? sed optimi cuiusq; animus maximè ad immortalitatem gloriæ nititur. Cato Maior.

Est angusti animi, atq; demißi, triumphi honorem, atque dignitatem contemnere. Nam ut leuitatis est &c. In Piso. In Simil. 75.

Præstãtes uiri nunquàm tanta conati essent, quæ ad posteritatis memoriã pertinerent, ni animo uidissent, posteritatem ad se pertinere posse.

Nonne melius multò fuisse, ociosam ætatem & quietam sine ullo labore & contentione traducere? Sed nescio quo modo animus erigens se, posteritatem, semper ita prospicit, quasi cùm excesserit è uita, tum denique uicturus sit. Cato Maior.

Sapiens uirtutis honorem, præmium, haud prædem petit. 3. de Orat.

Nullam uirtus aliam mercedem laborem, periculorumq; desiderat, præter hanc laudis & gloriæ: qua quidem detracta. Iudices, quid est quòd in hoc tam exiguo uitæ curriculo & tam breui, tantis nos in laboribus exerceamus? Certè si nihil animus præsentiret in posterum, & si quibus regionib. uitæ spatium circumscriptum est, eisdem omneis cogitationes terminaret suas: nec tantis se laboribus frangeret, neq; tot curis uigilijsque angeretur, nec toties de uita ipse dimicaret. Nũc insidet quædam in optimo quoq; uirtus, quæ noctes & dies animum gloriæ stimulis concitat atq; admonet, non cum uitæ tempore esse dimittendã cõmemorationem nominis nostri, sed cum omni posteritate adæquandam. Pro Archia. Poeta.

Nullam mercedem tanta uirtus, præter hanc laudis & gloriæ desiderat: qua etiam si careat, tamen est seipsa contenta: quanquàm in memoria gratorum hominum, tanquàm in luce posita lætetur. Philip. 5.

Ex omnibus præmijs uirtutis, amplißimum est præmium: gloria: quæ uitæ breuitatẽ, posteritatis memoria consolatur: quæ efficit, ut absentes adsimus, mortui uiuamus; cuius gradib. etiam homines in cœlum uidentur ascendere. Pro Milone.

Non uita hæc dicenda est, quæ corpore & spiritu continetur: illa inquam, illa uita est, quæ uiget,

memoria

memoria seculorum omniū, quam posteritas alit, quam ipsa aeternitas semper intuetur. Pro Marc.

Vestra, quae dicitur uita mors est. Somn. Scip.

Nihil est uera gloria dulcius. Philip. 5.

Natura nihil praestantius habet, nihil, quod magis expetat, quàm honestatem, quàm laudē, quàm dignitatem, quàm decus. 2. Tusc.

Antiquior fit possessionibus gloria. 1. de Diuinat.

Gloria uirtutem tanquàm umbra sequitur. 1. Tuscula.

Verum decus in uirtute positum est. Cicero ad Plancum. Famil. lib. 10.

De morte. 42

OMNIVM *rerum mors est extremum.* ad Tor. Famil 6.

Mors est discessus animae à corpore. 1. Tusc.

Mors somno similis est. 1. Tusc.

Morti nihil est tam simile, quàm somnus. Cato. Maior.

Somnus, imago mortis. 1. Tusc.

Mors, quasi saxum tantalo semper impendet. 1. de Finib.

Moriendum certè est: & id incertum an eo ipso die. Cato Maior.

Nemini exploratum potest esse, quomodo sese habiturum sit corpus, nō dico ad annum, sed ad uesperum. 2. de Finib.

Quis est, quanui, sit adolescens, cui sit exploratum, se ad uesperum esse uicturum? Cato Maior.

Mors omnibus est parata. 4. Inuect. in Catil.

Omnibus definita est mors. Pro Sestio.

Mortem omnibus natura proposuit. Phil 4.

Necesse est mori. 2. Tusc.

Moriendum est omnibus; estq; finis miseriæ in morte. 1. Tusc.

Commorandi nobis natura diuersoriũ non habitandi dedit. Cato Maior.

Ex ipsa uita discedẽdum est, tanquàm ex hospitio, non tanquàm ex domo. Cato Maior.

Si hoc tempore diem non obieris, paucis pòst diebus est tibi moriendum, quia homo natus es Sulpicius ad Cic. Fam. lib. 4.

Hoc meditatum ab adolescentia debet esse mortẽ ut negligamus, sine qua meditatione, tranquillo esse animo quis non potest. Cato Maior.

Mortem oĩbus horis impendentem timens, quis tranquillo animo poßit consistere? Cato Maior.

Qui id, quod uitari non potest, metuit, is uiuere animo quieto nullo modo potest. 2. Tusc.

Quæ potest esse in uita iucunditas, cùm dies & noctes, cogitandum sit, iamiam esse moriendum? 1. Tusc.

Qui mortem non timet, magnum is sibi præsidium ad beatam uitam comparauit. 2. Tusc.

Non deterret sapientem mors, quæ propter incertos casus quotidie imminet, & propter breuitatem uitæ nunquam longè potest abesse. 1. Tuscul.

Vtrum uiuere, an mori sit melius, Dij immortales sciunt: nominem quidem scire arbitror neminem. 1. Tusc.

A malis mors abducit, non à bonis. 1. Tusc.

Ipse animi discessus à corpore, fit sine dolore, & fit plerunque sine sensu, nonnunquàm etiam cum uoluptate. Totũ hoc leue est qualecũq; sit: fit enim ad punctum temporis. 1. Tusc.

Tunc erimus beati, cùm corporibus relictis, cupiditatum

cupiditatum & æmulationum erimus expertes. 1. Tuscul.

Pellantur istæ ineptiæ penè aniles, ante tempus mori miserum esse. Quod tandem tempus? natura ne? At ea quidem dedit usuram uitæ tanquàm pecuniæ, nulla præstituta die. Quid est igitur quod querare, si repetit cùm uult ea? eni m conditione acceperas. Quæ uerò ætas longa est, aut quid omnino homini longum? Nonne *modò pueros, modò adolescentes in cursu à tergo insequens, nec opinantes assecuta est senectus?* Omnia *ista perinde ut cuique data sunt, pro rata parte à uita, longa aut breuia dicuntur.* 1. Tusc.

Mors terribilis est ijs, quorum cum uita omnia extinguuntur, non quorum laus emori non potest. Parad.

Honesta *mors nunquàm est fugienda, sæpe etiã appetenda.* Martius ad Ciceronem, Fami. lib. 11.

Vetat dominas in nobis Deus, *&c.* 1. Tus. *In pijs Sent.* 68.

Non *est iniussu* Imperatoris, *&c.* Cato Maior. *In pijs* Senten. 70.

Nobis si quid tale acciderit, &c. 1. Tusc. *In pijs Senten.* 72.

Tibi & pijs omnibus, &c. 1. Tuscul. *in pijs Senten.* 69.

Nisi Deus, *&c.* Tusc. *in pijs Sent.* 71.

Sunt, qui se gratum mortuis facere, si grauiter eos lugeant, arbitrantur. Accedit *superstitio muliebris quædam; existimant enim* Dijs *immortalibus se faciliùs satisfacturos, si eorũ plaga perculsi, afflictos se & stratos esse fateantur.* 3. Tusc.

Mortuorum corpora nihil sentiunt in sepultura quantum autem consuetudini, famæq; dan-

dum

dum sit, id curent uiui, sed ita, ut intelligant, nihil ad mortuos pertinere. 1. *Tusc.*

Cùm ab amicis rogaretur Diogenes, *&c.* 1. *Tusculan.* Apoph. 37.

Quis est, aut quotusquisque, cui mors cum appropinquet, non refugiat timido sanguen, atque exalbescat metu? 5. *de Finib.*

Emori uolo &c. 2. *Tusc. In Apoph.* 43.

Mors bonum sit, an malum, plenissimè primo Tusculanarum leges, & in dialogo, qui, Cato Maior, inscribitur.

Virtutis & honesti, quæ sit uis, & commendatio. 43

VIRTVS, *est per se ipsa laudabilis, & sine qua nihil laudari potest.* 2. de Orat.

Virtus, nihil est aliud, quàm in se perfecta, & ad summum perducta natura. 1. *de Legib.*

Virtus, & affectio animi constans, conueniensque, laudabiles efficiens eos, in quibus est: & ipsa est per se sua sponte, separata tamen utilitate, laudabilis: ex ea proficiscuntur honestæ uoluntates, sententiæ, actiones, omnisq; recta actio. 4. *Tusc.*

Virtutis multæ diffinitiones consultò à nobis omittuntur.

ID *dicitur honestū, non quod laudetur à multis, sed quia tale sit, ut uel si ignorent id homines, uel si obmutuissent, pulchritudine sua tamen esset, species laudabile.* 2. *de Finib.*

Honestum, etiam si nobilitatum non sit, aut si etiam à nemine laudetur, laudabile est natura:

quod

quod si oculis cerneretur, mirabiles amores excitaret sapientiæ. 1. *Offi.*

Honestum est, quod detracta omni utilitate sine ullis præmijs, fructibusve, per seipsum iure potest laudari. 2. *de* Finib.

Si non ipso honesto mouemur, ut uiri boni simus, sed utilitate aliqua atque fructu, callidi sumus, non boni. Nam *quid faciet is in tenebris, qui nihil timet, nisi testem uel iudicem? quid in deserto loco nactus, quem multo auro spoliare poßit, imbecillem atque solum?* 1. de Legib.

Si emolumentis non suapte natura uirtus expetitur, una erit uirtus, quæ malitia rectißimè dicetur. Nam *qui uirtutem precio metiuntur, nullã uirtutem, nisi malitiam putant.* 1. de Legib.

Nulla potest esse uirtus nisi gratuita. *Nã quæ uoluptate quasi mercede aliqua ad officium impellitur, ea non uirtus, sed fallax imitatio, simulatioque uirtutis.* 5. *Tus.*

Quicquid, præter id, quod honestum sit, expetẽdũ esse duxeris, in bonisq; numeraris, & honestũ ipsum quasi uirtutis lumen extinxeris, & uirtutem penitus euerterit. 3. de Finib.

Difficile est hominib. persuadere, honestum propter ipsum eligendum esse. C. *Caßius Ciceroni, Famil. lib.* 15.

Si ipsam honestatem undiq; perfectam & absolutam, rem unam præclarißimam omnium, maximeq; laudandam penitus uideremus, quonam gaudio compler mur, cùm tantopere eius adumbrata opinione lætemur? 5. de Finib.

Sumus natura studiosißimi, appetentißimiq; honestatis, cuius si quasi lumen aliquod aspeximus, nihil est, quod, ut eo potiamur, non parati simus

mus & ferre, & perpeti. 2. Tusc.

Nihil est uirtute amabilius; quã qui adeptus erit, ubicunque erit gentium, à nobis diligetur. 1. de Nat. deor.

Virtutem necessariò gloria sequitur. 1. Tusc.

Gloriam uirtutem tanquam umbra sequitur. 1. Tusc.

Nihil est uirtute formosius, nihil pulchrius, nihil amabilius. 1. de Nat. deo.

Nihil est amabilius uirtute, nihil, quod magis alliciat homines ad diligendum. quippe cùm propter uirtutem & probitatem eos, etiam quos nunquàm uidimus, quodammodo diligamus. Cuius ea est uis, ut eam (quod maius est) in hoste etiam diligamus. In Lælio.

Animi hominum mouentur ad diligendum, cùm eorum, quibus cum usu coniuncti sunt, uirtutem & bonitatem perspiciunt. In Lælio.

Conciliantur animi hominum dignitate hominis, rebus gestis, æstimatione uitæ, alienanturq́; ab ijs, in quibus hæc non sunt. 1. de Orat.

Suscepit uita, consuetudoq́; communis, ut beneficijs excellentes uiros in cœlum fama ac uoluntate tollamus. 2. de Nat. deor.

Quæ natio non comitatem, non beneuolentiã, non gratum animum, & beneficij memorem diligit? Quæ superbos, quæ maleficos, quæ crudeles, quæ ingratos non aspernatur, non odit? 1. de Leg.

Eos uiros nos suspicimus, maximisque efferimus laudibus, in quibus existimamus, excellentes quasdam & singulares perspicere uirtutes. Despicimus autem eos, & contemnimus, in quibus nihil uirtutis, nihil animi, nihil neruorum putatur.

tatur. Quamobrem contemnuntur ij, qui nec sibi nec alteri prosunt, ut dicitur, in quibus nullus labor, nulla industria, nulla cura est. Admiratione autem quadam afficiuntur ij, qui anteire cæteris uirtute putantur. 2.Offi.

Illud honestum, quod in alio cernimus, nos mouet; atque illi, in quo id inesse uidetur, amicos facit. Omnis enim uirtus nos ad se allicit, facitque ut eos diligamus, in quibus ipsa inesse uidetur. 1. Offic.

Quis est tam dißimilis homini, qui non moueatur & offensione turpitudinis, & comprobatione honestatis? Quis est, qui non oderit libidinosam, proteruam adolescentiam? Quis contrà, in illa ætate pudorem, constantiam, etiam si sua nihil intersit, non tamen diligat? An obliuiscimur quantopere in audiendo, in legẽdoque moueamur, cùm piè, cùm amicè, cùm magno animo, aliquid factum cognoscimus? 5.de Finib.

Quæ magno animo & elato, fortiter & excellenter gesta sunt, ea nescio quomodo quasi pleno re laudamus. 1.Offic.

Cùm aliquid clementer, mansuetè, iustè, rectè, moderatè, sapienter factum aut legimus, aut audimus, quo studio incendimur, non modò in gestis rebus sed etiam in fictis, ut eos sæpe, quos nunquam uidimus, diligamus) Pro Marcel.

Quis est, qui non admiretur splendorem pulchritudinemq; uirtutis? 2.Offic.

Conciliatrix amicitiæ est, uirtutis opinio. In Lelio.

Habet hoc uirtus, ut uiros fortes, species eius & pulchritudo etiam in hoste posita delectet. In Pisonem.

Est

Est proprium uirtutis, cõciliare sibi animos hominum, & ad usus suos adiungere. 2. Offic.

Virtus conciliat amicitias, atque conseruat. In ea enim est conuenientia rerum, in ea est stabilitas, in ea est constantia; quæ cùm se extulit, & lumen suum ostendit, & idem aspexit, agnouitq; in alio, ad id se admouet: uicißimq; accipit illud, quod in altero est; ex quo eorum exardescit siue amor, siue amicitia. In Lælio.

Propter uirtutem iure laudamur, & in uirtute rectè gloriamur. 3. de Nat. deo.

Vera laus, uera uirtuti debetur. 3. de Orat.

Nihil quicquam sine uirtute laudabile. 1. Tusc.

Quibus gradibus Romulus ascendit in cælum? rebus gestis atque uirtute. Parad. 1.

Bonus uir propriè & copiosè laudari sine uirtutum cognitione non potest. 2. de Orat.

Eos, quorum uita perspecta est in rebus honestis atque magnis, & bene de Republica sentientes, aut aliquo honore, & imperio affectos obseruare & colere solemus. 1. Offic.

Vehementer amor multitudinis commouetur ipsa fama, & opinione liberalitatis, beneficiẽtiæ, iustitiæ, fidei, omniumq; earum uirtutum, quæ pertinent ad mansuetudinem ac facilitatem, eosque, in quibus eas uirtutes inesse uidemus, à natura ipsa diligere cogimur. 2. Offi.

Ea uirtus uidetur præstantis uiri, quæ est fructuosa alijs, sibi autem laboriosa, aut periculosa, aut certè gratuita. 2. de Orat.

Si quod optimum, maximumq; est, id uolumus adipisci, uirtuti opera danda est, sine qua nullam rem expetendam consequi possumus. In Lælio.

Verum decus in uirtute positum est. Cicero ad Plancum,

Plancum, famil. lib. 10.

Digna *est uirtus gloriatione: tantumque præstat cæteris rebus, ut dici uix poßit quid interſit.* 4. de Finib.

Neſciunt multi, neſciunt quantas uires uirtus habeat: nomen uirtutis tantum uſurpant: quid ipſa ualeat, ignorant. Parad. 2.

Non ſunt iſti audiendi, qui uirtutem duram & quaſi ferream eſſe uolunt. In *Lælio.*

Non eſt inhumana uirtus, neque immanis, neque ſuperba, quæ populos uniuerſos tueri, eisq; optimè conſulere ſoleat; quod non faceret profectò, ſi à uulgi charitate abhorreret. In *Lælio.*

Virtus, quam ſequitur charitas, minimè repudianda eſt. In *Lælio.*

Virtus altißimum locum in homine, & maximè excellentem tenet. Cùm autem aſſumpta eſt ratio, tãto in dominatu locatur, ut omnia primæ naturæ, huius tutelæ ſubyciantur. 4. de Finib.

Virtus, omnia quæ cadere in hominem poſſunt ſubter ſe habet, eaque diſpiciens, caſus contemnit humanos: culpaq; omni carens, præter ſeipſam, nihil cenſet ad ſe pertinere. 5. Tuſ.

Optimè *uirtus ſeipſa nouit, et quàm amabilis ſit, intelligit.* In *Lælio.*

Virtutis tanta eſt uis, ut non poßit unquàm eſſe uir bonus non beatus. In *Piſon.*

In uirtute ſatis eſt præſidij ad bene uiuendum, ſatis etiam ad beatè, ſatis ut fortiter uiuamus, etiã ut magno animo, & quidem ut nulla re egeamus, ſuperque ſimus inuicti: ſequitur ut nihil pœniteat, nihil deſit, nihilo obſtet. 5. *Tuſc.*

Præſidij ad uiuendum in uirtute ſatis eſt. 5. *Tuſcula.*

Virtus ad beatè uiuendum ſeipſa contenta eſt. 5. *de* Finib.

Cùm fateamur, ſatis magnam uim eſſe in uitijs ad miſeram uitam, fatendum eſt etiam, eandem uim in uirtute eſſe ad beatam uitam. Contrariorum.n.cõtraria ſunt conſequentia. 5. Tuſ.

Quanti eſt æſtimanda uirtus, quæ nec eripi, nec ſurripi poteſt, neque naufragio, neque incendio amittitur, nec tempeſtatum, nec temporum permutatione mutatur: quæ præditi qui ſunt, ſoli ſunt diuites: ſoli enim poßident res & fructuoſas & ſempiternas, ſolique (quòd eſt proprium diuitiarum) contenti ſunt rebus ſuis. Satis eſſe putant quod eſt, nihil appetunt, nulla re egent, nihil ſibi deeſſe ſentiunt, nihil requirunt. Parad.ult.

Virtus in tempeſtate ſæua quieta eſt, & lucet in tenebris, & pulſa loco, manet tamen, atque hæret in patria, ſplendetq́; per ſe ſemper, neque alienis unquam ſordibus obſoleſcit. Pro Seſt.

Amitti uirtus non poteſt. 2. Tuſc.

Virtus, eſt altißimis defixa radicibus, quæ nunquam ulla ui labefactari poteſt, nunquàm dimoueri loco Philip. 4.

Ei *non multum poteſt obeſſe fortuna, qui ſibi firmius in uirtute, quàm in caſu præſidium collocauit.* 4. ad Heren.

Omnes bene uiuendi rationes in uirtute ſunt collocandæ, propterea quòd ſola uirtus in ſua poteſtate eſt, Omnia præter eam ſubiecta ſunt fortunæ dominationi. 4. ad Herennium.

Maior *eſt uirtutis iucunditas, quàm uoluptas, quæ percipitur ex libidine & cupiditate.* 3. act. in Verem.

Tu plura si desideres, euolue diligenter quintum Tusculanarum; nos enim ea tantùm, quæ uidebantur grauiora, selegimus, ne potius, ex integro librum transcripsisse, quàm ex præcipuis præcipua selegisse uideamur.

Expetendarum rerum tria genera. 44.

RERVM *expetendarum tria sunt genera Nam est quiddam, quod sua ui nos alliciat ad se se non emolumento captans aliquo, sed trahens sua dignitate, quod genus, uirtus, scientia, ueritas est. Aliud autem non propter suam uim & naturam, sed propter fructum atque utilitatem petendum; quod pecunia est. Tertium est ex horum partibus iunctum, quod & sua ui, & dignitate nos inductos ducit, & præ se gerit quandam utilitatem, quò magis expectatur, ut amicitia, bona existimatio. 2. de Inuen.*

Vitia, uirtutis speciem plerunque induunt. 45.

GERENNDA *sunt diligenter, ne ea nos fallant uitia, quæ uirtutẽ uidentur imitari. Nã & prudentiam malitia, & temperantiam immanitas in uoluptatibus aspernandis, & magnitudinem animi superbia in animis extollendis, & despicientia in contemnendis honoribus, & liberalitatem effusio, & fortitudinem audacia immitatur, & religionem superstitio; studijsque bonis similia uidentur ea, quæ sunt in eo genere nimia. In Part.*

Astutiæ tollendæ sunt, eaque malitia, quæ uult quidem

quidem uideri se esse prudẽtiam: sed abest ab ea, distatque plurimum; nec ulla pernities uitæ maior inueniri potest, quàm cùm in malitia inest simulatio. 3. *Offic.*

Omnibus ueris falsa quædam adiũcta sunt, tanta similitudine, ut nulla insit iudicandi et assentiendi nota. 1. *de* Nat. *deor.*

Finitima sunt falsa ueris. 4. Acad.

Voluptas. 6

IMITATRIX *est boni uoluptas, malorum mater omnium, cuius blandicijs corrumpuntur quæ natura bona sunt.* 1. *de* Leg.

Malorum esca, uoluptas: qua homines capiuntur, ut hamo pisces. Cato Maior.

Voluptate capimur omnes. 1. *de Leg.*

Voluptates blandissimæ dominæ, sæpe maiores partes animæ à uirtute detorquent. 2. *Offi.*

Maximas uirtutes iacere oportet, uoluptate dominante. Ad Att. *lib.* 5.

In uoluptatis regno non potest uirtus consistere. Cato maior.

Qui uoluptati deditus est, huic omnia sensu, non ratione sunt iudicanda, eaq́; dicenda optima, quæ sunt suauissima. 2. *de* Finib.

Impedit consiliũ uoluptas, rationis inimica, ac mentis, ut ita dicam, perstringit oculos, nec habet ullum cum uirtute commercium, Cato Maior.

Semouenda est uoluptas, non solum ut recta sequamur, sed etiam ut loqui deceat frugaliter. 2. *de Finib.*

Quò maior est uoluptas, eò magis mentẽ à sua sede & statu dimouet. Parad. 1.

Non est necesse tanquàm meretricem & 2. de Finib. In Similib. 46.

Nemo est dignus nomine hominis, qui unum diem totum uelit esse in uoluptate. 2. de Finib.

Non est, eius qui dolore summum malum metiatur, mentionem facere uirtutis. 3. Tusc.

Qui uoluptatibus ducuntur, & se uitiorũ illecebris, & cupiditatum lenocinijs dediderunt, missos faciant honores, nec attingant Rempublicam. patiantur uiros fortes labore, se ocio suo perfrui. Pro Sest.

Nihil altum, nihil magnificum ac diuinũ suspicere possunt, qui suas oẽs cogitationes abiecerunt in rem tam humilem, tã contemptam. In Lælio.

Fieri non potest, ut animus libidini deditus, amore, desiderio, cupiditate, copia, inopia etiam non nunquàm impeditus, literis operam dare poßit. Nec est alia causa cur in tantis præmijs eloquentiæ, tanta uoluptate dicendi, tanta laude, tanta gloria, tanto honore tam sint pauci, semperq; fuerint, qui in hoc labore uersarentur. Omittendæ enim sunt omnes uoluptates; relinquenda studia delectationis, ludus, iocus, conuiuium, sermo etiam penè omnium familiarium deserendus: quæ res, in hoc genere homines à labore, studioq; deterret. Pro M. Cælio.

Multa nobis blandimenta natura ipsa genuit, quibus sopita uirtus conniueret; & multarum rerum iucundißimarũ uarietatem dedit, quibus non modò prima ætas, sed iam corroborata caperetur. Pro M. Cælio.

Plerique propter uoluptatem, & paruam, & non necessariam, tum in morbos graues, tum in damna, tum in dedecore incurrunt; sæpe etiam legum,

gum,iudiciorumq; pœnis obligantur. 1 *de* Finib.

Nulla capitalior pestis,quàm corporis uoluptas hominibus à natura data est. Cato Maior.

Vitium uentris & gutturis non modò minuit ætatem hominib.sed etiam aufert. Pro M.Cœlio.

Voluptatem dimittamus, & suis se finibus tenere iubeamus,ne blanditijs eius,illecebrisq; capiatur animi uoluptas. 3.*de* Finib.

*Amores & deliciæ maturè & celeriter deflorescunt.*Pro M.Cælio.

*Fluit uoluptas, & prima quæque euolat: sæpiusq; relinquit causas pœnitendi,quàm recordandi.*2.*de* Finib.

*Vna cùm satietate moritur memoria uoluptatis.*2.*Offic.*

*Omnibus in rebus,uoluptatibus maximis fastidium finitimum est.*2.*de* Orat.

Omnes, uoluptate quemadmodum natura capimur,plura primo de Finibus.

Animus. 47

OPVS *est te animo ualere, ut corpore poßis* Caio Tironi,Famil.16.

*Ex anima constamus & corpore.*4.*de* Finib.

*Constamus ex animo & corpore.*3.Tusc.

*Animus est rationis compos & particeps: quo nihil ab optimo & sapientißimo genitore melius est procreatum.*De Vniuers.

Mente nihil homini dedit Deus ipse diuinius. 3.*Offic.*

*Nobis Deus, siue mater rerum omnium natura dedit animum, quo nihil est præstantius neque diuinius.*Parad.1.

Animus

Animus est ingeneratus à Deo. 1. de Legib. in Pijs sententijs.

Est animus cœlestis. C. Maior. in Pijs. 36.

Dij immortales. Cato Maior. in Pijs. 26.

Humanus animus decerptus ex mente diuina. 5. Tusc.

Animus cùm est secum. 1. Tusc. in Pijs. 41.

Nulla est celeritas. 1. Tusc. in Pijs. 38.

Duæ sunt uiæ. 1. Tusc. in Pijs. 60.

Oportet ut ipsa se mens. 5. Tusc. in Pijs. 39.

Eorum animi. Somn. Scip. in Pijs. 61.

Animus solus, nec cùm adest, nec cùm discedit apparet. Cato Maior.

Omnium animi immortales sunt; sed bonorũ, fortiumq; diuini. 2. de Leg.

Bonorum uirorum mentes mihi diuinæ atque æternæ uidentur, & ex hominum uita, ad Deorum *religionẽ, sanctimoniamq; demigrare.* Pro. Caio Rabirio.

Sic habeto, te non esse mortalem, sed corpus hoc. Somn. Scipionis.

Corpus hoc est mortale, animi uerò motus, sempiterni. Pro Sestio.

Nihil interest, motu animi sublato, inter pecudem & hominem: sed ne inter hominem & saxum aut truncum, aut quiduis generis eiusdem. In Lælio.

Duplex est uis animorũ: una pars in appetitu posita, altera in ratione, quæ docet & explanat, quid faciendum, fugiendumve sit: ita fit ut ratio præsit, appetitus uerò obtemperet. 1. Officio.

Est animorum, ingeniorumque nostrorum naturale quasi quoddam pabulum, consideratio, contemplatioque naturæ; doctoque homini & erudi

to cogitare, est uiuere. Sapientis enim cogitatio, non ferme ad inuestigandum adhibet oculos ad uocatos. 4. Acad.

Animus perturbatus & incitatus nec cohibere se potest, neo quo loco uult, consistere omnino. 4. *Tuscu.*

Animus æger. 3. *Tus.* In Apoph. 123.

Quemadmodum animus conturbatus. 3. *Tusc.* In *similib.* 33.

Animi morbi, sunt cupiditates immensæ, inanes diuitiarum gloriæ, dominationis, libidinosarum etiam uoluptatum accedunt ægritudines, molestiæ, mœroresque quæ animos exedunt, conficiuntque curis. 1. de Finib.

Aegris corporibus simillima est animi ægritudo. 1. *de* Finib.

Aequè animo dolemus, dum corpore dolemus. 3. *Offi.*

Errat qui ullum aut corporis, aut fortunæ uitium animi uitijs grauius existimat. 3. *Tus.*

Morbi perniciosiores, pluresque sunt animi, quam corporis. 3. *Tus.*

Corpora curari possunt, animorum nulla medicina est. 3. *Tus.*

Animi lineamenta pulchriora sunt, quam corporis. Rectè *solus liber, nec dominationi cuiusquam parens, neque obediens cupiditati.* Rectè *inuictus, cuius etsi corpus constringatur, animo tamen uincula inijci nulla possunt.* 3. *de* Finib.

Corpori tantùm præstat mentis excellens perfectio, ut uix possit cogitari quid intersit. 5. *de* Fin.

Deus & ortu & uirtute antiquiorem genuit animum, eumque ut dominum, atque imperantem obedienti præfecit corpori. De Vniuer.

Vt

Vt multò maiora sunt opera animi quàm corporis, sic eæ res, quas prosequimur ingenio ac ratione, gratiores sunt, quàm hæ, quas uiribus. 1. Offi.

Quò maior est uis animi, quàm corporis, hoc sunt maiora ea, quæ concipiuntur animo, quàm illa, quæ corpore. Phil. 11.

Cùm multū animus corpori præstet. 2. de Leg. *In pijs Sent.* 22.

Non uiribus. Cato Maior. *Consilium.* 26.

Maior est animi uoluptas, quàm corporis. 2. de Finibus.

Voluptate animi, nulla potest esse maior. Cato Maior.

Corpore nihil nisi præsens, & quod adest sentire possumus; animo autem & præterita et futura. 1. de Finib.

Corpus tamdiu gaudet, dum præsentem sentit uoluptatem; animus & præsentem percipit pariter cum corpore, & prospicit uenientem, nec præteritam præterfluere sinit. 5. Tusc.

Corpus, est quasi uas animi, aut aliquod receptaculum. 1. Tusc.

Deus animum conclusit in corpore. De Vniuer.

Exercendum est corpus, & ita afficiendum, ut obedire consilio, rationiq; poßit in exequēdis negocijs, & in labore tolerando. 1. Offi.

Redditur terræ corpus. 2. de Leg.

Forma dignitas, aut morbo deflorescit, aut uetustate extinguitur. 4 ad Heren.

Ratio. 48

MVNVS *animi, est ratione uti.* 3. Tusc.

Nihil est, non dicam in homine, sed in omni cælo atque terra, ratione diuinius, quæ cùm adoleuit

leuit, atque perfecta est, nominatur ritè sapiētia. 1. de Leg.

Domina omnium & regina, ratio, connexa per se, & progressa longius, fit perfecta uirtus; hæc ut imperet illi parti animi, quæ obedire debet, id uidendum est uiro, uelut seruo dominus, uelut Imperator militi, uelut parens filio. 2. Tusc.

Bene adhibita ratio, cernit quid optimum sit, neglecta, multis implicatur erroribus. 4. Tusc.

Societatis humanæ uinculum, est ratio & oratio, quæ dicendo, communicando, disceptando, iudicando, conciliat inter se homines, coniungitq́; naturali quadā societate. Neque *ulla re alia absumus à natura ferarum.* 1. *Officio.* De *homine.* 119.

Ratione præstamus beluis. 1. *de Leg.*

Vt *patrimonium homini ab homine relinquitur, sic ratio homini à* Deo. 3. *de* Nat. *deo.*

Nihil *potest esse æquabile, quod non à certa ratione proficiscatur.* 2. Tusc.

Nihil *per se amplum est, nisi in quo iudicij ratio extat.* Ad Brutum 16.

Plus *apud nos uera ratio ualeat, quàm uulgi opinio.* Parad. 1.

Grauior & ualidior est decem uirorum bonorum sententia, quàm totius multitudinis imperitæ. Pro Planc.

Sunt homines, qui rationem bono consilio à Dijs immortalibus datam, in fraudem malitiamque conuertunt. 3. *de* Nat. *deo.*

Appetitus rationi obediant.

Sensuum clara sunt judicia. 49

APPETITVS *omnes contrahendi, sedandique*

diiq; sunt, excitandaq; est animaduersio & diligẽtia, ut ne quid temere ac fortuitò, inconsideratè, negligenterq; agamus. 1. Offi.

Efficiendum est, ut appetitus rationi obediãt, eamq; neque præcurrant, nec propter pigritiã aut ignauiã deserant, sintq; tranquilli, atque omni perturbatione animi careant, ex quo elucebit omnis constantia, omnisq; moderatio. 1. Offic.

Tu in hanc sententiam plura lege primo Offic. capite, Duplex est enim.

Moderari animo & oratione, cùm sis iratus, aut etiam tacere & tenere in sua potestate motum animi & dolorem, etsi non est perfectè sapientiæ, tamen non est mediocris ingenij. Ad Q. F. Epist. 1.

Animum uincere, iracundiam cohibere, uictoriam temperare, aduersarium non modò extollere iacentem, sed etiam amplificare eius pristinã dignitatem, præclarum est. Hæc *qui faciat, non ego eum summis uiris comparo, sed simillimum* Deo *iudico*, Pro Marc.

Si quis hoc robore animi est, atque hac indole uirtutis, ac continentiæ, ut respuat omnes uoluptates, omnemq; uitæ suæ cursum in labore corporis, atque in animi contentione conficiat, quem non quies, non remißio, non æqualium studia, non ludi, non conuiuia delectent, nihil in uita expetendum putet, nisi quod est cum laude, & honore, & cum dignitate coniunctum, hunc mea sententia diuinis quibusdam bonis instructum atque ornatum puto. Pro M. Cælio.

Regium est ita uiuere, ut non modò homini, sed ne cupiditati quidem seruias; contemnere om

nes libidines; non auri, non argenti, non cæterarum rerum indigere; populi utilitati magis consulere, quàm uoluntati; nemini cedere, multis obsistere. Pro Syll.

Refrenet primùm libidines. Parad. pe. *Imperator.* 30.

Esse abstinentem, continere omnes cupiditates, præclarum magis est, quàm difficile. Ad Quint. frat. Epist. 1.

Cùm præcipitur, ut nobismetipsis imperemus, hoc præcipitur, ut ratio coerceat temeritatem. 2. Tusc.

Cupiditates sunt insatiabiles, quæ non modò singulos homines, sed uniuersas familias euertũt, totam etiam labefactant Remp. *Ex cupiditatibus odia, dissidia, discordiæ, seditiones, bella nascuntur. Nec hæc sese foris solùm iactant, nec tantùm in alios cæco impetu incurrũt, sed intus etiam animis inclusæ inter se dissident, atque discordant.* 1. de Finibus.

Sensuũ ita clara iudicia & certa sunt, ut si optio naturæ nostræ detur, & ab ea Deus *aliquis requirat, cõtenta ne sit suis integris, incorruptisque sensibus, an postulet melius aliquid, non uideam quid quærat amplius. Neque uerò hoc loco expectandum est dum de remo inflexo, aut de collo columbæ respondeam. Non enim is sum, qui quicquid uideatur tale, dicam esse quale uideatur:* Epicurus *hoc uiderit, & alia multa.* Meo *autem iudicio, ita est maxima in sensibus ueritas, si sani sunt, ac ualentes, & omnia remouentur. quæ obstant, & impediunt.* In Lucullo.

Semper

Semper manendum in officio. 50

NVLLA *uitæ pars, neque publicis, neq; priuatis, neque forensibus, neque domesticis in reb. neque si tecum agas quid, neque si cum altero contrahas, uacare officio potest. In eoque excolendo sita est uitæ honestas omnis, & in negligendo turpitudo. 1. Offic.*

Nec precio, nec gratia, nec periculo, nec simultate à uia recta ostendemus oportere deduci: nec ab ulla re honesta periculi, aut laboris magnitudine. 3. ad Heren.

Nullo casu arbitror hoc constanti homini posse cõtingere, ut ulla intermißio fiat officij. In Lælio.

Nulla laßitudo impedire officium & fidem debet. Cic. *cornifi.* Famil. 12.

Pericula, labores, dolores etiam optimus quisque suscipere mauult, quàm deserere ullam officij, partem. de 1. Finib.

Artium studio à rebus agendis abduci, contra officium est. 1. Offi.

Siquis omißis. 1. de Inuent. *Vide doctus inuisus. 24.*

Et bene & honestè uiuendum. 51

OPTIMA *uiuendi ratio est eligenda; eã iucundam consuetudo reddet. 4 ad* Heren.

Omnis nostra cura debet in hoc uersari semper si possumus, ut boni aliquid efficiamus. Sin minus, ut certè nihil mali. 2. de Orat.

Semper ita uiuamus, ut rationem nobis reddẽdam arbitremur. 4. act. in Ver.

Non ob ea solum incommoda. 1. de Finib. *Vide Impij. 3.*

Si impietas. 3. *de* Finib. Vide Imp*ij*. 3.

A recta conscientia transuersum unguem non oportet quenquam in omni uita sua discedere. Cice. At. lib. 13.

Nobis persuasum esse debet, si Deos, hominesq́; celare possimus, nihil tamē auaré, nihil iniustè, nihil libidinosè, nihil incontinenter esse faciendum. Honesta bonis, non occulta quæruntur. 3. Off.

Improbum est, relinquere honestatem propter utilitatis magnitudinem. 3. Off.

Tu honestatem utilitati præferendam esse, disces ex tertio Officiorum.

Sobriè uiuendum. 52

ESSE *oportet ut uiuas, uiuere non ut edas.* 4. ad Heren.

Victus, cultusq́; corporis ad ualetudinem referantur, & ad uires, non ad uoluptatem. 1. Off.

Tantum cibi & potionis adhibendum est, ut reficiantur uires, non opprimantur. Cato Maior.

Iucunditas uictus, est in desiderio, et non in satietate. 5. Tusc.

Cibi condimentum est fames, potionis sitis. 2. de Finib.

Darius. 5. Tusc. In apopht. 59.

Ptolemæo. 5. Tusc. In Apopht. 60.

Timotheus. 5. Tus. In Apopht. 58.

Cùm Dionysius. 5. Tusc. In Apoph. 61.

Non intelligunt homines, quàm magnum uectigal sit parsimonia. Parad.

Quæritur in re domestica continentiæ laus; in publica dignitatis. Pro Flacco.

Omnium perturbationum fons, est intemperātia, quæ est à tota mente, etiā à recta ratione defectio.

fectio, sic auersa à præscriptione rationis, ut nullo modo appetitiones animi nec regi, nec contineri queant. 4. Tusc.

Mente rectè uti non possumus. multo cibo et potione completi. 5. Tus.

Quæ uirum forma deceat, & qui uictus esse debeat. 1. Offi. lege, capite, Cùm autē.

Turpitudo fugienda. 53

NIHIL *est tam tetrum, nihil tam aspernandum, nihil homine indignius, quàm turpitudo. 2. Tusc.*

Nihil est tam contra naturam, quàm turpitudo. 3. Offi.

Nihil est detestabilius dedecore. Phil. 3.

Periculum minus fugiendum est, quàm turpitudo. Philip. 7.

Ne turpitudo suscipiatur uita cupiditate. Philip. 13.

Nihil est malum, nisi quod turpe, aut uitiosum est. 2. Tus.

Si unum in locum collata sint omnia mala, cum turpitudinis malo non erūt comparanda. 2. Tus.

Misera est ignominia iudiciorum publicorum Et cuius bona ex edicto poßidentur, huius omnis fama, & æstimatio cum bonis simul poßidetur. Pro Quinto.

Nemo est tam agrestis. In Paradox. *Vide Ignominia. 207.*

Non peccandum. 54

PECCARE, *est tāquàm transire lineam. Paradox. 3.*

Peccare certè licet nemini. Parad. 3.

Accipere præstat, quàm facere iniuriã. 5. Tusc.

Peccati dolor & maximus, & æternus est. Ad Attic. 11.

Quæ parua uidentur esse delicta, neque à multis intelligi possunt, ab ijs etiam diligentius est declinandum. 1. Offic.

Temperantia. 55

TEMPERANTIA, *est moderatrix omnium commotionum.* 5. de Finib.

Est temperantia, libidinum inimica. 3. Offi.

Temperantia est, quæ in reb. aut expetẽdis, aut fugiendis, ut rationem sequamur, monet, quæ animis pacem affert, & eos quasi quadam concordia placat ac lenit. 1. de Finib.

Nihil reperiri potest tam eximium, quàm istã uirtutem, moderatricem animi, temperantiam, nõ latere in tenebris, neque esse abditam, sed in luce. Ad Q. frat. Epist. 1.

Quemadmodum temperantia. 4. Tuscul In Simil. 38.

Frugalitatis esse uidetur proprium, motus animi appetentes regere & sedare, semperque aduersantem libidini, moderatam in omni re seruare cõstantiam. 3. Tusc.

Eas tres uirtutes, fortitudinem, iustitiam, prudentiam, frugalitas est complexa. 3. Tus.

Non potest temperantiam laudare is, qui ponit summum bonum in uoluptate; est enim temperantia libidinum inimica. 3. Offic.

Qui uoluptatem summum bonum statuit, esse temperans nullo modo potest. 1. Offic.

Quæ laus quod decus erit tanti, quod adipisci

cum

cum dolore corporis uelit, qui dolorem, summum malum sibi esse persuaserit? 2. Tusc.

Mediocritatis optima regula. 56

NIHIL *est, quod tā deceat, quàm omni in re seruare constantiam.* 1. Offi.

His rebus, quæ tractantur in uita, modum quē dam, & ordinem adhibentes, honestatem & decus conseruabimus. 2. Offic.

Mediocritas ad omnē usum, cultumq; uitæ referenda est. In omnib. rebus mediocritas est optima. 1. Offic.

Modus est optimus, decus ipsum tenere, nec progredi longius. Orat. ad Brut.

Suus cuique modus est, tamen magis offendit nimium, quàm parum. de Orat.

Tu quæ sint in oī actione seruanda, lege primo Officiorū, capite in oī aūt actione.

Verecundia. 57

CVSTOS *uirtutum omnium, dedecus fugiens, & laudem maximam consequens, uerecundia est.* Par. Orat.

Moderator cupiditatis est pudor. 2. de Finib.

Sine uerecundia nihil rectum esse potest, nihil honestum. 1. Offi.

Maximum amicitiæ ornamentum tollit, qui ex ea tollit uerecundiā. Itaq; *in ijs perniciosus est error, qui existimant libidinum, peccatorumq; omnium patere in amicitia licentiam.* In Lælio.

Sæpe uidemus fractos pudore, qui nulla ratione uincerentur. 2. Tusc.

Pudor in bello est maximè periculosus. Plan-

cus Ciceroni, Famil. 10.

Graue est homini pudenti petere aliquid magnum ab eo, de quo se bene meritum putet; ne id quod petit exigere magis, quã rogare, & in mercedis potius quàm beneficij loco numerare uideatur. Cic. Curtoni, Famil. 2.

Iustitia. 58

IVSTITIA, *uirtus omnium est domina & regina uirtutum.* 3. *Offi.*

Iustitia, omnium uirtutum causa, atque sentina. 1. *de* Legib.

Excellentissima *uirtus, iustitia.* 1. *de* Natu. Deorum.

Iustitia sine prudentia plurimum poterit; sine iustitia nihil ualebit prudentia. 2. *Offi.*

Fundamentum perpetuæ commendationis & famæ est iustitia, sine qua nihil esse potest laudabile. 1. *Off.*

Iustitiæ inest splendor uirtutis maximus, ex qua boni uiri nominantur. Cuius primum munus est, ut ne cui quis noceat, nisi lacessitus iniuria; deinde ut communib. pro communibus utatur, priuatis autem ut suis. 1. *Offi.*

Iustitia, ex qua una uirtute uiri boni appellantur, mirifica quædam res multitudini uidetur, nec iniuria; quis est enim, qui non admiretur splendorem, pulchritudinemq; uirtutis. 2. *Offi.*

Solitario homini, atque in agro uitam degenti opinio iustitiæ necessaria est. Atque ijs etiam, qui uendunt, emunt, conducunt, locant, contrahendisque negocijs implicantur, iustitia ad rem gerendam necessaria est, cuius tanta uis est, ut nec illi quidem, qui maleficio et scelere pascuntur, possint

sine

ſine ulla particula iuſtitiæ uiuere.2.Offi.

Iuſtitiæ partes ſunt, non uiolare homines. 1. *Offic.*

*Totius iuſtitiæ nulla eſt capitalior peſtis quàm eorum, qui tum, dum maximè fallunt, id agunt, ut boni uiri uideantur.*1 *.Offic.*

Omne officium, quod ad contentionem hominum, & ad ſalutem tuendam ualet, anteponendum eſt illi officio, quod cognitione & ſcientia cõtinetur, officijsq; ſcientiæ anteponenda ſunt officia iuſtitiæ; conſideratè enim agere plus eſt, quàm cogitare prudenter. 1 *.Offic.*

Tu, quæ dicantur propriè iuſtitiæ & officia & munera, & leges pleniſſimè apud Ciceronem in libris Officiorum.

Pietas. 19

PIETAS, *eſt fundamentum omnium uirtutum. parentem ut* Deum *uereri, atq; non multò ſecus ac parentes, liberos amare debemus.* Pro *Planc.*

*Pietati ſumma tribuenda laus eſt.*2*.de Ora.*

Omnib. eſt amori pietas. cicero C. *Caſsio Famil.*5.

Pietate aduerſus Deos *ſublata, fides etiam & ſocietas generis humani, & una excellentiſsima. uirtus iuſtitia tollatur neceſſe eſt.*1*.de nat.* Deo.

Pietas grata eſt Deo.2.*de* Leg.*de nat.*Deo.1.

Pietas maximè & religio . 2. *de Legibus*. In *Apopht.*64.

Humanitas & clementia. 60

HOMINES *ad* Deos *nulla re propriùs accedunt,*

dunt, quàm salutem hominibus dando. Pro Ligario.

Nihil est tam regium, tam liberale, tamq; munificum, quàm opem ferre supplicib. excitare afflictos, dare salutem, liberare periculis homines. 1. de Orat.

Nihil est tam deforme, quàm ad summum imperium acerbitatem naturæ adiungere. Ad Qu. Fra. Epist. 1.

Rectè percipere uidentur qui monent, quantò superiores simus, tantò nos summißius geramus. 1. Offic.

Qui plus propter uirtutem, nobilitatemq; possunt, eo minus quantum poßint, debent ostendere. Pro Quintio.

In bonis fortunæ summa laus est, non extulisse se in potestate, non fuisse insolentem in pecunia: non se prætulisse alijs propter abundantiam fortunæ: ut opes & copiæ, non superbiæ uideantur, ac libidini, sed bonitati ac moderationi facultatem ac materiam dedisse. 2. de Orat.

Nihil est laudabilius, nihil magno et præclaro uiro dignius placabilitate & clementia, quæ ita probanda est, ut adhibeatur Reipublicæ causa seueritas, sine qua administrari ciuitas non potest. 1. Offic.

In rebus prosperis, & ad uoluptatem nostram fluentibus, superbiam magnopere, fastidium, arrogantiamq; fugiamus. Nam ut aduersas, sic secundas res immoderatè ferre, leuitatis est: præclaraq; est æquabilitas in omni uita, & idem semper uultus, eademq; frons. 1. Offic.

Omnibus est odio crudelitas, & amori pietas & clementia. Cic. C. Caßio. Famil. lib. 15.

Est

Est hominum naturæ maximè inimica crudelitas. 3 *Offic.*

Satis est homines imprudentia lapsos non erigere: urgere uerò iacentes, aut præcipitantes impellere, certè est inhumanum. Pro Rab. Posthu.

Amor, & amicitia. 61.

AMICITIA, *nihil aliud est, nisi omniũ diuinarum, humanarumq; rerum cum beneuolentia & charitate summa consensio: qua quidem haud scio an (excepta sapientia,) quicquam melius homini sit à Dijs immortalibus datum.* In Lælio.

Amicitiã omnibus rebus humanis anteponamus. Nihil est enim tam naturà aptum, tam conueniens ad res uel secũdas, uel aduersas. In Lælio.

Quæ uidentur utilia, honores, diuitiæ, uoluptates, & cætera generis eiusdem, hæc amicitiæ nunquàm anteponenda sunt. In Lælio.

Amicitia plurimas res continet: quoquò te uerteris, præsto est: nullo loco excluditur, nunquàm intempestiua, nunquàm molesta est. Itaque non *aqua, non igni, non aëre (ut aiunt) pluribus locis utimur, quàm amicitia.* Nam *& secundas res splẽdidiores facit amicitia, & aduersas partiens, communicansq;, leuiores. Ne debilitari animos, aut cadere patitur. uerumetiam iam amicum qui intuetur, tãquàm exemplar aliquod intuetur sui. Quocirca & absentes adsunt, & egentes abundant, & imbecilles ualent, &, (quod dictu difficilius) mortui uiuunt.* In Lælio.

In amicitia omnia insunt, quæ putant homines expetenda, honestas, gloria, tranquillitas animi,

mi, atque iucunditas: ut cum hæc adsint, beata uita sit, & sine ijs esse non poßit. In Lælio.

De amicitia omnes ad unum idem sentiunt, et ij, qui ad Rempublicam se contulerunt, & ij, qui rerum cognitione, doctrinaq; delectantur, & ij, qui suum negotiũ gerunt ociosè: postremò ij, qui se totos tradiderunt uoluptatibus, sine amicitia uitam esse nullam sentiunt, si modò uelint aliqua ex parte liberaliter uiuere. Serpit .n. nescio quo modo per omnium uitam amicitia, nec ullam ætatis degendæ rationem patitur esse expertem sui. In Lælio.

Laus & caritas, sunt uitæ sine metu gerendæ præsidia firmißima. 1. de Finib.

Amicitia præsidium est firmißimum. 1. de Finibus.

Rerum omnium nec aptius est quicquam ad opes tuendas ac tenendas, quàm diligi, nec alienius, quàm timeri. 2. Offi.

Charum esse ciuem, bene de Rep. mereri. laudari, coli, diligi, gloriosum est: metui uerò & in odio esse, inuidiosum, detestabile, imbecillum, caducum. 1. Philip.

Diligi & charum esse, iucundum: propterea quòd tutiorem uitam, & uoluptatem efficit pleniorem. 1. de Finib.

Sine amicorum beneuolentia, neque in aduersa, neque in secunda fortuna quisquam uiuere potest. Marcel. Cice. Famil. lib. 4.

Amicitia colenda est, quòd sine ea tutò, & sine metu uiui non poßit, ne iucundè quidem. 2. de Finibus.

Nulla potest esse iucunditas, sublata amicitia. Pro Plancō.

Quis

Quis est (proh Deum fidem) qui uelit, ut neq; diligat quenquam, ne ipse ab ullo diligatur: circũfluere omnibus copijs, atque in omnium rerum abundãtia uiuere? Hæc enim est tyrannorum uita, *nimirum in qua nulla fides, nulla charitas, nulla stabilis beneuolentiæ potest esse fiducia: omnia semper suspecta, atque solicita sunt, nullus locus amicitiæ. in* Lælio.

Omnis ratio & institutio uitæ adiumenta hominum desiderat. Imprimisq; *ut habeas quibuscũ familiares conferre poßis sermones. 2. Off.*

Nullo modo sine amicitia firmam & perpetuã iucunditatem uitæ tenere possumus. Nec uerò ipsam amicitiam tueri, nisi æquè amicos, ac nosmet ipsos diligamus. 1. de Finib.

Nullius opes tantæ fuerunt, aut tantæ esse possunt, quæ sine multorum amicorum officijs stare poßit. Pro Planco.

Omnium rerum, quas ad beatè uiuendum natura parauit, nihil ẽ maius amicitia, nihil uberius, nihil iucundius; cùm solitudo & uita sine amicis, insidiarum & metus plena sit. Ratio *ipsa monet, amicitias comparare, quibus partis, conseruatur animus, & à spe pariendarum uoluptatum seiungi non potest.* 1. de Finib.

Maximum est bonum amicitia: plurimæ sunt delectationes in ea. 1. de Inuent.

Amicitia nihil est uberius. Cic. Appio Pulchro Famil. 3.

Hæc est una uia et laudis & honoris & dignitatis, à bonis uiris & sapientib. & bene à natura constitutis laudari & diligi. Pro Sest.

Violari amicitiam, apud maiores nostros nefas erat. Cic. Appio Pulch. Famil. lib. 3.

Violare.

Violare amicitiam, hoc grauißimum crimen indicio, Philip.2.

Quibus in reb. ipsi interesse non possumus, in his opera nostra uicaria fides amicorum supponitur: quam qui lædit, oppugnat commune omnium præsidium, et quantum in ipso est, disturbat uitæ societatem. non enim possumus per nos omnia agere. Alius in alia re est magis ut lis. Idcirco amicitiæ comparantur, ut commune commodum mutuis officijs gubernetur. Pro Rosc. Amer.

Quoniam res humanæ fragiles caducæq; sunt, semper aliqui acquirendi sunt, quos diligamus, et à quibus diligamur. Charitate enim, beneuolentiaq; sublata, omnis est è uita sublata iucunditas. In Lælio.

Est ea iucundißima amicitia, quam similitudo morum coniugauit. 1. Offic.

Omnium societatum nulla præstantior est, nulla firmior, quàm cùm uiri boni, moribus similes, sunt familiaritate coniuncti. Nihil enim amabilius, nec copulat ius, quàm morum similitudo bonorum. 1. Offi.

Nihil est aptius uitæ, nihil ad beatè uiuendum accommodatius, quàm cum uiris bonis, iucundis amantibus nostri uiuere. M. Cice. Pap. Pato. Famil. lib. 9.

In quibus sunt eadem studia, eadem uoluntates, in his fit, ut æquæ quisque altero delectetur ac seipso: efficiturq; id, quod Pythágoras uult in amicitia, ut unus fiat ex pluribus. 1. Offic.

Nihil minus hominis esse uidetur, quàm non respondere in amore ijs, à quibus prouocere. Cic. ad Brutum.

Beneuolentiam non adolescentulorum more ar

dore

dore quodam amoris sed stabilitate potius & constantia iudicemus. 1. Offic.

Eodem modo erga amicum affecti simus, quo erga nosmetipsos: & nostra in amicos beneuolentia, illorum erga nos beneuolentia pariter, æqualiterq; respondeat. In Lælio.

Est in amicitia necessarium, ut alter nihilo sese plus quàm alterum diligat; quòd si tantillum interſit; iam amicitiæ nomen occiderit, cuius est ea uis, ut simul atque sibi aliquid, quàm alteri maluerit, nulla sit. 1. de Legib.

Vetus est lex illa iusta, ueraq; amicitiæ, ut idē amici semper uelint, neque est ullum certius amicitiæ uinculum, quàm consensus & societas consiliorum & uoluntatum. Pro Planco.

Vbi illa sancta amicitia, nisi ipse amicus per se amatur toto pectore, ut dicitur? qui etiam deserendus & abijciendus est, desperatis emolumentis & fructibus, quo quid potest dici immanius? Lib. 1. de Legib.

Amicorum bona communia. 1. Offic.

Confirmata amicitia & perspecta fide, commemoratio officiorum superuacanea est. C. App. Pulch. Famil. lib. 3.

Odiosum est sanè genus hominum, officia exprobrantium, quæ meminisse debet is, in quem collata sunt, nō commemorare qui contulit. In Lælio.

Qui fortunis alicuius inducti, amicitiam eius sequuti sunt, hi simulatq; fortuna elapsa est, deuolant omnes. Cùm enim recessit res ea, quæ fuit consuetudinis causa: nihil superest quare possint in amicitia retineri. 4. ad Herenn.

Vt hirundines. 4. ad Heren. In Simil. 93.

Non facilè diiudicatur amor uerus & fictus, nisi

nisi aliquod incidat eiusmodi tempus, ut quasi aurum igne, sic beneuolentia fidelis periculo aliquo perspici poßit: cætera sunt signa communia. Cice. Pap. Peto, Famil. lib. 8.

Amicus certus in re incerta cernitur. In Lel.

Amare nihil aliud est, nisi eum ipsum diligere, quem ames, nulla indigentia, nulla utilitate quæsita. In Lelio.

Quid autem est amare, è quo amicitia nomen ductum est, nisi uelle bonis aliquem affici quàm maximis, etiam si ad se ex his nihil redeat? 2. de Finibus.

Charum ipsum uerbum est amoris, ex quo amicitiæ nomen est ductum: quam si ad fructum nostrum referamus, non ad illius commoda, quem diligimus, non erit ista amicitia, sed mercatura quædam utilitatum suarum. Prata, & arua, & *pecudum greges diliguntur isto modo, quod fructus ex ijs capiuntur: hominum charitas & amicitia gratuita est.* 1. de Nat. deor.

Etiam si nulla sit utilitas ex amicitia, tamen ipsi amici propter seipsos amentur. Etenim si loca, si fana, si urbes, si gymnasia si campum, si canes, si equos, si ludicra exercendi aut uenandi consuetudine adamare solemus, quantò id in hominũ consuetudine facilius fieri poterit, & iustius? 1. de Finibus.

Meipsum ames oportet, non mea, si uerè amici futuri simus. 1. de Finib.

Si fructibus & emolumentis & utilitatibus amicitias colemus, si nulla charitas erit, quæ faciat amicitiam ipsam sua sponte, ut sua, ex se, & propter se expetendam, non dubium est quin fundos & insulas amicis anteponamus. 2. de Finib.

Amicitia

Amicitia nõ sub dubia utilitatis ratione effici solet, sed ipsa ex se oritur, & sua sponte nascitur. 2. de Finib.

Plerique in rebus humanis, nihil quicquam bonum norunt, nisi quod fructuosum sit: & amicos tanquàm pecudes, eos potissimum diligunt, ex quibus sperant, se maximum fructum esse capturos: ita pulcherrima illa & maximè naturali carent amicitia, nec sibi ipsi exemplo sunt, hæc uis amicitiæ qualis & quanta sit. Ipse enim se quisq; diligit, non ut aliquam à seipso mercedem exigat charitatis suæ, sed quòd per se sibi quisque charus est. quod nisi idem in amicitiam transferatur, uerus amicus nunquàm reperietur. In Lælio.

Est honestius de amicorum pecunia laborare, quàm de sua. Cic. ad Brut. Fam. lib. 13.

Multi uitam neglexerunt, ut eos, qui his chariores, quàm ipsi sibi essent, liberarēt. Part. Orat.

In omnibus nouis coniunctionibus interest, quales primus aditus sit, & quā commēdatione quasi amicitiæ fores aperiātur. Cic. Brut. Famil. li. 13.

Cùm in amicitia, quæ honesta non sunt, postulantur, religio & fides anteponatur amicitiæ. 3. Offic.

Si in hominibus eligendis nos spes amicitiæ fefellerit, ut uindicemus, missos faciamus. 4. Act. in Verren.

Amicitias, quæ minùs delectant, & minùs probantur, magis decere censent sapientes sensim dissuere, quàm repentè præscindere. Cauendum erit igitur, ne non solùm amicitiæ depositæ, sed inimicitiæ etiam susceptæ uideantur. Nihil est enim turpius, quàm cum eo bellum gerere, qui cum familiariter uixeris. 1. Offic.

Vna

Vna ista sit cautio, atque una prouisio in amicitia, ut ne nimis cito diligere incipiamus, neve non dignos. Digni autem sunt amicitia, quibus in ipsis inest causa cur diligantur. In Lælio.

Nihil est, quod studio & beneuolẽtia, uel amore potius effici non possit. C. Rut. Famil. 13.

Sine studio & ardore quodam amoris, in uita nihil quicquam fit egregium. 1. de Orat.

Tu, de amicitiæ, amicorumque officijs plura lege apud Ciceronẽ in dialogo, qui, Lælius, inscribitur. est enim Cicero in eius laudibus multus.

Adulatio. 62.

NVLLA *in amicitijs pestis est maior, quàm assentatio, blandicia, adulatio.* In Læl.

Simulatio, amicitiæ repugnat maximè. delet enim ueritatem, sine qua nomen amicitiæ ualere non potest. In Lælio.

Semper auget assentatio id, quod is, cuius ad uoluptatem dicitur, uult esse magnum. In Lælio.

Cauendum est, ne assentatoribus patefaciamus aures, nec adulari nos sinamus, in quo falli facile est. tales enim nos esse putamus, ut iure laudemur. In Lælio.

Assensatio quanuis perniciosa sit, nocere tamẽ nemini potest, nisi ei, qui eam recipit, atque ea delectatur. Ita fit, ut is assentatoribus patefaciat aures suas, maximè qui ipse sibi assentetur, & se maximè ipse delectet. In Lælio.

In obsequio comitas adsit, assentatio uitiorum adiutrix procul amoueatur, quæ non modò amico, sed ne libero quidem digna est. In Lælio.

Turpis

Turpis est assentatio. Ad Atticum,lib.14.

Blandicia cum uitiosa sit ac turpis in cætera ui ta,tamen in petitione magistratus est necessaria: beneuolentiam tñ ciuium blanditijs & assentatio nibus colligere turpe est. De Petitione Consul.

Mihi hæreditates non honestæ uidentur,si sunt Blanditijs officiorum,non ueritate,sed simulatio ne acquisitæ.3.Off.

Liberalitas. 63

LIBERALITATE *nihil est natura hominis ac commodatius:sed habet multas cautiones.Videndum est enim primum, ne obsit benignitas & ijs ipsis, quibus uidebitur benignè fieri, & cæteris. nam qui alijs nocent,ut in alios liberales sint,non benefici,neque liberales, sed perniciosi iudicandi sunt.* Deinde, *ne maior sit benignitas, quàm facultas. nam qui benigniores esse uolunt, quàm res patitur, primo in eo peccant, quòd iniuriosi sunt in proximos.* Videre *etiam licet.plerosq; non tam naturà liberales, quàm quadam gloria indu ctos,ut benefici uideantur facere multa, quæ uidentur magis proficisci ab ostentatione, quàm à uoluntate.Tum illud unum considerandum est,ut pro dignitate cuiusque tribuantur, in quo mores erunt spectandi eius,in quem beneficium confera tur.1.Offi.*

Danda est opera,ut ijs beneficijs quam plurimos afficiamus, quorum liberis posterisq; prodatur memoria.2.Off.

Liberalitate qui utuntur, beneuolentiam sibi conciliant,& (quod aptißimum est ad quietè uiuendum) charitatem.1.de Finib.

Beneficium & gratia, uincula sunt concordiæ. 2. *de* Finib.

Ea liberalitas est probanda, quæ sine periculo existimationis est. 4. Act. *in* Verr.

Non *ita claudenda est res familiaris, ut eam benignitas aperire non poßit; nec ita reseranda, ut pateat omnibus. Sequuntur enim largitionem rapinæ. Cùm enim dando, egere cœperint homines, alienis bonis manum afferre coguntur, nec tanta studia assequuntur eorũ, quibus dederunt, quanta odia eorum, quibus ademerunt.* 2. *Offic.*

Cui res erepta est, est inimicus: cui data est, etiã dißimulat se accipere uoluiße. 2. *Offic.*

Bene præcipit Ennius, *ut quicquid sine detrimento poßit commodari, id tribuatur, uel ignoto.* Ex *quo sunt illa communia:* Non *prohibere aquã profluentem:* Pati *ab igne capere ignem: Si quis uelit, consilium fidele, deliberanti dare, quæ sunt ijs utilia, qui accipiunt, danti non molesta. Cuius uersus non pudebit subscribere.*

„ Homo, *qui erranti comiter monstrat uiam,*
„ *Quasi lumen de suo lumine accendat, facit.*
„ Vt *nihilo minus ipsi luceat, cùm illi accenderit.* 1. *Offic.*

Sunt multi, splendoris & gloriæ cupidi, qui eripiunt ab alijs, quod alijs largiantur: ijsq; arbitrãtur se beneficos in suos amicos uisum iri, si locupletent eos quacunque ratione. Id autem tantum abest ab officio, ut nil magis officio poßit esse contrarium. 1. *Offic.*

Propensior *liberalitas esse debet in calamitosos, nisi fortè erunt digni calamitate.* Bene *facta enim, (ut ait* Ennius*) malè locata, malefacta sunt.* 2. *Offic.*

Melius

Melius apud bonos, quàm apud fortunatos, beneficium collocari puto. 2. Off.

Liberalis est, qui suis facultatibus, aut captos à prædonibus redimit, aut æs alienum suscipit amicorum causa, aut in filiarum collocatione adiuuat, aut opitulatur uel in re quærendam, uel augenda. 2. Off.

Tu, si quid requiris amplius, leges primum & secundum Officiorum.

Prodigus. 64

PRODIGI *sunt, qui pecunias profundũt in eas res, quarum memoriam aut breuem, aut nullam sunt relicturi omnino. 2. Off.*

Largitio fundum non habet 2. Off.

Multi patrimonia sua effuderunt, inconsultè largiendo. 2. Off.

Sequuntur largitionem rapinæ 2. Off.

Ne eos fideles tibi putes. 2. Officiorum. In *Apophth.* 72.

In referenda gratia quales esse debeamus. 65

IN *collocando beneficio, & in referenda gratia, hoc maximè officij est, ut quisque opis maximè indigeat, ita ei potissimum opitulari, quòd contrà fit à plerisque: à quo enim plurimum sperant, etiam si illi ijs non egent, tamen ei potissimum inseruiunt. 1. Off.*

Quis est, qui inopis & optimi uiri causa. 2. Off. Vide *corrupti mores.* 114.

Acceptorum beneficiorum sunt delectus habendi, & primis quo quisque studio, uel beneuolentia

uolentia fecerit, ponderandum est. Multi.n. multa faciunt temeritate quadam, sine iudicio uel modo in omneis, uel repetino quodam impetu animi quasi uento incitati: quæ beneficia æque magna non sunt habenda, atque ea, quæ iudicio, considerate, constanterq; delata sunt. 1. Off.

In referenda gratia (si modo Hesiodo credimus) debemus imitari agros fertiles, qui plus multo adferunt quàm acceperunt. Etenim si in eos quos speramus nobis profuturos, non dubitamus officia conferre, quales in eos esse debemus, qui etiam profuerunt? 1. Off.

Hesiodium illud laudatur à doctis, quod eadem mensura reddere iubet, qua acceperis, aut etiam cumulatiore si possis. De Claris. Orat.

Leue est onus, beneficij gratia. Pro Planc.

Sera gratulatio reprehendi non solet, præsertim si nulla negligentia prætermissa est. Ci. Curioni, Famil. 2.

Non est æquum tempore & die memoriam beneficij definiri. Ad quirites post re.

Vlciscendæ iniuriæ facilior ratio est, quàm beneficij remunerandi: propterea quòd superiorem esse contra improbos, minus est negocij, quàm bonis exæquari; tũ etiam ne tam necessarium quidem est malè meritis, quàm optimè meritis referre quod debeas. Ad Quirites post reditum.

Aliud pecuniam debere, aliud gratiam 66.

IN *officio persoluendo dissimilis ratio debitæ pecuniæ est, propterea quod pecuniam qui retinet non dissoluit: qui reddidit, non habet: gratiã & qui reddit, habet: & qui habet dissoluit.* Ad Quirit. post red.

Dissimilis

Dißimilis est pecunia debitio & gratia. Nam qui pecuniam dissoluit,statim non habet id, quod reddidit: qui autem debet,retinet alienum. Gratiam autem & qui refert habet: & qui habet,in eo ipso quod habet,refert. Pro Planc.

Commodè dixit, quicunque dixit. Pecuniam *qui habeat,non reddidisse,& qui reddiderit, non habere.Gratiam autem & qui retulerit, habere, & qui habeat,retulisse.* 2.*Offi.*

Ingratus. 67

NEMO *gratiarum immemor,est gratus inuentus.Post reditum ad Senat.*

Omnes immemores beneficij oderunt. 2.*Offic.*

In ingratitudine,nihil mali non inest. Ad At*ticum.* 8.

Nihil est tam inhumanum,tam immane, tam ferum,quàm committere,ut beneficio, non dicam indignus,sed uictus esse uideare. Pro Planc.

Non solùm gratus debet esse qui accipit beneficium, uerumetiam is,cui potestas accipiendi fuit. De *prouinc.consul.*

Cùm gratia referri non potest quanta debetur,habenda tamen est quantam maximam animi nostri capere possunt. Philip. 3.

Fortitudo & magnanimitas. 68.

VIRI *propria maximè est fortitudo,cuius munera duo maxima sunt, mortis dolorisq; contemptio.* 2.*Tusc.*

Est fortitudinis,ꝓpriũ et magnitudinis animi, nihil extimescere,oĩa humana despicere,nihil, qđ homini accidere poßit,intolerandũ putare. 3.*Of.*

Fortitudo, est scientia perferendarum rerum. uel affectio animi in patiẽdo & perferendo, summe legi parens sine timore. 4. Tusc.

Fortitudo, est uirtus, pugnãs p̃ equitate. 1. Of.

Fortes & magnanimi sunt habendi. non qui faciunt, sed qui propulsant iniuriam. 1. Offi.

Nemo poterit esse celsus & erectus, & ea, quæ homini accidere possunt, omnia parua ducere, nisi omnia bona sibi in se posita censebit. 5. Tus.

Fortes uiri, non tam præmia sequi solent rectè factorum, quàm ipsa rectè facta Pro Milone.

Est uirorum fortium, uirtute præstare tantùm ut poßint fortunæ culpam non extimescere. Philip. 13.

Magna laus & admirabilis uideri solet, tulisse casus sapienter aduersos: non fractum esse fortuna, retinuisse in rebus asperis dignitatem. 2. de Orato.

Est uiri fortis, ne supplicijs quidem moueri, ut fortiter fecisse pœniteat. Pro Milone.

Qui magno animo est atque forti omnia, quæ cadere in hominem possunt, despicit, & pro nihilo putat: atque iste uir altus & excellens magno animo, uerè fortis, infra se omnia humana ducit. 3. de Finib.

Homines magno animo erectoq; uiuentes, semper sunt beati, qui omneis motus fortunæ mutationesq; rerum & temporum, leues & imbecilles fore intelligant, si in uirtutis certamen uenerint. 5. de Finib.

Est situm in nobis, ut & aduersa quasi perpetua obliuione obruamus, & secunda iucundè ac suauiter meminerimus. 1. de Finib.

Ea, quæ eximia plerisque & præclara uiden-

tur, parua ducere, eaque ratione stabili firmaque contemnere, fortis animi magniq; ducendum est: & ea, quæ uidêtur acerba, ita ferre, ut nihil à statu naturæ discedas, nihil à dignitate sapientis, robusti animi est, magneq; constantiæ. 1. Offi.

Siqui inducant animum, illa, quorum splendore capiuntur, uires, ualetudinem, pulchritudinem, diuitias, honores, opes contemnere, eaque, quæ ijs contraria sunt, pro nihilo ducere, tum poterunt clarißima uoce confiteri, se neque fortunæ impetu, nec multitudinis opinione, nec dolore, nec paupertate terreri, omniaq; sibi in se posita, neque esse quicquam extra suam potestatem, quod ducant in bonis. 5. Tusc.

Robustus animus & excelsus, omni est liber cura & angore, cùm & mortem contemnit, & ad dolores ita paratus est, ut meminerit, maximos luctus morte finiri, paruos multa habere interualla requietis; mediocrium nos esse dominos, ut si tolerabiles sint, feramus: sin minus, æquo animo è uita, cùm ea non placêt, tanquàm ex theatro exeamus. 2. de Finib.

Diuitias contemnere, & pro nihilo ducere, magni animi & excelsi est. 3. Offi.

Nihil est tam angusti animi; tamque parui, quàm amare diuitias. Nihil est honestius magnificentiusq;, quàm pecuniam contemnere, si non habeas, si habeas, ad beneficentiam, liberalitatemq; conferre. 1. Offi.

Maximè admiramur eum, qui pecunia non mouetur: quod in quo uiro perspectum sit, hunc dignum spectatu arbitramur, quòd eas res spernit & negligit, ad quas plerique inflammati auiditate rapiuntur. 1. Offi.

Tu plura Offic. 1. & de Orato. 3.

Contemptores diuitiarum. 69

MVLTI *diuitias despiciunt, quos paruo cōtentos, tenuis uictus cultusq; delectat.* Honores *uerò, quorum cupiditate quidam inflammantur, quàm multi ita contemnunt, ut nihil inanius esse, nihil leuius existiment.* Item *cætera, quæ quibusdam admirabilia uidentur, permulti sunt qui pro nihilo putent.* In Lælio.

Caduca semper & mobilia hæc esse duxi, non uirtutis atque ingenij, sed fortunæ, ac temporum munera, quorum ego nō tam facultatem unquam & copiam expetendam putaui, quàm & in utendo rationem, & in carendo patientiam. Pro *domo sua.*

Ambitio. 70

MISERRIMA *est omnino ambitio, honorumq; contentio.* 1. *Offi.*

Maximè adducūtur plerique, ut eos iustitiæ capiat obliuio, cùm in imperiorum, honorum, gloriæ ue cupiditatem inciderint. 1. *Offi.*

Quicquid est huiusmodi, in quo non possunt plures excellere: in eo plerunque sit tanta contentio, ut difficilimum sit sanctam seruare societatē: difficile est enim, cùm præstare cæteris concupiueris, seruare æquitatem. 1. *Offi.*

Multi iniquit. 3. *Offi. in* Apoph. 81.

Nulla sancta societas. 1 *Offi.* In Apoph. 120.

Pestis maior esse nulla in amicitijs potest, quā quibusdam honoris certamen & gloriæ, ex quo inimicitiæ

inimicitiæ, maximæ sæpe inter amicißimos extiterunt. In Lælio.

Facillimè ad res iniustas impellitur, ut quisque est altißimo animo & gloriæ cupido. 1. Off.

Complures se scelere contaminarunt, imperij cupiditate. 3. Off.

In liberis ciuitatib. regnandi cupiditate nihil tetrius, nihil fœdius excogitari potest. 3 Off.

Cauenda est gloriæ cupiditas: eripit enim libertatem, pro qua magnanimis uiris omnis debet esse contentio. 1. Off.

Timida est ambitio, & solicita cupiditas Magistratus, omnia non modò, quæ reprehendi palam, sed etiam quæ obscurè cogitari possunt, timemus: rumorem: fabulam fictam, falsam perhorrescimus: ora omnium atque oculos intuemur Nihil enim est tam molle, tam tenerum, tam aut fragile, aut flexibile, quàm uoluntas erga nos sensusq; ciuium: qui non modò improbitati irascuntur candidatorum, sed etiam rectè factis sæpe fastidiunt. Pro Milone.

Arrogantia. 71

Ex copia, atque rerum omnium affluentia, primò arrogãtia nata est. De lege Agra. ad pop. contra Rullum.

Deforme est de seipso prædicare, falsa præsertim, & cum irrisione audientium imitari militẽ gloriosum. 1. Off.

Cum omnis arrogantia odiosa est, tum illa ingenij atque eloquentiæ multò molestißima. Diuin. in Verr.

Est minimè inepti hominis, & eiusdem etiam faceti, cùm de sapientia disceptetur, hanc sibi ipsam

sam detrahere, eis tribuere illudentem, qui eam sibi arrogant, ut apud Platonem, *Socrates in cælũ effert laudib.* Protagoram Hippiam, Prodicum, Gorgiam, *& cæteros, se autem omnium rerum inscium fingit & rudem.* De clar. Ora.

Temeritas, & pertinacia. 72

OMNIS *actio uacare debet temeritate & negligentia.* 1. Off.

Nihil est temeritate turpius, nec quicquam tã indignũ sapientis grauitate & constantia, quàm aut falsum sentire, aut quod non satis exploratè perceptum sit & cognitum, sine ulla dubitatione defendere. 1. de Nat. deor.

Nihil est grauitate sapientis, errore. leuitate, temeritate disiunctius. 4. Acad.

Nihil sentire, est melius quàm praua sentire. Pro Cluent.

Vt hoc pulcherrimum est, uera uidere, sic pro ueris, probare falsa, turpißimum est. 4. Acad.

Satius est idipsum de quo ambigitur, concedere, quàm impudenter resistere. 1. de Nat. deo.

Quid est tam futile, quàm quicquam approbare non cognitum? 1. Acad.

Insignis est temeritas, cùm aut falsa, aut incognita res approbatur. Nec *hoc quicquam est turpius, quàm cognitioni & perceptioni assertionem probationemq; præcurrere.* 1. Acad.

Quid est stultius, quàm incerta pro certis habere, ac falsa pro ueris? Cato Maior.

In parum cognitis stultè, & diu perseuerare, turpe est. 2. de Inuent.

Ne *cui rei temere aut arroganter assenserimus.* 2. de Inuent.

Ipsa consuetudo assentiendi, periculosa esse uidetur, & lubrica. 1. Offi.

Temerè affirmare de altero, est periculosum, propter occultas hominum uoluntates, multiplicesque naturas. Cic. Bruto.

Cauendum est, ne incognita pro cognitis habeamus, ijsq; temere assentiamus; sed adhibeamus ad considerandas res & tempus & diligentiam 1. Offi.

Nos refelli, redarguiq; patiamur: quòd hi ferunt animo iniquo, qui certis quibusdam destinatisq; sententijs quasi addicti & consecrati sunt, eaq; necessitate constricti, ut etiam quæ non probare soleant, ea cogantur constantiæ causa defendere. 2. Tusc.

Plerique errare malunt: eamq; sententiam, quam adamauerũt, pugnacissimè defendere, quàm sine pertinacia, quod constantissimè dicatur, exquirere. 4 Acad.

Vt necesse est lancem in libra. 4. Aca. In Simil. 68.

Sæpe, nulla ratione, quorundam tantùm opinione & auctoritate nitimur. 73

ID *ratum habent homines, quod ab eo, quem probant, iudicatum uident.* 1. de Nat. deo.

Tuemur ea, quæ dicta sunt ab ijs, quos probamus. 1. de Finib.

Non tam auctoritatis in disputando, quàm rationis momenta quærenda sunt. Quinetiam obest plerunque ijs, qui discere uolunt, auctoritas eorum, qui se docere profitentur. Desinunt enim *suũ iudicium adhibere: id habent ratum, quod ab eo, quem probant, iudicatum uident.* Nec uerò proba-

re soleo id, quod de Pythagoreis accepimus, quos ferunt, si quid affirmarent in disputando, cùm ex eis quæreretur, quare ita esset, respondere solitos, Ipse dixit. I. *de* Nat. *deo.*

Concepta semel opinio uix deponitur. 74

IMPETRARI *non potest, quin quale quidque uideatur ei, talem quisque de illo opinionē habeat.* Cic. *Bruto.*

Difficile est, mutare animum, & si quid est penitus insitum moribus, id subito euellere. Cicero *Quinto fratri.*

Similitudo & exemplum, homines plurimum permouere solent. 75

DVO *illa nos maximè mouent, similitudo, & exemplum.* 3. *de Orat.*

Quod exemplo fit, id etiam iure fieri putant homines. C. *Seruio Sulp. Famil.* 4.

Populus. 76

MAXIMVS *magister, populus.* 3. *Tusculanarum.*

Populus sine comparatione probat, esse melius non sentit illud, quod est, qualecunque est, probat. *De clar. Orat.*

Sic est uulgus, ex ueritate pauca, ex opinione multa æstimat. Pro *Rosc. Com.*

Homines opinione non minus famæ, quàm aliqua certa rōne commoueri solent. Pro *lege Mani.*

Famæ, & multitudinis iudicio mouentur homines, ut id honestum putent, quod à plerisque laudetur. 2. *Tusc.*

In imperita multitudine, est uarietas & inconstantia

constantia,& cerebra tanquam tempestatum, si sententiarum commutatio. Pro domo sua.

Qui in oculis est multitudinis,tamen illius iudicio stare nolit : nec quod illa putat, idem putet pulcherrimum. 2.Tus.

Nos opinionib.uulgi rapimur in errorem, nec uera cernimus. 2.de Leg.

Plus apud nos ratio ualeat, quàm uulgi opinio. 1.Parad.

Grauior & ualidior est decem uirorum bonorum sententia:quàm totius multitudinis imperita. Pro Planc.

Non comitijs iudicat semper populus,sed mouetur plerunque gratia, cedit precibus,facit eos, à quibus ē maximè ambitus:denique si iudicat, nō delectu aliquo aut sapientia ducitur ad iudicandum,sed impetu nonnunquam: et quadam etiam temeritate. Non est enim consilium in uulgo, non ratio,non discrimen,non diligentia, semper q; sapientes ea,quæ populus fecisset,ferenda,non semper laudanda duxerunt. Pro Planc.

Nullum fretum, nullus euripus, tot motus, tantas, tam uarias habet agitationes fluctuum, quantas perturbationes, & quantos æstus habet ratio comitiorum. Dies intermissus unus aut nox interposita sæpe perturbat omnia,et totam opinionem parua nonnunquam commutat aura rumoris. Sæpe etiam sine ulla aperta causa fit aliud atque existimamus:ut nonnunquam ita factum esse etiam populus admiretur, quasi uerò non ipse fecerit, Pro Murana.

Timida est. Pro milone. Ambitio. 71.

Libertas. 77

LIBERTAS, *est potestas uiuendi ut uelis. Is ui*

uit ut uult, qui recta sequitur, qui gaudet officio, cui uiuendi uia considerata atque prouisa, est: qui ne legibus quidem propter metum paret, sed eas sequitur, atque colit, quod salutare maximè iudicat; qui nihil dicit: nihil facit, nihil cogitat denique, nisi libenter ac liberè: cuius omnia consilia, resq; omnes, quas gerit, ab ipso proficiscuntur, eodemq; feruntur; nec est ulla res, quæ plus apud eum polleat, quàm ipsius uoluntas atque iudicium. Cui etiam fortuna ipsa cedit. Paradox. *penul.*

Liber est is æstimandus, qui nulli turpitudini seruit. 4. *ad Here n.*

Libertatis propriũ est, sic uiuere ut uelis. 1. *Of.*

Ille mihi non uidetur liber, cui mulier imperat, cui lex imponit, præscribit, iubet, uetat quod uidetur; qui nihil imperanti negare potest. nihil recusare audet. Si poscit, dandum est: si uocat, ueniendum: si eijcit, abeundum. si minatur, extimescendum. Parad. *penul.*

Ita præclara est recuperatio libertatis, ut ne mors quidem sit in repetenda libertate fugienda. Philip. 10.

Bestiæ, quas delectationis causa concludimus, cùm copiosius alantur, quàm si essent liberæ, non facilè tamen patiuntur sese contineri. 5. *de Fin.*

Tu plenius uide, qui propriè liberi sint, Paradox. penult.

Seruitus. 78

SERVITVS *est obedientia fracti animi, & abiecti arbitrio carentis suo.* Parad. *penul.*

Omnibus

Omnibus graue seruitutis iugum esse debet in libertate educatis. Antequàm iret in exilium.

Nemini animus bene informatus a natura parere debet, nisi præcipienti, aut docenti, aut utilitatis causa iustè & legitimè imperanti; ex quo animi magnitudo existit, humanarumq; rerum contemptio. Offi. 1.

Omnis est misera seruitus Phil. 10.

Nihil est fœdius seruitute: ad decus & libertatem nati sumus. Philip. 12.

Cùm omnis seruitus est misera, tum uerò intolerabile est seruire impuro, impudico, effœminato Philipp. 3.

Mors, est seruitute potior. Philipp. 10.

Mors seruituti, turpitudiniq; anteponenda. 1. Officiorum.

Exilium. 79

EXILIVM, est scelerum pœna. Para. 4.

Exilium ibi est, ubi uirtuti non est locus. Pro Milone.

Omnes scelerati & impij, quos leges exilio affici uolunt, exules sunt, etsi solum non mutant. Parad. 4.

Exilium terribile est ijs, quibus quasi circumscriptus est habitandi locus; non ijs, qui omnem orbem terrarum unam urbem esse ducunt. Para. 2.

Si abesse a patria miserum est, plenæ miserorum sunt prouinciæ, ex quibus admodum pauci in patriam reuertuntur. 5. Tusc.

Ad omnem rationem Teucri uox accōmodari potest: Patria est, ubicunque est bene. 5. Tusc.

Exilium, non supplicium est, sed profugium, portusq; supplicij: nam qui uolunt pœnam aliquā sub-

subterfugere, aut calamitatem, eo solum uertunt, hoc est sedem ac locum mutant: qui si in ciuitate legis uim subire uellent, non prius ciuitatẽ, quàm uitam amitterent: quia nolunt, non adimitur ijs ciuitas, sed ab ijs relinquitur atque deponitur. Procecina.

Exilium id, quod fit propter alienam, & offensam populi uoluntatem, malum est. 1. Tus.

Famæ seruiendum. 80

NON *est res ulla tanti, aut commodum ullũ tam expetendum, ut uiri boni & splendorem & non nomen amittas.* 3. Off.

Non est negligenda fama, nec mediocre telum ad res gerendas existimare oportet beneuolentiã ciuium. In Lælio.

Negligere quid de se quisque sentiat, non solùm arrogantis est, sed ẽt omnino dissoluti. 1. Of.

Perditissima ratio est, diligere formam, negligere famam. 4. ad Heren.

Ex sententijs omnium nostra fama pendet. In Pison.

Est hominis ingenui & liberaliter educati uelle bene audire a parentib. a propinquis, a bonis ẽt uiris, & futuræ post mortem famæ, etiam detracto usu, consulendum est. 3. de Finib.

Bona existimatio pecunijs præstat. 2. de Ora.

Antiquior fit possessionib. gloria. 1. de Diui.

Veritas. 81.

TANTAM *semper potentiam ueritas habuit, ut nullis machinis, aut cuiusquam hominis ingenio, aut arte subuerti potuerit. Et licet in*

causis

causis nullum patronum, aut defensorē obtineat, tamen per se ipsa defenditur. Ex Ora. *in* Vatin.

O magna uis ueritatis, quæ contra hominum ingenia, calliditatem, solertiam, contraq́; fictas omnium insidias, facilè se per seipsa defendat. Pro M. Cœlio.

Multorum improbitate depreßa ueritas emergit, & innocentiæ defensio interclusa respirat. Pro Cluent.

Est interdum ita perspicua ueritas, ut eam infirmare nulla res poßit, tamen est adhibenda interdum uis ueritati ut eruatur. Pro Quintio.

Homini est propria ueri inquisitio atque inuestigatio 1. *Offic.*

Quod uerum, simplex syncerumq́; est, id est, naturæ hominis accommodatißimum. 1. *Offic.*

Veritas odium parit. In *Lælio.*

Quæ ualeant ad fidem faciendam, & quibus maximè credamus. 82.

IN *suadendo nihil est optabilius, quàm dignitas.* de Orat.

GENUS *hoc sermonum positum in hominum ueterum auctoritate, & eorum illustrium, plus nescio quo pacto uidetur habere grauitatis.* In *Læl.*

Opulentos homines, & ætatis spatio probatos, dignos, quibus credatur, putamus. Non rectè fortasse: sed uulgi opinio uix mutari pōt. In Topicis.

Ex quibus uerum audiatur. 83.

PVERITIA, *somnus imprudentia, uinolentia, insania, eius generis sunt, ex quibus sæpißimè uerum auditur.* In Topicis.

Multa finguntur, ut ijs tanquàm rebus gestis moueamur. 84.

FIT *plerunque, ut ij, qui boni aliquid uolũt afferre, effingant aliquid, quò faciant, id quod nunciant, latius.* Philipp. 1.

Conficta sunt multa à poetis, ut effictos nostros mores in alienis personis, expressamq; imaginem uitæ quotidianæ uideremus. Pro Rosc. Amer.

Mendacium. 85

TOLLENDVM *est ex rebus contrahendis omne mendacium.* 3. *Offic.*

In uirum bonum non cadit mentiri, emolumenti sui causa. 3. *Offic.*

Quum iudici. 3. *Offic.* Vide, Iudex. 35.

Nihil est turpius uanitate. 1. *Offic.*

Sordidi putantur, qui mercantur a mercatoribus quod statim uẽdant: nihil enim proficiunt nisi admodum mentiantur. 1. *Offic.*

Mendacio & mendaci nulla fides. 86.

QVI *semel a ueritate deflexit, hic non maiore religione ad periurium, quàm ad mendacium perduci consueuit. Et quæ pœna a Dijs immortalibus periuro, hæc mendaci constituta est.* Non *enim ex pactione uerborum, quibus iusiurandum comprehenditur, sed ex perfidia ac malitia, per quam insidiæ tenduntur alicui,* Dij *immortales irasci ac succensere consueuerunt.* Pro Rosc. Com.

Vbi qui semel peierarit, ei credi postea, etiam si per plures Deos *iuret, non conuenit.* Pro C. Rab. Posthum.

Non ex libidine, aut simultate, aut leuitate testium causæ honestorum hominum ponderari debent. Pro Sylla.

Ementiuntur sæpe homines in eos, quos oderunt. In Par. Orat.

Si qui ob emolumentum suum, cupidius aliquid dicere uidentur, ijs credere non conuenit. Pro. Fōt.

Auctoritatem nullam debemus, nec fidem commentitijs rebus adiungere. 2. de Diuin.

Non uerbis, sed facto probamur. 87

OMNIS *uirtus in actione consistit.* 1. Off.

Non paranda nobis solum, sed fruenda etiam sapientia est. 1. de Finib.

Non procacitate linguæ uitæ sordes eluuntur. Cic. in Sallust.

Non ex singulis uocibus philosophi spectandi sunt, sed ex perpetuitate atque constantia: resq; spectari oportet, & non uerba. 5. Tuscu.

Virtus, integritas, probitas in homine, non linguæ uolubilitas, non ars, nō scientia requiri solet. Pro Planc.

Ea magna uoluptas est, æqualem ac parē, uerbis uitam agere: atque ita uiuere, ut omnis oratio moribus consonet. Cic. in Sal.

Misera est senectus, quæ se oratione duntaxat defendit. Cato Maior.

Ita uiuunt quidam, ut eorum uita refellatur oratio: atque cæteri existimantur dicere melius, quàm facere, cum sit melius facere, quàm dicere. 2. de Finib.

Sunt qui cum populi non solum commodat, uerum etiam salutem oppugnent & impediant, in

oratione

oratione assequi uolunt, ut populares esse uideantur. ut C. Gracchus, *cum largitiones maximas fecisset, & effudisset ærarium, uerbis defendebat ærarium.* 3. Tusc.

Epicurus tantummodo induit personam philosophi, & sibi hoc ipse nomen inscripsit, cum non multum differret a iudicio ferarum, præsertim quum omne malum dolore definiat, bonum uoluptate. 5. Tuscu.

Cum philosophorum uita miserabiliter pugnat oratio. 2. Tusc.

In philosophia. Orat. ad Brut. Vide Philosophia. 17.

Non est satis iudicare. 1. de Finib. Vide Consilium rem præcurrat. 27.

Plus in negotijs gerendis res, quàm uerba prosunt. 4. Acad.

Sunt facta uerbis difficiliora. Cic. ad Qu. fra.

Est alienum uiro, quod alteri præceperit, idipsum facere non posse. 3. Offi.

Quid uerba audiã, cùm facta uideã? 3. Tusc.

Qui suos casus aliter ferunt, atque ut alijs auctores ipsi fuerunt, non sunt uitiosiores, quàm ferè plerique, qui auari auaros, gloriæ cupidos gloriosi reprehendunt. 3. Tusc.

Noli imitari malos medicos, qui in alienis malis profitentur se tenere medicinæ scientiam, se ipsos curare non possunt. Sed potius alijs quæ tute præcipere soles, ea tibi subijce, atque apud animum propone. Seruius Sulp. Cic. Famil. 4.

Tu qualis es, talem te esse existimes, ut quantum ad rerum turpitudine abes, tantum te à uerborum libertate seiungas. Deinde ut ea in alterum ne dicas, quæ cum tibi falsò responsa sint, erube-

erubescas. Pro M. Cœlio.

Non ætas in homine, sed uirtus considerandа. 88.

NON *cani, non rugæ repentè auctoritatem afferre possunt, sed honestè acta; superior ætas fructus auctoritatis præbet extremos.* Cato maior.

Virtutis, quàm ætatis, cursus celerior. Phili. 5.

Sermo & oratio. 89.

VERBA *inuenta sunt, non quæ impedirent, sed quæ indicarent uoluntatem.* Pro A. Cæcina.

Interpres mentis est oratio, uerbis discrepans, sententijs congruens. 1. de Legib.

Sermone eo debemus uti, qui notus est nobis. 1. Offic.

In primis prouideamus, ne sermo uitium aliquod indicet inesse moribus: quod maximè tum solet euenire, cùm studiosè de absentibus detrahendi causa, aut per ridiculum, aut seuerè, aut maledicè, contumelioseq; dicitur. 1. Offic.

Quoties aliquid aut dicimus aut loquimur, toties de nobis iudicatur. 1. de Orat.

Moderari animo & rationi. Cic. ad Q. frat. Vide Appetitus. 49.

Diligentißimè linguam continere, mihi uirtus interdum non minor uidetur, quàm omnino non irasci. Cic. ad Q. frat.

Idipsum dicere nunquàm est non ineptum, nisi cùm est necessarium. 1. de Orat.

Habent suum modum quæcunque opportunè dicuntur. 3. de Finib.

Tacere noli ubi nõ oportet. Pro *Rosc.Comœd.*

Non est necesse omnium flagitia proferre. Pro Milone.

Sæpe grauius offendunt animos auditorũ, qui aliena flagitia apertè dicunt, quàm qui committunt. Cic. in *Sallust.*

Homines notißimos sumere, odiosum est, cùm & illud incertum sit, uelint ne hi sese nominari. Pro *Rosc.* Amer.

Debemus considerare. Orat. ad Brut. Vide Circunstantia. 119.

Alia est ratio. Pro M. Cælio. Vide, Circunstantia. 119.

Cauendum est, nequid agendo, faciendo've facias, cuius imitatio uideatur. de clar. Oratorib.

Fit nescio quo pacto. 1. *Offic.* Vide Aliena & *uidemus.* 143.

Oratio debet esse ornatior sententÿs, quàm uerbis. Part. Orat.

Non tam copia, quàm modus in dicendo quærendus est. Pro Leg. Manil.

Decorus est sermo senis, quietus & remissus, facitq; persæpe sibi audientiam diserti senis compta oratio & mitis. Cato Maior.

Difficile est dictu, quantopere conciliet animos hominum comitas, affabilitasq; sermonis. 2. *Offic.*

Sermo familiaris quatenus moderandus sit, lege plenius primo Offic. Cap. Et quoniam, cum sequent.

De nobis in neutrã partem loquendum. *90.*

M I N I M E *sibi quisque notus est, difficilimè*

de se quisque iudicare ac sentire potest. 3. *de*
t.

Nemo de se satis honestè, ac sine multorum inui
loqui potest. Cic. in Vatin.

Vt uerecundius ipsi de se omnes scribant ne-
e est, si quid est laudandum : & prætereant, si
l reprehendendum est : accedit etiam ut minor
des, minor auctoritas, Cic. L. Luceio, Fami. 5.

ltis doctrina non deest, sed oratio. 91.

I B R I *potest ut rectè quis sentiat, & id,*
l sentit, politè eloqui non possit. 1. Tuscul.
unt qui se ita literis abdiderunt, ut nihil pos-
ex his neque ad communem afferre fructum,
e in aspectum, lucemq; proferre. Pro Archia
ta.

unt quidam aut in lingua hæsitantes, aut ita
absoni, aut ita uultu, motuq; corporis uasti
e agrestes, ut etiã si ingenijs atque arte ua-
t, tamen in doctorum numerum uenire non
nt. Sunt autem quidam, ita naturæ muneri-
n ijsdem rebus habiles, ita ornati, ut nõ nati,
b aliquo DEO *ficti esse uideantur.* 1. de Orat.

Sinistri quidam laudatores. 92.

V N T *qui nihil laudant, nisi quod se imita*
sse confidunt. 2. Tusc.
unc tantum quisque laudat, quantũ se posse
t imitari. Orat. ad Brut.
st iniqua in omni re accusanda, prætermissis
, malorum enumeratio, uitiorumq; selectio.
Legib.

Est

Est liberum, alterum laudare, de quo, quicquid detrahas, necesse est aut infirmitati, aut inuidiæ assignetur. Cæcina Ciceroni, Famil. 6.

Inuidia. 93.

INVIDENTIA, *est ægritudo ex alterius rebus secundis.* 3. Tusc.

Virtutis comes inuidia, plerunque bonos insectatur. 4. ad Heren.

Latè patet hoc uitium, & est in multis, inuidere scilicet. Cic. Appio Pulch. Famil. 3.

Mos est hominum, ut nolint eundem pluribus rebus excellere. De clar. Orat.

Plerisque sunt inuidi, maximeq; est hoc commune uitium & peruagatum: inuidetur autem præstanti, florentiq; fortunæ. 2. de Orat.

Inuident homines, maximè paribus aut inferioribus, cùm se relictos sentiunt, illos autem dolent euolasse: sed etiam superioribus inuidetur sæpe uehementer, & eò magis, si intolerantius se iactãt, & æquabilitatẽ communis iuris, præstantia dignitatis, aut fortunæ suæ transeunt. 2. de Orat.

In iudicijs inuidia imbecillis esse debet, nihilq; homini est tam timendum, quàm inuidia; nihil innocenti, suscepta inuidia, tam optandum, quàm æquum iudicium. Pro Cluent.

Inuidia summus ordo caret. 3. de Legib.

Inuidia, uirtute parta, gloria, non inuidia putanda est. 1. Inuect. in Catil.

Ira. 94.

IRA (*ut inquit Ennius*) *est initiũ insaniæ.* 4. Tusc.

Pro-

Prohibenda est maximè ira in puniendo. Nunquàm enim iratus, qui accedet ad pœnam, mediocritatem illam tenebit, quæ est inter nimium & parum: cauendum est igitur, ne maior sit pœna quàm culpa. 1. Off.

Omnis aduersio & castigatio, contumelia uacare debet. 1. Off.

Monitio acerbitate, & obiurgatio contumelia careat. In Lælio.

Non sunt audiendi, qui grauiter irascendum inimicis putant. 1. Off.

Obiurgationes etiam nonnunquam incidunt necessariæ, in quibus utendum est fortasse & uocis contentione maiore, & uerborum grauitate acriore, atq; ēt illud ipsum, quod acerbitatis habet obiurgatio, significandū est ipsius id cā, qui ob iurgetur, susceptum esse. Id agendum ēt est, ut ne ea facere uideamur irati: sed ut ad urendum et secandū, sic ad hoc genus castigandi rarò, inuitiq; ueniemus: nec unquā nisi necessariò, si nulla reperietur alia medicina. Sed tamē ira procul absit: cū qua nihil recti fieri, nihil consideratè pōt. 1. Off.

Semper ira procul absit, cum qua nihil rectè, nihil consideratè fieri potest. Quæ enim cum aliqua perturbatione fiunt, ea nec constanter fieri possunt, neque ijs, qui adsunt, probari. 1. Off.

Proprium est irati, cupere à quo læsus uideatur, ei quàm maximum dolorem inurere. 5. Off.

Non est in nostra potestate, fodicantibus ijs rebus, quas malas esse opinamur, dissimulatio uel opinio. 1. Tusc.

Difficere est tacere cùm doleas. Pro Sylla.

Omnes læsi dolēt, irati efferūtur. Pro M. Cæl.

Habet quendam aculeum contumelia, quem pati

pati prudentes ac boni uiri difficilimè possunt. Ex. 5. Act. in Verr.

Doloris magnitudo uim quandam nobis dicendi dat & tribuit. Ad Atti. lib. 4.

Leuiora sunt ea, quæ repentino aliquo motu accidunt, quàm ea, quæ præmeditata atque præparata inferuntur. 1. Off.

Tu plura eodem libro, quæ ad hanc sententiam pertinent, leges.

Timor, & metus. 95

RERVM *omnium nec optatius est quicquã* 2. Off. *Vide Amicitia.* 61.

Charum esse ciuem. Phil. 1. *Vide Ami.* 67.

Beneuolentia uis est maxima, metus imbecillis. 2. Off.

Nulla uis imperij tanta est, quæ premente metu poßit esse diuturna. 2. Off.

Multorum odijs nullæ opes possunt obsistere. 2. Offic.

Quem metuunt, oderunt: quem quisque odit, perijsse expetit. 2. Off.

Oderunt, dum metuunt. Philip. 1.

Timor, nõ diuturni magister est officij. Phi. 2.

Malus est custos diuturnitatis, metus: contraq́; beneuolentia, fidelis est ad perpetuitatem: id igitur amplectamur, ut metus absit, charitas retineatur. 2. Off.

Millies perire, est melius, quàm in sua ciuitate sine armorum præsidio nõ posse uiuere: præsidium charitate & beneuolentia ciuium septum oportet esse non armis. Phili. 2.

Tu

Tu pleniſſime ſecundo Officior. cap. Rerum autem omnium.

Grauior eſt plerunque metus, & grauius afficit, quàm res ipſa, quæ timetur. 96

PLVS in metuendo eſt mali, quàm in eo ipſo, quod timetur. Cic. A. Torqui. *Famil. lib. 6.*

Maior eſt ea uis, quæ periculo mortis iniecto, formidine animum perterritum loco ſæpe, & certo de ſtatu dimouet, quàm quæ ad corpus noſtrum, uitamq́; peruenit. Itaque ſauci ſæpe homines cùm corpore debilitantur, animo tamen non cedunt, neque eum relinquunt locum, quem ſtatuerunt defendere. Atque alij pelluntur integri: ut non dubium ſit, quin maior adhibita uis ei ſit, cuius animus ſit perterritus, quàm illi, cuius corpus uulneratum ſit. Pro A. *Cæcinna.*

Exercitus maximi ſæpe pulſi ac fugati ſunt terrore ipſo impetuq́; hoſtium, ſine cuiuſquam nõ modò morte, uerum etiam uulnere. Pro Caci.

Magna eſt ſtultitia, id ipſum, quod uerearis ita cauere, ut cùm uitare fortaſſe potueris, ultro accerſas & attrahas. Cic. Brut.

Omnes, quorum in alterius manu uita poſita eſt ſæpius illud cogitant, quid poßit is, cuius inditione ac poteſtate ſunt, quam quid debeat facere. Pro lege Manil.

Nos omnia tum uenientia metu augentes, tum mærore præſentia, rerum naturam, quàm errorẽ noſtrum damnare malumus. 5. Tuſc.

Quod futurum eſt, uitari non poteſt. 97

EFFVGERE *nemo poteſt, quod futurum eſt.*

Et sæpe utile est non scire quod futurum sit. Miserum est enim nihil proficientem augi. 3. de Nat.deor.

Nihil est pro certo futurum, quod poßit aliqua procuratione accidere, ne fiat. 2. de Diuin.

Factum, infectum esse non potest. 98

QVOD *semel iam missum est, coerceri, reprimiq; non potest.* 1. de Finib.

Præterita mutare non possumus. In Pison.

Non potest dies esse sæpius, qui semel fuit. 2. de Finib.

De præteritis non est quærendum. Cice. Curio. Famil. lib. 7.

Quod fuit durum pati, meminisse dulce est. 99

ET *si optabilius est uitæ cursum conficere sine dolore & iniuria, tamen ad immortalitatem gloriæ, prius adfert, desideratum esse à suis ciuibus, quam omnino nunquàm fuisse uiolatum.* Pro domo sua.

Habet præteritis doloris secura recordatio delectationem. Cic. Luceio, Famil. 5.

Iucunda est memoria præteritorum malorum. 2. de Finib.

Suauis est præteritorum malorum memoria. de Finib.

Iucundi sunt acti labores. 2. de Finib.

Non tam cumulus bonorum iucundus esse potest, quàm molesta decessio. 1. Tus.

Vllum uix laborem subimus, nisi proposito præmio, aut gloria. 100

Nemo

NEMO nostrum in Republicæ periculis cum laude ac uirtute uersatur; quin spe posteritatis fructuq; ducatur. Pro C. Rabir.

Vix inuenitur, qui laboribus susceptis periculisq; aditis, non quasi mercedem rerum gestarum desideret gloriam. 1. Off.

Pro sua patria pauci post genus hominum natum reperti sunt, qui nullis præmijs propositis, uitam suam hostium telis obijcerent. Pro C. Rab.

Omnes utilitate mouentur. 101

OMNES expetimus utilitatem, ad eamque rapimur, nec facere aliter ullo modo possumus. Nam quis est, qui utilia fugiat? aut quis potius, qui ea non studiosissimè persequatur 3. Offi.

Dum aliqua species utilitatis obiecta est, nos commoueri necesse est. 3. Offi.

Nemo est quin putet expetendam maximè dignitatem, sed uincit utilitas plerunque, cùm subest ille timor ea neglecta, ne dignitatem quidem posse retineri. 2. de Orat.

Cùm utilitas ad se rapere, honestas contrà reuocare ad se uidetur, fit ut distrahatur deliberando animus, afferatq; ancipitem curam cogitandi. 1. Officiorum.

Hæc res plus proficit, si proponatur spes utilitatis futuræ, quàm præteriti beneficij recordatio. 2. de Orat.

Alterum ne læseris, tibi ut prosis. 102

QVI alteri exitium parat, eum scire oportet sibi paratam pestem, ut participet parem. 2 Tusc.

Quod cuique obtigerit, id quisque teneat: eo si

quis plus appetet, uiolabit ius humanæ societatis. 1. Officiorum.

Animaduertamus, cùm alios iuuare uelimus, ne quos offendamus. Sæpe enim aut eos lædimus, quos non debemus, aut eos, quos non expedit. Si imprudenter, negligentiæ est: si scienter, temeritatis. 2. Officiorum.

Res familiaris, quæri debet ijs rebus, à quibus abest turpitudo: conseruari autem diligentia & parsimonia, ijsdem etiam rebus augeri. 2. Offi.

Nostræ utilitates nobis amittendæ non sunt, alijsq; tradendæ, cùm ijs ipsis egeamus: sed suæ cuique utilitati, quod sine alterius iniuria fiat, seruiendum est. 2. Offi.

Alienum est à Iustitia, ad quam nati esse uidemur, detrahere quid de aliquo, quod sibi aßumat. 3. de Finib.

Non est permissum, ut impune nobis liceat, qđ alicui eripuerimus, id alteri tradere. 4. Act. ĩ Ver.

Vt si unumquodque membrum. 3. Officio. In Simil. 5.

Suum cuiq; incommodum ferendum est potius, quàm de alterius commodis detrahendum. 3. Offi.

Rei familiaris amplificatio nemini nocens, nõ est uituperanda, sed fugienda semper iniuria. Sed detrahere aliquid alteri, & hominem hominis incommodo suum augere commodum, magis est contra naturam, quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm cætera quæ possunt aut corpori accidere, aut rebus externis. Illud enim natura non patitur, ut aliorum spolijs nostras facultates, copias, opes augeamus. Neque uerò hoc solùm natura, id est iure gentium, sed etiam legibus populorum, quibus in singulis ciuitatibus Respubli

ca continentur, eodē modo constitutum est, Vt nō liceat sui commodi causa nocere alteri. Hoc enim spectant leges, hoc uolunt, incolumen esse ciuium coniunctionem. 2. Offic.

Tu plenissimè leges tertio Officiorum, quatenus commodis proprijs sit inseruiendum.

Promissa seruanda. 103

PACTA *semper & promissa seruanda sunt, quæ nec ui, nec dolo malo facta sunt: illi seruanda non sunt, quæ non sunt ijs ipsis utilia, quibus illa promiseris. 3 Offi.*

Illis promissis standum non est, quæ coactus quis metu aut deceptus dolo promiserit. 1. Offi.
Promissa non sunt seruanda ijs, quibus promiseris, inutilia si sint, nec si tibi plus noceant, quàm illi prosint, cui promiseris. 1. Offi.

Scelerum promissio, & ijs, qui expectant, perniciosa est, & ijs, qui promittunt. Philip. 8.

Semper in fide quid senseris, non quid dixeris cogitandum est. 1. Offi.

Quod affirmatiue, quasi Deo teste, promiseris, id tenendum est. 1. Offic.

Quod ex animi tui sententia iuraueris, id non facere, periurium est. 3. Offi.

Quod ita iuratum est, ut mens conciperet fieri oportere, id seruandum est: aliter, si non feceris, nullum periurium est. 3. Offi.

Cōscientia. 104

CONSCIENTIA *graue pondus. 3. de Nat. Deo.*

Nullum theatrum uirtuti conſcientia maius eſt.2.Tuſc.

Conſcientiã à Dijs immortalibus accepimus, quæ à nobis auelli non poteſt. Pro Cluent.

Si optimorum conſiliorum atque factorum teſti in omni uita nobis conſcientia fuerit, ſine ullo metu ſumma cum honeſtate uiuemus. Pro Cluen.

Conſcientia rectæ uoluntatis, maxima conſolatio eſt rerum incommodarum. Cicero A. Torquato, *Famil. lib*. 6.

Vacare culpa, maximum eſt ſolatium. Cic. M. Maior, *Famil. lib*. 7.

Nihil eſt melius, quàm memoria rectè factorum, & libertate contentum, negligere humana. Cic. Bruto.

Conſcientia bene actæ uitæ, multorumq́; benefactorum recordatio iucũdiſſima eſt. Cato. Maior.

Magna eſt uis conſcientiæ in utranque partem. Vt neque timeant qui nihil commiſerint, & pœnam ſemper ante oculos uerſari putent qui peccauerint. Pro Milone.

Ego ſemper hac opinione tractus fui, ut eum, qui nihil commiſerit, ſibi nullam pœnam timere exiſtimarem. In Vatin.

Bonum. 105

QVOD *rectum & honeſtum, & cum uirtute eſt, id ſolùm opinor bonum*. Parad. I.

Tria ſunt genera bonorum maxima, animi: ſecunda, corporis externa, tertia. 3. Tuſ.

Alia ſunt in homine optanda, alia laudanda, Genus, forma, uires, opes, diuitiæ, cæteraq́;, quæ fortuna dat, aut extrinſecus, aut corpori, nõ habet in ſe uerã laudẽ, quæ deberi uni ſolùm uirtuti putatur,

tur, sed tantum quod ipsa uirtus in earum rerum usu ac moderatione maximè cernitur. 2.de Orat.

Nihil bonum, nisi quod honestum: nihil malũ, nisi quod turpe. Cic.Att.*lib.*10.

Quicquid est, quod bonum sit, id expetendum est: quod autem expetendum, id certè approbandum quod uerò approbaris, id gratum, acceptumque habendum. 5.*Tus.*

Non sunt dicenda bona illa, quibus abundantem licet esse miserrimum. Parad. 1.

Bona non sunt, quæ quis habeat, et miserrimus esse poßit. 5.*Tus.*

Nec bonum est illud, quod aut cupias ardenter aut adeptus, te efferas insolenter. 4.*Tus.*

Diuitias, quia quiuis, quamuis indignus, habere potest, in bonis non numero. 2.*Tus.*

Neque pecuniæ, neque tecta magnifica, neque opes, neque imperia, neque ea, quibus maximè astricti sint, uoluptates, in bonis rebus aut expetendis numerandæ sunt; quippe homines ijs reb. affluentes, ea desiderant maximè, quibus ubundant. Parad. 1.

Bias Parad.*In* Apophth.75.

Plura primo Academicarum, tertio Tusc. primo Paradox. & in lib. de Finibus bonorum & malorum legere potes.

Vir bonus. 106

VIR *bonus est, qui prodest quibus potest, nocet autem nemini.* 3.*Off.*

Vir bonus non modò facere, sed ne cogitare quidem quicquam audebit, quod non audeat prædicare. 3.*Off.*

Homo frugi, omnia rectè facit. 4. Tusc.

Fas nec est, nec unquam fuit, quicquam nisi pulcherrimum, facere eum, qui esset optimus. 3. Officiorum.

Vir bonus nihil cuiquam, quod in se transferat, detrahet. Itaque in uirum bonum non cadit mentiri, emolumenti sui causa, criminari, praecipere, fallare. De Vniuer.

Non est res ulla tanti, aut commodum ullum tam expetendum, ut uiri boni & splendorem & nomen amittas. 3. Off.

Neque contra Remp. 3. Officio. Vide de Iudice. 35. *Probus inuidet nemini.* De Vniuers.

Vt quisque est uir optimus, ita difficilimè, esse alios improbos suspicatur. Cic. ad Q. frat.

Omnes boni, beati. 3. de Finib.

Quum sapiens, & bonus uir. 5. Tuscu. De Sapientia. 13.

Nec bono quicquam mali euenire potest, nec uiuo, nec mortuo: nec unquam eius res à Dijs immortalib. negligentes. 5. Tus.

Qui omnibus bonis instructi sunt, & ornati, tum sapientes, tum uiri boni dicantur. 5. Tus.

Boni nullo emolumento impelluntur in fraudē, impij saepe paruo. Pro Milone.

Sancti uiri, & religionem colentes, sunt qui meritum Dijs immortalibus, gratiam iustis honoribus & meritis & memori mente persoluunt. Pro Plancio.

Omnes uiri boni aequitatem & ius ipsum amant. Nec est uiri boni errare, & diligere quod per se non sit diligendum & colendum. 1. de Leg.

Nemo est omino negligendus, in quo aliqua uirtutis significatio appareat. 1. Off.

Beatus.

BEATVS *esse sine uirtute nemo potest.* I.*de Nat deor.*

Tunc erimus beati. I. *Tusculа.* In *Pijs sententijs.66.*

Is est beatus,cui nihil humanarum rerum, aut intolerabile ad demittendum animum aut minus lætabile ad efferendum uideri potest. 4.*Tus.*

Beati *dicuntur,qui sunt in bonis.nullo adiuncto malo.* 5.*Tusc.*

Beati sunt,quos nulli metus terrent,nullæ ægritudines exedunt,nullæ libidines cruciant,nullæ futiles lætitiæ exultantes languidis liquefaciunt uoluptatibus. 5.*Tus.*

Vir temperans,constans,sine metu sine ægritudine,sine alacritate ulla,sine libidine,is est beatus. 5.*Tusc.*

Nemo *potest non beatissimus esse,qui est totus aptus ex sese,quiq; in se uno sua ponit omnia.* Cui *autem spes omnis & ratio,& cogitatio pendet ex fortuna,huic nihil potest esse certi,nihilq; quod exploratum habeat permansurum sibi, ne unum quidem diem.*In.Parad.

*Nisi stabili & fixo & permanente bono beatus esse nemo potest nihil enim inueterascere, nihil extingui, nihil cadere debet eorum, quæ in uita beata consistunt.*Nam *qui timebit, ne quid ex his deperdat,beatus esse non poterit.* 5.*Tus.*

Q*ui beatus est, non intelligo quid requirat ut sit beatior si est enim quiddam,quod desit; ne beatus quidem est.* 5.*Tusc.*

Beatus *esse in maximarum rerum timore nemo potest.* Nemo *igitur esse beatus potest. neque*

enim in aliqua parte, sed in perpetuitate temporis uita beata duci solet. Nec *appellatur omnino uita beata, nisi confecta atque absoluta, nec enim potest aliàs quisquam beatus esse, aliàs miser. Qui enim existimabit, posse se miserum esse, beatus nō erit.* Nam *cùm semel est suscepta beata uita, tam permanet quàm ipsa illa effectrix beata uitæ sapiētia, nec expectat ultimum tempus ætatis, quod Crœso scribit* Herodotus *præceptum esse à Solone.* De Finib. 2.

Est uerè fortunatus ille, cuius ex salute non minor penè ad omnes, quàm ad illum, cui uentura sit lætitia peruenerit. Pro M. Marcel.

Omne beatum est, cui nihil deest: & quod in suo genere expletum atque cumulatum est: idque uirtutis est proprium. 5. Tus.

Reliqua tu lege secundo Paradoxo, & Tusculanarum libro quinto.

Miser. 108

PRAESTANS *ualetudine, uiribus, forma, acerrimis, integerrimisq́; sensibus (etiam si libet, uelocitatem da, diuitias honores, imperia, opes, gloriam) si fuerit is, qui hæc habeat, iniustus, intemperans, timidus, hebeti ingenio, atque nullo, is erit profectò miserrimus.* 5. Tus.

Beatus *est nemo, qui ea lege uiuit, ut non modo impunè, sed etiam cum summa interfectoris gloria interfici possit.* Philip. 1.

Cui *uita potest esse utilis, cùm eius uitæ conditio sit, ut qui illam eripuerit, in maxima & gratia futurus sit & gloria?* 3. Offi.

Ita uiuere, ut non sit uiuendum, miserrimum est. Cic. Caio. Mario, Famil. 7.

Impij

SVA *quenque fraus, & suus error maximè uexat. suum quenque scelus agitat, amentiaque afficit, suæ malæ cogitationes, conscientiáq; animi terrent.* Hæ *sunt impijs aßiduæ, domesticæq; furiæ, quæ dies noctesq; pœnas à sceleratißimis repetunt.* Pro Rosc. Amer.

Sua quenque fraus, suum facinus, suum scelus, sua audacia de sanitate ac mente deturbat. In Pisonem.

Non ob ea solum incommoda, quæ eueniunt improbis, fugienda improbitas est; sed multò etiam magis, quòd cuius in animo uersatur, nunquàm sinit eum respirare, nunquàm acquiescere. 1. de Finib.

Si quis satis opibus hominum contra conscientiam septi esse & muniti uidentur, Deorum tamen numen horrent, easq; ipsas solicitudines, quibus eorum animi noctesq; diesq; exeduntur, à Dijs immortalibus supplicij causa importari putant. 1. de Finib.

Morte, dolore corporis, aut luctu animi, aut offensione iudicij, hominum miserias ponderamus, quæ fateor humana esse, & multis bonis uiris accidisse. Sceleris etiam pœna tristis: & præter eos euentus, qui se sequuntur per se ipsa maxima est. 2. de Legib.

Animi conscientia improbi cruciantur, tũ etiã pœna timore, qua aut afficiuntur, aut semper sunt in metu, ne afficiantur aliquando. 2. de Finib.

Si impietas improbè molita quidpiam est, quãuis occultè fecerit, nunquàm tamen confidet id semper fore occultum. Plerunque enim improbo-

rum facta primò suspicio insequitur; deinde sermo atque fama: tum accusator, tum iudex: multi etiam ipsi se indicant. 1. de Finib.

Omnib. quorum mens abhorret à ratione, semper aliquis talis terror impendet. 4. Tus.

Eorum animi, qui se corporis uoluptatibus dediderunt. Som. Scip. In Pijs sententijs 61.

Improbo nemini bene potest esse. Parad. 2.

Impij pœnas luunt, non tam iudicijs (quæ quondam nusquam erant, hodie multifariam nulla sunt) quàm angore conscientiæ, fraudisq; cruciatu 1. de Leg.

Impijs apud inferos sunt pœnæ præparatæ. 2. de Inuentione.

Impij apud inferos pœnas luunt. Philip. 14. In Pijs sententijs. 76.

Tu plenissimè leges Paradoxo secundo. quibus curis scelerati conficiantur.

Sceleratorum & latronum beneficium. 110

NVLLVM *est aliud latronum beneficium, nisi ut commemorare poßint, ijs se uitam dedisse, quibus non ademerint* Philip. 2.

Impius merito, & Tyrannus iure percuti, occidique possunt. 111

INSIDIATORI *& latroni non potest afferri iniusta nex.* Pro Milone.

Non se obstrinxis scelere, si quis tyrannum occidit, quamuis familiarem. 3. Off.

Quem discordiæ, quem cædes ciuium, quem bellum ciuile delectat, eum ex numero hominum ejciendum, ex finibus humanæ naturæ censeo exterminandum.

terminandum. Philip. 13.

Nulla nobis cum tyrannis societas est, sed summa potius distractio; neq; est contra naturam spoliare eum, quem honestum est necare. 5. Tus.

Currupti mores. 112

A multis ipsa uirtus contemnitur, & uenditatio quaedam, atque ostentatio esse dicitur. Philipp. 13.

Iustitia uacillat, uel iacet potius: omnesq; hae uirtutes, quae in communitate cernuntur, & in societate generis humani. 3. Off.

Virtuti & gloriae maximè inuideri solet. 2. de Orat.

Iam pudori, probitati, uirtuti, rectis studijs, bonis artibus, nihil est loci. Cic. Titio, Fam. 5.

Est huius seculi labes quaedam & macula, uirtuti inuidere, uelle ipsum florem dignitatis effringere. Pro Cor. Balbo.

Durior est conditio spectatae uirtutis: quàm incognitae. Bru. Cic.

Cum est spectata multis, magnisq; rebus singularis integritas, minus admirabilem facit honestißimi facti gloriam. Philip. 3.

Sapientia & magnitudo animi, qua omnes res humanae geruntur, tenuis, & pro nihilo putantur. 2. de Orat.

Videmus quanta sit in inuidia, quantoque in odio apud quosdam homines nobiles, nouorum hominum uirtus & industria. si tantulum oculos deiecerimus, praesto esse insidias; si nullum locum aperuerimus suspicioni aut crimini, accipiendum esse statim uulnus, esse nobis semper uigilandum.

semper

ſemper laborandum uidemus inimicitiæ ſunt? ſubeantur labores? ſuſcipiantur. etenim tacitæ magis & occultæ inimicitiæ timendæ ſunt, quàm indictæ & apertæ. Hominum nobilium non ferè quiſquam noſtræ induſtriæ fauet: nullis noſtris officijs beneuolentiam illorum allicere poſſumus: quaſi natura & genere diſiuncti ſint, ita diſsident à nobis animo ac uoluntate. 7. Act. in Verr.

Vigilandum eſt ſemper, multæ inſidiæ ſunt bonis. Pro Planc.

Ad multorum amicitiam faciliorem aditũ habet nequitia & audacia, quàm cuiuſquam uirtus & integritas. 3. Act. in Verr.

Quis eſt, qui inopis & optimi uiri cauſæ non anteponat in opera danda gratiam fortunati & potentis? A quo enim expectatur, & celerior remuneratio fore uidetur, in eum ferè eſt uoluntas noſtra propenſior. 2. Offi.

Fraudis atque inſidiarum & perfidiæ plena ſunt omnia. De pet. conſ.

Largitione corrupta ſunt ſuffragia. 3. de Legibus.

Ingentes diuitiæ. 2. Act. in Verr. Vide Iudex. 35.

Malè ſe res habet cùm id quod uirtute effici debet, tentatur pecunia. 2. Offic.

Qui opibus plus ualẽt, etiam auctoritate plus poſſunt. Ci. Lentulo, Fam. 1.

Hoc tempore obſequium amicos, ueritas odium parit. In Lælio.

Omnes, qui in paupertate ſunt, malunt maleficio parare diuitias, quàm officio paupertatem tueri. 2. ad Heren.

Qui pauperes ſunt, ijs antiquior officio pecunia

nia est.1.de Inuent.

Sunt homines, qui rationē bono consilio à Dijs immortalib. datam in fraudem, malitiamq; conuertunt.3.de Nat.deo.

Sunt homines, quos libidinis, infamiæq; suæ neque tedeat, neque pudeat: qui quasi de industria in odium, offensionemq; populi irruere uideantur. 2.Act.in Verr.

Sunt quidam non re, sed nomine homines.1. Officior.

O superbiam inauditam, in facinore gloriari. Cic.Bruto, Famil.11.

Est in quibusdam tanta peruersitas, ut inuentis frugib. glande uescantur Orat. Ad Brut.

Quidam habent aures tam inhumanas, tamq; agrestes, ut ne doctissimorum quidem uirorum eos monere posit auctoritas. Orat. ad Brut.

Consuetudo. 113

Maxima est uis uetustatis & consuetudinis. non modò in hoc quod est animal, sed in ijs etiam, quæ sunt inanima, consuetudo ualet, cùm locis etiam ipsis montuosis delectentur & siluestribus, in quibus diutius commorati sumus. In Lælio.

Cōsuetudinis magna est uis: pernoctāt uenatores in niue, in montibus uri se patiuntur.2.Tus.

Consuetudo laborum, perpeßionem dolorū efficit faciliorem. Nam ferre laborem, contemnere uulnus consuetudo docet.2.Tus.

Qui multa sunt sæpe perpeßi, facilius ferunt quicquid accidit, obduruisseq; sese contra fortunas arbitrantur. Vt ille apud Euripidem:

» *Si mihi nunc tristis primùm illuxisset dies,*

Nec

„ *Nec tam ærumnoſo nauigaſſem ſalo;*
„ *Eſſet dolendi cauſa: ut, iniecto equulei*
„ *Freno, repentè tactu exagitantur nouo.*
Sed iam ſubiectus miſerijs obtorpui. 3. *Tuſ.*

Corruptela malæ conſuetudinis, igniculi extinguuntur à natura dati, exoriunturq; & confirmãtur uitia contraria. 1. de Legib.

Non ingenerantur hominib. mores tam à ſtirpe generis & ſeminis, quàm ex ijs rebus, quæ ab ipſa natura loci, & à uita cõſuetudine ſuppeditantur. De Leg. Agr ad pop. contra Rul.

O conſuetudo peccandi, quantam habes iucunditatem in improbis & audacibus, cùm pœna abfuit, & licentia conſecuta eſt. 5. *Act.* in Ver.

Magna eſt illecebra peccãdi, impunitatis ſpes. Pro Mil.

Conſuetudo peccandi, maleficij ſuſcipiendi remouet dubitationem. 2. *ad* Heren.

Quotuſquiſque reperitur, qui impunitate & ignoratione omnium propoſita, abſtinere poſſit iniuria? 3. *Offi.*

Omnes religione mouentur, & Deos patrios, quos à maioribus acceperunt, colendos ſibi diligenter, & retinendos arbitrantur. 6. *Act.* in Ver.

Repentina grauiora. 113

VIDENTVR *omnia repentina grauiora.*

Nam præmeditatio futurorum malorum lenit eorum aduentum, quæ uenientia longè antè uideris. 3. *Tuſc.*

Nam qui hæc audita à docto meminiſſem uiro. 3. *Tuſ.* In Apoph 129.

Non eſt dubium, qui omnia, quæ mala putentur, ſint improuiſa grauiora. 3. *Tuſ.*

Quoniam

Quoniam multum potest animi prouisio et praparatio ad minuendum dolorem sint semper omnia homini humana premeditata. 3.*Tus.*

Quod possit accidere, diu cogitare oportet. hæc cogitatio una, maximè oēs molestias extenuat; & diluit. 3.*Tus.*

Hostium repentinus aduentus, magis aliquanto conturbat. quàm expectatus: & maris subita tempestas, quàm ante prouisa, terret nauigantes uehementius. 3.*Tus.*

Tu plura tertio Tuscul. legere potes,

Sæpe bonum est, ignorare, quid futurum sit. 114

SAEPE *utile est, non scire quid futurū sit. miserum est. n. nihil proficientem angi.* 3. *de* Na. *deo.*

At hoc ne homines quidem probi faciunt, ut amicis impendentes calamitates prædicant, quas illi nullo modo effugere possint. 2. *de* Diuin.

Rem, carendo magis, quàm fruendo, quid ualeat, cognoscimus. 115

GRATVITAS *morbi facit ut medicina egeamus: eaq; nunc appareat, cuius uim non sentiebamus cum ualebamus.* Cic. Varroni, Famil. 9.

Amicitiæ, consuetudines, uicinitate, quid habeant uoluptatis, carendo magis intelligimus, quā fruendo. Ad Quir. *post* Red.

Homo. 116

Homines mortales sunt. 1. *de* Nat. *deo.*

Omnia aliorum causa sunt generata ut fruges atque fructus, quos terra gignit animantium

tium causa:animantes autem hominum,ut equū uehendi causa,arandi bouem,uenandi & custodiē di canem Ipse *autem homo ortus est ad mundum contemplandum & imitandum.2. de* Nat.deo.

Homines *hominum causa sunt generati,ut ipsi inter se alij alijs prodesse possent.1.Off.*

Proximè *& secundum* Deum *homines homini bus maximè utiles esse possunt.2.Off.*

Hoc *natura præscribit,ut homo homini,quicūque sit, ob eam ipsam causam tantùm quòd is homo sit consultum uelit.3.Off.*

Sic *nos nati uidemur, ut inter omnes esset socie tas quædam.*In Lælio.

Homo *natura obediens,homini nocere non potest.3.Off.*

Oportet *hominē ab homine,ab hoc ipsum quòd homo sit,non alienum uideri.3.de* Fini.

Impellimur *natura,ut prodesse uelimus, quàm plurimis,in primisq; docendo, rationibus prudentia tradendis.*Ita *non facilè est inueniri,qui quod sciat ipse,non tradat alteri.*Ita *non solum ad discendum propensi sumus, uerùm etiam ad docendum.2.de* Finib.

Vt *magnas utilitates adipiscimur conspiratione hominum atque consensu,sic nulla tam detestabilis pestis, quæ non homini ab homine nascatur 2.Off.*

Duplex *est natura generis humani,sed præstantius genus est eorum,qui sunt uiri.de* Vniuers.

Hominum *duo sunt genera:alterum indoctum & agresto, quod antefert semper utilitatem honestati: alterum expolitum , quod rebus omnibus dignitatem anteponit.* Itaque *huic generi laus, honor,gloria,fides,iustitia,omnisq; uirtus: illi au*

tem

tem alteri, quæstus, emolumentum, fructusq; propo nitur atque etiam uoluptas, quæ est maximè ini mica uirtuti, boniq; naturam fallaciter imitando adulterat, quam immanißimus quisque acerrimè sequitur; neque solùm honestis rebus, sed etiam ne cessarijs anteponit, In Part. Orat.

Hoc solùm animal homo natũ est, pudoris ac uerecundiæ, particeps, appetens coniunctionẽ homi num ac societatem, animaduertensq; in omnibus rebus, quas ageret aut diceret, nequid ab eo fieret, nisi honestè & decorè. 4. de Finib.

Nihil est unum uni tam simile, tam par, quàm omnes inter nosmetipsos sumus. Quòd si deprauatio consuetudinum, si opinionum uarietas non imbecillitatẽ animorum torqueret & flecteret quocunque cœpisset, sui nemo ipse tam similis esset, quàm omnes essent omniũ. Itaque quæcunque est hominis definitio, una in omnes ualet, quod argumenti satis est, nullam dißimilitudinem esse in genere: quæ si esset, non una omnes definitio contine ret. 1. de Legib.

Homini natura præscripsit, ut nihil pulchrius, quàm hominem putaret. est enim uis tanta naturæ ut homo nemo uelit nisi hominis similis esse, & quidem formica formicæ. 1. de Nat. deor.

Omnium animantium formam uincit, hominis figura. 1. de Nat. deor.

Nullum est animal præter hominem, quod habeat aliquam notitiam Dei. 1. de Leg.

Est homini cũ Deo *rationis societas.* 1. de Leg.

Deus, animal unum spectabile hominem, in quo omnia animalia continerentur, effecit. De Vniuersitate.

Sunt ex terra homines, non ut incolæ atque habitatores,

*bitatores, sed quasi spectatores superarum rerum atque cælestium, quarum spectaculum ad nullum aliud genus animantium pertinet. Sensus autem interpretes ac nuncij rerum, in capite tanquam in arce, mirifice ad usus necessarios & facti & collocati sunt. Nam oculi tanquàm speculatores, altißimum locum obtinent, ex quo plurima conspicientes fungantur suo munere. Et aures cùm sonum percipere debeant, qui natura in sublime fertur, rectè in altis corporum partibus collocatæ sunt. Itemq; nares, eò quòd omnis odor ad supera fertur, rectè sursum sunt. & quod cibi & potionis iudicium magnum earum est, non sine causa uicinitatem oris secutæ sunt. Iam gustatus, qui sentire eorum, quibus nescimur, genera deberet, habitat in ea parte oris, quà esculentis & poculentis iter natura patefecit. Tactus autem toto corpore æquabiliter fusus est, ut omnes ictus, omnesq; nimios & frigoris & caloris appulsus sentire poßimus. Atque ut in ædificijs architecti auertunt ab oculis naribusq; dominorum ea, quæ profluentia necessario tetri essent aliquid habitura, sic natura res similes procul amandauit à sensibus. Quis uerò opifex præter naturam: quæ nihil potest esse callidius, tantam solertiam persequi potuisset in sensibus? quæ primùm oculos membranis tenuißimis uestiuit & sepsit, quas primùm perlucidas fecit, ut per eas cerni posset; firmas autem ut continerentur. Sed lubricos oculos fecit & mobiles, ut & declinarent, si quid noceret, & aspectum quò uellent, facile conuerterent. * Nasus ita locatus est, ut quasi murus oculis interiectus esse uideatur. Auditus autem semper patet, eius enim sensu etiam dormientes egemus: à quo cùm*

sonus

*sonus est acceptus, etiam à somno excitamur. Flexuosum iter habet, nequid intrare posit si simplex & directum pateret. Prouisum etiam, ut si qua minima bestiola conaretur irrumpere, in sordibus aurium tanquàm in uisco inhæresceret. * Quàm uerò aptas, artium, quamq; multarum ministras, manus natura homini dedit, &c. 2. de Natura deorum.*

Principio corporis nostri magnam natura ipsa uidetur habuisse rationem, quæ formam nostrã, relinquamq; figuram, in qua esset species honestam, ea posuit in promptu: quæ autem partes corporis ad naturæ necessitatem datæ aspectũ essent deformem habituræ atque formam, eas contexit atque abditi. Hanc naturæ tam diligentem fabricam imitata est hominum uerecundia. Quæ enim natura ocultauit, eadem omnes, qui sana mẽte sunt, remouent ab oculis, ipsiq; necessitati dant operam, ut quàm occultissimè pareant: quarumque partium corporis usus sunt necessarij, eas, neque earum usus suis nominibus appellant; quodque facere turpe non est, modò occultè, id dicere, obscænum est. 1. Offi.

Ipsum hominem eedem natura non solùm celeritate mentis ornauit, sed & sensus tanquam satellites attribuit ac nuncios, & rerum plurimarum obscuras & necessarias intelligentiæ enudauit, quasi fundamenta quædam scientiæ: figuramq; corporis habilem & aptam ingenio humano dedit. Nam cùm cæteras animantes abiecisset ad pastum, solùm hominem erexit: & ad cæli quasi cognationis, domiciliq; pristini conspectum excitauit. Tum speciem ita formauit oris, ut in ea penitus reconditos mores effingeret. Et oculi

li quemadmodum animo affecti sumus, loquũtur, & is, qui appellatur uultus, qui nullo in animante esse, praeter hominem, potest, indicat mores. 1. de Legib.

Natura corpus hominis sic formauit & genuit, ut alia in primo ortu perficeret, alia progrediente aetate fingeret: neq; sanè multùm adiumentis externis & aduentitijs uteretur. Animum autem reliquis rebus ita perfecit, ut corpus: sensibus enim ornauit ad res percipiendas idoneis, ut nihil aut non multùm adiumento ullo ad suam cõfirmationem indigeret. 5. de Finib.

Parui primo ortu sic iacent, tanquàm omnino sine animo sint. Cùm autem paulum firmitatis, accesserit, & animo utuntur & sensibus, conituntur q; ut sese erigant, & manibus utuntur, & eos cognoscunt, a quibus educantur, deinde aequalibus delectantur, libenterq; se cum his congregant. dantq; se ad ludendum, fabellarumq; auditione ducuntur, denique eo, quod ipsis superat, alijs gratificari uolunt, animaduertuntque ea, quae domi fiunt, curiosius, incipiuntque commentari aliquid & discere; & eorum, quos uident, uolunt non ignorare nomina: quibusque rebus cum aequalibus decertant, si uincunt, efferunt se laetitia: uicti debilitantur, animosq; demittunt. 5. de Finib.

Pueri *efferuntur.* 5. de Finibus. Vide gloria. 41.

Semper in promptu habere debemus, quantum natura hominis pecudibus, reliquisq; bestijs antecellat illae enim nihil sentiunt nisi uoluptatem, ad eamq; feruntur toto impetu. Hominis *autem mens discendo alitur, & cogitando semper aliquid,*

quid, aut inquirit, aut agit, uidendiq́; aut audiendi delectatione ducitur. 1. Off.

Si considerare uolemus, quæ sit in natura hominis excellentia & dignitas, intelligemus quàm sit turpe diffluere luxuria, & delicatè ac molliter uiuere, quamq́; honestum, parcè, continenter, seuerè, sobriè. 1. Off.

Cùm dispicere cœperimus, & sentire quid simus, & quid animantibus cæteris differamus, tum ea insiqui incipiemus; ad quæ nati sumus. 5. de Finibus.

Si nihil haberet aliud hominis animus, nisi ut appeteret aut refugeret, id quoq; ei esset commune cum bestijs. Habet primum memoriam, et eam infinitam innumerabilium, quam quidem Plato recordationem esse uult. 1. Tus.

Hoc unum animal homo sentit quid sit ordo quid sit, quod deceat: in factis dictisq́; qui sit modus. Itaque eorum ipsorum, quæ aspectu sentiuntur nullum aliud animal pulchritudinem, uenustatem, & conuenientiam partium sentit, cauetque, ne quid indecorè effœminateve faciat: tum in omnib. & opinionib. & factis, ne quid libidinosè faciat aut cogitet. 1. Off.

Est natura sic generata uis hominis, ut, ad omnem uirtutem percipiendam facta uideatur: ob eamq́; causam praui uirtutũ simulachris, quarum in se habent semina, sine doctrina mouentur. 5. de Fin.

Nec figura corporis, nec ratio excellens ingenij humani significat ad hanc unam rem natum hominem ut fruerentur uoluptatibus. 3. de Fin.

Nemo est dignus nomine hominis, qui unum diem uelit esse in uoluptate. 2. de Fini.

Hominem, nihil nisi quod honestum, decorumque sit, aut admirari, aut optare, aut expetere oportet; nulli neq; homini, neque perturbationi animi succumbere. 1. Off.

Nobis personam imposuit ipsa natura cũ excellentia, præstantiaq; animantiũ reliquarũ. 1. Of. Homo *cæteris animantibus longè præstat*. 2. de Finibus.

Hoc uno præstamus uel maximè feris, quòd colloquimur inter nos, & quod exprimere dicendo sensa possumus. 1. de Orat.

Ratione præstamus beluæ, per quam coniectura ualemus, argumentamur, refellimus, disserimus, conficimus, & concludimus. 1. de Leg.

Inter hominem & beluam hoc maximè interest, quòd hæc tantùm, quantum sensu mouetur, ad id, quod adest, quodq; præsens est, se accommodat, paulum admodum sentiens præteritum & futurum. Homo *autem, qui rationis est particeps, per quam consequentia cernit, causas rerum uidet, earumq; progressus, & quasi antecessiones non ignorat, similitudinib. comparat, rebusq; præsentibus adiungit, atq; annectit futuras, facilè totius uitæ cursum uidet, ad eamq; degendam præparat res necessarias & cætera.* 1. Off.

Homines, cùm multis reb. humiliores & infirmiores sunt, uidentur hac re maximè bestijs præstare, quod loqui possunt. Quare præclarum mihi uidetur adeptus is, qui qua re homines bestijs præstent, ea in re hominib. ipsis antecellat. 1. Off.

Nulla re longius absumus à natura ferarum, quàm æquitate, in quibus inesse fortitudinem sæpe dicimus, ut in equis, leonibus iustitiam, æquitatem non dicimus, sunt enim rationis & orationis

nis

nis expertes. 1. Off.

Homines etsi multis alijs, tamen hoc uno à bestijs plurimum differunt, quòd rationem habeant à natura menti datam, mentemq; & acrem & uigentem, celerrimeq; multa simul agitantem, & (ut ita dicam) sagacem, quæ & causas rerum, & consecutiones uideat, & similitudines transferat, & disiuncta coniugat, & cum præsentibus futura copulet, omnemq; complectatur uitæ consequentis statum. Eademque ratio facit hominem *hominum appetentem, cumq; ijs natura & sermone & usu congruentem, ut profectus à charitate domesticorum ac suorum currat longius, & se implicet primum ciuium, deinde omnium mortalium societate; atque ut ad* Archytam *scripsit* Plato, *non sibi se solum natum meminerit, sed patriæ, sed suis, ut perexigua pars ipsi relinquatur.* Et *quoniam eadem natura cupiditatem ingenuit homini ueri inueniendi (quod facilè apparet, cùm uacui curis, etiam quid in cœlo fiat, scire auemus) his initijs ducti omnia uera diligimus, id est fidelia, simplicia, constantia: tum uana, falsa, fallentia odimus, ut fraudem, periurium, malitiam, iniuriam.* Eadem ratio habet in se quiddam amplum *atq; magnificum, ad imperandum màgis, quàm ad parendum accommodatum.* Omnia humana *non tolerabilia solum, sed etiam leuia ducẽs, altũ quiddam & excelsum nihil timẽs, nemini cedens, semper inuictum.* 2. de Finib.

Videndum est, ne quid humile, ne quid summissum, molle, effœminatum, fractum, obiectum faciamus. 4. Tus.

In dolore maximè est prouidendum, ne quid abiectè, ne quid timidè, ne quid ignauè, ne quid

molliter, ne quid seruiliter, muliebriterve faciamus. 2. *Tus.*

Turpe nec uiro dignum uidetur, gemere, eiulare, lamentari, frangi, debilitari dolore. 2. *Tus.*

Turpe est uiro debilitari, dolore frangi, succũbere. 2. *de Fini.*

Ingemiscere nonnunquã uiro concessum est, idq; raro: eiulatus ne mulieri quidẽ: sin erit ille gemitus lamẽtabilis, si imbecillus, si abiectus, si flebilis, ei, qui se dederit, uix eum uirum dixerim. nihil est enim fletu muliebri uiro turpius. 2. *Tus.*

Cum tibi siue Deus siue mater rerum omnium Natura dederit animum, quo nihil est praestantius, neque diuinius: sic te ipse abycies atque prosternes, ut nihil inter te atque inter quadrupedẽ aliquem putes interesse? 1. *Parad.*

Nihil est aut nequius, aut turpius effœminato uiro. 3. *Tus.*

Nos ita liquescimus fluimusq; mollitia, ut apis aculeum sine clamore ferre non possimus. 2. *Tus.*

Nos ita leues atq; inconstantes sumus, ut si mures corroserint aliquid, quorum est opus, hoc unũ monstrum putemus. 2. *de Diuin.*

Tu de forma hominis, membrorumq; ordine & compositione, secundo de Nat. Deo. uide latius: & quam uirum dedeceat mollities, Of. primo capite, Sed pertinet ad omnem officij quæstionem, lege copiosius.

Diuersa hominum studia, & iudicia. 117

NON

NON *est una omnium facies.* I. *de* Natur. *Deorum.*

Quot homines, tot sententiæ. I. *de* Fin.

Diuersa sunt hominum studia, Cic. Att. *lib.* 2.

Suo quisque studio maximè ducitur. 5. *de Finibus.*

Multa in naturis hominum dißimilitudines sunt, ut alios dulcia, alios subamara delectēt. Alij libidinosi, alij iracundi, aut crudeles, aut superbi sint, alij à talibus abhorreant de Fato.

Non in omnes omnia conueniunt. Pro Roscio Amerino.

Alij gloriæ seruiunt, alij pecuniæ: rari sunt qui cæteris omnibus pro nihilo habitis, rerum naturam studiosè intueantur: quod qui faciunt, & sapientiæ studiosi, & philosophi habentur. 5. Tusculan.

Suum cuique pulchrum est: adhuc neminem cognoui poetam, qui sibi non optimus uideretur: sic res habet, te tua, me ldeectant mea. 5. Tuscu.

Nemo unquam neq; poeta, neque orator fuit, qui quenquam meliorem, quàm se arbitraretur. Cic. Att. *lib.* 14.

In omni re difficillimum est formam (quod Χαρακτήρ *Græcè dicitur) exponere optimi: quòd aliud alijs uidetur optimum. Varia enim sunt iudicia, nec facilis explicatio, quæ forma maximè excellat.* Orat. ad Brut.

Vt *in corporibus.* I. *Offi.* In Simil. 55.

Alij dolore mouentur, alij cupiditate, iracundia etiam nihil afficiuntur, & cùm in mala scientes irruunt, tamen se optimè consulere arbitrantur. itaque dicunt, nec dubitant, Mihi sic est usus: tibi ut opus est facto, face: eorum

est quarela, qui sibi chari sunt, seseq; diligunt. 5. de Finibus.

Sua cuique ciuitatis religio est, nostra nobis: officia non eadem disparibus ætatibus tribuuntur; aliaq; sunt iuuenum, alia seniorum, alia constantis ætatis; sunt & extrema quædam studia senectutis. Cato Maior.

Vt natura alius.4.Tusc.in Simil. 44.

Quisque id sequatur, ad quod natura magis est compositus. 118

QVAM *quisque norit artem, in ea se exerceat.* 1.Tusc.

Suum quisq; noscat ingenium. 1.Offi.

Quisque ad id, quod facere potest, detrudendus est. 1.de Orat.

Diligentissimè hoc est eis, qui instituunt aliquos, atque erudiunt, uidendum, quò sua quemque natura maximè ferre uideatur. 3.de Orat.

Natura primùm, atque ingenium, ad discendũ uim affert maximam. 1.de Ora.

Ad quas artes aptissimi erimus, in ijs potissimùm elaborabimus: sin aliquando necessitas nos ad ea detruserit, quæ nostri ingenij non erunt, omnis adhibenda erit cura, meditatio, diligentia, ut ea si non decorè, at quàm minimè indecorè facere possimus. Nec tam nobis enitendum est, ut bona, quæ nobis data non sunt, sequamur, quàm ut uitia fugiamus. 1.Offi.

Quem potissimùm uitæ cursum sequi uelimus, in hac deliberatione ad suam cuiusq; naturam & consilium omne est reuocandum. 1.Offi.

Tuenda sunt sua cuique non uitiosa, sed propria,

pria, quæ contemplantes expẽdere oportebit, quid quisque habeat sui, eaq́; moderari, nec uelle experiri quàm aliena deceant: id enim maximè quenque decet, quod est suum cuiusque maximè. 1. Officior.

Naturæ non attinet repugnare, nec quicquam sequi, quod assequi non queas, quòd nihil decet inuita, ut aiunt, Minerua, id est, repugnante & aduersante natura. 1. Offi.

Hoc *generi hominum propè naturà datum, ut quæ in familia laus aliqua fortè floruerit, hanc ferè qui sunt eius stirpis (quòd sermo hominum ad memoriam patrum virtute celebretur) cupidißimè persequantur.* Pro Caio Rab. Posthumo.

Tu primo Offi. legito quæ ad hunc locum pertinent. cap. Intelligendum.

Cicunstantia. 119

SAEPE *tempore fit, ut quod plerunque turpe haberi soleat, inueniatur non esse turpe.* 3. Officior.

Tempore commutatur officium, ut non semper sit idem. 1. Officio.

Temporibus quibusdam, aut officijs debitis, aut rerum neceßitatibus sæpe euenit, ut & uoluptates repudiandæ sint, & molestiæ non recusandæ. Itaque earum sic tenetur à sapiente delectus, aut ut reijciendis uoluptatibus, maiores alias consequatur, aut perferendis doloribus, asperiores repellat. 1. de Fin.

Debemus considerare in omni re, quid aptum sit, & consentaneum tempori & personæ, tum

quid in dictis factisq; deceat. Quòd si poeta fugit ut maximum uitium, qui peccat etiam cùm probam orationem affingit improbo, stultove sapientis: si denique pictor ille uidit cùm immolanda Iphigenia, tristis Calchas esset, mœstior Vlysses, mœreret Menelaus, obuoluendum caput Agamemnonis esse, quoniam summum illum luctum penicillo non posset imitari: si denique histrio qui deceat quærit, quid faciendum oratori putemus? Orat. ad Brut.

In omnibus quid tempora petant, aut quid personis dignum sit, semper considerandum est. 2. de Inuent.

Habenda est ratio hominum, rei, & temporis. 2. de Orat.

Turpe est, ualdeq; uitiosum, in re seuera, conuiuio dignum aut delicatum aliquem inferre sermonem. 1. Offic.

Tanta uis est loci & temporis, ut si quis cùm causam sit acturus, in itinere, aut inambulatione secum ipse meditetur: aut si quid aliud attentius cogitet non reprehendatur inscitia temporis. 1. Offici.

Pericles. 1. Offic. In Apoph. 54.

Alia fori uis est, alia triclinij, alia subselliorum ratio, alia lectorum: non idem iudicium, comessatorumq; cõspectus: lux denique longè alia est solis & lychnorum. Pro M. Cælio.

Nec ijsdem de rebus, nec in omni tempore, nec similiter omnes delectantur. 1. Offi.

Non omnis fortuna, non omnis honos, non omnis auctoritas, non omnis ætas; nec uerò locus, aut tempus, aut auditor omnis, eodem, aut uerborum genere tractandus est, aut sententiarum

tiarum, semperq; in omni parte orationis, ut uitæ, qui deceat, est considerandum: quod & iure de qua agitur, positum est, & in personis eorum, qui dicunt, & eorum, qui audiunt. Orat. ad Brutum.

Inconstantes non puto, sententiam aliquam tãquàm aliquod nauigium ex Reipublicæ tempestate moderari. Pro Corn. Balbo.

Nunquàm præstantib. in Reip. gubernanda uiris laudata est in una sententia perpetua perãsio. M. Cic. Lentulo, Famil. 1.

Tempori cedere (id est necessitati parere) semper sapientis habitum est. Cicero Marcello, Famil. 4.

Temporibus parere, omnes politici præcipiunt. Cic. Att. 12.

Est non modò liberale, paululum nonnunquam de suo iure decedere, sed interdum etiam fructuosum. 2. Off.

Epistolæ offendunt non loco redditæ: Cic. Brut. Famil. 11.

Multa, quæ rectè committi seruis fidelibus possunt, tamen sermonis, & uituperationis uitandæ causa committenda non sunt. Ci. ad Q. fratrem.

Plurima ad alieni sensus coniecturam: non ad suum iudicium scribuntur. Cæcina Cic. Famil. 6.

Qui aut tempus, quo postulet, non uidet; aut plura loquitur, aut se ostentat, aut eorum, quibuscum est, uel dignitatis, uel commodi rationem non habet; aut deniq; in aliquo genere aut inconcinnus aut multus est is ineptus dicitur. 2. de Orat.

Tu, si uoles, uideto quid, quo loco, & tpe deceat, Offi. lib. 1. cap. Talis est igitur.

Ea facillimè luduntur, quæ neque magno odio,

nec misericordia maxima digna sunt.2.de Orat.

Parendum est maximè charitati hominum,ne temerè in eos dicas,qui diliguntur.2.de Orat.

Facilè multitudo à tristitia & sæpe acerbitate, commodè ad breuiter & acutè & hilari dicto deducitur.2.de Ora.

Orator tristitiam ac seueritatem mitigat ac relaxat,odiosasque res sæpe, quas argumentis dilui non facilè est,ioco,risuq; dissoluit.2.de Orat.

Tu de duplici iocandi genere, uide primum Offi. secundum etiam de Orat.

Verba opportuna aliquando loquitur Olitor. 120

SAEPE *sub sordido palliolo latet sapientia.* 3.*Tusc.*

*Summi gubernatores in magnis nonnunquam tempestatib. à uectorib. admoneri solent.*Phil.7.

Nihil perpetuum, nihilque non miserum & calamitosum. 121

*Abeunt omnia unde orta sunt,*Cato Maior.

Intra lunam nihil est non mortale & caducum præter animos hominum,Deorum munere datos.Somn.Scip.

Cœlestia semper spectato, humana illa contemnito.Som.Scip.

*Contemendæ sunt humanæ res.*4.*Tus.*

*Conferto nostram longißimam ætatem cum æternitate,sic breuißima reperietur.*1.*Tus.*

Quid ei potest uideri magnum in rebus humanis,

manis, cui æternitas omnis, totiusq́; mundi nota sit magnitudo? 4.Tusc.

Altè spectare si uoles, atque hanc sedem & æternam domum contueri, neque sermonibus uulgi dederis te, neque in præmijs humanis spem posueris rerum tuarum, suis te illecebris oportet ipsa uirtus trahat ad uerùm decus. Somn.Scip.

Cogitantes supera. 4.Acad. In Pijs sent. 44.

Regna, *imperia, honores, nobilitas, diuitiæ, opes, eaq́;, quæ sunt ijs cõtraria, in casu sit a, tempo ribus gubernantur.* 1.Offic.

Nihil est opere aut manu factum, quod aliquã do non cõficiat, et consumat uetustas. Pro Marcel.

O Dij boni, quid est in hominis uita diu? mihi ne diuturnum quidem quicquam uidetur, in quo est aliquid extremum. Cùm enim id aduenerit, tunc illud, quod præterit, effluxit. tantùm remanet quidem quod uirtute & rectè factis sis consecutus. Cato Maior.

Non est omnino hoc ipsum diu, in quo est aliquid extremũ: quod cùm uenerit, omnis uoluptas pro nihilo est habenda, quia postea nulla futura est. Pro M.Marcel.

Quæ ætas longa est, aut quid omnino homini longum? Nonne modò pueros, modò adolescentes *incursu à tergo insequens, nec opinantes assecuta est senectus? Omnia ista perinde ut cuique data sunt, pro rata parte à uita, longa aut breuia dicun tur.* 1.Tusc.

Horæ cedunt & dies, menses & anni, nec præte ritum tempus unquàm reuertitur, nec quid sequa tur sciri potest. Cato Maior.

Quis est, quanuis sit adolescens, cui sit exploratum, se ad uesperum esse uicturum? Cato Maior.

Nulla est tanta uis tantaq; copia, quæ non ferro debilitari frangiq; poss.t. Pro M. Marcel.

Nihil semper suo statu manet. 1. de Natura Deorum.

Nihil semp floret, ætas succedit ætati. Phi. 11.

Volat ætas. 1. Tusc.

Forma dignitas aut morbo deflorescit, aut uetustate. 4. ad Heren.

Nemo confidat, semper sibi illud stabile & firmum permansurum, quod fragile & caducum sit. 2. Tusculan.

Sensim sine sensu ætas senescit, nec subitò frangitur, sed diuturnitate extinguitur. Cato Maior.

Ita ratio comparata est uitæ, naturaq; nostræ, ut alia ætas oriatur ex alia. In Lælio.

Cursus est certus ætatis, & uia una naturæ, eaq; simplex: sua cuique parti tempestiuitas est data. Cato Maior.

Quæ potest esse in uita iucunditas, cùm dies ac noctes cogitandum sit, iamiam esse moriendum? 1. Tuscul.

Nemini exploratum potest esse, quomodo habiturum sit corpus, non dico ad annum sed ad uesperum. 2. de Finib.

In uita nihil est nisi propagatio miserrimi temporis. Cic. Luceio, Famil 5.

Quid habet uita commodi? quid non potius laboris? Cato Maior.

Nemo non miser. 1. Tusc. 83.

Mortalis nemo est. 3. Tusc. In Apophth.

Nanque nimis. 3. Tusc. In Apoph. 87.

Non nasci homini longe optimum est. 1. Tusc.

Oppida, quæ quodam tempore fluerunt, nunc prostrata ac diruta sunt. Seru. Sulp. Ci. Famil 4.

Durum a prospera, feliciq; fortuna in aduersam cadere, & talium miseremur facillimè. 122

NIHIL est tam miserabile, quàm ex beato effici miser. Part. Orat.

Hoc *natura adfert. ut eis faueamus, qui eadē pericula, quib. nos perfuncti sumus, ingrediuntur.* Pro Murena.

Regum afflictæ fortunæ facilè multorum opes alliciunt ad misericordiam, maximè eorum, qui aut reges sunt, aut uiuunt in regno, ut regale ijs nomen magnum & sanctum esse uideatur. Pro lege Manilia.

Fortuna. 123

Fortuna, est rerum omnium domina. Pro Marcello.

Fortuna, est rerum externarum, & ad corpus pertinentium. 5. Tus.

Fortunam insanam esse & cæcam & brutam perhibēt Philosophi. *Cæcam ob eam rem, quia nihil cernat, quò sese applicet.* Insanam autem aiūt, *quia atrox, incerta, instabilisq; sit.* Brutam, *quia multis incommodis conflictatur propter immensam pecuniæ cupiditatem.* 2. ad Heren.

Varia est uita commutabilisq; ratio: uaga, uolubilisq; fortuna. Pro Milone.

Non solum ipsa fortuna cæca est, sed eos etiam plerunque efficit cæcos, quos complexa est. Itaq; *illi efferuntur fastidio ferè, & contumacia: neque quicquam insipiente fortunato intolerabilius fieri potest. Atque hoc quidem uidere licet, eos, qui ante commodis fuerunt moribus, imperio, potestate, prosperis rebus immutari, sperniq; ab ijs ue-*

teres amicitias, & indulgeri nouis. In Lælio.

O fallacem hominum spem, fragilemq; fortunam & inanes nostras contentiones, quæ in medio spatio sæpe franguntur & corruunt, & ante in ipso portu obruuntur, quàm portum conspicere potuerint. 3. de Orat.

Vita regitur fortuna, non sapientia. 5. Tusc.

O uolucrem fortunam, quàm citò omnia ex lætitia & uoluptate, ad luctum & lacrymas recidunt: Pro Sylla.

O misera uitæ ratio, quæ tandiu resides in uoluptate, quãdiu fortunæ poscit libido. Antequàm erit in exil.

Fortunam uitare nemo potest. Cicero Dolabel. Famil. 9.

Fors in armis plus quàm ratio potest. Cic. At. lib. 14.

Nihil est tam contrarium rationi & constantiæ, quàm fortuna. 2. de Diui.

Non sunt oĩa cõmittenda fortunæ, ne magnã nimis in hos habeat dominationem. 4 ad Her.

Fortunam laudare, est stultitia: et uituperare, superbia est. Animi autem laus & honesta est, & uituperio uehemens. 1. de Inuent.

Ei non multùm potest obesse fortuna, qui sibi firmius in uirtute, quàm in casu præsidium collocauit. 4. ad Here.

Occupaui (inquit) te fortuna. 5. Tuscul. In Apopht. 83.

Magna uis est in fortuna in utranque partem, uel secundas ad res, uel aduersas. Nam & cùm prospero flatu eius utimur, ad optatos exitus prouehimur: & cùm reflauit, affligimur. 2. Officiorum.

Fortitudini

Fortitudini fortuna adiumento solet esse. 3.*ad Herenn.*

*Fortes fortuna adiuuat.*2.*Tus.*

Humana ferenda sunt. 124

*Humana ferenda sunt.*Cic.*Att.lib.*15.

Nobis hominum ineptiæ ac stultitiæ deuorandæ sunt. De clar.Orat.

Homines nos esse meminerimus, ea lege natos, ut omnib.telis fortunæ proposita sit uita nostra: neque esse recusandum, quo minus ea, qua nati sumus, cōditione uiuamus: neve tam grauiter eos casus feramus, quos nullo consilio uitare possimus, euentisq; aliorum, memoria repetendis, nihil accidisse noui nobis cogitemus. Cic.*Tit.Famil.*5.

Simus ea mente, quam & ueritas & ratio præscribit, ut nihil in uita nobis præstandum præter culpam putemus, eaq; cùm careamus, omnia humana placatè & moderatè feramus. Cicer. A.*Torq.Famil.*6.

Præter culpam & peccatum homini accidere nihil potest, quod sit horribile aut pertimescendū. Cic.*Messento.Famil.*5.

Ferēda est fortuna, præsertim quæ abest à culpa. Cic. A.Torq Famil 8.

*Euersis rebus omnibus, cùm consilio profici nihil posset, una ratio uidetur. quicquid euenerit, ferre moderatè.*Cic.*Torq.Famil.*6.

Perditis rebus omnibus, ipsa uirtus se sustentare posse uidetur. Cic.*Torq.Fam.*5.

Magna uis est ī uirtutib. eas excita si fortè dormiunt: iam tibi aderit, princeps fortitudo, quæ te animo tanto esse coget, ut omnia, quæ possint homini euenire, contemnas, & pro nihilo putet. 3.*Tus.*

Ratio

Ratio in consulendo plurimum ualere debet. Cic.Curioni.Famil.7.

Summa est stultitia, frustra confici dolore, cũ intelligas nihil posse profici. 3.Tus.

Nobis quicquid accidere, fortiter & sapienter feramus & accidisse hominibus meminerimus. Cic. Att. lib. 14.

Communem, incertumq́; casum, quem neque uitare quisquam nostrum, neque praestare ullo pacto potest, sapienter feramus. Cicero P. Sestio, Famil. 5.

Vt secunda moderatè tulimus, sic non solum aduersam, sed funditus euersam fortunam fortiter ferre debemus. Cic. Messenio, Fam. 5.

Nihil est praecipuè cuiquam dolendum in eo, quod accidat uniuersis. Ci.Torq.Fam 6.

Necessitas ferenda conditionis humanae, quasi cum Deo pugnare prohibet, admonetq́; esse hominem, qua cogitatio magnopere luctum leuat. 3.Tus.

Nihil est, quod plus ualeat ad ponendum laborem, quàm cum est intellectum nihil profici, & frustrà esse susceptum. 3.Tus.

Quãdo praestitimus quod debuimus, moderatè quod euenit, feramu,. Cic.Torq.Fam.6.

Est etiam in nobis, ut & aduersa quasi perpetua obliuione obruamus, & secunda iucundè ac suauiter meminerimus. 1.de Finib.

Leuat dolorem communis quasi legis & humanae conditionis recordatio. Cicero Caecinnae. Famil.6.

Leuis est tam consolatio ex miserijs aliorum. Cic.Torq.famil.6.

Eorum, qui grauius ferunt luctus, aliorum exemplis,

exemplis leniuntur. Sic *perpeßio caeterorum facit, ut ea, quae acciderint, multo minora quàm quanta sunt exiſtimata, uideantur.* 3. Tuſc.

Ipſa aegritudo lenitur, cùm obijcimus maerentibus imbecillitatem animi effaminati, cum'q; eorum grauitatem, conſtantiam'q; laudamus, qui nõ turbulenter humana patiantur. 4 Tuſ.

Motus animi, ſolicitudines, aegritudinesq; obliuione leniuntur, traductis animis ad uoluptatem. 3. Tuſ.

Omnibus modis fulciendi ſunt, qui corruunt, nec cohaerere poſſunt propter magnitudinem aegritudinis. 5. Tuſ.

Haec ſunt officia conſolantium, tollere aegritudinem funditus, aut ſedare, aut detrahere quàm plurimum, aut ſupprimere, nec pati manare longius, aut ad aliam traducere: aut, ut Chryſippo placet, in conſolando detrahere illam opinionem maerenti, ſi ſe officio fungi putet iuſto atque debito. Sunt enim qui gratum mortuis facere, ſi grauiter eos lugeant, arbitrantur. Accedit ſuperſtitio muliebris quaedam. Exiſtimant enim Dijs immortalibus ſe facilius ſatisf. cturos, ſi eorum plaga perculſi, afflictos ſe & ſtratos eſſe fateantur. 3. Tuſc.

Sunt qui conſolationem reſpuant: ſed refert quo modo adhibeatur. ut enim tulerit quiſque eorum, qui ſapienter tulerunt, non quo quiſque incõmodo affectus ſit praedicandum eſt 3. Tuſc.

Vt in cauſis. 3. Tuſc. Vide in Simil. 41.

Nihil hoc fieri turpius, aut dici poteſt, quàm eum, qui hanc perſonam ſuſceperit ut amicorum controuerſias cauſaſq; tueatur, laborantibus ſuccurrat, aegris medeatur, afflictos excitet, hunc in minimis

minimis, tenuißimisque rebus ita labi, ut alijs miserandus, alijs irridendus esse uideatur. 1. de Oratore.

Dies dolorem minuit. 125

Consolationum multæ sunt uiæ, sed illa rectißima impetret ratio, quòd dies impetratura est. Cic. Att. lib. 12.

Sensim & pedetentim progrediens dolor extenuatur, nõ quòd ipsa res immutari soleat aut possit, sed id, quod ratio debuerat, usus docet, minora esse ea, quæ sunt uisa maiora 3. Tusc.

Cùm constat, ægritudinem uetustate tolli, hæc uis non est in die posita, sed in cogitatione diuturna. Ipsa enim cogitatio, nihil esse in re mali, dolori medetur, non ipsa diuturnitas. 3. Tusc.

Error stultis extenuatur die, ut cùm eædem res maneant, aliter ferant inueterata, aliter recentia. 4. Tusc.

Quod allatura est ipsa diuturnitas, quæ maximos luctus uetustate tollit, id nos præripere consilio, prudentiaq́; debemus: neque expectare temporis medicinam, quàm repræsentare ratione possimus. Cic. Titio, Famil 5.

Est in potestate abijcere dolorem, cùm uelis, tẽpori seruientem. 3. Tus.

Dies stultis mederi solet. Cicero Curioni. Famil. 7.

Dolor in longinquitate leuis, in breuitate grauis esse solet, ut eius magnitudinem celeritas, diuturnitatem alleuiatio consoletur. 1. de Fin.

Nullus dolor est, quem non longinquitas temporis minuat atque molliat. Seru. Sulp. Ciceroni, Famil. 4.

Est

Est tarda illa quidem medicina; sed tamen magna, quam adfert longinquitas & dies. 3. Tuscul.

Cæteri dolores mitigantur uetustate. Cicero *Att.lib.3.*

Non nobis solum nati sumus, sed Reipublicæ & posteris. 126

NON *solum nobis diuites esse uolumus, sed liberis, propinquis, amicis, maximeq; Reipublicæ. 1.Off.*

Bono uiro non minori curæ est qualis Respublica post mortem suam futura sit, quàm qualis hodie sit. In Lælio.

Non nobis solum nati sumus. 1. Officior. In Apophth. 11.

Vt ad Archytam scribit Plato, non sibi soli senatũ homo meminerit, sed patriæ, sed suis, ut perexigua pars illi relinquatur. 2. de Finib.

Non dubitat agricola quanuis senex, quærenti cui ferat, respõdere, Dijs immortalibus, qui me nõ accipere tantummodò à maioribus uoluerunt, sed etiam posteris, tradere. Iidemq; laborant in eis, quæ sciunt nihil omnino ad se pertinere. serunt arbores, quæ alteri seculo prosint. Cato Maior.

Nec parentes nec amici negligendi, etiam si ad amplissimam dignitatem perueneris. 127.

SI *quam præstantiam uirtutis, ingenij, fortunæ consecuti sunt nonnulli, impartiãt eam suis, communicentq; cum proximis: ut si parentibus nati sunt humilibus, si propinquos habeant imbecilliores uel animo uel fortuna, eorum augeant opes, eisque honori sint & dignitati, ut in fabulis,*

lis, qui aliquandiu propter ignorantiam stirpis et generis in famulatu fuerint, cùm cogniti sunt, & aut deorum, aut regum filij inuenti, retinent tamen charitatem in pastores, quos patres per multos annos esse duxerunt. In Lælio.

Mores crescunt cum ætate. 128

Cupiditas agendi aliquid, adolescit unà cum ætate. 5. de Finib.

Habenda est ratio diligenter, quos imitemur, quorum similes uelimus esse, 1. de Orat.

Magni interest, quos quisque audiat quotidie domi, quibuscum loquatur à puero, quemadmodum patres, pædagogi, matres etiam loquantur. de Clar. Orat.

Quæ acciderunt in pueritia, meminimus optimè sæpe. 3 ad Heren.

Id est difficile quod cum spe magna sis ingressus, id non exequi usque ad extremum. Pro Caio Rab. Posthumo.

Vt superior ætas, sic & posterior esse solet. 129

STVDIA *quæ sunt in adolescentia tanquàm in herbis, significant quæ uirtutis maturitas, & quanta fruges industriæ sunt futuræ,* Pro Cælio.

Adolescẽtia significat, ostenditq; fructus futuros, reliqua tempora demetendis fructibus aut percipiendis accommodata sunt. Cato Maior.

Facilè in optimam partem cognoscuntur adolescentes, qui se ad claros & sapientes uiros bene consulentes Reipub. contulerunt: quibuscum si frequentes sint, opinionem afferunt populo, eorum fore se similes, quos sibi ipsi delegerunt ad imitandum. 1. de Off.

Quis

Quis ullam ullius boni spem habebit in eo, cuius primum tempus ætatis palàm fuerit ad omnes libidines diuulgatum? Ad Sen. post red.

Perinde ut est opinio de cuiusque moribus, ita quid ab eo factum sit, & non factum, facilè existimari potest. Pro Cluent.

Omnibus in rebus, quæ grauiores, maioresque sunt, quid quisque uoluerit, cogitarit, admiserit, nõ ex crimine, sed ex moribus eius, qui arguitur, est ponderandum. Neque enim potest quisquã nostrum subitò fingi, neque cuiusqram repentè uita mutari, aut natura conuerti. Pro Sylla.

Libidinosa & intemperans adolescentia effætum corpus, tradit senectuti. Cato Maior.

Est quietè, & purè, & eleganter actæ ætatis placida ac lenis senectus, Cato Maior.

Actæ ætas honestè ac splendidè, tantam adfert consolationem, ut eos, qui ita uixerint, aut non tãgat ægritudo, aut leuiter pungat animi dolor. 3. Tus.

Qui adolescentum peccatis ignosci putant oportere, falluntur, propterea quòd ætas illa nõ est impedimento bonis studijs. At hi sapienter faciunt, qui adolescentes maximè castigant, ut quib. uirtutib. omnem uitam tueri possunt, eas in ætate maturissima uelint comparare. 4. ad Heren.

Multi à uoluptate ad uirtutem se receperunt. 130

Multos uidi & audiui, non modò qui primoribus labris gustassent genus hoc uitæ uoluptariæ, & extremis, ut dicitur, digitis attigissent, sed qui totam adolescentiam uoluptatibus dedissent, emersisse aliquando, & se ad frugem bonam, ut dicitur, recepisse, grauesque homines & illu-

stres

stres fuisse. Datur enim concessu omniũ, &c. Pro. M. Cœlio. *Vide* Iuuentus. 131.

Multi & nostra & patrum memoria summi & clarißimi ciues fuerunt, quorum cùm adolescentiæ cupiditates defferbuissent, eximiæ uirtutes firmata iam ætate extiterunt. Pro M. Cœlio.

Iuuentuti ludus quidam, & uoluptas interdum aliqua permittatur. 131

CVM *iuuenes relaxare animos, & dare se iucunditati uolent, caueant intemperantiam, meminerint uerecundiæ.* 1. Offic.

Ludendi est quidam modus retinendus, ut ne nimis omnia profundamus, elatique uoluptate, in aliquam turpitudinem dilabamur. 1. Offi.

Ludo & ioco uti illis quidẽ licet, sed sicut somno & quietibus, cæterisque, cùm grauibus, serijsque rebus satisfecerimus. Ipsumque genus iocandi ingenuum & facetum esse debet, non profusum nec immodestum, sed semper in ipso ioco aliquid probi ingenij lumen eluceat. 1. Offi.

Pueris non omnẽ licentiam ludendi damus, sed eã, quæ ab honestatis actionib nõ sit aliena. 1. Of.

Datur concessu omnium huic aliquis ludus ætati, & ipsa natura profundit, adolescentiæ cupiditates: quæ si ita erumpunt, ut nullius uitam labefactent, nullius domum euertant, faciles & tolerabiles haberi solent. Pro M. Cœlio.

Detur aliquid ætati, sit adolescentia liberior, non omnia uoluptatibus denegentur, non semper superet uera illa & directa ratio, uincat aliquando cupiditas, uoluptasque rationem, dummodò illa in hoc genere præscriptio, moderatioque teneatur: parcat iuuentus pudicitiæ suæ, ne

spoliet

ſpoliet alienam, ne effundat patrimonium, ne fœnore trucidetur, ne incurrat in alterius damnum atque famam, ne probum caſtis, labem integris, infamiam bonis inferat: ne quem interimat, ne interſit inſidijs, ſcelere careat: poſtremò, cùm paruerit uoluptatib. dederit aliquid temporis ad ludum ætatis, atque ad inanes haſce adoleſcentiæ cupiditates, reuocet ſe aliquando ad curam rei domeſticæ, rei forēſis. Reip. ut ea, quæ ratione antea non perſpexerat, ſatietate abieciſſe, experiendo cōtempſiſſe uideatur. Pro M. Cælio.

Tempus iuuẽtutis ſua ſponte infirmum, aliorũ libidine infeſtum eſt. Pro M. Cælio.

Voluptate & delicijs facilè iuuentus intercipitur. In Vatinium.

Semper magno ingenio adoleſcentes refrenandi potius à gloria, quàm inuitandi ſunt. Amputãda ſunt plura illi ætati, ſiquidem efflor eſcit ingenij laudibus. Pro M. Cælio.

Tu plura in oratione Pro M. Cœlio.

Iuuentus ſenum prudentia nitatur & regatur. 132

EST *adoleſcentis, maiores natu uereri, exq́; his deligere optimos & probatiſſimos, quorum cōſilio & auctoritate nitatur: ineuntis enim ætatis inſcitia, ſenum conſtituenda & regenda prudentia eſt. Maximè autem hæc ætas à libidinibus arcenda eſt, exercendaq́; in labore patientiaq́; & animi & corporis, ut eorum & in bellicis & in ciuilibus officijs uigeat induſtria.* 1. Officio.

Tribuere plurimùm ſenectuti debemus. 1. Officiorum.

Eum,

Eum, nos qui ætate anteit, tanquàm superiorem colere debemus. In Lælio.

Non est rectum, minori parere maiorem. De Vniuers.

Imitandi sunt maiores: primum illud exceptum, sed ne uitia sint imitanda. 1. Offi.

Senectutis est proprium, ut adolescentulos doceat, instituat, ad omne officij genus instruat. Cato Maior.

Senectus. 133

Nihil est præclarius, quàm honoribus & Reip. muneribus perfunctum senem posse suo iure dicere, id quod apud Ennium *dicit ille* Pythius Apollo, *se esse eum, unde sibi, si non populi & reges, aut omnes, sui tamen ciues consilium expeterent. 1. de Orat.*

Omnium ætatum certus est terminus. Senectutis autem nullus certus est terminus, recteq; in ea uiuitur, quoad munus officij exequi & tueri possis. Cato Maior.

Misera est senectus, quæ se oratione duntaxat defendit Non cani, *non rugæ repentè auctoritatem afferre possunt, sed honestè acta superior ætas fructus auctoritati præbet extremos.* Cat. Maior.

Senibus labores corporis sunt minuendi, exercitationes animi etiam augendæ uidentur. 1. officiorum.

Nihil magis cauendum est senectuti, quàm ne languori se, desidiæq; dedat; luxuria uerò cùm omni ætati turpis, tum senectuti fœdissima est. Duplex enim inde malum est, quòd & ipsa senectus dedecus concipit, & facit adolescentum impudentiorem intemperantiam. 1. Offi.

Studiosè

Studiosè & diligenter euolues dialogum,qui,Cato Maior,inscribitur, ubi in senectutis laudibus multus, immo etiam totus est Cicero.

Relaxetur oportet aliquando animus. 134

Homines quamuis in rebus turbidis,tñ si modò homines sunt,interdum aïs relaxantur. 2. *Philip.*

Ocij non minus, quàm negocij ratio extare debet. Pro *Planc.*

Contentio quatenus probanda. 135

Contentio tandiu sapiens est, quandiu aut proficit aliquid, aut si non proficit, non obest. Pro *Cælio.*

Malè parta,malè pereunt. 136

Malè parta,malè dilabuntur. 2. *Philippic.*

Quibus facilè ignoscatur. 137

Illis facilè ignoscitur, qui non perseuerare, sed errato se auocare moliuntur. In Vatin.

Cuiusuis est hominis errare, nollius nisi insipiẽtis,perseuerare in errore. Philip. 12.

Optimus est portus pœnitenti, mutatio consilij. Philipp. 12.

Si erranti medicina confessio. Cic. *ad Q. frat.*

Voluptas puniatur etiam, si non impleatur. 138

IN ipsa deliberatione facinus inest, etiamsi ad id non peruenerit. 3. *Off.*

Non exitus in rerum solum, sed & hominum concilia legibus uindicantur: minus quidem dolendum

dolendum est, re non perfecta, sed puniendum certè nihilominus. Pro Milone.

Multè simulationes, nec fronti ulla fides. 139

IN *animis hominum multa sunt latebræ, & multi recessus.* Pro M. Marcello.

Multis simulationum inuolucris tegitur, & quasi uelis quibusdam obtenditur uniuscuiusque natura; frons, oculi, uultus persæpe mentiuntur. Cic. ad Q. frat.

Temerè affirmare de altero, est periculosum propter occultas hominum uoluntates multiplicesque naturas. Cic. ad Bru.

Fronte atque uultu, simulatio facillimè sustinetur. Cic. Lent. Famil. 1.

Nullus ad nocendum efficacior, quàm domesticus inimicus. 140

NVLLAE *sunt occultiores insidiæ, quàm quæ latent in simulatione officij, aut in aliquo necessitudinis nomine.* Nam *eum qui palam est aduersarius, facilè cauendo uitare possis: hoc uerò occultum, intestinum, ac domesticum malum non modò existit, uerùm etiã opprimit antequàm prospicere atq; explorare potueris.* Act. 3. in Verren.

Tacitè magis & occultæ inimicitiæ timendæ sunt quàm indictæ, & apertæ. Act. 7. in Verr.

Vultus animum detegit. 141

Vultus ac frons, animi est ianua, quæ significat uoluntatem abditam ac retrusam. de Pet. Consul.

Omnis

Omnis motus animi ſuum quendam à natura habet multum & ſonum & geſtum. Animi imago, uultus, eſt: indices, oculi. Nam hæc eſt una pars corporis, quæ quot animi motus ſunt, tot ſignificationes & commutationes poſsit efficere. Oculi enim ſunt, quorum tam intentione, tum coniectu, tum hilaritate, motus animorum ſignificemus aptè. Nam oculos natura nobis, ut equo & leoni ſetas, caudam, aures, ad motus animorum declarandos dedit. 3. de Orat.

Ex oculorum obtutu, ſuperciliorum aut remiſsione, aut contractione, facilè iudicamus, quantus ſit in homine dolor aut metus, aut denique triſtitia. 1. Off.

Ex coniectura multa diſcuntur. 142

Perinde ut eſt opinio de cuiuſque moribus, ita quid ab eo factum ſit, & non factum, exiſtimari poteſt. Pro Cluent.

De futuris rebus etſi difficile eſt dicere, tamen interdum poſsis cõiectura propius accedere, quum res eſt eiuſmodi, cuius exitus præuideri poteſt. Cic. Torq. Famil. 6.

Facile in optimam partem. 1. Offic. Vide, Ut ſuperior ætas. 129.

Artibus ipſis ſi in dicendo non utimur, tamen apparet atque extat, utrum ſimus earum rerum rudes, an didicerimus. 2. de Orat.

Aliena & uidemus & curamus, noſtra non cernimus. 143

Fit neſcio quo pacto, ut magis in aliis cernamus, ſi quid delinquitur, quam nobiſmet ipſis. 1. Offic.

Aliorum patroni nostra tenere, tueriq; nō possumus. 3. de Orat.

Satis superq; sit cuique suarum rerum cura alienis nimis implicari, molestum est. In Lælio.

Alterum alterius auxilio eget. 144

Nullum est genus, rerum, quod aut auulsum à cæteris, per se ipsum constare, aut quo cætera si careant, uim suam atque æternitatem conseruare poßint. 3. de Orat.

Quæ uicinitas probanda. 145

Laudanda est, uel amanda potius uicinitas retinens ueterem illum officij morem, non infuscata maleuolentia, non assueta mendacijs, non fucata, non fallax, non erudita artificio simulationis, uel suburbano, uel etiam urbano. Pro Planc.

Similitudo amicitiam parit, & odium dissimilitudo contrahit. 146

Magnam uim habet ad cōiungendas amicitias, studiorum ac naturæ similitudo. Pro Clu.

Pares cum paribus facillimè congregantur. Cato Maior.

Nihil est, quod tam attrahat & alliciat ad amicitiam, quam similitudo, qua fit ut bonos boni diligant, asciscantq; sibi quasi propinquitate coniunctos atque natura: nihil est enim appetentius similium sui, nihil rapacius, quàm natura. Hinc constat bonis inter bonos quasi necessariam beneuolentiam esse. In Lælio.

Dispares mores disparia studia sequuntur: nec ob aliam causam ullam boni improbis amici esse non possunt, nisi quod tanta est inter eos, quanta

maximè potest esse, morum studiorumq; distantia. In Lælio.

Natura, quàm doctrina utilior. 147

MVLTI *sine ulla doctrina naturam ipsam sequuti, multa laudabilia fecerunt.* 3. de Fin.

Sæpius ad laudem atque uirtutem natura sine doctrina, quàm sine natura ualuit doctrina. Pro Archia Poeta.

Omnes tacito quodam sensu, sine ulla arte aut ratione, quæ sunt in artibus ac rationibus recta, ac praua dijudicant. 3. de Orat.

Meliora sunt ea, quæ natura, quàm quæ arte perfecta sunt. 1. de Na. deor.

Nulla res imitari naturæ solertiam potest. 1. de Nat. deor.

Omnis natura artificiosa est, & hēt quasi uiā quandā & semitam, quā sequatur. 2. de Nat. deo.

Ars quàm natura certior. 148

Sine doctrina si quid bene dicitur, adiuuante natura, tamen id quia fortuitò fit, semper paratum esse non potest. 1. de clar. Orat.

Etsi ingenijs magnis præditi quidam, dicendi copiam sine ratione consequuntur, ars tamen est dux certior, quàm natura. Aliud est enim poetarum more uerba fundere: aliud ea, quæ dicas, ratione & arte distinguere. 4. de Finib.

Quæ bona sunt, fieri meliora possunt doctrina: & quæ non optima, aliquo modo a cui tamen & corrigi possunt. 1. de Orat.

Nemo ſcribat, niſi doctè. 149

Videtur quicquid literis mandatur, id commendari omnium eruditorum lectione debere. Lectionem ſine ulla delectatione negligo. 2. *Tuſc.*

Mandare quẽquã literis cogitationes ſuas, qui eas nec diſponere nec illuſtrare poßit, nec delectatione aliqua allicere lectorem, hominis eſt intemperanter abutentis & ocio & literis. 1. *Tuſcul.*

Memoria. 150

Memoria, eſt ſignatarum rerum in mente ueſtigium. 1. *Tuſc.*

Memoria minuitur, niſi exerceas eam. nunquã tamen quenquam ſenum audiui oblitum, quo loco theſaurum obruiſſet. Cato Maior.

Rerum omnium theſaurus memoria: quæ niſi cuſtos inuentis, cogitatis, rebus & uerbis adhibeatur, intelligimus omnia, etiam ſi præclariſſima fuerint, in oratore peritura. 1. de Orat.

Memoria nõ modò, philoſophiã, ſed omnis uitæ uſum, omneſq; artes una maximè cõtinet. 2. *Aca.*

Principium. 151

Principij nulla eſt origo. Nã ex principio oriũtur omnia. 1. *Tuſc.* & in Somn. *Scip.*

Omnium rerum principia parua ſunt, ſed ſuis progreßionibus uſã augentur. 5. de Finib.

Principijs cognitis, multò facilius extrema intelliguntur. Pro Cluent.

Vſus. 152

Nec medici, nec imperatores, nec oratores, quanuis

quanuis artis præcepta perceperunt, quicquam magna laude dignum, sine usu & exercitatione conse qui possunt. 1. Offic.

Vsus magister est optimus. Pro Caio Rabirio Posthumo.

Vsus frequens, omnium magistrorum præcepta superat. 1. de Orat.

Stylus est optimus & præstantissimus dicendi effector, ac magister. 1. de Orat.

Addit interdum nonnihil ipsa patria & locus ad ingenium. 153

Acutiora sunt ingenia, & ad intelligendum aptiora eorum, qui terras incolunt eas, in quibus aer sit purus ac tenuis, quàm illorum, qui utuntur crasso cælo atque concreto: quin etiam cibo, quo utaris, interest aliquid, ad mentis aciem. 2. de Nat. deo.

Themistocles. Cato Maior. in Apophth.

Præclara rara, eaq; difficilia. 154

Omnia præclara rara, nec quicquã difficilius quàm reperire quod sit omni ex parte ex suo genere perfectum. In Lælio.

In omni arte, uel studio, uel quauis scientia optimum quidq; rarissimum. 2. de Finib.

Quod præclarum, idem arduum. 3. Tusc.

Quòd quid difficilius, hoc præclarius. 1. Offic.

Quæ rara, atque ardua sunt, ea ex principio pulchra & iucunda hominibus uideri solent. 2. de Inuent.

Difficile in dicendo omnibus satisfacere. 155

Magnum onus est atque munus, suscipere

re ac profiteri, sese omnibus silentib. unum maximis de rebus magno in conuentu hominũ audiendum. Adest enim ferè nemo, quin acutius atque acrius uitia in dicente quàm recta uideat. Ita quicquid est, in quo offenditur, id etiam illa, quæ laudanda sunt, obruit: & quoties dicimus, toties de nobis iudicatur. Nec quicquam est tam insigne, nec tam ad diuturnitatẽ memoriæ stabile, quàm id, in quo deliqueris. 1. de Nat. deor.

Quæ sit causa paucitatis Oratorum, & quibus de causis in dicendo, timeamus, primo de Oratore ostenditur.

Nos uitiorum magis, quàm uirtutum meminimus. 156

Non tã ea, quæ recta sunt, probantur, quàm q̃ praua sunt, fastidijs adhærent. 1. de Orat.

Nihil est tam insigne, nec tam ad diuturnitate memoriæ stabile, quàm id, in quo aliquid offenderis. 1. de Orat.

Multo acrior est memoria improborum, quàm bonorum. Pro Flacco.

Homines imperiti facilius quod stultè dixeris, reprehendere, quàm quod sapienter tacueris, probare possunt. 2. de Orat.

Qui citandi ex historijs. 157

Ex *annalium monumentis testes excitamus eos, quorum omnis uita cõsumpta est in laboribus. gloriosis.* 2. de Fin.

Exempla ex uetere memoria & monimẽtis ac literis, plena dignitatis, plena antiquitatis, hæc plurimùm

plurimum solent & auctoritatis habere ad probandum, & iucunditatis ad audiendum. 5. *Act. in* Verr.

Cuius prædicatio omnibus nondum grata est, hanc memoriæ potius, quàm uocis testimonio confirmemus. Philip. 11.

Videndum est, *ne quos ob beneficia diligi uolemus, eorum laudem atq; gloriam, cui maximè in uideri solet, nimis efferre uideamur.* 2. de Orat.

Accusator uacet omni crimine. ueniatq; ad accusandum, non studio ductus, sed officio. 158

Carere debet omni uitio, qui paratus est in alterum dicere: is demum maledicti, qui non potest uerum ab altero audire. Recr. in Salustium.

N*ulla salus* R*eip. maior est, quàm eos, qui alterum accusant, non minus de laude, & honore, de fama sua, quàm illos, qui accusantur de capite, de fortunis suis pertimescere.* Itaque *semper hi diligentißimè laboriosißimeq; accusarunt, qui se ipsos in discrimen existimationis uenire arbitrabãtur.* Ex *diuin. in* Verr.

M*ulta esse oportet in eo, qui alterum accuset, primum integritatem atque innocentiam.* N*ihil est enim, quod minus ferendum sit, quàm rationẽ ab altero uitæ reposcere eum, qui non poßit suæ reddere. Accusare enim debent ij, qui nullo suo peccato impediuntur, quò facilius alterius peccata demonstrare poßint.* Ex *diuin. in* Verr.

O*mnes, qui alterum in iudicium uocant, prouidere debent, non solùm quid oneris in præsentia tollant, sed etiam quantum in omnem uitam*

negotij suscipere conentur. Legem enim sibi ipsi indicant innocentiæ, continentiæ, uirtutumq; omnium, qui ab altero ratione uitæ reposcunt, atque eo magis, si id faciunt nulla re commoti, nisi utilitate communi. Nam *qui sibi hoc sumpsit, ut mores corrigat aliorum, ac peccata reprehendat, quis huic ignoscat, si qua in re ipse à religione officij declinauit?* 5. *Act. in* Verr.

Postulatur ab omnibus, ut ab ijs se abstineant maximè uitijs, in quibus alterum reprehenderunt. Furem aliquem aut rapacem accusaris? uitanda tibi semper erit omnis auaritiæ suspicio. Maleficum quempiam adduxeris aut crudelem? cauendum erit semper, ne qua in re asperior, aut inhumanior fuisse uideare. Corruptorem, adulterum? præuidendum diligenter, ne quod in uita uestigium libidinis appareat. Omnia *postremo, quæ uindicaueris in altero, tibi ipsi uehementer fugienda sunt.* Et *enim non modo accusator, sed ne obiurgatur quidem ferendus est is, qui quod in altero uitium reprehendit, in eo ipso deprehēditur.* 5. *Act. in* Verr.

Nihil est tam inhumanum, quàm eloquentia, &c. 2. *Off.* V*ide eloquentia.* 18.

Nihil est tam alienum ab eo, qui alterum coniurationis accuset, quam uideri coniuratorum pœnam, mortemq; lugere. Pro *Sylla.*

Sine summo scelere non potes quod maleficium in alijs uindicaris, idem in illorum socio, cùm scires, defendere. Pro *Sylla.*

Danda est opera, ne quid contra æquitatem cōtendas, ne quid pro iniuria. 2. *Off.*

Hoc præceptum officij diligenter tenēdum est, ne unquam innocentem iudicio capitis accersas.

Id

Id enim sine scelere fieri nullo pacto potest. 2. *Off.*

Accusatores multos esse. Pro Rosc. Ameri. Vide *infrà* Præmio & pœna Resp. continetur. 162.

Vtilius est absolui innocentem, quàm innocentem causam dicere. pro Rosc. Amer.

Impediri bonam rem est melius, quàm concedi malam. 3. de Legib.

Quàm rarò, & quatenus accusandũ sit, secundo Offi. legito, capite, Prima igitur.

Præmio & pœna Respublica continetũ. 159

Nec domus, nec Resp. stare potest, si in ea nec rectè factis præmia extent ulla, nec supplicia peccatis, 3. de Nat. deor.

Legibus præmia proposita sunt uirtutibus, & supplicia uitijs. 1. de Orat.

Verus, iustus, atque honestus labor, honoribus, præmijs, ac splendore decoratur: uitia autem hominũ, atque fraudes, damnis, ignominijs, uinculis, uerberibus, exilijs, morte mulctantur. 1. de orat.

Improbis pœna statuenda est: nec minor uerò ijs, qui secuti erunt alterum, quàm ijs, qui ipsi fuerint impietatis duces. In Lælio.

Quos ipsa natura retinere in officio non potest. ij magnitudine pœnæ maleficio submoueri debẽt, Pro. Rosc. Amer.

Quotusquisque reperietur, qui impunitate proposita, abstinere posit iniuria? impunitas peccandi maxima est illecebra. 3. Offic.

Non satis est eum, qui lacessiuerit, iniuriæ suæ pœnitere, ut ipse, ne quid tale posthac committat, & cæteri sint ad iniuriam tardiores. 1. Off.

Est utilius, unius improbi supplicio multorum improbitatem coercere, quàm propter multos improbos uni parcere. 5. *Act. in* Verr.

Accusatores multos esse in ciuitate utile est, ut metu contineatur audacia. Verùm hoc ita est utile, ut ne planè illudamur ab accusatoribus. Pro Rosc. Amer.

Vt medici membrum sæpe putrefactum. In Vatin. In *Simil.* 18.

In corpore si quid est. Phil. 9. In *Simil.* 16.

Vt membra q̃dã amputãtur. 3. *Off.* ĩ *Simi.* 17.

Rebus prosperis consulendum est aduersis. 160

Omnes, cùm secundæ res sunt, tum maximè secum meditari oportet, quo pacto aduersam ærumnam ferant. 3. *Tusc.*

Sapienter cogitant qui temporibus secundis casus aduersos reformidant. 4. *ad* Heren.

Socius & eius officia. 161

Socij putandi sunt, quos inter res communicata est. 5. *Act. in* Verr.

In rebus minimis socium fallere, turpissimum est, propterea quòd auxilium sibi se putat adiunxisse, qui cum altero rem communicarit. Pro Rosc. Amer.

Nemo ferè credit, nisi ei, quem fidelem putat. Perditissimi est igitur hominis & amicitiam dissoluere, & fallere eum, qui læsus non esset, nisi credidisset. Pro Rosc. Amer.

Literas ad se ab amico missas, offensione aliqua interposita, in medium proferre, palamq́; recitare, nihil est aliud, quàm tollere è uita uitæ societatem.

cietatem, tollere amicorum colloquia absentium. multa enim loca esse solent in epistolis, quæ prolata si sint inepta esse uideantur: & multa seria, neque tamen ullo modo diuulganda. Phili. 2.

Aequè perfidiosum ac nefarium est, fidem frangere, quæ continet uitam: & pupillum fraudare, qui in tutelam peruenit: & socium fallere, qui se in negocio coniunxit. Pro Rosc. Com.

Necesse est qui socium fama & fortunis spoliare conatus est, unum se & perfidiosum et impium esse fateatur. Pro Quint.

Tecti ad alios esse possumus, socium uerò cauere qui possumus? quem etiam si metuimus, ius officij lædimus. Vnde maiores, eum, qui socium fefellisset, in uirorum bonorum numero non putarunt haberi oportere. Pro Rosc. Amer.

Nihil præter laudem bonis atque innocentibus ex socijs reportandum est. 3. de Leg.

Agricultura. 162

Omnium rerum, ex quibus aliquid exquiritur nihil est agricultura melius, nihil uberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius. 1. Off.

Vita rustica, quam nos agrestem uocamus, parsimoniæ, diligentiæ, iustitiæ magistra est. Pro Rosc. Amer.

Vita rustica maximè disiuncta est à cupiditate, & cum officio coniuncta. Pro Rosc. Amer.

Agricolæ semper ita uiuunt, ut quæstum nosciant nullum, fructum autem eum solum, quem labor pepererunt. Pro Rosc. Amer.

Hominum generi uniuerso cultura agrorum est salutaris. Nulla uita beatior esse potest. Neque

solum officio, sed & delectatione & saturitate, copiaq; rerum omnium, quæ ad uictum hominum & cultum etiam pertinent. Cato Maior.

Ipsa ratio arandi, spe magis & iucunditate quadam, quàm fructu atque emolumento tenetur. Etenim *ad incertum casum & euentum, certus quotannis labor, & certus sumptus impenditur. Annona porrò precium, nisi in calamitate fructuum, non habet. Si autem ubertas in percipiendis fructibus fuerit, consequitur utilitas in uendẽdis; ut aut malè uendendam intelligas, si processit, aut malè perceptos fructus, si rectè licet uendere. Totæ autem res rusticæ eiusmodi sunt, ut eas non ratio, neque labor, sed res incertissimæ, uenti, tempestatesq; moderentur.* 5. Act. in Verr.

Tu plenius legito, quibus perfruantur uoluptatibus boni senes agricolæ, in libello, qui Cato Maior inscribitur.

Seruiendum est ualetudini. 163

Vbique moderatio uirium adsit, & tantum quantum quisque potest, nitatur. Cato Maior.

Non modò quod non possumus, sed ne quantũ possumus quidem cogimur. Cato Maior.

Habenda est ratio ualetudinis; utendum est exercitationibus modicis. Cato Maior. *uide Sobriè uiuendum.* 52.

Amor publicus præferatur priuato. 164

Tantũ fraterno amori dandum non arbitror, ut quisquam de salute suorum consulat, communem relinquat. Pro Sylla.

Non possunt una in ciuitate multi rem atque

fortunas

fortunas amittere, ut nō pluresſecum in eandem calamitatem trahant. Pro lege Manil.

Non eſt magis uituperandus proditor patriæ, quàm cōmunis utilitatis aut ſalutis deſertor propter ſuam utilitatem aut ſalutem. 3. de Finib.

Ex multis meliora. 165

E *Varijs ſumendum eſt optimum.* 1. de Leg.

Non ſolum ex malis minima oportet eligere, ſed etiam excerpere ex his ipſis, ſiquid inſit boni. 3. *Off.*

In duobus malis fugiendum maius: leuius eſt eligendum. Cic. ad *Q. frat.*

In cæteris ſtudijs à multis eligere homines commodiſſimum quodque ſolent. 2. de Inuent.

Ex minimis ſæpe maxima. 166

I N *minimis rebus ſæpe res magnæ deprehenduntur.* Pro Flacco.

Minimis momentis maximæ temporum inclinationes fiunt. Philip. 5.

Dies affert & ora magnas ſæpe clades. Phi. 3.

Maledictum emiſſum, per omnium aures ſtatim funditur. 167

Nihil eſt tam uolucre, quam maledictum, nihil facilius emittitur, nihil latius diſſipatur. Pro Plancio.

Nemo in re ſua teſtis. 168

More maiorum comparatum eſt, ut in minimis rebus homines ampliſſimi teſtimonia de ſua re nō dicerent. Pro Roſ. Ame.

Noluerunt maiores noſtri, hanc patere inimi-

cinijs

citijs uiam, ut quem quisque odisset, eum testimonio posset tollere. Ementiuntur enim sæpe in eos, quos oderunt. Pro Fonteio.

Nemo eo, quod habet, contentus. 169

Suæ quęq; fortunæ pœnitet. Cic. Torq. Fam. 6.

Suam quisq; conditionem miserrimam putat. Cic. Torq. Fam. 6.

Quod cuique. 1. *Officio. Vide alterum ne læseris.* 102.

Contentum esse. Parad. ultim. Vide, Diues.

Diues. 170

Omnes sunt diuites (dicunt Stoici) qui cælo & terra frui possunt. 1. Off.

Eum intelligimus diuitem, cui tanta possessio est, ut ad liberaliter uiuendum, facilè contentus sit, qui nihil quærat, nihil appetat, nihil optet amplius. Paradoxo ultimo.

Contentum suis rebus esse, maximæ sunt certissimæq; diuitiæ. Parad. ult.

Pauper. 171

Egens est, qui non satis habet, & is, cui nihil satis potest esse. 4. ad Heren.

Improbi & auari quoniam incertas & in casu positas possessiones habent, & plus semper appetunt, nec eorum quisquam adhuc inuentus est, cui quod haberet, esse satis; non modò non copiosi ac diuites, sed etiam inopes ac pauperes existimandi sunt. Parad. ult.

Tu, qui diues, uel uerè pauper dicatur, leges ultimo Paradoxo.

Diues uix bonus. 172

Difficile est, uirtutes eum reuereri, qui semper secunda fortuna sit usus. 4. ad Heren.

Pecunia

Pecunia & diuitiæ. 173

Expetuntur diuitiæ, tum ad uitæ usus necessarios, tum ad perfruendas uoluptates. 1. *Offi.*

Pecuniæ quærendæ non solùm ratio est, sed etiã collocandæ quæ perpetuos sumptus suppeditet, nec solùm necessarios, sed etiam liberales. 2. *Offi.*

Pecunia effectrix multarum & magnarum uoluptatum : pecunia uoluptas pariuntur maximæ. 2. *de* Finib.

Omnia pecunia effici possunt. 5. *Act. in* Ver.

Auaritia 174

DVAE *res sunt, quæ maximè homines ad maleficium impellunt, luxuries & auaritia.* 2. *ad* Heren.

Corrupti sunt, deprauatiq; mores admiratione diuitiarum. 2. *Offic.*

Nihil est tam sanctum, quod non uiolari : nihil tam munitum, quod non expugnari pecunia possit. 2. *Act. in* Ver.

Nullum est officium tam sanctum, atque solenne, quod non auaritia comminuere, atque uiolare soleat. Pro *Quintio.*

Nemo tã firmum habuit præsidium, quod auaritia nõ infregerit atq; debilitauerit. In Vatin.

Auaritia, ẽ opinio uehemẽs de pecunia. 4. Tusc.

Illi morbo qui permanat in uenas, & inhæret in uisceribus, nec inueteratus euelli potest, nomen est Auaritia. 7. Tusc.

Magno malo est hominibus auaritia, idcirco quòd homines magnis, & multis incommodis conflictantur propter immensam pecuniæ cupiditatem. 2. *ad* Heren.

In

In quibusdam neque pecuniæ modus est, neque cupiditatum, quos nulla præda unquam improbè parta minuit, sed auget potius atque inflammat. 1. de Finib.

Nunquã *expletur nec satiatur cupiditatis sitis: neq; solùm ea qui habent, libidine augendi cruciãtur, sed etiam amittendis metus.* Parad. 1.

Auaritia insatiabilis, immensa & incredibilia potest. Ita enim hominum mentes obstrictas tenet, ut eas nullo tempore respirare permittat. In Vatin.

Nullum est uitium tetrius, quàm auaritia, præsertim in principibus, & Rempu. gubernantibus: habere enim quæstui Remp. non modò turpe est, sed sceleratum etiam & nefarium. 2. Offi.

Quid fœdius auaritia? 1. de Legib.

Auaritia senilis uituperãda est maximè. Põt enim quicquam esse absurdius, quàm quo minus uiæ restat, eò plus uiatici quærere? Cato Maior.

Multi pauperes. 175

COPIAE *paruæ singulorum sunt. Eorum autem, qui ijs egeant, infinita multitudo.* 1. Officiorum.

Singulorum opes sæpe sunt tenues & infirmæ ad gratiam referendam, ut opitulari benemerentibus non queant, si maxima cupiant. Antequàm iret in exilium.

Quę sit liberis a patribus relinquenda hæreditas. 176

OPTIMA *hæreditas, quæ à patribus traditur liberis, omni patrimonio præstantior, est*

gloria

gloria uirtutis rerumq; gestarum:cui dedecori esse, nefas & uitium iudicandum est. 1. Off.

Licet patri apud filium gloriari, ad quem hereditas suæ huius gloriæ et factorum imitatio pertinet. 1. Off.

Nullum monumentum pater clarius relinquere potest, quàm effigiem morum suorum, uirtutis, constantiæ, pietatis, ingenij, filium. Phil. 9.

Quid propriè nostrum. 177

Nihil meum est neque cuiusquam, quod auferri, quod eripi, quod amitti potest. Paradox. 4.

Id cuiusque est propium, quo quisque fruitur, atque utitur. Ci. Curio. Famil. 7.

Oculi augent dolorem. 178

Quocunque in loco quisquis est, idem est ei sensus & eadem acerbitas ex interitu rerum & publicarum & suarum; tamen oculi augent dolorem, qui ea, quæ cæteri audiunt, intueri coguntur, nec auertere à miserijs cogitationem sinunt. Cic. Torq. Famil. 6.

Acerba audire tolerabilius est, quàm uidere. Cic. Curio. Fam. 7.

Facilius ad ea, quæ uisa sunt, quàm ad illa, quæ audita sunt, oculi mentis feruntur. 3. de Ora.

A consuetudine oculorum animum abducere, difficillcimum est. 2. de Nat. deo.

Nihil est difficilius, quàm à consuetudine oculorum, mentis aciem abducere. 2. de Nat. deo.

Non audire, uel quod audis, non intelligere, utrunque iuxta existimo. 179

IN *his linguis, quas non intelligimus, surdi profectò*

fecto sumus. 5. Tuscu.

Verba neminem mouent, nisi eum, qui eiusdē linguæ societate conuictus est. 3. de Orat.

Varietas grata. 180

Ad aures nostras & sermonis suauitatem nihil est uicißitudine, uarietate, & commutatione aptius. 3. de Orat.

Nihil est aptius ad delectationē lectoris, quàm temporum uarietates, fortunæq; uicißitudines: quæ etsi nobis optabiles in experiendo non fuerīt, in legendo tamen erunt iucundæ. Cicero Luceio. Famil. 5.

Mulieres diutius, quàm uiri antiquitatem retinent. 181

Facilius mulieres incorruptam antiquitatem conseruant, quòd multorum sermonis expertes, ea tenent semper, quæ prima didicerunt. 3. de Orat.

Mulierum famam, multorum oculis lux clara custodia. 2. de Legib.

Durum est, filium patris delicto impediri. 182

Est acerbum, parentum scelera filiorum pœnis lui. Cic. Bruto.

Plerique frustra rogantur. 183

Qui maleuolo sunt animo, deteriores sunt rogati. Ci. Curioni. Famil. 2.

Frustra eos appellamus, quorum auris atq; animus nobis abhorret. Cic. Q. frat.

Proprium

Proprium animi ingenui. 184

Est animi ingenui, cui multum debeas, eidem plurimum uelle debere. Ci. Curioni, Fam. lib. 2.

Necessitas. 185

Necessitas cogit, quod non habeas, aliunde sumere. 3. de Orat.

Furtum turpissimum. 186

Nihil est turpius, ingenuo, nihil minus libero dignum, quàm in conuentu maximo cogi à magistratu furtum reddere. 4. Act. in Verrem.

Carè emitur quod precib. impetratur. 187

Malo emere, quàm rogare. 6. Act. in Verr.

Est ei serendum, qui cupiat colligere. 188

Est liberale officium, serere beneficium, ut metere posis fructum. Antequàm iret in exilium.

Secunda fortuna ab homine maximè expetitur. 189

Homini nihil est magis optandum, quàm prospera, æquabilis perpetuaq́; fortuna, secundo uitæ sine ulla offensione cursu. Ad Quirites post reditum.

Et si optabilius est, uitæ cursum conficere sine dolore & sine iniuria, tamen ad immortalitatem gloriæ plus affert, desideratum esse à suis ciuibus, quam omnino nunquàm esse uiolatum. Pro domo sua.

In omni uita, nihil est ad laudem illustrius, quàm ipsa calamitas. Pro domo sua.

Fauendum

Fauendum nobilitati. 190

OMNES *boni semper nobilitati fauemus, & quia utile est Reipublicæ nobiles esse homines, dignos maioribus suis, & quia ualere debet apud nos clarorum hominum senex de Rep. meritorum memoria, etiam mortuorum.* Pro Sestio.

Non minus debemus ijs, a quibus conseruamur, quàm à quibus nascimur. 191

NON *minus iucundi atque illustres sunt hi dies, quibus conseruamur, quàm illi quibus nascimur; quòd salutis certa lætitia est, nascendi incerta conditio: & quòd sine sensu nascimur; cum uoluptate conseruamur.* 3. Inuect. in Cati.

Onus dici non debet, quod sponte suscipias. 192

Onus non est appellandum, quod cum lætitia feras ac uoluptate. 5. Act. in Verr.

Multi, etsi de eadem re contendant, unus tantùm uincere potest. 193

CVM *multi pares dignitate sint, unus tamen primum locum solus potest obtinere.* Pro Murana.

Quicquid est eiusmodi. 1. *Officio.* Vide *Ambitio.* 70.

Pax. 194

Pax, est tranquilla libertas. Philipp. 2.

Dulce est nomen pacis: res uerò ipsa, cum iucunda, tum salutaris. Philipp. 13.

Nihil est tam populare quàm pax, qua non modò ij, quibus sensum natura dedit, sed etiam

tecta

tecta atque agri mihi lætari uidentur. Pro Leg. *Agraria contra* Pop.

Nomen pacis dulce est, & ipsa res salutaris. Philip.2.

Paci, *quæ nihil habet insidiarum, semper est consulendum.* 1.Offi.

Pax *est repudianda, si sub eius nomine latitet bellum.* Philipp.12.

Leges, aut iudicia esse non possunt pace sublata. Philipp.8.

Bellum. 195

Suscipienda bella sunt, ut in pace sine iniuria uiuatur. 1.Offi.

Non *solùm aduetus belli, sed metus ipse affert calamitatem.* Nam *cùm hostium copiæ non longè absunt, etiamsi irruptio facta nulla sit, tamen pecora relinquuntur, agricultura deseritu, mercato rum nauigatio conquiescit.* Pro Lege *Manilia.*

Incerti sunt exitus pugnarum, Marsq́; *est communis, qui sæpe spoliantem iam & exultãtem euertit, & percutit ab abiecto.* Pro Milone.

Incertus est exitus & anceps fortuna belli. Pro M.Marcello

Incerti sunt exitus belli, Mars *communis.* Philip.10.

Incertus est belli exitus. Philipp.13.

Omnium bellorum exitus incerti sunt. Cicero Torquato, *Famil.lib.6.*

Omnis belli Mars *est cõis, & semper in certi exitus præliorũ sunt.* Ci.Torquato, *Famil.lib.6.*

Armorum *exitus semper incerti & timendi.* Cic. *Attic.lib.7.*

Bellum ciuile. 196

Ciuile bellum perniciosissimum. Ci. Att. lib. 8.

Omnia sunt misera in bellis ciuilibus, sed miserius nihil, quàm ipsa uictoria, quæ etiam si ad meliores uenit, tamen eos ipsos ferociores, impotentioresq; reddit: ut etiamsi natura tales non sint, necessitate tamen esse cogantur. Multa enim uictori eorum arbitrio, per quos uicit, etiam inuito facienda sunt. Cic. Marcello, Famil. lib. 4.

Bellorum ciuilium hi semper exitus sunt, ut nō ea solùm fiant, quæ uelit uictor, sed etiam ut ijs mos gerendus sit, quibus adiutoribus parta sit uictoria. Cic. Cornificio, Fam. lib. 12.

Nihil uiro bono & quieto & bono ciui magis conuenit, quàm abesse à ciuilibus controuersijs. Cic. Attico lib. 9.

Victoria. 197

Victoria est semper insolens. Cicero Seru. Sul. Famil. lib. 4.

Victoria, natura & insolens & superba. Prò Marcello.

Facilis uictoria, si repugnet nemo. 198

Facile est uincere non repugnantem. 1. Tus.

Nulla est laus ibi esse integrum, ubi nemo est, qui aut posit, aut conetur corrumpere. 2. Act. in Verr.

Vetus odium uix occidit. 199

Hoc *natura est insitum, ut quem timueris, qui cum de uita, fortunisq; contenderis, cuius ex insidijs euaseris, hunc semper oderis.* Pro Sylla.

Spes. 200

Sola spes hominem in miserijs consolari solet. Inuect. 4. in Catil.

Non desinit quis esse medicus, etiam si non curetur ægrotus. 201

Aegri, quia non omnes conualescunt, non idcirco nulla medicina est. 2. *de* Nat. Deo.

Non domo dominus, sed domino domus commendari debet. 202

Non domo dominus, sed domino domus honestanda est. 2. *de Diuin.*

Qui laude non ducitur, nec metu quoque mouebitur. 203

Si laus allicere nos ad rectè faciendum non potest, nec metus quidem à fœdissimis factis potest auocare. Pro *Milone.*

Omnes non tam gloria mouentur, quam ignominia. 204

Quis honorē, quis gloriam, quis laudem, quis unum decus tam unquam expetit, quàm ut ignominiam, infamiam, contumeliam, dedecus fugiat? P*artit.Orat.*

Nemo est tam agrestis, quem si non ipsa honestas, contumelia tamen & dedecus magnopere moueat. P*artit.* O*rat.*

APOPHTHEGMATA ALIQVOT, SEV GRAVES MVLTORVM sententiæ; ex M. Tullio Cicerone.

Themiſtocles. I.

PVD *Græcos fertur incredibili quadam magnitudine conſilij atq; ingenij Athenieſis ille fuiſſe Themiſtocles, ad quem quidam doctus homo atque in primis eruditus acceſsiſſe dicitur, eiq; artem memoriæ, quæ tum primum proferebatur, pollicitum eſſe ſe traditurum. Cùm ille quæſiſſet, quidnam illa ars efficere poſſet: dixiſſe illum doctorem, Vt omnia meminiſſet. Et ei Themiſtoclem reſpondiſſe, gratius ſibi illum eſſe facturum, ſi ſe obliuiſci quæ uellet, quàm ſi meminiſſe, docuiſſet. Cuius reſponſi. his uerbis, & eleganter et ingenioſè Cicero meminit: Non ſum tanto ego ingenio, quanto Themiſtocles fuit, ut obliuionis artem quàm memoriæ malim: gratiamq; habeo Simonidi illi Chio, quem primũ ferunt artem memoriæ protuliſſe. Dicunt enim cum cœnaret Granone, &c.* 2. de Orat.

Themiſtocli, cùm Simonides, aut quis alius, artem memoriæ polliceretur: Obliuionis (inquit) mallem. Nam memini eorum, quæ nolo, obliuiſci non non poſſum quæ uolo. 4. de Finib. & 4. Acad. 3

Themiſtoclem illum ſummum Athenis uirum

 dixiſſe

dixisse aiunt, cùm ex eo quæreretur, quod acroama (id est dictum) aut cuius uocem libentißimè audiret: Eius, à quo sua uirtus optimè prædicaretur. Pro Arch. Poeta.

Themistocles cùm consuleretur, utrum bono uiro pauperi, an minus probato diuiti filiam collocaret: Ego (inquit) malo uirum, qui pecunia egeat, quàm pecuniam, quæ uiro. 2. Off. 5

Noctu ambulabat in publico Themistocles, quòd somnum capere non posset: quærentibusq; respondebat: Milciadis trophæis se è somno suscitari. 4. Tūs. 6

Themistoclem ferunt, Seriphio cuidam in iurgio respondisse, cum ille dixisset, non eum sua, sed patriæ gloria splendorem assecutum: Nec hercule (inquit) si ego Seriphius essem, nobilis essem, nec tu si Atheniensis esses, clarus unquam fuisses Cato Maior.

Plato. 7

Plato tum denique fore beatas resp. putauit, si aut docti, aut sapientes homines eas regere cœpissent: aut qui regerent, omne suum studium in doctrina ac sapientia collocassent. Cic. Q. frat. 8

Vir nemo probus ab improbo se donari uult. Donis impij ne placare quidem audeant. Deos. 2. de Legib.

Quales in Rep. Principes sunt, tales reliqui solent esse ciues. Cic. Lentulo, Famil. lib. 1. 10

Beatus est, cui in senectute contigerit ut sapientiam, uerasq; opiniones assequi poßit. 5. de Finibus. 11

Non solùm nobis nati sumus, ortusq; nostri partem patria uendicat, partem amici. 1. Off. 12

Scientia,

Scientia, quæ est remota à iustitia, calliditas potius, quàm sapientia est appellanda. 1. *Offic.* 13

Oculorum est in nobis sensus acerrimus, quibus sapientiã non cernimus; quàm illa ardenteis amores excitaret sui si uideretur? 2. *de Fin.* 14

Honestum ipsum si oculis cerneretur, mirabiles amores excitaret sapientiæ. 1. *Offic.*

Socrates. 15

DVAE *sunt uiæ, duplicesq; cursus animorum, è corpore exeuntium. Nam qui se uitijs humanis contaminarunt, & se totos libidinibus tradiderunt, ijs deuium quoddam iter est seclusum à concilio Deorum: qui autem se integros castosq; seruarunt, quibusq; sunt minima cum corporibus contagia, suntq; in corporibus humanis uitam imitati Deorum, ad illos, ijs à quibus sunt profecti, facilè patet reditus.* 1. *Tusc.* 16

Socrates, ut est apud Platonem, cùm se morte mulctatum uideret: Magna me spes, inquit, tenet Iudices, bene mihi euenire, quòd mittar ad mortem: sed tempus est iam hinc abire me ut moriar, uos uitam agatis. 1. *Tusc.* 17

Socrates interrogatus à iudicibus, quàm æstimationem commeruisse se maximè confiteretur, Respõdit, se meruisse, ut amplißimis honoribus & præmijs decoraretur, & ut ei uictus quotidianus in Prytaneo publicè præberetur, qui honos apud Græcos maximus habebatur. Cuius responso sic iudices exarserunt, ut capitis hominem innocentißimum condemnarent. 1. *de Orat.* 18

Cùm Socrati scriptam orationem disertißimus orator Lysias attulisset, quam, si ei uidere-

tur, edisceret, ut ea pro se in iudicio uteretur, non inuitus legit, & commodè scriptam esse dixit. Sed, inquit, ut si mihi calceos Sicyonios attulisses, non uterer, quanuis essent habiles & apti ad pedem, quia non essent uiriles: sic illam orationem disertam sibi, & oratoriam uideri, fortem & uirilem non uideri. 1. de Orat. 19

Socrates rogatus à Critone quemadmodum se peliri uellet: Multam uerò, inquit, operam amici frustra consumpsi: Critoni enim nostro persuasi me hinc auolaturum, neque quicquam me relictu rum. Veruntamen Crito, si me assequi potueris, aut sicubi nactus eris, ut tibi uidebitur, sepelito. Sed mihi crede, nemo me uestrum, cum hinc excessero, consequetur. 1. Tusc. 20

Cùm ex Socrate esset quæsitum, Archelaum Perdicæ filium, qui tum fortunatissimus habebatur, nonne beatum putaret: Haud scio, inquit: nunquàm enim cum eo locutus sum. An tu aliter scire non potes? Nullo modo. Tu igitur ne de Persarum quidem Rege magno potes dicere, beatus ne sit? An ego possum, cùm ignorem, quàm sit doctus, quàm uir bonus? Quid? tu in eo sitam uitam beatam putas? Ita prorsus existimo bonos beatos, improbos miseros. Miser ergo Archelaus? Certè si iniustus. 5. Tusc. 21

Socratem ferunt, cùm usque ad uesperum contentius ambularet, quæsitumq; esset ex eo, quare id faceret, respondisse se, quo melius cœnaret, obsonare ambulando famem. 5. Tusc. 22

Qualis cuiusque animi affectus esset, talem esse hominem Socrates disserebat: qualis autem homo ipse esset, talem eius esse orationem. orationi autem facta simillima, factis uitam. 5. Tusc. 23

cùm

Cùm multa in conuentu uitia collegiſſet in eũ Zopyrus, qui ſe naturam cuiuſque ex forma perſpicere profiteretur, deriſus eſt à cæteris, qui illa ĩ Socrate non agnoſcerent. Ab ipſo autem Socrate ſubleuatus eſt, cùm illa ſibi ſigna ineſſe, ſed ratione à ſe deiecta diceret. 4. Tuſc. 24

Socrates cùm rogaretur, cuiatem ſe eſſe diceret: Mundanum, inquit, totius enim mundi ſe incolam & ciuem arbitrabatur. 5. Tuſc. 25

Socratem hanc uiam ad gloriam proximam, & quaſi compẽdiariam dicebat, ſi quiſque id ageret, ut qualis haberi uellet, talis eſſet. 2. Offic. 26

Cibi condimentum eſt fames, potionis ſitis. 5. Tuſculan.

Apollo Pythius. 27

E Varijs ſumendum optimum. 2. de Legib. Noſce teipſum. 1. de Leg.

Thales Mileſius. 28

THALES, qui ſapientiſſimus inter ſeptem fuit, dicebat, homines exiſtimare oportere, Deos omnia cernere, Deorũq; omnia eſſe plena, & fore omnes caſtiores, 2. de Legib.

Simonides 29

QVVM à Simonide quæſiuiſſet tyrannus Hiero quid, aut quale eſſet Deus, deliberandi ſibi unum diem poſtulauit. Quum idem ex eo poſtridie quæreret, biduum petijt. Quum ſæpius duplicaret numerum dierum, admiranſq; Hiero requireret cur ita faceret: Quia quanto (inquit) diutius conſidero, tantò mihi res uidetur obſcurior. 1. de Na. deo.

Diagoras. 30

Diagoras cùm Samothraciam uenisset, Atheos ille, qui dicitur, atque ei quidam amicus, Tu qui Deos putas humana negligere, non ne animaduertis ex tot tabulis pictis quàm multi uotis uim tempestatis effugerint, in portumq; salui peruenerint? Ita fit inquit: illi enim nunquam picti sunt, qui naufragium fecerunt, in mariq; perierunt. Itemq; cùm ei nauiganti, uectores aduersa tempestate timidi et perterriti dicerent, non iniuria sibi illud accidere, qui illum in eandem nauem recepissent: ostendit eis in eodem cursu multas alias laborantes, quaesiuitq;, num etiam in ijs nauibus Diagoram *uehi crederent. 3. de Nat. deo.*

Solon. 31

SOLON *gloriari solebat, se aliquid quotidie discentem, senem fieri. Cato Maior.* 32

Pisistrato tyranno à Solone quaerenti, qua tandem spe fretus, sibi tam audacter resisteret, respondit, Senectute. Cato Maior. 33

Solon, cùm interrogaretur, cur nullum supplicium constituisset in eum, qui parentem necasset, respõdit, se id neminem facturum putasse. Sapienter fecisse dicitur cùm de eo nihil sanxerit, quod antea commissum non erat, ne tam prohibere, quàm admonere uideretur. pro Roscio Amerino. 34

Solon Rẽpublicam duabus rebus contineri dicebat, praemio, & poena. Cic. Bruto.

Diogenes. 35

DIOGENES *Cynicus, Alexãdro rogãti*

ut

ut diceret, si quid ei opus esset. Nunc quidem paulu lum, inquit, à sole absis. officiebat uidelicet appro pinquanti. Et hic quidem disputare solebat, quan tò Regem Persarum uita, fortunaq; superaret, si bi nihil satis unquam fore. Se eius uoluptates non desiderare, quibus ille nunquàm satiari posset: suas eum consequi nullo modo posse. 5. Tus. 36.

Cùm ab inimicis rogaretur Diogenes, ubi uellet humari, Proijcite, inquit, me inhumatum. Tum amici, Volucrib. ne et feris? Minimè: inquit: sed bacillum prope me, quo abigam ponitote. Qui poteris? illi. non enim senties. Qui igitur mihi ferarum laniatus oberit nihil sentienti? 1. Tus.

Anaxagoras. 37

Anaxagoras quaerentibus amicis, uellet ne Clazomenas in patriã, si quid accidisset, referri: nihil necesse est, inquit: undique enim ad inferos tantũdem est uia. 1. Tus. 38

Ferunt, Anaxagoram, nunciata filij morte, dixisse: Sciebam me genuisse mortalem. quae uox declarat ijs esse haec acerba, à quibus non fuerunt cogitata. 3. Tus.

Leonidas. 39

Dux Leonidas, animans suos milites, solebat dicere: Prandete animo forti Lacedaemonij, hodie apud inferos fortasse coenabimus. 1. Tus.

Lacedaemonij cuiusdam celebre dictũ. 40

LACEDAEMONIUS quidam, cuius ne nomen quidem proditum est, mortem tantopere

contempsit, ut cùm adduceretur, damnatus ab Ephoris, & esset uultu hilari atque leto, dixissetq́; ei quidam inimicus, Contemnisne leges Lycurgi? respõdit, Ego uerò illi maximam gratiam habeo, quòd me ea pœna mulctauerit, quã sine mutuatione & sine uersura possem dissoluere. 1. *Tus.*

Cuiusdam Lacænæ. 41

Lacæna cùm filium in prælium misisset, & interfectum audisset, Idcirco, inquit, genueram, ut esset qui pro patria mortem non dubitaret occumbere. 1. *Tus.*

Epicharmus. 42

E Mori *nolo, sed me esse mortuum nihil existimo.* 1. *Tusc.*

Cyrenæus Theodorus. 43

Cyrenæo Theodoro cùm Lysimachus res crucem minaretur, Istis quæso, inquit, ista horribilia minitare purpuratis tuis: Theodori quidem nihil interest, humi ne, an sublimè putrescat. 1. *Tusc.* 44.

Theodorus Lysimacho mortem minitanti, Magnum uero, inquit, effecisti, si cantharidis uim consecutus es. 5. *Tus.*

Theramenes. 45

THERAMENES, *cùm coniectus in carcerem, triginta iussu tyrannorum uenenum ut sitiens obbibisset, reliquum sic è poculo eiecit, ut id resonaret: quo sonitu reddito arridens, Propino, inquit, hoc pulchro Critiæ, qui in eum fuerat teterrimus. Lusit uir egregius extremo spiritu,*

cùm

cùm iam præcordijs conceptam mortem contineret. 1. *Tusc.*

Telamon. 46

E G O *cùm genui te, moriturum sciui.* 3. *Tusc.*

Theophrastus. 47

T H E O*phrastus moriens accusasse naturam dicitur, quòd ceruis & cornicibus uitam diuturnam, quorum id nihil interesset: hominibus, quorum maximè interfuisset, tam exiguam uita dedisset: quorum si ætas potuisset esse longinquior, futurùm fuisse, ut omnibus perfectis artibus, omni doctrina hominum uita erudiretur.* 3. *Tusc.*

Leontinus Gorgias. 48

C V M *ex Leontino Gorgia quæreretur, cùr tã diu esse uellet in uita: Nihil habeo, inquit, quòd incusem senectutem. Cato Maior.*

Sophocles. 49

C V M *ex Sophocle quidam iam confecta ætate quæreret, uteretur ne rebus uenereis: Dij meliora, inquit: libenter uerò istinc tãquàm à domino agresti & furioso profugi. Cupidis enim talium rerũ odiosum & molestum est fortasse carere: satiatis uerò & expletis, iucundius est carere, quàm frui. Cato Maior.*

Antipatre Cyrenaicus. 50

I L L V D *Antipatri Cyrenaici est quidem paulò scænius, sed non absurda sententia est, cuius cæcitatem cùm mulierculæ lamentarentur, Quid agitis? inquit, an uobis nulla uidetur uoluptas esse nocturna?* 5. *Tusc.*

Asclepiades. 51

ASCLEPIADEM *ferunt, non ignobilem, Eretricũ philosophum, cùm quidam quæreret, qui id ei cæcitas attulisset, respondisse, Puero ut uno esset comitatior. 5. Tusc.*

Demosthenes. 52

DOLERE *se aiebat Demosthenes, si quãdo opificũ ante lucana victus esset industria. 4. Tusc.* 53

Leuiculus sanè noster Demosthenes, qui illo susurro delectari se dicebat aquam ferentis mulierculæ, insusurrantisq; alteri, Hic est ille Demostenes. *Quid hoc leuius? At quantus orator, sed apud alios loqui videlicet didicerat, non multùm ipse secum. 5. Tusc.*

Pericles. 54

PERICLES *cùm haberet collegam in Pratura Sophoclem poetam, hiq; de communi officio conuenissent, & casu formosus puer præteriret, dixissetq; Sophocles:* O puerum pulchrum Pericle *ait,* At enim Pratorem Sophocle, *decet non solùm manus, sed etiam oculos abstinentes habere. primo Officiorum.*

Xenocrates. 55

CVM *ad Xenocratẽ legati ab Alexãdro quinquaginta ei talẽta attulissent, adducit legatos ad cœnã ĩ Academiã, hi tãtũ apposuit, q̃d satis esset, nullo apparatu. Cũ postridie rogarẽt eũ, cui numerari iuberet. Quid? vos hesterna (ĩquit) cœnula nõ*

intellexistis,

intellexiſtis, me pecunia non egere? quos cùm triſtiores uideret, triginta minas accepit, ne aſpernari Regis liberalitatem uideretur. 5. Tuſ.

Curius. 56

Curio ad focum ſedenti, magnum auri pondus Samnites cùm attuliſſent, repudiati ab eo ſunt. Non. n. *aurum habere, præclarum ſibi uideri dixit, ſed eis, qui haberēt aurū, imperare.* Cato Maior.

Timotheus Athenienſis. 57

Timotheum clarum hominem Athenis et Principem ciuitates ferunt, cùm cenauiſſet apud Platonem, eoq́; conuiuio admodum delectatus eſſet, uidiſſetq́; eum poſtridie, dixiſſe, Veſtræ quidem cœnæ non ſolùm in præſentia, ſed etiam poſtero die iucundæ ſunt. 5. Tuſ.

Darius. 58

Darius in fuga cùm aquam turbidam, & cadaueribus inquinatam bibiſſet, negauit, unquam ſe bibiſſe iucundius: nunquam uidelicet ſitiens biberat. 5. Tuſ.

Ptolemæus. 59

Ptolemæo peragranti Aegyptum, comitib. non conſecutis, cùm cibarius in caſa panis datus eſſet, nihil uiſum eſt illo pane iucundius. 5. Tuſ.

Dionyſius. 60

Cum tyrannus cœnauiſſet Dionyſius, negauit, ſe iure illo, quod cœnæ caput erat, delecta-

um. Tum, *is qui illa coxerat, Minimè mirum: condimenta enim defuerunt. Quæ tandem? inquit ille, Labor in uenatu, sudor, cursus ab* Eurota, *fames sitis.* His *enim rebus* Lacedæmoniorum *epulæ condiuntur.* 5. Tusc. 61.

Dionysio *cùm quidam ex eius assentatoribus* Damocles *commemoraret in sermone copias eius, opes, maiestatem, dominatus, rerum abundantiã, magnificentiam ædium regiarum, negaretq; unquam beatiorem quenquam fuisse:* Vis *ne igitur (inquit) ò* Damocle, *quoniam hæc te uita delectat, ipse eandem degustare, & fortunam experiri meam? Cùm se ille cupere dixisset, collocari iußit hominem in aureo lecto strato pulcherrimo textili stragulo, magnificis operib. picto, abacosq; complures ornauit argento, aurdq; cælato: tum ad mensam eximia forma pueros delectos iußit consistere, eosq; ad nutum illius intuentis diligenter ministrare.* Aderant *unguenta, coronæ, incendebantur odores, mensæ conquisitißimis epulis extruebantur, fortunatus sibi* Damocles *uidebatur.* In *hoc medio apparatu fulgentem gladium è lacunari seta equina appensum demitti iußit. ut impenderet illius beati ceruicibus.* Itaque *nec pulchros illos ministratores aspiciebat, nec plenum artis argentum, nec manum porrigebat in mensam, iam ipsæ defluebant coronæ. denique exorauit tyrannum ut abire liceret, quòd iam beatus nollet esse.* Satis *ne uidetur declarasse* Dionysius: *nihil esse ei beatum, cui semper aliquis terror impendeat?* 5. Tusc.

De

De eius sacrilegio plenissimè apud Ciceronem lib. de Nat. deo.

Pytagoras. 62

NON *est iniussu imperatoris, id est Dei, de præsidio ac statione uitæ decedendum, Cato Maior.*
Pietas maximè & religio uersatur in animis nostris, cùm rebus diuinis operã damus. 2. de Leg.

Bias. 63

BIAS; *cuius cùm patriam* Prienen *cepisset hostis, cæteriq; ita fugerent, ut multa de suis rebus asportarent; cùm esset admonitus à quodam, ut idem ipse faceret,* Ego uerò, inquit, *facio, nam omnia mea mecum porto. Ille hæc ludibria fortunæ, ne suà quidem putauit, quæ nos appellamus etiam bona.* Para. 1.

Isocrates. 64

Dicebat Isocrates *doctor singularis, se calcaribus in* Ephoro, *contrà autem in* Theopompo *frenis uti solere. Alterum enim exultantem uerborum audacia reprimebat, alterum cunctantem & uerecundum incitabat.* 3. de Orat.

Zeno. 65

ZENO *Rhetoricam palmæ, dialecticam pugno similem dicebat, quòd latius loquerentur* Rhetores *dialectici autem compreßius.* 2. de Finib.
Zeno ille, à quo disciplina Stoicorum est, manu demonstrare solebat, quid inter Rhetoricam & *dialecticam interesset. Nam cùm compresserat digitos, pugnumque fecerat,* Dialecticam *aiebat eiusmodi*

eiuſmodi eſſe: cùm autem diduxerat, & manum dilatauerat, palma illius ſimilem Eloquentiam *eſſe dicebat: hocq; uno ſolum differre, quod hæc ratio dicendi latior ſit, alia loquendi contractior.* Orat. ad Brutum.

Archytas Tarentinus. *66*

ARCHITAS, *cùm uillico factus eſſet iratior, Quo te inquit, modo acccepiſſē, niſi iratus eſſem?* 4. Tuſcula. *67*

Nulla capitalior peſtis, quàm corporis uolupias hominibus à natura data eſt: hinc patriæ proditiones, hinc rerum publicarum euerſiones, hinc cum hoſtibus clandeſtina colloquia naſcuntur. Nullum de nique *ſcelus, nullum magnum facinus eſt ad quod ſuſcipiendum non libido uoluptatis impellat: Stupra uerò & adulteria & omne flagitium, nullis alijs illecebris excitantur, niſi uoluptate.* Et *menti nihil eſt tam inimicū, quàm uoluptas: nec libidine dominante, temperantiæ locus eſt omnino, nec in uoluptatis regno poteſt uirtus conſiſtere. Quo circa nihil tam deteſtabile, tamq; peſtiferum, quam uoluptas. ſi quidē cùm maior eſt & longior, omne animi lumen extinguit.* Cato Maior.

Aeſchines. *68*

Aeſchines cùm propter ignominiā iudicij ceſſiſſet Athenis, *& ſe* Rhodum *contuliſſet, rogatus à* Rhodijs, *legiſſe fertur orationē illam egregiam, quam in Cteſiphontē, cōtra* Demoſthenē *dixerat: qua perlecta, petitū eſt ab eo poſtridie ut legeret illam, etiam, quæ erat contra, à* Demoſthene *pro* Cteſiphonte *edita Quā cum ſuauiſſima & maxi-*

ma uoce legisset, admirantibus omnibus: Quanto, inquit, magis admiraremini, si audissetis ipsum? ex quo satis significauit, quantũ esset in actione. qui orationem eandem aliam esse putaret, auctore mutato. 3. de Orat.

Philippus Macedo ad Filium. 69

NE *eos tibi fideles putes, quos pecunia corruperis.* Fit *enim deterior qui accipit, atque ad idem semper expectandum paratior.* Hoc *ille filio: sed praeceptum putemus omnibus.* 2. *Offi.*

Annibal. 70

REX *Prusias, cùm Annibali apud eum exulanti depugnari placeret, negabat se audere, quod exta prohiberent. An tu (inquit) caruncula uitulinae mauis, quàm imperatori ueteri credere?* 2. de *Diuinat.*

Silenus. 71

SILENVS *à Mida captus cùm esset, hoc ei pro sua missione dedisse scribitur, Non nasci homini longè optimum est: proximum autem quàm primùm mori.* 1. Tusc.

Cyrus maior moriens apud Xenophontem. 72

NOLITE *arbitrari, ò mihi carissimi filij, me cùm à uobis discessero, nusquã, aut nullũ fore, nec enim dum eram uobiscum, animum meum uidebatis, sed eum esse in hoc corpore, ex ijs rebus quas gerebam, intelligebatis. Eundem esse creditore, etiã si nullum uidebitis.* Cato Maior.

Cyrus

Cyrus minor. 73

SOCRATES *scribit Cyrum minorem, Persarũ Regem, præstãtem ingenio atque imperij gloria, cum Lysander Lacedæmonius uir summæ uirtutis uenisset ad eum Sardis, eiq; dona à socijs attulisset, & cæteris in rebus comem erga Lysandrum atque humanum fuisse, & ei quendam conseptum agrum diligenter consitum ostendisse. Cùm autẽ admiraretur Lysander & proceritates arborum, & directos in quincuncem ordines, & humum subactam atque puram, & suauitatem odorũ, qui afflarentur è floribus, tũ eum dixisse, mirari se nõ modò diligentiã sed etiam solertiã eius, à quo essent illa dimensa & descripta, & ei Cyrum respõdisse, at qui ego ista sum omnia dimensus: mei sunt ordines, mea descriptio; multæ ẽt istarum arborum mea manu sunt satæ. Tum Lysandrum intuentem eius purpurã & nitorẽ corporis, ornatũque Persicũ multo auro, multisq; gemmis, dixisse, rectè uerò te, Cyre, beatum ferunt, quoniam uirtuti tuæ fortuna coniuncta est.* Cato Maior.

Quidam Lacedæmonius. 74

ATHEN*ienses sciunt quæ recta sunt, sed facere nolunt,* Cato Maior.

Alexander. 75

ALE*xander cùm in Sigæo ad Achillis, tumulũ astitisset, O fortunate (inquit) adolescens, qui tuæ uirtutis Homerum præconem inueneris. Et uerè, nam nisi illa ars extitisset, idem tumulus, qui corpus contexerat, nomen etiam obruisset.* Pro Archia Poeta.

Callicratides.

Callicratides 76

Callicratides, cum Lacedæmoniorum dux fuiſſet Peloponneſiaco bello, eiq; conſulerent, ut claſſem ab Argiuis remoueret, nec cum Atthenienſib. dimicaret; ille reſpondit, Lacedæmonios, claſſe illa amiſſa, aliam parare poſſe, ſe fugere, ſine ſuo decore non poſſe. 1. Off.

Hector Næuianus. 77

LAETVS *ſum laudari me abs te pater, laudato uiro.* Cic. Luceio. Fam. 5.

Accius. 78

Multi, iniqui, atque infideles regno, pauci boni ſunt. 3. Off.

Teucer. 79

Patria eſt, ubicunque eſt bene. 5. Tuſ.

Metrodorus. 80

Occupaui (inquit) te fortuna, atq; cepi: omnes aditus tuos interclusi, ut ad me aſpirare non poſſis. 5. Tuſ.

Cæcilius. 81

Sepe eſt ſub ſordida palliolo ſapientia. 1. Tuſc.

Euripides. 82

Iuraui lingua, mentem iniuriatam gero. 1. Offic.

Mortalis nemo eſt, quem non attingat dolor,
Morbusq; multi ſunt humandi liberi,
Rurſus creandi, morsq; eſt finita omnibus,
Quæ generi humano angorẽ ne quicquã afferũt.

Reddenda est terra cura, tum uita omnibus.
Metenda ut fruges, sic iubet necessitas. 3. *Tus.* 84.
Μισῶ σοφιςὴν οὐχ' αὑτῷ σοφός. Cic. *Caesari.* Fam. *lib.* 13.

Hesiodus. 85

Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα. Cice. *Lepta,* Fa. 6. 86
Hesiodicum illud laudatur à doctis. quod eadē mensurra reddere iubet, qua acceperis, aut etiam cumulatiore, si possis. de claris Ora.

Homerus. 87

Nanq; nimis multos, atq; omni luce carentes.
Cernimus, ut nemo possit mœrore uacare.
Quo magis est aequum tumulis mandare peremptos
Firmo animo, & luctum lacrymis finire diurnis.
3. *Tuscu.*

Statius Cæcilius. 88

AEdepol senectus si nihil quicquam aliud uitij.
Apportet secum, cùm aduenerit, unum id est satis.
Quòd diu uiuendo, multa, quæ non uult, uidet.
Tum etiam in senecta hoc deputo miserrimum.
Sētire ea aetate esse odiosum se alteri. Cato. Mai.

Antimachus. 89

Antimachum clarum poetam ferunt, qui cùm conuocatis auditorib. legeret eis uolumen suum, & eum legentem omnes præter Platonē *reliquisset,* Legam *(inquit) nihilo minus:* Plato *enim mihi unus instar est omnium.* De claris Orat.

Antigenidas.

Antigenidas. 90

TIBICEN *Antigenidas dixit discipulo sanè frigenti ad populum, Mihi cane & musis.* De Clar. Orato.

Marcus Antonius. 91

Marcus Antonius, cui uel primas eloquētiæ patrum tribuebat ætas, uir natura peracutus & prudens, disertos ait se uidisse multos, eloquentem omnino neminem īnsidebat uidelicet in eius mente species eloquentiæ, quam cernebat animo, re ipsa non uidebat. Orat. ad Brut.

Scipio Africanus. 92

Publius Scipio qui primus Africanus appellatus est, dicere solebat, nunquàm se minus ociosum esse, quam cùm ociosus: nec minus solum, quàm cùm solus esset. 3. Offi. 96. 93

Africanus Socraticum Xenophontem in manibus semper habebat, cuius in primis laudabat illud, quod diceret, eosdem labores non esse æquè grandes imperatori ac militi, quòd ipse honos laborem leuiorē faceret imperatorum. 2. Tus. 94

Vt æquos propter crebras contentiones præliorum, ferocitate exultantes, domitoribus tradere solent, ut ijs facilioribus poßint uti: sic homines secundis rebus affrenatos, sibiq; præsidentes, tanquam in gyrum rationis & doctrinæ duci oportet, ut perspiciant rerum humanarum imbecillitatem. 1. Offic.

Cum

Cùm dissolutus filius, Heu me miserum, *dixisset: tum seuerus pater,* Dummodo doleat aliquid, *doleat quod lubet, moderi est optimum conscientiæ post commissum facinus.* 4. Tusc. 96

Cùm ab Africano quidam uetus assectator ex numero amicorum non impetraret, ut se præfectum in Africam duceret, & id ferret molestè: Noli (*inquit*) *mirari; si tu à me hoc non impetras: ego iam pridem ab eo, cui meam existimationem charam fore arbitror, peto ut mecum præfectus, proficiscatur, & adhuc impetrare non possum.* 4. Act. in Verrem. 97

Cùm Africanus censor monebat eum cēturionem, qui in Pauli pugna non affuerat: cùm ille se custodia causa diceret in castris remansisse: quæreretq; cur ab eo notaretur, Non amo (*inquit*) *nimium diligentes.* 2. de Orat.

Fabius maximus. 98

Salinatori, *qui amisso Tarēto, fugerat in arcem, glorianti atque ita dicēti,* Mea opera, Quinte Fabi, Tarentum recepisti: Certè, *inquit ridens:* nam nisi tu amisisses, nunquàm recepissem. *Cato Maior.*

Salinatori, cum Tarento amisso, arcem tamen Liuius retinuisset, multaq; ex ea prælia præclara fecisset, cùm aliquot post annos Maximus id oppidum recepisset, rogaretq; eum Salinator ut meminisset, opera sua se Tarentum recepisse: Quid ni (*inquit*) *meminerim? nunquàm ego recepissem, nisi tu perdidisses.* 2. de Orat.

Cato Censorius. 99

Vetus *illud Catonis admodū scitum est, qui*

mirari

mirari se aiebat, quòd non rediret aruspex, aruspicem cùm uidisset. Quota enim res quaque euenit prædicta ab istis? aut si euenit quippiam, quid afferri potest cur non casu id euenerit? 2. de Diuin. 100

Cùm ex Catone quæreretur, quid maximè in re familiari expediret, respondit, Bene pascere. *Quid secundum, Satis bene pascere. Quid tertium,* Bene uestire. *Quid quartum,* Arare. Et *cùm ille, qui quæsierat, dixisset, Quid fœnerari? Tũ Cato, Quid hominem (inquit) occidere? 2. Off.* 101

Amicitiæ, quæ non placent, dissuendæ magis, quàm discindendæ sunt. Cato Maior.

Scipio minor. 102

SCIPIO *negabat, ullam uocem inhumaniorẽ amicitiæ potuisse reperiri, quàm eius, qui dixisset, ita amare oportere, ut aliquando esset osurus. nec uerò se adduci posse, ut hoc, quemadmodum putaretur, à* Biante *dictum esse crederet. qui sapiens habitus est unus è septem, sed impuri cuiusdam & ambitiosi, aut omnia ad suam potentiam reuocantis esse sententiam. Quonam enim modo quisquam amicus eius esse poterit, cuius se putabit inimicum esse posse?* In Lælio. 103

Nihil est difficilius, quàm amicitiam usque ad extremum diem uitæ permanere. Mutantur enim mores sæpe alias diuersis rebus, aliàs ingrauescente ætate, aut dirimuntur contentione, uel luxuria conditione, uel commodi alicuius, quod idem adipisci uterque non possit. In Lælio. 104

Querebatur Scipio, quòd in omnibus rebus diligentiores

ligentiores homines essent: capras & oues, quos quisq; haberet, dicere posse; amicos, quot haberet non posse dicere: & in illis quidem parandis curam adhibere, in amicis eligẽdis negligentes esse. In Lelio.

Scipio Nasica. 105

SCIPIO *Nasica cùm ad Poetã Ennium uenisset, eiq; ab ostio quærenti Ennium, ancilla dixisset, domi non esse, Nasica sensit illam domini iussu dixisse, & illum intus esse.* Paucis *post diebus, cùm ad Nasicam uenisset Ennius: & eum à ianua quæreret, exclamat* Nasica, *se domi non esse. tum* Ennius, *Quid, ego non cognosco uocẽ (inquit) tuam? Hic Nasica, homo es impudens. ego cùm te quærerem, ancillæ tuæ credidi, te domi non esse. tu mihi non credis ipsi?* 2. *de Orã.*

C. Lælius. 106

CAIVS *Lelius, cùm ei quidam malo genere natus diceret, indignum esse suis maiorib. At hercule (inquit) tu tuis haud indignus.* 2. *de Orat.*

C. Pontius Samnis. 107

VTI*nam (inquit* C. *Pontius Samnis) ad illa tẽpora fortuna me seruasset, & tunc essem natus, quando Romani dona accipere cœpissent; non essem passus diutius eos imperare.* 1. *Offi.*

M. Crassus Orator. 108

L. Heluius Lamia, deformis, ut nostis, cùm interpellaret

terpellaret odiosè Crassum, Audiamus (inquit crassus) pulchellum puerum. Cùm esse arrisum, Non potui mihi (inquit Lamia) formam ipse fingere, ingenium potui. Tum hic, Audiamus, inquit, disertum, multò etiam arrisum esse uehementius. 2. de Orat. 109

M. Crassus in oratione, quam contra collegam Censor habuit, dicebat: Quæ natura aut fortuna darētur hominib. in ijs se uinci, posse animo æquo pati. Quæ autē ipsi sibi homines parare possent: in ijs rebus se pati uinci, non posse. 2. de Orat.

M. Crassus diues. 110

M. Crassus, qui ditißimus est habitus, negabat, ullam satis magnam pecuniā esse ei, qui in Rep. princeps uellet esse, cuius fructibus exercitum alere non posset. 1. Off.

C. Lucilius. 111

Caius Lucilius homo doctus & perurbanus, dicere solebat, ea, quæ scriberet, neq; ab indoctißimis, neque à doctißimis legi uelle, quod alteri nihil intelligerent, alteri plus fortasse quàm ipse de se. 2. de Orat.

Catullus. 112

Catullus, cùm uidisset quendam ex iudicibus, quos pecunia Clodius corruperat. Quid uos à nobis præsidium postulabatis? anne nummi uobis eriperentur, timebatis? Cic. Att. lib. 1. 113

Catulus cuidam oratori malo, qui cùm in epi-

logo

logo misericordiam se mouisse putaret, postquam assedit, rogauit hunc, uideretur ne misericordiam mouisse, At magnam quidem, inquit; neminem enim puto tam durum, cui non oratio tua miseranda uisa sit. 2. de Orat.

Siculi cuiusdam iocus. 114

CVM *Siculo nescio cui familiaris quidã quaereretur, quòd diceret, uxorem suam suspendisse se de ficu.* Amabo te (*inquit*) *da mihi ex ista arbore quos seram surculos.* 2. *de Orat.*

Scæuola. 115

Scæuola Septumulcio illi Anagnino, cui pro C. Gracchi capite erat aurum repensum, roganti, ut se in Asiam præfectum duceret, Quid tibi uis) inquit) insane? tanta malorum est multitudo ciuiũ, ut tibi ego hoc confirmẽ, si Romæ mãseris, te paucis annis ad maximas pecunias eẽ uenturũ. 2. *de Or.*

Ennius. 116

Benefacta malè locata, malefacta arbitror. 1. *Offic.*

Quicquid sine detrimento põt cõmodari id tribuatur uel ignoto. Ex *quo sunt illa cõia, Nõ prohibere aquã profluentẽ,* Pati, *ab igne capere ignẽ, Si quis uelit consilium fidele, deliberanti darẽ: quæ sint ijs utilia, qui accipiunt, danti non molesta.*

Homo, qui erranti comiter monstrat uiam,
Quasi lumen de suo lumine accendat, facit,
Vt nihilominus ipsi luceat cùm illi accenderit.
1. *Offi.*

1.Offic. 118

Ne quicquam sapit ille sapiens, qui ipse sibi prodesse nequit. 3.Offi. 119

Flagitij principium est, nudare inter ciues corpora.4.Tusc. 120

Animus æger neque pati,neq; perpeti potest:cupere nunquàm desinit. 3.Tusc. 121

Quem metuunt oderunt: quem quisque odit, perijsse expetit.2.Offi. 122

Amicus certus,in re incerta cernitur. In *Lælio.*

Terentius. 123

Obsequium amicos, ueritas odium parit. In *Lælio.*

Oēs,cō secundæ res sunt maximè, tum maximè meditari secum,oportet,quo pacto aduersam ærumnam ferant.
Pericla,dāna, exilia peregrè rediēs semp cogitet,
Aut filij peccatum, aut uxoris mortem, aut morbum filiæ:
Communia esse hæc fieri posse: ut ne quid animo sit nouum.
Quicquid præter spem euenit, id deputandum in lucro.3.Tusc.

Theseus apud Euripidem. 124

NAM *qui hæc audita à docto meminissem uiro.*
Futuras mecum commentabar miserias,
Aut mortem acerbam,aut exilij mœstam fugam,
Aut semper aliquam molem meditabar mali:
Vt si qua inuecta diritas casu foret,

K Ne

Ne me imparatum cura laceraret repens. 5.Tuſ.

M.Cicero. 125

Duo hæc opto, ut moriens populum Romanum liberum relinquam, hoc mihi maius à Dijs immortalibus dari nihil poteſt. Alterum, ut ita cuique eueniat, ut de Repub. quiſque mereatur. Philipp. 2.

Idem. 126

Is *mihi propriè, & ſolus honos uidetur, quem ſis neq; maiorum commendatione neque per alterius calamitatem aſſecutus.* Pro.Roſ.Amer.

HVMANISS. VIRIS, BERENGARIO FERNANDO, ET FRANCISCO Ferreio Legum Doctoribus,atq; praeceptoribus suis.

Petrus Lagnerius. S.

ANTA *sunt uestra in me uel studia, uel officia uiri humanissi, partim ut pudeat toties habere gratiã, partim ut noua mihi forma nõ occurrat,qua id faciã.* E-*go.n.uos hactenus habui,quib.charus aequè fui sẽper ac periucũdus,ac si uestrũ utriq; essem uel frater uel filius:itaq; ab eo tẽpore,quo me in familiaritatẽ uestrã & amicitiã contulistis, memoria teneo,mihi summã uestrã beneuolentiã & fauorem nullo loco defuisse, sed saepius etiam recusanti & pudenti officium uestrum obtrusisse.* Nunc *autem cùm maximè cupiã aliquo officij genere testatiorem animum meum apud uos relinquere,nihil mihi in mentem uenit,quo possim,quod cupio, commoda perficere,nisi illud unum, quod uobis omniũ credo fore gratissimum.* Faciam *ut beneficia uestra,quibus respondere non possum, grata recordatione & memoria colam maiora sunt enim & illustriora,quàm soluendo ijs esse possit tenuis &*

angusta suppellex nostra; nisi hoc nobis fortè tribuatur, de quo satis confidimus, ut nos gratiam retulisse, cum habuerimus, existimemur. Quòd si nobis debetur, haudquaquam uereor, quin magna ex parte reponatur quod debemus, cùm eo uos natos ingenio, & eo iudicio esse intelligam, ut ab ijs beneficium accepisse existimetis, quos insigni alioqui beneficio ornaueritis. Qua nos opinione recreati, non dubitamus quin Similia hæc nostra, & parabolæ, quibus uos admodum oblectamini, à uobis probentur. Quæ si pari candore, & eo, quo à uobis omnia solent, animo accipiantur, fructum iam nos laboris nostri maximum atque uberem percepimus. Valete. Tholosæ, *nono Calendas Septemb.*

M. D. X L I.

M. T. CICERONIS PARABOLAE ALIQVOT, ET SIMILIA.

1

T HOMINVM *membra, nulla contentione, mente ipsa ac uoluntate mouetur: sic numine Deorum omnia finguntur, mouentur atq; mutantur.* 3. de Nat. deo. 2

Vt corpora nostra sine mente sic ciuitas sine lege, suis partibus & neruis ac sanguine & membris uti non potest. Pro Cluen. 3

Vt nec domus, nec Resp. ratione quadam et disciplina designata uideatur, si in ea nec rectè factis præmia extent ulla, nec supplicia peccatis, sic mundi diuina in homines moderatio profectò nulla est, si ea discrimen nullum est bonorum & malorum. 3. de Nat. deor. 4

Vt tutela, sic procuratio Reip. ad utilitatem eorum, qui commißi sunt, non ad eorum, quibus commissa est, gerenda est. 1. Off. 5

Et si unum quodque membrum hunc sensum haberet, ut posse putaret se ualere, si proximi mēbri ualetudinem ad se traduxisset, debilitari & interire totum corpus necesse esset, sic unusquisq; nostrum ad se rapiat commoda aliorum, detrahatq; quod cuique poßit, emolumenti sui gratia, societas hominum & communitas euertatur necesse est. 2. Off. 6

Vt contemnendus est qui in nauigando, se quàm nauim mauult incolumen, ita uituperan-

dus, qui in Reip. *discrimine, sua plus, quàm communi saluti consulit.* 4. ad Heren. 7

Vt tauris naturâ datũ est, ut pro uitulis cõtra leones summa ui impetuq; contẽdant, sic ij, qui ualent opibus, atq; id facere possunt, ad seruandum genus humanum natura incitantur. 3. de Fin. 8

Vt leges, omnium, salutẽ singulorum saluti anteponunt, sic uir bonus & sapiens, & legib. parẽs, & ciuilis officij non ignarus, utilitati oĩum plus, quàm unius alicuius saluti consulit. 3. de Finib. 9

Vt in membris alia sunt tanquàm sibi nata, ut oculi, ut aures; aliqua ẽt cæterorum membrorum usum adiuuant, ut crura, ut manus: sic immanes quædã bestiæ sibi solum natæ sunt. 3. de Finib. 10

Vt in nauigando tempestati obsequi artis est, etiamsi portũ tenere non queas; cùm uerò id possit mutata uelificatione assequi stultum est, eum tenere cum periculo cursum quem, ceperis potius, quàm eo commutato, quò uelis tandem peruenire. sic, cùm omnibus nobis in administranda Republica *propositum esset debeat id, quod à me sapißimè dictum est, cum dignitate ocium: nõn idem semper dicere, sed idem semper spectare debemus.* Cice. Lent. Fam. lib. 1. 11

Vt ex medicina nihil oportet putare proficisci, nisi quod ad corporis utilitatem spectat, quoniam eius causa est instituta, sic à legibus nihil conuenit arbitrari, nisi quòd Reipublicæ *conducat, proficisci quoniã eius cãa sunt cõparatæ.* 1. de Inu. 12

Non quemadmodum in palæstra, qui tedas candenteis accipit, celerior est in cursu continuo, quàm ille qui tradit; ita melior Imperator *nouus, qui accipit exercitum, quàm ille, qui decedit: propterea quòd defatigatus cursor integro facem,*

hic

hic peritus Imperator *imperito exercitum tradit.* 4.*ad* Herenn. 13

Vt nec medici, nec Imperatores, nec oratores, quamuis artis præcepta perceperint, quicquam magna laude dignum sine usu & exercitatione consequi possunt, sic officij conseruandi præcepta traduntur, illa quidem ut faciamus ipsi. 1. *Offic.* 14

Vti citharædus cum prodierit optimè uestitus, palla inaurata indutus, cum chlamyde purpurea coloribus uarijs intexta, & cum corona aurea magnis fulgentibus gemmis illuminata, citharam tenens exornatissimam auro, & ebore distinctam: ipse præterea forma & specie sit, & statura oppo sita ad dignitatem: si tum magnam populo com mouens his rebus expectationem, repentè silentio facto uocem emittat acerbissimam, cum turpissimo corporis motu; quò melius ornatus sit, & magis fuerit expectatus, eò magis derisus & contem ptus deijcietur. Item si quis in excelso loco, & in magnis, & in locupletibus copijs collocatus, fortunæ muneribus & naturæ commodis omnibus abundabit si uirtutis & artium (quæ uirtutis ma gistræ sunt) egebit, quò magis ceteris rebus erat copiosus & illustris & expectatus eò uehementius derisus et contemptus, ex omni conuentu bonorum eijcietur 4.*ad* Heren. 15

Vt cupiditatibus Principum *& uitijs infici solet ciuitas: sic emendari & corrigi continentia.* 1. *de* Legib. 16

In corpore si quid eiusmodi est, quod reliquo corpori noceat, uri ac secari patimur, ut membrorum aliquod potius, quàm totum corpus intereat: sic in Reipublicæ *corpore, ut totum saluum sit,*

quicquid est pestiferum amputetur. Philip. 8. 17

Vt membra quædam amputantur, si & ipsa sanguine, & tanquàm spiritu carere cœperunt, & nocent reliquis partibus corporis: sic ista in figura huminis, feritas, & imanitas beluæ a cõi tã quàm humanitate corporis segregãda est. 3. Of. 18

Vt medici membrum sæpe putrefactum incidunt, atque in totum eradicant, ne aliam corporis partem labefactare aut corrumpere posśit, sic necesse est, si Remp. saluam esse uolumus, ut perditissimos homines ex urbe penitus extirpemus, ne corruptus integro, uiolatus casto labẽ infringat. In Vatin. 19

Vt si medicus sciat eum ægrotum, cui iusśisset uinum sumere, meracius sumpturum, statimq; periturum, magna sit in culpa: sic doctus reprehendendus, qui docet, eos, quos sciat doctrina peruerse & improbè usuros. 3. de Nat. Deo. 20

Vt si grammaticum se professus quispiam, barbarè loquatur, aut si absurde canat is, qui se uelit haberi musicum, hoc turpius est, quòd in eo ipso peccat, cuius profitetur scientiã, sic philosophus in ratione uitæ peccans, hoc turpius est, quòd in officio, cuius magister esse uult, labitur, arteq; uitæ professus, delinquit in uita. 2. Tusc. 21

Histrio, si paulò se mouit extra numerum, aut si uersus pronunciatus est syllaba una breuior, aut longior, exsibilatur & exploditur: in uita, quæ omni gestu moderatior, omni uersu aptior esse debet, ut in syllaba te peccare dices? 3. Paradox. 22

Vt histrioni actio, saltatori motus non quiuis, sed certus quidam est datus, sic uita agenda certo genere quodam, non quolibet. 3. de Fin. 23

Vt in fidibus ac tibijs, quamuis paululum discre-

screpent, tamen id à sciente animaduerti solet, sic uiuendum est in uita, ne fortè quid discrepet. ue, multò etiam magis, quò maior & melior actionũ quam sonorum accentus est. 1. Off. 24

Vt in fidibus, musicorum aures uel minima sentiunt, sic nos magna sæpe intelligimus ex paruis. 1. Off. 25

Vt in uita, sic in oratione nihil est difficilius, quàm quod deceat uidere. Orat. ad Brut. 26

Vt ad cursum equus, ad arandum bos, ad indagandum canis, sic homo ad duas res, intelligendum & agendum natus est, quasi immortalis Deus 2. de Finib. 27

Quemadmodum sæpe fit, ut is, qui commendatus sit alicui, pluris eum faciat, cui commendatus sit quàm illum, à quo sit; sic minimè mirum est, primum nos sapientiæ commendari ab initijs naturæ, post autem ipsam sapientiam nobis chariorem fieri, quàm illa sint, à quibus ad hanc uenerimus. 3. de Finib. 28

Vt obscuratur & offunditur luce solis lumen lucernæ, sic rerum corporearum æstimatio, splendore uirtutis & magnitudine obscuretur & obruatur, atque intereat, necesse est. 2. de Finib. 29

Vt multò maiora sunt opera animi, quàm corporis, sic hæ res, quas persequimur ingenio, gratiores sunt, quàm illæ, quas uirib. 2. Off. 30

Vt maior est uis animi, quàm corporis, sic sunt grauiora ea, quæ concipiuntur animo, quàm illa quæ corpore. Philip. 11. 31

Vt membrum turgidum ac tumidum, uitiosè se habet: ita inflatus animus & tumens, in uitio est. 3. Tus. 32

Vt ciuitas in seditione non potest esse beata,

nec in discordia dominorum domus: sic animus à seipso dissidens, secumq; discordans, nullam gustare partem liquidæ uoluptatis ac liberæ potest. 1. de Finib. 33

Quemadmodum oculus conturbatus, non est probe affectus ad suum munus fungendum, & reliquæ partes, totumve corpus, statim cum est motũ, officio suo & muneri deest: sic conturbatus animus, nõ est aptus ad exequendũ munus suum. Munus autem animi, est ratione bene uti. 3. Tus. 34

Vt agri non omnes frugiferi sunt, qui colũtur, sic animi non oẽs culti fructum ferunt. 2. Tus. 35

Vt ager quamuis fertilis, sine cultura fructuosus esse nõ põt, sic sine doctrina animus. 2. Tus. 36

Vt medici, toto corpore curando, minimæ etiam parti, si condoluit, medentur, sic philosophia, cùm uniuersam ægritudinem sustulerit, tamen si quis error aliunde extitit: si paupertas momordit, si ignominia pupugit, si quid tenebrarum offudit exilium, semper ad eumdem fontem reuertendum est. 3. Tus. 37

Vt equos propter crebras contentiones præliorum, ferocitate exultantes domitoribus tradere solent, ut iis faciliorib. possint uti, sic homines secũdis reb. effrænatos, sibiq; præfidentes, tanquàm in gyrum rationis & doctrinæ duci oportet. ut perspiciant rerum humanarum imbecillitatem, uarietatemq; fortunæ. 1. Off. 38

Quemadmodum temperantia sedat omnes appetitiones, & efficit ut hæ rectæ rationi pareant, conseruatq; considerata iudicia mentis: sic huic inimica intemperantia, omnem animi statum inflammat, conturbat, incitat. 4. Tus. 39

Vt medici, causa morbi inuenta curationem esse

esse inuentam putant, sic nos egritudinis causa reperta, medēdi facultatē reperiemus. 3. Tusc. 40

Qui suos casus aliter ferunt, atque ut alÿs auctores fuerunt, non sunt uitiosiores, quàm ferè plerique, qui auari auaros, gloriæ cupidos gloriosi reprehendunt. 3. Tusc. 41

Vt in causis non utimur semper eodem statu, sed ad tempus: ad controuersiæ naturam, ad personam accommodamus, sic in ægritudine lenienda. Nam quam quisque curationem recipere possit, uidendum est. 3. Tusc. 42

Vt sit in prælio, ut ignauus miles ac timidus simul ac uiderit hostem, abiecto scuto fugiat quantum posit, ob eamq; causam pereat, nonnunquàm etiam integro corpore, cùm ei, qui steterit, nihil tale euenerit, sic qui doloris speciem ferre non possunt, abÿciunt se atque ita afflicti & exanimati iacent, qui autem restiterint, discedunt sæpissimè superiores. 2. Tusc. 43

Vt onera contentis corporibus facilius feruntur, remissis opprimunt, simillimè animus intentione sua depellit pressum omnem ponderum, remissione autem sic urgetur, ut se nequeat extollere. 2. Tusc. 44

Vt naturà alius ad aliquem morbum procliuior, sic animus alius ad alia uitia est propensior. 4. Tusc. 45

Vt turpes sunt, qui se efferunt lætitia, tum cùm fruuntur ueneris uoluptatibus, sic flagitiosi, qui eas inflammato animo concupiscunt. 4. Tus. 46

Non est necesse, tanquàm meretricem in matronarum cœtum, sic uoluptatem in uirtutum consiliū adducere. 2. de Finib. 47

Vt medicorum scientiam non ipsius artis

ſed bonæ ualetudinis cauſa probamus, & guberna toris ars, quia bene nauigandi rationem habet, utilitate non arte, laudatur; ſic ſapientia, quæ ars uiuendi putanda eſt, non expeteretur, ſi nihil efficeret; nunc expetitur, quia eſt tanquàm artifex conquirendæ & comparandæ uoluptatis. 1. de Finib. 48

Quemadmodum gubernatores optimi uim tempeſtatis, ſic ſapientes fortunæ impetum ſuperare non poſſunt. C. Q. *frat.* 49

Sicut medico diligenti priuſquàm conetur ægro adhibere medicinam non ſolùm morbus eius cui mederi uolet, ſed etiã conſuetudo ualentis & natura corporis cognoſcenda eſt; ſic equidẽ cũ aggredimur ancipitẽ cauſam & grauem, ad animos Iudicum pertractandos, omni mente in ea cogitatione curaq; uerſari debemus, ut odorari, quàm ſagaciſsime poſsimus, quid ſentiant, quid exiſtiment, quid expectent, quid uelint, quò deduci oratione facillimè poſſe uideantur. 2. de Orat. 50

Vt nulla materies eam faciliis ad exardeſcendum eſt, quæ niſi admoto igni ignem concipere poſsis, ſic nulla mens eſt tam ad comprehendendam uim oratoris parata, quæ poſsit incendi, niſi inflammatus ipſe ad eam & ardens acceſſerit. 2. de Orat. 51

Vt cùm in ſole ambulamus, etiamſi aliam ob cauſam ambulemus, fit natura tamen ut coloremur; ſic cũ doctorum libros ſtudioſius legimus, ſentimus orationem noſtrã illorum cantu quaſi colorari. 2. de Orat. 52

Vt qui pila ludunt, etiam ſi non utuntur in ipſa luſione artificio proprio paleſtræ, ſed indicat ipſe motus didicerintne palæſtram, an neſciant;

& qui

& qui aliquid fingunt; etsi tum pictura nihil utũtur, tamen utrum sciant pingere, an nesciant, nõ obscurum est; sic indicendo facilè declaratur, utrũ is, qui dicat, ad dicẽdum omnibus ingenuis artibus instructus accesserit. 1. de Orat. 53

Vt gemmæ quanuis abijciantur in lutum, fulgorem tamen & proprietatem non amittunt: sic multi, qui quanuis in tenebris inuoluti fuerint, non tamen optimam naturam, quam non ab homine, sed ab ipso Deo genitam putamus, non amiserunt. In Vatin. 54

Vt membra nobis ita data sunt, ut ad quandam rationem uiuendi data esse appareant, sic appetitio animi, non ad quoduis genus uitæ, sed ad quandam formam uiuendi uidetur data, itemq; & ratio & perfecta ratio. 3. de Finib. 55

Vt in corporibus magnæ dißimilitudines sunt (alios enim uidemus uelocitate ad cursum, alios uiribus ad luctandum ualere, itemq; in formis, alijs dignitatem inesse, alijs uenustatem) sic inanimis existunt etiam maiores uarietates. 1. Offi. 56

Vt in Græcis artificibus, aiunt eos aulœdos esse, qui citharœdi fieri non potuerunt, sic nonnullos uidemus qui oratores euadere non potuerunt, eos ad iuris studium deuenire. Pro Murena. 57

Vt qui mortẽ in malis ponit, nõ potest eam nõ timere, sic nemo ulla in re potest id, quod malũ decernit, non curare, idq; timere. 3. de Fin. 58

Vt equus indomitus, quanuis natura bene compositus sit, idoneus non potest esse ad eas utilitates, & aptus ad ea, quæ desiderantur ab equo: sic homo indoctus, quanuis ingeniosus, ad uirtutem non potest peruenire. 4. ad Heren. 59

Vt locus in mari, ſine portu nauibus non poteſt eſſe tutus, ſic animus ſine fide, ſtabilis amicis non poteſt eſſe in ijs rebus, quæ ſub eãdem rationem cadunt. 1. de Inuent. 60

Vt qui ſtadium currit, eniti & contendere debet quam maximè poſſit ut uincat, ſupplantare eum, qui cum certet, aut manu depellere, nullo modo debet; ſic in uita ſibi quenque petere, quod pertineat ad uſum, non iniquum eſt, alteri diripere, ius non eſt. 3. Offi. 61

Vt non omnem frugem atque arborem in omni agro reperire poſsis; ſic non omne facinus in omni uita naſcitur. Pro Roſc. Amer. 62

Vt ignis in aquam coniectus, continuò reſtinguitur & refrigeratur: ſic referens falſum crimẽ, in puriſsimã & caſtiſsimã uitã collatũ, ſtatim concidit & extinguitur. Pro Roſcio Comœdo. 63

Vt tempeſtates ſæpe certo aliquo cœli ſigno cõmouentur, ſæpe improuiſò nulla ex certa ratione, obſcura aliqua ex cauſa concitantur; ſic in comitiorum tempeſtate populari ſæpe intelligas, quo ſigno commoda ſit, ſæpe ita obſcura eſt, ut caſu excitata eſſe uideatur. Pro Muræna. 64

Vt mare, quod ſua natura tranquillum eſt, uentorum ui agitari uidemus, ac turbari; ſic populus ſua ſponte pacatus hominum ſeditioſorum uocibus, & uiolentiſsimis tempeſtatibus concitari ſolet. Pro Cluent. 65

Vt imperatores inſtructa acie ſolent, quanquã paratiſsimos milites ad præliandũ uideant; eos tamen cohortari; ita iuuenes ardentes & erectis ad laudẽ, ad literas ſunt adhortandi. Philip. 4. 66

Vt ſi gladium paruo puero, aut ſi imbecillo ſeni aut debili dederis, ipſe impetu ſuo nemini no-

ceat; sin ad nudum uel fortissimi uiri corpus accesserit, possit acie ipsa & ferri uirib. uulnerare: ita, cùm hominibus enertatis atque exanguibus Consulatus tanquàm gladius esset datus, qui per se pungere neminem unquam potuissent, hi sum mi imperij nomine armati Remp. contrucidauerunt. Pro Sest. 67

Quemadmodum theatrum cùm commune sit, rectè tamen dici potest eius esse eum locum, quem quisque occupauit: sic in urbe, mundoue communi, non aduersatur iūs, quò minus suum quidque cuiusque sit. 3. de Finib. 68

Vt enim necesse est lancem in libra ponderib. impositis deprimi; sic animum perspicuis cedere. 2. Academ. 69

Vt fures earum rerum, quas ceperunt, signa commutant: sic multi alienis sententijs pro suis utuntur, nomina tanquàm rerum notas mutantes. 5. de Finib. 80

Quemadmodum uolucres uidemus procreationis atq; utilitatis sua causa fingere & construere nidos, easdem, autem cùm aliquid effecerint, leuandi laboris sui causa passim ac libere solutas opere uolitare: sic nostri animi forens. negocijs, atq; urbano opere defessi gestiunt, ac uolitare cupiunt, uacui cura atque labore. 2. de Orat. 71

Vt cygni prauidentes, quid in morte boni sit, cum cantu & uoluptate moriuntur: sic omnib. & bonis & doctis est faciendum. 1. Tus. 72

Vt stultitia, etsi adepta sit quod concupiuit, nūquàm se tamen satis consequutam putat; sic sapientia semper eo contenta est, quod adest neque unquam sui pœnitet. 5. Tus. 73

Vt mulieres ideò bene olere quòd nihil olent,

*uidentur, ita hoc ipso ornatior oratio quòd ornamenta negligat.*Cic. Att. lib. 2. 74

Vt quidã morbo aliquo, & sensus stupore sua uitatem sibi non sentiunt: sic libidinosi, auari, facinorosi, ueræ laudis gustum non sentiunt. Philipp. 2. 75

Vt leuitatis est, inanem aucupari rumorem, ut omnes umbras etiam falsæ gloriæ consectari. sic leuis est animi lucem, splendoremq; fugientis, iustã gloriam, qui est fructus ueræ uirtutis honestissimus, repudiare. In Pisonum. 76

Vt plerunque bestiæ, fame dominante, ad eum locum, ubi aliquando pastæ sunt, reuertuntur; sic latrones urgente inopia. Pro Cluent. 77

Tanquàm bona ualetudo iucundior est ijs, qui è graui morbo recreati sunt, quàm qui nunquàm ægro corpore fuerunt; sic omnia desiderata magis, quàm assiduè percepta delectant. Post reditum ad Quirites. 78

Vt grauius ægrotant ij, qui cùm leuati morbo uidentur, in eum de integro inciderunt; sic uehementius laboramus, qui non profligato bello ac penè sublato, renouatum bellum gere conamur. Cic. Cornificio. Fami. 12. 79

Vt ijs, qui imprudenter læserunt, ignosci conuenit; ita ijs, qui necessariò profuerunt, haberi gratiam oportet. 1. de Inuent. 80

Vt in ædificijs architecti auertunt ab oculis, naribusq; dominorum ea, quæ præfluentia necessariò tetri essent aliquid habitura: sic natura res simileis procul amandauit à sensibus. 2. de Natu. deor. 81

Vt innocens is dicitur, non qui nocet leuiter, sed qui nihil noceat; sic sine metu is habendus est,

non

non qui parua metuit, sed qui omnino metu uacat. 5. *Tusc.* 82

Vt oculus, sic animus se non uidens, alia cernit. 1. *Tusc.* 83

Vt nauem & ædificium idem destruit facillimè, qui construxit; sic hominem eadẽ optimè quæ conglutinauit natura dissoluit. Cato Maior. 84

Vt adolescentem, in quo senile est aliquid; sic senem, in quo adolescentis probi est aliquid, laudamus. Cato Maior. 85

Vt adolescentibus bona indole præditis sapientes senes delectantur, leuiorq; fit eorum senectus, qui à iuuentute coluntur & diliguntur, sic adolescentes senum præceptis gaudent, quib. ad uirtutum studia ducuntur. Cato Maior. 86

Adolescentes sic mori uidētur, ut cùm aqua multitudine uis flammæ opprimitur, & quasi poma ex arboribus, si cruda sint, ui auelluntur, si matura & cocta, decidunt; sic uitam adolescentibus uis aufert, senibus maturitas. Cato Maior. 87

Vt petulantia & libido magis est adolescentum, quàm senum, nec tamen omnium adolescentum, sed non proborum; sic ista senilis stultitia, quæ deliratio appellari solet, senum est leuium, non omnium. Cato Maior. 88

Vt nõ omne uinum, sic non omnis ætas uetustate coacescit. Cato Maior. 89

Vt pulchritudo corporis apta compositione mẽbrorum mouet oculos, & delectat hoc ipso, quòd inter se omnes partes cùm quodam lepore consentiunt: sic hoc decorum, quod elucet in uita: mouet approbationem eorum quibuscum uiuitur, ordine & constantia, moderatione omnium dictorum atque factorum. 1. *Offi.* 90

Vt pictores, & ij, qui signa fabricantur, & ueri etiam poetæ suum quisque opus à uulgo considerari uult, ut si quid reprehensum sit à pluribus id corrigatur, hiq; & secum, & cum alijs quid in eo peccatum sit, exquirunt: sic aliorum iudicio permulta nobis & facienda & non facienda, & mutanda & corrigenda sunt. 1. *Offic.* 91

Vt benefici liberalesq; sumus, nõ ut exigamus gratiam, (neque enim beneficium fœneratur) sed natura propensi ad liberalitatem sumus; sic amicitiam, non spe mercedis adducti, sed quod omnis eius fructus in ipso amore inest, expetendam putamus. In *Lælio.* 92

Vt aurum igne, sic beneuolentia fidelis periculo aliquo perspici solet. Cicero Papirio *Pato, Familiar.* 9. 94

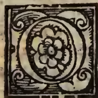
Vt hirundines æstiuo tempore prestò sunt, frigore pulsæ recedunt, ita falsi amici sereno uitæ tempore præstò sunt, simulac fortunæ hyemem uiderint, deuolant omnes. 4. *ad* Heren. 94

Amici noui ueteribus non sunt anteponendi, ut equis uetulis teneros anteponere solemus. Non. n. *amicitiarum esse debent, sicut aliarum rerum, satietates: ueterrima quæq; esse suauißima debent.* Nouitates tamen non repudiandæ; uetustas autem suo loco conseruetur. In *Læl.* 95

Vt monere & moneri, proprium est ueræ amicitiæ, & alterum liberè facere, non asperè, alterum patienter accipere, non repugnanter: sic habendum, nullam in amicitijs pestem esse maiorem quàm adulationem, blanditias, assentationem. In *Lælio.*

PETRVS

PETRVS LAGNERIVS COMPENDIENSIS FRANCISCO AB Oliua Tholosano, summæ spei adolescenti. S. P. D.

Ptima *hæreditas, mi Frãcisce, quæ liberis à patrib. relinquitur, est uia uirtutis, multarumq; artium cognitio atq; scientia, quæ mihi, iuxta Ciceronis sententiã, uidetur omni patrimonio præstantior. Itaq; non possum satis probare singularem illã patris tui in promouendis studijs tuis diligentiã, qui à cæteris patribus uoluntate longè & studio dissimilis, hoc sibi solum credit negotij dari, optimis ut et morib. & literis tua illa rudis ætas imbuatur, & si præpostera sit hodie multorũ cura & diligentia, qui nihil eo habent neglectius, quo ijs nihil esse debet commendatius in eo tantum occupati, ut habeat filius unde splendidè uiuat, non admodum soliciti ut habeat unde rectè uiuat; corporum magnã, animi uerò & mentis, aut nullam, aut seram curam habentes.* Præclarè *igitur pater tuus, qui non tam pulchrum duxit, bene nasci, quàm præclarum bene instituti, cuius nunc necesse est, ut ingrauescens ætas in tuis moribus & literis conquiescat: si modo is esse uis quem te semper esse uoluit.* Mihi *profectò dubia non est, aut obscura illius erga te uoluntas, quæ tibi ut nullo loco defuit, sic nullo quoque tempore deerit, tu uide ipse*

tibi ne desis. Magna est illius de te opinio, nec uulgaris multorum de tuis studijs expectatio, quæ tibi non retinēda modo aut sustinenda, sed cura & studio augenda & amplificanda est. Scito enim, ea abs te expectari, quæ ab ingenuo adolescente, & Ioannis ab Obliua, et aduocati regij filio expectanda sunt: fac tibi paternæ uirtutis, maiorumque tuorum ueniat in mentem recordatio, quæ te officij tui obliuisci non sinet, quæ te dies noctesq; commouebit, atque perficiet, ut aliquando excitatam de te opinionem tueri & sustinere possis. Atque ne ipse boni & studiosi præceptoris officio uidear defuisse, te cùm multis de causis, tùm amore incitatus meo, rogo & moneo, ut candidis morib. & literis, ad quas tu natus uideris, omni cura & studio inuigiles, quod quò fiat commodius. Ciceronis eas sentētias, quæ ad pietatem. Christianamque religionem uidebantur proximè accedere tibi et dico, & deuoueo; quas, ut diligēter amplectare, studiosè euoluas, totusq; in ijs uersere, pro mea in te beneuolentia & hortor & obsecro. Vale. Tholosæ, octaua Cal. Septem. Anno. M D X L I.

M. T. CICERONIS PIAE ALIQVOT SENTENTIAE.

1

I QVOD *optimum, maximumq́; est, id uolumus adipisci, uirtuti opera danda est, sine qua nullam rem expetendam consequi possumus. In Lælio.* 2

Omnium rerum magnarum à dijs immortalibus principia ducuntur. In Vatin. 3

A Dijs immortalibus sunt nobis agendi capienda primordia. 2. de Legib. 4

Nemo magnus sine aliquo afflatu diuino unquàm fuit. 2. de Nat. deor. 5

Cùm ipsa natura magnam homini facultatem dederit, tamen esse Deus *putatur, ut & seipsum, quod est hominum proprium, non partum per nos, sed diuinitus ad nos delatum uideatur.* 1. de Orato. 6

Commoda, quibus utimur, lucem, qua fruimur, spiritum, quem ducimus, à Deo *nobis dari & impartiri uidemus.* Pro Ros. Amer. 7

Sit hoc a principio persuasum hominibus, dominos esse omnium rerum ac moderatores deos, ea que quæ gerantur, eorum geri ditione atque numine, eosq́; optimè de genere hominum mereri: & qualis quisq́; sit, quid agat, quid in se admittat, qua mente, qua pietate colat religionem, intueri, piorumque & impiorum habere rationem. 2. de Legib. 8

Deorum prouidentia mundus administratur,

ijdemq; consulunt rebus humanis, neque solum uniuersis, uerum etiam singulis. 1. de Diuin. 9

Mundus regitur numine Deorum, *estq; quasi communis urbs & ciuitas hominum.* 3. de Fin. 10

Nihil est illi principi Deo, *qui omnem hunc mundum regit (quod quidem in terris fiat) acceptius, quàm concilia, cœtusq; hominum iure sociati, quæ ciuitates appellantur.* Som. Scip. 11

Illud modò uideto, ut Deum *ueris, etsi ignores & locum & faciem: sic animum tibi tuum notum esse oportet, etiam si ignores & locum & formam.* 1. Tus. 12

Quis est tam uecors, qui cùm suspexerit in cœlum, Deos *esse non sentiat, & ea, quæ tanta mente fiunt, ut uix quisquam arte ulla ordinem rerum ac uicissitudinem persequi posit, casu fieri putet?* de Responsis Arusp. 13

In mundo Deus est aliquis, qui regit, qui gubernat, qui cursum astrorum, qui mutationes temporum, rerum uicissitudines, ordinesq; conseruat, terras & maria contemplans, hominum commoda uitasq; tuetur. 1. de Nat. deo. 14

Deus ipse, qui intelligitur à nobis, alio modo intelligi nõ põt, nisi mens soluta et libera et segregata ab omni cõcretione mortis, oĩa sentiẽs et mouens, ipsaq; p̃dita motu sempiterno Som. Sci. 15

Ea est Dei uita, qua nihil beatius, nihil omnino bonis omnibus affluentius cogitari potest. Nihil enim agit, nullis occupationib. est implicatus, nulla opera molitur, sua sapientia & uirtute gaudet, habet exploratũ, fore se semper tum in maximis, tũ in æternis uoluptatibus. 1. de Nat. deo. 16

Vt hominum membra nulla contentione, mente ipsa & uoluntate mouentur: sic numine deorum

rum omnia finguntur, mouentur, atque mutantur. 1. de Nat. deor. 17

Mala & impia consuetudo est, contra Deos *disputandi, siue ex animo in fiat, siue simulatè.* 2. de Nat. Deor. 18

Homini timidè de potestate Deorum *& pauca dicenda sunt.* Pro lege *Manil.* 19

Pietas grata est Deo; *sumptus est remouendus. Quid enim est cur paupertatem, Deorum aditu arceamus, præsertim cùm ipsi Deo nihil minus gratum futurum sit, quàm non omnibus patere ad se placandum, & colendum uiam?* Numæ Pompilij. 2. de Leg. Vide de Deo. 1. 20

Nulla est erga Deos *pietas, nisi honesta de numine* Deorum *ac mente opinio.* Pro Planc. 21

Color albus p̄cipuè *decorus* Deo ē. 2. de Leg. 22

Cùm multùm animus corpori præstet, obseruetur q; , ut casta corpora adhibeantur, multò est in animis id obseruandum magis: nam incestum uel aspersione aquæ, uel dierum numero tollitur: animi labes, nec diuturnitate euanescit, nec manibus ullis elui potest. 2. de Leg. 23

Nullum est animal, præter hominem, quod habeat aliquam notitiam Dei. 1. de Leg. 24

De hominibus nulla gens est, neque tam immansueta, neq; tam fera, quæ non, etiamsi ignoret qualem Deum *habere deceat, tamen habendum sciat.* 1. de Leg. 25

Firmißimū afferri uidetur, cur Deos *esse credamus, quòd nulla gens tam fera, nemo omnium tā sit immanis, cuius mentem non imbuerit deorum opinio.* 1. Tus. 26

Dij immortales sparserunt animos in corpora humana, ut essent qui terras tuerentur, quiq; cæle

stem

stem ordinem contemplantes, imitarentur eum ui te modo, atque constantia. Cato Maior. 27

Deus, animal unũ spectabile, hominem, in quo oĩa animalia contineret, effecit. De Vniuer. 28

Sunt ex terra homines, non ut incolæ & habitatores, sed quasi spectatores superarum rerum atque cœlestium, quarum spectaculum ad nullum aliud genus animantiũ pertinet. Sensus autem interpretes ac nuncij rerum, in capite, tanquàm in arce mirificè ad usus necessarios & facti & collocati sunt. Tu reliqua uide suprà de Homine. 116

2. de Nat. deor. 29

Cùm natura cæteras animantes abiecisset ad pastum, solum hominẽ erexit, & ad cœli quasi cognationis domicilijq; pristini conspectum excitauit, tum speciem ita formauit oris, ut in ea penitus reconditos mores effingeret. 1. de Leg. 30

Omnia aliorum causa generata sunt, ut fruges atque fructus, quos terra gignit, animalium causa, animantes, hominum, ut equus uehendi causa arandi bos, uenandi & custodiendi canis; ipse autem homo ortus est ad mundum contemplandum. 2. de Nat. Deor. 31

Nobis persuasum esse debet, si omnes deos, hominesq; celare possimus, nihil tamen auarè, nihil iniustè, nihil libidinosè, nihil incontinenter esse faciendum. 3. Offi. 32

Cùm despicere cœperimus, & sentire quid simus, & quid ab animantibus cæteris differamus, tum ea insequi incipiemus, ad quæ nati sumus. 5. de Finib.

Si considerare uelimus, quæ sit in natura hominis excellentia, & dignitas, intelligemus quàm sit turpe diffluere luxuria, & delicatè ac molliter

ter uiuere, quàmq; honestū parcè, continenter, seuerè, sobriè. 1. Offic. 34

Nec figura corporis, nec excellens uis ingenij humani significat ad hanc unam rem natum hominem, ut frueretur uoluptatibus. 2. de Fin. 35

Animus est ingeneratus à Deo, *ex quo uerè, uel agnitio nobis cum cœlestibus, uel genus, uel stirps appellari solet.* 1. de Leg. 36

Est animus cœlestis ex altißimo domicilio depressus, & quasi demersus in terram, locum diuinæ naturæ, æternitatiq; cōtrariū. Cato Maior. 37

Humanus animus decerptus ex mente diuina cum alio nullo nisi cum ipso Deo, *si hoc fas est dictu, comparari potest. Hic igitur si est excultus, & si eius acies ita curata est, ut ne cæcetur erroribus, fit perfecta mens, id est absoluta ratio, quod est idem quod uirtus.* 5. Tusc. 38

Nulla est celeritas, quæ poßit cum animi celeritate comparari: qui si manet incorreptus, suiq; similis, necesse est ita feratur, ut penetret & diuidat omne cœlum hoc, in quo nubes, imbres, uentiq; coguntur. 1. Tusc. 39

Oportet ut ipsa se mens uitijs exutā cognoscat, coniunctamq; cum diuina mente se sentiat, ex quo insatiabili gaudio cōpleatur. 5. Tuscul. 40

Cum animus, cognitis perceptisq; uirtutibus, à corporis obsequio indulgentiaq; discesserit, uoluptatemq; sicut labem aliquam decoris oppresserit, omnemq; mortis dolorisq; timorem effugerit, societatemq; charitatis coniecerit cum suis, omnesq; natura coniunctos, suos duxerit, cultumq; Deorum *& puram religionem susceperit, & exacuerit illam, ut oculorum, sic ingenij aciem ad bona deligenda, & reijcienda contraria, quæ uirtus ex*

prouidendo, est appellata Prudentia: *quid eo dicî aut cogitari poterit beatius? Idéq; cùm cœlũ, terras, maria, rerumq; omnium naturam perspexerit, eaq; undẽ generata, quò recurrãt, quãdo, quo modo obitura, quid in ijs mortale & caducum, quid diuinum æternumq; sit, uiderit, ipsumq; ea, moderantem & regentem pene prehenderit, seseq; non unis circundatum mœnibus popularẽ alicuius definiti loci, sed ciuem totius mundi, quasi unius urbis agnouerit. in hac ille magnificentia rerum, atque in hoc cõspectu & cognitione naturæ Dij immortales, quã se ipse noscet, quòd* Apollo *præcipit* Pythius: *quàm cõtemnet? quàm despiciet? quàm pro nihilo putabit ea, quæ uulgo ducũtur amplissima?* 1. de Legibus. 41

Animus cùm est secum, secumq;, ut dicitur, uiuit, tum quæ ad se pertinent, ea curat, quæ sua sunt, cognoscit, noscit seipsum. 1. Tusc. 42

Si quis est hoc robore animi, atque hac indole uirtutis, ac cõtinentiæ, ut respuat omnes uoluptates, omnemq; uitæ suæ cursum in labore corporis, atque in animi contentione conficiat, quem non quies, non remissio, non æqualium studia, non ludi, non conuiuia delectent, nihil in uita expetendum putet, nisi quod est cum laude & honore, & cum dignitate coniunctum; hunc mea sententia diuinis quibusdam bonis instructum atque ornatum puto. Pro M. Cælio. 43

Altè spectare si uoles, atq; hãc sedem & æternam domum contueri, neq; sermonibus uulgi dederis, nec in præmijs humanis spem posueris rerum tuarum, suis te illecebris oportet ipsa uirtus trahat ad uerum decus. Somn. Scip. 44

Cogitantes supera atque cœlestia, hæc nostra

ut

ut exigua & minima contemnamus. 4. Acad. *quæst.* 45

Quid potest ei uideri magnum in rebus humanis, cui æternitas omnis, totiusq; mundi nota sit magnitudo? Nam *quid aut in studijs humanis, aut in tam exigua uitæ breuitate magnum sapienti uideri potest, qui semper animo si excubat, ut nihil ei improuisum accidere, possit, nihil inopinatum, nihil omnino nouū?* Atq; *idem ita in omnes partes aciem intēdit, ut semper uideat sedem sibi ac locum sine molestia atque angore uiuendi, ut quemcunque casum fortuna inuexerit, hunc aptè & quietè ferat.* 4 Tusc.

Confer nostrā longissimā ætatem cum æternitate, & breuissima reperietur. 1. Tus. 47

Cœlestia semper spectato, illa humana contemnito. Somn. Scip. 48

Nihil est melius, quàm memoria rectè factorum, & libertate contentum, negligere humana. Cic. Bruto. 49

Abeunt omnia unde orta sunt. Cat. Ma. 50

N*emo confidat, semper sibi illud stabile et firmum permansurum, quod fragile & caducum sit.* 2. Tusc. 51

O D*ij boni, quid ē in hominis uita diu?* Mihi *ne diuturnum quidem quicquā uidetur, in quo est aliquid extremum: cum enim id aduenit, tum illud, quod præterijt, effluxit: tātū remanet quod uirtute & rectè factis sis consecutus. horæ quidem cedunt & dies & menses, & anni, nec præteritum tempus unquam reuertitur, nec quid sequatur, sciri potest.* Cato Maior. 52

Quis est, quamuis sit adolescēs, cui sit exploratum se ad uesperū esse uicturū? Cato maior. 53

Nemini exploratum potest esse, quomodo sese habiturum sit corpus non dico ad annum, sed ad uesperum. 2. de Finib. 54

Homines nos esse meminerimus, ea lege natos, ut omnibus telis fortunæ proposita sit uita nostra: neque esse recusandum, quo minus ea, qua nati sumus, conditione, uiuamus. ne ue tam grauiter eos casus feramus, quos nullo consilio uitare possumus, euentisq; aliorum memoria repetendis, nihil accidisse noui nobis cogitemus. Cic. Titio, Famil. 55

Vtrum uiuere, an mori, sit melius, Dij *immortales sciunt hominem quidem arbitror scire neminem.* 1. Tusc. 56

Ex ipsa uita discedimus, tanquam ex hospitio, non tanquam ex domo: commorandi enim nobis natura diuersorium, non habitandi dedit. Cato Maior. 57

Mors terribilis est ijs, quorum cum uita omnia extinguuntur: non ijs, quorum laus emori nō potest. Parad. 2. 58

Sic habeto, te non esse mortalē, sed corpus hoc. Somn. Scrip. 59

Corpus hoc est mortale, animi uero motus sempiterni. pro Sestio. 60

Duæ sunt uiæ, ut ait Socrates, *duplicesq; cursus animorū è corpore excedentium.* Nam *qui se humanis uitijs contaminarunt, & se totos libidinibus dediderunt: ijs deuium quoddam iter est seclusum à concilio* Deorum. *Qui autē se integros castosq; seruarunt, quibusq; fuit minima cū corporibus contagio, suntq; in corporibus humanis uitam imitati* Deorū, *his ad illos, à quibus sunt profecti, facilis patet reditus.* 1. Tusc. 61

Eorum

Eorum animi, qui se corporis uoluptatibus dediderunt, earumq; se quasi ministros præbuerũt, impulsuq; libidinũ uoluptatibus obedientium, Deorum *& hominum iura uiolarunt, corporib. elapsi circa terrã ipsam uolutantur. nec in hunc locũ cœlestem, id est in cœlum, nisi multis exagitati seculis, reuertuntur. Som. Scip.* 62

Qui rectè & honestè curriculum uiuendi à natura datum confecerit, ad astra facilè reuertetur: non qui aut immoderatè, aut intemperanter uixerit. De Vniuers. 63

Omnibus, qui patriam conseruarint, adiuuerint, auxerint, certus ẽ in cœlo ac definitus locus, ubi beati sempiterno æuo fruantur. Som. Sci. 64

Omnium animi sunt immortales, sed bonorũ fortiumq; diuini. 2. de Leg. 65

Bonorũ uirorũ mẽtes mihi diuinæ atq; æternæ uidẽtur, & ex hominũ uita ad Deorũ *religionẽ sanctimoniamq; demigrare.* Pro C. Rab. 66

Tunc erimus beati, cũ corporib relictis, cupiditatũ et æmulationũ erimus expertes. 1. *Tus.* 67

Vestra q̃ dicitur uita, mors est. in Sõ. Sci. 68

Vetat dominãs ille in nobis Deus, *iniussu hinc nos suo demigrare. Cũ uerò causã iustã* *Deus ipse dederit, næ ille medius fidius uir sapiens lætus ex his tenebris in lucem illam excesserit, nec tamen illa uincula carceris ruperit leges enim uetant: sed tanquam à magistratu, aut ab aliqua potestate legitima, sic à* Deo *euocatus atque emissus exierit.* 1. *Tusc.* 69

Tibi et pijs omnib. est animus in custodia corporis retinẽdus, nec iniussu eius, à quo ille ẽ uobis datus, ex hominũ uita migrãdũ ẽ, ne munus assignatũ à Deo *defugisse uideamur. Som. Scip.* 70

Non est iniussu imperatoris, id est Dei, de p̄si dio & statione uitæ decedendū. Cato Maior. 71

Nisi Deus istis te corporis custodijs liberauerit, ad cœlū aditus patere non potest. Som. Scip. 72.

Nos, siquid tale acciderit, ut à Deo denunciatum uideatur ut exeamus è uita, læti, & agētes gratias pareamus, emittiq; nos è custodia, & leuari uinculis arbitremur: ut aut in æternam & plane nostram domum remigremus, aut omni sensu molestiaq; careamus. Sin autem nihil denunciabitur, eo tamen simus animo, ut horribilem illum diem alijs, nobis faustum putemus: nihilq; in malis ducamus, quod sit uel à Dijs immortalibus, uel à natura parente omnium cōstitutum. Non enim temerè, nec fortuitò sati & creati sumus, sed profectò fuit quædam uis, quæ generi consuleret humano, nec id gigneret aut aleret, quòd cùm exantlauisset omnes labores, tū incideret in mortis malum sempiternum. 1. Tusculan. 73

Nec unquàm bono quicquam mali euenire potest, nec uiuo, nec mortuo, nec unquàm eius res à Dijs immortalibus negligentur. 1. Tuscu. 74

Improbo bene esse non potest. in Par. 75

Animi cōscientia improbi semper cruciātur. 2. de Finib. 76

Impij pœnas luunt, &c. 1. de leg. Vide, Impij, 109. 77

Cuiusuis est hominis errare, nullius nisi insipientis, perseuerare in errore. Phil. 12. 78

Facilius ijs ignoscitur, qui non perseuerare, sed ab errato se reuocare moliuntur. est enim humanum peccare, sed beluinum in errore perseuerare. In Vatin. 79

Optimas

Optimus est portus pœnitenti, mutatio consilij. Philip. 12.

Sit erranti medicina confessio. Cic. Octauio.

Permulta nos consultò omisimus, & ea in primis, quę ad dicendi facultatem & exercitationem magis, quàm ad institutum nostrum pertinere uidebantur, quibus aliquãdo proprius & suus locus à nobis, si hũc nostrum laborem probari intellexerimus, tribuetur.

ILLVSTRES QVAEDAM SENTENTIAE EX optimis quibusque alijs auctorib. selectę, per eundem Petrum Lagnerium.

VIRTVS. I

IRTVTE *homini à dijs immortalibus nihil melius datum est.*

Amplißimum sibi ipsi premiũ est uirtus.

Sil. Ital. *Ipsa quidẽ uirtus sibimet pulcherrima merces.*
Plaut. *Omnia ei adsunt bona, quem penes est uirtus.*
Sen. *Sola uirtus expers sepulchri.*
Virtuti fortuna cedit.
Sallu. *Virtus fortune non est indiga.*
Virtus fortunare solet.
Nunquam potest non esse uirtuti locus.
Virtuti omnia parent.
Domat omnia uirtus.
Virg. *Famam extendere factis.*
Hoc uirtutis opus.
Virtutis & gloriæ comes inuidia.
Virescit uulnere uirtus.
Virtutis premium honor.
Sallu. *Ipsa sese uirtus satis ostendit.*
Virtus neque dono datur, neque accipitur.
Cic. *Virtus eripi nec surripi potest unquàm, neque naufragio,*

fragio,neque incendio amittitur.

Nunquàm Stygias fertur ad umbras Senec.
Inclyta uirtus.

Virtus æterna,præclaraq́; habetur. Sallu.

Qui per uirtutem perit,non pol interit. Plaut.

Bonum est, quicquid ex uirtutis geritur imperio.

Quod rectum,& honestum,& cum uirtute est, Cice:
hoc demum est bonum.

Sat habet fautorum semper,qui rectè facit. Plaut.

Sera nunquàm est ad bonos mores uia.

Bene uiuere,bis uiuere est.

Ad uirtutem una & ardua est uia.

Ad gloriam uirtutis uia peruenitur,

Virtutem incolumem odimus: Hora.
Sublatam ex oculis quærimus inuidi.

Probitas laudatur & alget. Iuue.

Haud facilè emergunt,quorum uirtutibus obstat
Res angusta domi.

Bonos imitari,quàm ijs inuidere,præstat. Sallu.

Vbi malis præmia sequuntur, haud facilè quisquam gratuito bonus est.

Plerunque nos fallat uitium specie uirtutis & Sene.
umbra.
Prosperum ac felix scelus,
Virtus uocatur.

Pauore carent, qui nihil commiserunt: at pœnam semper ob oculos uersari putant qui peccarunt.

Vacandum non modò omni crimine, sed & criminis cuiuscunque suspicione.

Oderunt peccare boni uirtutis amore: Hora.
Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Iuue. *Semita certè.*

Tranquillæ per uirtutem patet unica uitæ.

Affectibus bene uti uirtus: male uti, uitium.

Iuue. *Nobilitas sola est, atque unica uirtus,*

Clau. *Statuæ huiusmodi relinquendæ, quæ uirtutis sint monumenta magis, quam staturæ corporis.*

Virtute decet, non sanguine niti.

Sene. *Sola perpetuo manent*

Subiecta nulli mentis atque animi bona.

Omnis spes in uirtute ponenda.

Prudentiæ. 2

PRVDENTES *Dij amãt, & oderunt malos.*

Priusquam initium recte cõstitueris, stultum est de exitu consilium capere.

Ter. *Istuc est sapere, non quod ante pedes modo est uidere, sed etiam illa, quæ futura sunt prospicere.*

Sallu. *Priusquam incipias consulto, et ubi consulueris, mature facto opus est.*

Præterita reprehendi possunt, corrigi non possunt.

Sallu. *Cum re mutare consilium, prudentis est.*

In capiendis consilijs festinatio rationis inimica mentis præstringit oculos.

Haud facile animus uerum prouidet, ubi odium, amicitia, ira, atque misericordia intercedunt.

Nunquam ita quisquam bene subducta ratione ad uitam fuit,

Quin res, ætas, usus semper aliquid adportet noui, &c.

Perbeati

Per beati sunt, qui eum tenent uitæ cursum, ut uel in negocio sine periculo, uel in ocio cum dignitate uersentur. Cice.

Seræ sunt hominum lamentationes, prorsusq; uituperandæ, quas occupatas in ijs lugendis cernimus, quæ uitio suo desidiaq; contigerunt.

Primus ad sapientiam gradus, seipsum nosse: quod ut omnium difficillimum est, ita longè utilißimum.

Feliciter is sapit, qui periculo alieno sapit. Plaut.

Felix quicunque dolore. Tibul.

Alterius, disces posse carere tuo.

Scitum est, periculum ex alijs facere, tibi quod ex usu siet Ter.

Ita comparata est omnium hominum natura, aliena melius ut uideant & iudicent, quàm sua. Idem

Suus cuique attributus est error. Catul.

Sed non uidemus manticæ quod in tergo est.

Aliena sic nobis tractanda sunt, ut nostrarum non obliuiscamur. Sallu.

Stultitia est, alienam rem suo periculo curare.

Prudentis est, mortis meminisse.

Sapientißimus quisque animo æquißimo moritur, stultißimus iniquißimo.

Aestas non semper fuerit, componere nidos, Hesiod.

Carpe diem, quàm minimum credulus postero.

Viue memor quàm sis æui breuis. Hor.

Sera nimis uita est crastina, uiue hodie. Martia.

Dum lucet, uiue.

Vtendum præsentibus.

Memineris iuuenis, quod aliquando senex eris.

Est sua rebus pulchritudo, sed et interim desinit.

Stultus est, qui quæ obtulit opportunitas, non amplectitur.

Ouid. *Bene qui latuit, bene uixit, & intra*
Fortunam debet quisque man er e uam.

Boet. *Optimus est in omnibus rebus modus, laudabilisque mensura.*
Quod præcipiti uia.
Certum deserit ordinem,
Lætos non habet exitus.

Hora. *Est modus in rebus, sunt certi denique fines,*
Quos ultra, citraq; nequit consistere rectum.

Teren. *In omni re uidendum, ne quid nimis.*
Flagitium est, te alijs consiliũ dare, foris sapere, tibi non posse auxiliarier.

Ouid. *Lentè festinandum est.*
Habent parua commoda magna moræ.

Ter. *Quod cauere possit: stultum est, admittere.*
Prudentis est in plerisque conniuere.
In auido ingenio, sæpe prauum uincit consilium.
Ineuntis ætatis inscitia, senum constituenda & regenda est prouidentia.
Stultum est dimensionibus terrarum studere, & seipsum nescire metiri.

Claudianus. *Dijs proximus ille est,*
Quem ratio, non ira mouet
Vtilia iucundis præferenda sunt, cùm obtineri utrunque non potest.
Vix sibi ipsi, nedum alij credet prudens.

Ter. *Ab altero expectes, alteri quod feceris.*
Omnia prius experiri, quàm armis, sapientem decet.
Euentus stultorum magister.

Hora. *Dulce est desipere in loco.*

Fortitudinis.

Fortitudinis. 3

FORTIOR est qui se, quàm qui fortißima uincit. **Ouid.**
Mœnia, nec uirtus altius ire potest.
Omne solum forti patria est.
Patria est ubicunq; uirtus sedem sibi elegerit.
Fortium uirorum est magis mortem contemnere, quàm amare uitam.
Quemcunque fortis uideris, miserum neges. **Sene.**
Fortes fortuna adiuuat. **Ter.**
Magnum faciunt hominem res aduersæ, quemad modum secundæ fecilem.
Crescit in aduersis uirtus.
Neceßitudo etiam timidos fortes facit. **Sallu.**
Scilicet aduersis probitas exercita rebus, **Ouid.**
Tristi materiam tempore laudis habet.
Quanta cuiusq; animo audacia natura, aut moribus inest, tanta in bello patere solet. **Sallu.**
In re mala animo si bono utare, iuuat. **Plaut.**
In dubijs homines spectare periclis, **Lucre.**
Conuenit, aduersisq; in rebus noscere qui sint.
Animus æquus, optimum est ærumnæ condimentum. **Plau.**
Explorat aduersa uiros, perq; aspera duro. **Sil. Ital.**
Nititur ad laudem uirtus interrita cliuo.
In quo quisque periculo habet animum, **Teren.**
Scitum est profectò quiddam, & in medijs malis ea quenquam sapere, quæ sapere est opus.
Tu ne cede malis, sed contra audentior ito. **Virgil.**
Haud est uirile terga fortunæ dare. **Senec.**

Facetæ:

Sene. Facere solent extrema securos mala.

Ouid. Apparet uirtus arguiturq́; malis.

Sene. Facile supplicium perpeti, se supplicio liberare est.

Ouid. Vt ualeas, multa ferenda tibi.

Superanda omnis fortuna ferendo est.

Virg. Audaces fortuna iuuat, timidosq́; repellit.

Cice. Mors terribilis est ijs, quorum cum uita omnia extinguuntur, non ijs, quorum emori uirtus non potest.

Prop. Audendum tibi aliquid, si uis esset aliquid.

Ter. Non fit sine periculo facinus magnum & memorabile.

Ouid. Laus erit magnis & uoluisse sat est.

Vt desint uires, tamen est laudanda uoluntas.

Nihil tam altè natura constituit, quò uirtus non possit eniti.

Inuia utrtuti nulla est uia.

Ouid. Tendi in ardua uirtus.

Idem. Eneruos animos uirtus odisse solet.

Nihil intentatum relinquit uirtus.

Amicitiæ. 4

Plau. NEQVE falsum prorsus, neq́; suaue esse potest quicquam, ubi amor non admiscetur. fel quod est amarum, id mel faciet.

Cic. Non aqua, nō igni, nō aere pluribus locis utimur, quàm amicitia.

Cice. Sole è mundo tollunt, qui amicitiam è uita tollunt.

Xeno. Tantum boni est in amicitia, ut ad eam rem perficiendam, deorum atque hominum munera ui deantur

deantur concurrere.

Amicus est desiderabile nomen, homo uix appa rens, infelicitatis refugium, uix inuenienda possessio, secretorũ receptor, indeficiens quies. amanda felicitas.

Aequalitate animorum constat amicitia.

Idem uelle, atque idem nolle, ea demum firma est amicitia. Sallu.

Eadem cupere, eadẽ odisse inter bonos, in malos factio est.

Solus est homo, amico amicus.

Amicitia omnibus rebus humanis antepo- nenda.

Odit uerus amor, nec patitur moras. Senec.

Tardo amico nihil est quicquam nequius Plaut.

Amor, qui renuit operari, amor non est. Augu.

Vbi amici, ibidem opes.

Is amicus est, qui in re dubia, re iuuat, ubi re est opus. Plau.

Amicus certus in re incerta cernitur. Cice.

Scilicet ut fuluum spectatur in ignibus aurum, Tempore sit duro est inspicienda fides. Ouid.

Stat nulla diu mortalibus usquam,
Fortuna titubante, fides.

Donec eris felix, multos numerabis amicos: Tempora si fuerint nubila, solus eris. Ouid.

Fidem secunda poscunt, aduersa exigunt. Sene.

Extra fortunã est: quicquid donatur amicis, Quas dederis, solus semper habebis opes. Martia.

Si quid erga amicum benefeceris: aut consuluе- ris fideliter, nõ uideris meruisse laudem mune re functus tuo.

Recõciliata simultate, qualibet leues suspiciones fugiendæ sunt.

Veras

Prop. *Verus amor nullum nouit habere modum*
Coniunctio animorum, maxima cognatio est.
Qui uere amat, præter unum amare non potest.
Opitulandum amicis, sed usque ad aras.
Contra patriam arma pro amico sumenda non sunt.

Cic. *Et quatenus amicitiæ dari uenia posit.*
Omnia cum amico discutienda sunt, primum autem discutiendus, probandusque amicus ipse est.
Amicitijs non est utendum ut floribus, tãdiu gratis, quandiu recentibus.
Veteres amicitias pro consequentium nouitate non fastidias.

Sallu. *Amicorum nunquam cuiquam hominum satis fuit.*

Plau. *Amicos res inuenit.*

Ter. *Amicorum communia debent esse omnia.*

Oui. *Nomen amicitiæ barbara corda mouet.*
Amandi nec multi, nec nulli.
Amicitiæ immortales esse debent: immortales inimicitiæ.

Bias. *Periculosum est inter amicos de re aliqua statuere; nam ita necessum est alterum ex his prorsus inimicum habere.*
Optimam uitæ supellectilem sibi comparauit, qui amicos parauit.

Paupertatis ac diuitiarum. 5

MAGNVM *uectigal est parsimonia.*

Lucr. *Diuitiæ grandes homini sunt, uiuere parce.*
Si res tua non sufficiat tibi, tu parcendo fac ut sufficias.

sufficias rei tua.

Pauper non est is, cui rerum suppetit usus.

Egens aequè est is, cui, quod est, non sufficit, atque is, qui nihil habet.

Quod satis est, cui contingit, nihil amplius optet. Horat.

Bene est, cui Deus obtulit

Parca quod satis est manu.

Facinus audax incipit,

Qui cum opulento pauper coepit rem habere, aut negocium. Plau.

Curia pauperibus clausa est. Ouid.

Paupertas nulli malum est, nisi repugnanti.

Magnum paupertas opprobrium iubet, & facere & pati. Hora.

Nihil habet infelix paupertas durius in se, Iuuena.

Quàm quòd ridiculos homines facit,

Magister artis, ingenijq; largitor Persius.

Venter.

Paupertas omnes artes perdocet.

Difficile est pauperem philosophari.

Seruiet aeternum qui paruo nesciet uti. Hora.

Inopiae pauca desunt, auaritiae omnia.

Locum uirtutis deseruit, qui Hora.

Semper in augenda festinat, & obruitur re.

Auaritia, adeoq; pecuniae studium, fidem, probitatem, caeterasq; bonas artes subuertit.

Lucri bonus est odor ex re Iuue.

Qualibet.

Nunquàm expletur cupiditatis sitis.

Pecunia auaro supplicium est.

Semper auarus eget. Hora.

Nimium ad rem in senecta attenti sumus. Teren.

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia Iuue.

nia crescit.

Mart. Et minus hanc optat qui non habet.

Rape,congere,aufer,posside, relinquendum est.

Solius temporis honesta auaritia est.

Vbi quis pecuniam habet,necesse est,ut aut seipsum,aut pecuniam uilem habeat.

Plau. Auarus multa multi sæpe suasit perperam.

Lucan. Solus ferrum,mortemq; timere

Auri nescit amor.

Diuitiarum fluxa est atque fragilis gloria.

Animus hominis diues, non arca appellari solet:

Cic. Diuites non solùm cruciantur libidine augendi ea, quæ habent, sed etiam amittendi metu.

Hora. Et genus & uirtus nisi cum re, uilior alga est.

Omnia pulchris Diuitijs parent.

Iuue. Prima peregrinos obscœna pecunia mores

Intulit,& turpi fregerunt sæcula luxu

Diuitiæ molles.

Diuitiarum cupido ibi est : ubi & luxus,ususq;.

Qui suis contentus est,is uerè ditißimus est.

Cice. Cui tanta possesßio est,ut ad liberaliter utendum facilè contentus sit, qui nihil quærit,nihil appetit,nihil optat amplius,hic demũ diues appellandus est.

Virtute qui præditi sunt,soli sunt diuites.

Cic. Opes sunt sarcinæ mentis.

Hora. Imperat aut seruit collecta pecunia cuique.

Aurum omnes uincta iam pietate colunt.

Prop. Aurea nunc uerè sunt sæcula,pluribus auro.

Venit honos.

Nemo extollere sese,& diuina mortalis

Attingere potest,nisi omißis pecuniæ & corporis

ris gaudijs.
Fortunæ bonorum uti initium sic finis. est.
In precio precium nunc est. Ouid.
Crescentem sequitur cura pecuniam, Hora.
Maiorumq; fames.
Pecuniam in loco negligere, maximum interdum Ter.
est lucrum.

Exercitij, seu laboris & ignauiæ. 6

D I I *nobis laboribus omnia uendunt.*
Qui felices aliquando esse uolunt, laborare debent.
Qui studet optatam cursu contingere metam, Hora.
Multa tulit, fecitq; puer, sudauit, & alsit.
Vigilando, agendo, bene consulendo, prospere om Sallu.
nia cedunt.
Mala mille affligunt hominem, cui segne & inu- Sall.
tile corpus.
Nemo unquam ignauia immortalis factus est.
Difficilia, quæ pulchra.
Qui dormiunt libenter, sine lucro & cum malo Plau.
quiescunt.
Si non
Intendes animum studijs & rebus honestis,
Inuidia uel amore uigil torquebere. Hora.
Desuetudo pigritiam, pigritia ueternum parit.
Exercitium dormientem naturam excitat, morbos fugat denique temporis lucrum est uberrimum.
Exercitium potest omnia.
Labor omnia uincit. Virg.
Improbus.
Spe ocij sustentatur labor.

In

In tenui labor, ac tenuis non gloria.
Magnæ curæ magna merces
Quæ laboriosa sunt iuuentuti studia, hæc sunt Iucunda senectuti ocia.
Laboris condimentum est ocium.
Par est fortuna labori.
Quod fuit durum pati, meminisse dulce est.
Si quid feceris honestum cum labore, labor abit, honestum manet. Si quid turpe, cum uoluptate, turpitudo manet, uoluptas abit.
Blando ueneno desidiæ, uirtus paulatim euicta se nescit.
Nihil tam difficile, quin quærendo inuestigari poßit.
Omne opus difficile apparet, antequàm tentaueris.
Nihil tam facile, quin difficile fiat, si inuitus facias.

Voluptatis. 7

IN regno uoluptatis, uirtuti non est locus.
Sallu. *Næ illi falsi sunt, qui diuersißimas res pariter expectant, uoluptatem & præmia uirtutis.*
Plaut. *Voluptatibus simul & uirtuti nemo seruire potest.*
Voluptas est malorum esca, quòd ea non minus homines.
Quàm hamo càpiantur pisces.
Hominis præstantia indigna est uoluptas.
Est uirtus placitis abstinuisse bonis.
Facilè ingenia adolescentium ab honesta disciplina ad luxum dilabuntur.

Luxum

Luxum suadet licentia.

Suadent breuem præsentia fructum,

Copia, luxusq; nimius, ad uoluptatem facillime allicit.

Nulla est adeo uoluptas, quæ nõ assiduate sui fastidium pariat. Plin.

Copia fastidium parit.

Voluptates commendat rarior usus. Iuue.

Pœnitentia, dolorq; uoluptate comparantur.

Ita dijs placitum, uoluptati ut mæror comes consequatur. Plaut.

Dolor ac uoluptas.

Inuicem cedunt: ac breuior uoluptas. Sene.

Voluptatum usuræ, morbi sunt.

Sperne uoluptates: nocet empta dolore uoluptas. Horá.

Miscentur tristitia lætis. Ouid.

Qui minus deliciarũ nouit in uita, minus timet mortem.

Fortunæ. 8

FORTVNA *opes auferre, non animum potest,* Sene.

Fortuna fortes metuit, ignauos premit.

Oblatam utramuis fortunam iuxta suscipere discat, qui animo esse tranquillo cupit. Sene.

Fortuna meliores sequitur.

Probitatem, industriam, cæterasq; bonas artes, neque dare, neque eripere cuipiam fortuna potest. Sallu.

Fortuna cum blanditur, tunc uel maxime metuenda.

In secundis nihil minus, quam confidendum.

Parcius

Parcius obsequenti fortunæ, potius fidē dū, quàm usquequaque fauenti.

Fortunæ muneribus utendum, non fidendum,

Sene. *Quicquid in altum*
Fortuna tulit, ruitura leuat,
Fortuna nunquàm perpetuo est bona.

Hora. *Fortuna sæuo læta negocio, &*
Ludum insolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores.
Nunc mihi, nunc alij benigna.
Nulli præstat uelox fortuna fidem.

Cic. *Cæca fortuna est, & eos plerunque efficit cæcos, quos complexa est,*

Fortuna, ut medicus ignarus, multos cæcat.

Lucā. *Seruat multos fortuna nocentes.*

Res secundæ non habent unquàm modum.

Sene. *Lasciuiam amant atque superbiam res secundæ?*

Sallu. *Prospera animos efferunt.*

Sene. *Omnes cùm secundæ res sunt maximè, tū maximè meditari secum oportet, quo pacto aduorsam ærumnam ferant.*

Cic. *Cui spes omnis, & ratio & cogitatio pendet à fortuna, huic nihil oportet esse certi, nihilq; quod exploratum habeat permansurum sibi, ne unum quidem diem.*

Miser est, quisquis felicitatem sperat à miseris.

Faber est quisque fortunæ suæ.

Suam cuique mores fingunt fortunam.

Plau. *Perinde ut quisque fortuna utitur, ita præcellit.*

Ter. *Omnibus nobis ut res dant sese, ita magni atq; humiles sumus.*

Ter. *Fortuna non mutat genus.*

Bonæ

Bonæ fortunæ perinde sunt, ut animus illius; qui ea poßidet;

Qui uti scit, ei bona: qui non utitur rectè, mala.

Fortuna citius reperias, quàm retineas.

Fortunam cùm abire permiseris, frustrà postmodum fugientem implorabis.

Naturam plerunque fortuna corrumpit.

Dira libido fortunæ comes.

Fortuna multis nimis dat, satis nulli. Mart.

Dat quodcunque libet fortuna, rapitq;. Ouid.

Fortuna in omni re dominatur. Sallu.

Turba tremens sequitur fortunam semper, & odit.

Ad saturitatem non est opus fortuna. Nam quod Iuue.
neceßitati sat est, tollit irata.

Leuis magnas opes huc fert & illuc casus.

Breuis est magni fortuna fauoris.

Fortuna humana fugit, artatq; ut lubet. Sil. Ital.

Minus in paruis fortuna furit.

Felicitatis comes inuidia. Plau.

Fortuna simul cum moribus immutatur. Sene.

Successum fortuna, experientiam laus sequitur, Sallu.

Quem res plus nimio delectauere secundæ, Horat.
Mutata quatient.

Læta omnia rarò sine infelicitate aliqua eueniunt,

Fortuna arbitrijs tempus dispensat ubique. Ouid.

Hominem esse calamitosum. 9

DII *nos quasi pilas, homines habent.* Hesio.

Ludit in humanis diuina potentia rebus. Ouid.

Et certam præsens uix habet hora fidem.

Sene. *Quemcunque miserum uideris, hominem scias.*
Ea est humanarum rerum natura, ut nihil sit omni ex parte beatum.

Plau. *Vt sunt humana, nihil est perpetuum datum.*

Ouid. *Vita data est utenda.*

Plau. *Nihil est homini perpetuum bonum.*
Iam huic uoluptati, hoc adinuentum odium est.
Prima pars æui sese nescit: media curis obruitur.
Vltima molesta senectute premitur.
Iuuẽta nihil est fugacius, quæ ubi auolarit semel redit nunquàm.

Virg. *Optima quæque dies miseris mortalibus æui*
Prima fugit, subeunt morbi tristisq; senectus,

Iuue. *Et labor, & duræ rapit inclementia mortis,*
Senectus ipsa morbus est.
Obrepit non intellecta senectus.

Hora. *Multa ferunt anni uenientes commoda secum,*
Multa recedentes adimunt.
Forma gloria fluxa atque fragilis est.
Res est forma fugax.
Forma exigui temporis donum est.

Prop. *Nec forma æternum; haud cuiquam est fortuna perennis.*
Longius aut propius, mors sua quemque manet.
Oculi nostri tum demum miserrimi sunt, ubi coguntur paupertatem nostram conspicere.

Ter. *Ita plerique ingenio sumus omnes, nostri nosmet pœnitet.*

Sallu. *Res humanæ fluxæ & mobiles sæpius in aduersa mutantur.*
Aequo animo ferendæ calamitates mortalibus.

Hora. *Immortalia ne speres, monet annus, almum*

Quæ rapit hora diem.
Nouit paucos.
Secura quies.
Nulla dies mœrore caret. Senec.
Tu quamcunque deus tibi fortunauerit horam Hora.
Grata sume manu.
Gaudia non remeant, sed fugitiua uolant. Marti.
Finis alterius mali. Senec.
Gradus est futuri.
Leue est miserias ferre, perferre est graue.
Nihil iucundum, quod nemo uidet, ne ipsæ quidem opes Ter.
Omnium rerum uicißitudo est. Iuue.
Sæuis inter se conuenit ursis:
Ast homini ferrum lethale. incude nefanda
Produxisse parum est.
Lupus est homo homini non homo, cùm qualis sit, non nouit.
Vnicuique dedit uitium natura creato. Prop.
Curarum somnus domitor, pars est humanæ melior uitæ.
Debemur morti nos nostraq;. Hora.
Omnia orta occidunt, auctaq; senescunt. Sallu.
Homo se prius morti, quàm uitæ parare debet, atquè adeò putare, extremum sibi semper adesse diem.
Vita & mors iure naturæ sunt.
Hæc est hominis conditio, ut quàm citò in lucem exeat, moriturus existat.
Quis furor est atram bellis accersere mortem? Tibul.
Imminet, & tacitò clam uenit illa pede.
Mors æquat summis infima, inuoluit humile pariter & celsum caput.
Ipse iubet mortis nos meminisse deus. Marti.

Virg. *Stat sua cuique dies. breue & irreparabile tempus.*

Omnibus est uita.

Fata manent omnes.

Mille modis lethi miseros mors una fatigat.

Quem sors dierum cunque dabit, lucro appone.

Omnes una manet mors.

Hora. *Et calcanda semel uia lethi.*

Sil. *Et pace & bello cunctis stat terminus aeui,*

Ital. *Viue uelut rapto fugitiuaq; gaudia carpe.*

Mart. *Perdiderit nullum uita reuersa diem.*

Hora. *Quis scit an adijcient hodiernæ crastina uitæ, Tempora dij superæ?*

Sene. *Nemo tam diuos habuit fauentes Crastinum ut posset sibi polliceri.*

Hora. *Mors ultima linea rerum est.*

Cice. *Abeunt omnia unde orta sunt.*

Iuue. *Mors sola fatetur Quantula sunt hominum corpuscula.*

Nemo quàm bene uiuat, sed quandiu, curat: cùm omnibus poßit cõtingere, ut bene uiuant: ut diu nulli.

Vita humana similis est ferro, quod si exerceas, atteritur: si non exerceas, rubigo consumit.

In luctu atque miserijs mors ærumnarum requies, non cruciatus est,

Vt bene uiuitur, diu

Plaut. *Viuitur.*

Dominijs ac seruitutis. 10

LIBERTATEM *nemo bonus, nisi cum animal simul amittit.*

Omnes

Omnes profectò liberi lubentius — **Plau.**
Sumus, quàm seruimus.

Propriae telluris herum natura, neque illum, — **Hora.**
Nec me, nec quenquam statuit.

Libertas per inertiam amittitur.

Liber is est existimandus, qui nulli turpitudini
seruit.

Natura mortalium auida est imperij. — **Sallu.**

Ea demum tuta est potentia, quae uiribus suis
modum imponit.

Vim temperatam Dij quoque prouehunt — **Hora.**
In maius: idem odere uires
Omne nefas animo mouentes.

Facilitate nihil est homini melius, neque clemen
tia.

Pudore & libertate liberos — **Ter.**
Retinere satius esse credo, quàm metu.

Deteriores omnes sumus licentia. — **Ter.**

Immodicus libertatis usus, seruitutis quandoq; **Sene.**
occasio fuit.

Durum & inuisum & graue est
Seruitia ferre.

Pessimus quisque asperrimè rectorem patitur.

Serui aere parati, iniusta imperia
Dominorum non perferunt.

Facile est imperium in bonis.

Non qui iussus facit aliquid miser est, sed qui in
uitus.

Non decet superbum esse hominem seruum. — **Plau.**

Plus oportet scire seruum, quam loqui. — **Plau.**

Omnis animi debilitata & humilis & fracta ti **Cice.**
miditas seruitus est.

Asperius nihil est humili, cum surgit in altum. **Clau.**

Regnum non capit duos. — **Lucā.**

Nulla fides regni socijs, omnisq; potestas
Impatiens consortis erit.
Particeps dominationis neque fuit quisquam, neque si pati potuisset, orbis terrarum bello concussus foret.

Sallust. *In maxima fortuna, minima licentia esse debet.*
Minimum decet licere, cui multum licet.

Sene. *Multos timeat oportet, qui timetur à multis.*
Raro còntingit, eum à multis diligi, qui non merito, sed arrogantia pluribus nititur anteferri.
Odia qui nimium timet, regnare nescit.

Sene. *Ars prima regni est, posse inuidiam pati.*
Malus est minister regij imperij pudor.
Timendus tibi populus, apud quem multa poßis.
Tutus esse non potest, quem maxima pars hominum extinctum esse cupiat.

Sene. *Est regis alti spiritum regi dare.*

Sene. *Multa cura summo imperio inest.*

Plau. *Qui quarit alia, is malum uidetur quarere.*
Venenum in auro bibitur.

Sene. *Iniqua nunquàm imperia retinentur diu.*

Sene. *Regna cum scelere, omnibus.*
Sunt exilijs grauiora.
Virtus & summa potestas
Non coeunt.

Lucā. *Vt nemo doceat fraudis, & sceleris uitam;*
Regnum docebit.

Sene. *Nemo alteri imperium uolens concedit, & quanuis nouus, atque clemens sit, qui plus potest, tamen cui malo esse licet, formidatur.*

Non

Non bene conueniunt, nec in una ſede moran- tur. Ouid.
Maieſtas, & amor.
Regum pernicies adulatio. Ter.
Errat longe mea quidem ſententia,
Qui imperium credit grauius eſſe, aut ſtabilius.
Vi quod fit, quam illud, quod amicitia adiungitur.
Non exercitus, neque theſauri, præſidia regni ſunt, uerum amici, quos neque armis cogere, neque auro parare queas, officio & fide parantur. Sallu.
Regiæ uoluntates plerunque ut uehementes, ſic mobiles ſunt, ac ſæpe ipſæ ſibi aduerſæ. Sallu.
Regis ad exemplum totus componitur orbis.
Circa regna tonat. Sene.
Nunquam placidam ſceptra quietem,
Certum ue ſui tenuere diem.
Vis conſilij expers, mole ruit ſua. Hora.
Imperium his facile artibus retinetur, quibus initio partum eſt. Sallu.
In ſeruitutem cadere de regno, graue eſt. Sene.

Amoris. 11

Q V I *in amore præcipitauit, peius perit, quam ſi ſaxa ſaliat.* Plaut.
Vis magna mentis, blandus atque animi dolor,
Amor eſt.
Amor amari expers non eſt. Sene.
Nox, & amor, uinumque nihil moderabile ſuadent. Ouid.

Illa pudore uacat: Liber, Amorq; metu.

Prop. *Libertas quoniam nulli iam restat amanti,*
Nullus liber erit, si quis amare uolet.
Insanum est & malum, in hospitium diuerti ad cupidinem.

Sene. *Quisquis in primo obstitit,*
Pepulitq; amorem, tutus ac uictor fuit.
Qui blandiendo dulce nutriuit malum,
Sero recusat ferre quod subijt iugum.

Prop. *Solus amor, morbi non amat artificem.*

Ter. *Quæ res*
Nec modum habet, neque consilium, ratione, modoq;
Tractari non uult. in amore hæc sunt mala, bellum,
Pax rursum.
Amorem sectari solent, cura, ægritudo, dolor, nimiaq; elegantia.
Nemo sine grandi malo,
Præterquam res patitur, studet elegantiæ.

Plau. *Pulchra mulier nuda erit, quam purpurata pulchrior.*
Meretrix non absimilis mari: quod das, deuorat: nunquam abundat.
Hoc unum in re perpetuo habent meretrices, da mihi, atque affer mihi.
Amori accedunt hæc uitia,

Plau. *Insomnia, ærumna, error, & terror, & fuga.*
Ineptia, stultitiaq; adeo, & temeritas,
Incogitantia, excors immodestia,
Petulantia, cupiditas, & maleuolentia.
Inhæret etiam auiditas, desidia, iniuria.
Inopia, contumelia, & dispendium,
Multiloquium, pauciloquium, &c.

Improbe

Improbe Amor, quid non mortalia pectora cogis? Virg.

Saeuus amor docuit natorum sanguine matrem Commaculare manus.

Crudelis amor, cuius parua flamma primo uapore delectet: at fomento consuetudinis exaestuans, immodici ardoris totum hominem perurat.

Amor in tempore uires capit, & paulatim totum hominem amplexatur.

Amantes amentibus haud dißimiles, qui seipsos nesciunt: & quid agant, ignorant.

Celerem habet ingressum Amor, regressum tardum.

Dulce est insanire in loco.

Qui amat, si quod amat, habet, id satis habet sibi.

Pro cibo, uidere, amplecti, osculari, atque alloqui.

Amantium est, etiam naeuos eius, quod amant, exosculari.

Nulla non hora somniamus quod amamus.

Vbi uanis somnis enutritur amor, praecordijs insedit.

Amoris praemium fructusq; libidinis, aliquando sola cogitatio: Supplicium uerò graue, frustratio cupiditatis.

Consuetudo, & mores fugant duritiem, & obstinaciam inimicam Amori.

Falsa dulcedine fouentur amantes: Hac tum demum se prodit, cùm dirimitur amor.

Dulces amorum insidiae.

Facile irati uerbo mutantur amantes. Prop.

Amantium irae, amoris redintegratio est. Ter.

Iuue. *Rara est concordia formæ,*
Atque pudicitiæ.
Plaut. *Nimia est miseria, pulchrum esse hominem nimis.*
Clau. *Tunc uiue caste,*
Asperius, cùm prompta Venus.
Sene. *Nec regna socium ferre, nec tædæ sciunt.*
Non bene cum socijs regna, Venusq; manent.
Amor perennis coniugis castæ manet.
Sene. *Cæcus amor nonnunquàm admiratur neglecta.*
Virg. *Omnia uincit amor.*

Sobrietatis. 12

Iuue. BVCCAE
Noscenda est mensura tuæ.
Plau. *Non uinum moderari, sed uino solent, qui quidem probi sunt.*
Ouid. *Vina parant animos Veneri.*
Plau. *In uinum multum confertur plerunque culpa: quòd si loqui posset, se defenderet.*
Nimis est uile uinum, atque amor.
Plin. *Si ebrio atque amanti impunè facere, quod lubeat licet.*
Prop. *Homini cicuta est uinum.*
Vino forma perit. uino corrumpitur ætas.
Vinum memoriæ mors.
Plau. *Magnum hoc uitium uino est: pedes captat primum, luctator dolosus est.*
Quem tu asseruare rectè, ne aufugiat, uolês,
Esca atque potione uinciri debet.
Apud mensam plenam homini rostrum deliges.
Dum tu illi qui edat, & quod potet, præbeas
Arbitratu suo affatim quotidie,

Nunquam edepol fugiet.
Verecundari neminem
Apud mensam decet. Plaut.

Taciturnitatis. 13

QVI *non nouit tacere : nescit loqui.*
Pœnituit aliquando locutum esse, tacuisse nunquàm.
Optimus est homini lingua thesaurus, & in gens. Hesio.
Gloria quæ parcis mensurat singula uerbis.
Effrani oris & ex legis dementia extremum infelicitas occupat.
Linguam compescere, uirtus nòn minima est.
Mors & uita in manibus linguæ.
Maledicentia stultorum thesaurus, quem in lingua reconditum tenent.
Qui inconsiderate loquitur, sentiet mala.
Inter pocula præsertim seruandum silentium.
Stultus nouit silentium seruare.
Percontatorem fugito, nam garrulus idem est. Hora.
Alium silere quod uoles, primus sile. Sene.
Lingua hominum ad iudicia præceps.
Semel emissum uolat irreuocabile uerbum. Hor.
Lingua si infrænis est, & prodiga, interdum maximarũ cladium organum est: at si parca & prouida, in ea particula ingentium bonorum fomites latent, et prudentia inde excerpitur.
Qualis uir, talis oratiò.
Pudicæ mentis pudicus sermo.
Os sanctum, sancta promit eloquia.
Imago homini sermo est,

Detrahentem auet satur uir bonus.

Huic non licet alterius uituperationem patienter audire, qui nec ab aliis optat suam recipi.

Verecundia silentium imperat.

Beneficentiæ & ingratitudinis. 14

QVOD *bene fit nobis,*

Plau. *Haud perit.*

Nec aurum, nec argentum, nec quicquam eorũ, quæ accpiuntur, beneficium est; sed eius, qui tribuit, animus.

Benefacta benefactis cumulanda.

Aliquando gratius est, quod facili, quam quod plena manu datur.

Quicquid sine detrimento commodari potest, id tribuatur etiam ignoto.

Sero beneficium dedit, qui roganti dedit.

Eodem animo debetur beneficium, quo datur.

Reddit beneficium, qui libenter debet.

Nemo licenter debet reddere, quod non accipit, sed extorsit.

Cic. *Meminisse debet is, in quem collatum est beneficium, non commemorare qui contulit.*

Odiosum hominum genus officia exprobantium.

Beneficium, nec in puerum, nec in senem conferendum est: in hunc quia perit antequã gratiæ referendæ detur opportunitas: in illum quia non meminit.

Improbus est homo, qui beneficium
Scit sumere, & reddere nescit.

Ingratus qui beneficium accepisse se negat,

quod accepit: ingratus, inquam, qui id dißimulat. rursum ingratus, qui non reddit. At omnium ingratißimus, qui oblitus est.

Ita sunt omnes isti nostri ciues; Plau.
Si quid benefacias, leuior pluma gratia est:
Si quid peccatum est, plumbeas iras gerunt.

Est aliqua ingrato meritum exprobrare uoluptas. Ouid.

Immunifico cantari solet, quod habes, nec habeas.

Regem armis, quàm munificentia uinci, minus flagitiosum. Salu.

Eruditionis, ac scientiæ. 15

O P E S eiusmodi parãdæ, quæ naui fracta, simul cum domino queant enatare.

Honos alit artes, omnesq; incenduntur ad studia, gloria: iacentq; ea semper, quæ apud quosque improbantur.

Dignum laude uirum Musa uetat mori.

Literæ, pulcherrimæ sunt hominis diuitiæ.

Quemadmodum corpus medicina, sic animum philosophia curat.

Hominis mens discendo alitur.

Vita hominis sine literis mors est, & hominis sepultura.

Strenua ingenia, quo plus recessus sumunt, hoc maiores impetus edunt.

Ingenium quondam fuerat preciosius auro; Ouid.
At nunc barbaria est grandis, habere nihil.

Homine imperito nunquàm quicquam iniustius, Ter.
Qui nisi quod ipse fecit, nihil rectum putat.

Sene. Iners malorum remedium ignorantia est.

Reliqua confusè & sine ordine. 16

Sallu. LEVDIS cupiditas, & timor ignauia, ad uitutem excitant.
Gloriam, honorem, imperium, bonus, & ignauus, aequè sibi exoptant.
Gloria alitur industria.
Aequa laus est à laudatis laudari, & ab improbis improbari.
Sene. Laudare se, uani: uituperare stulti est.
Qui fauoris gloriam uerè petit,
Animo laudari magis, quàm uoce uolet.
Laus uera humili saepe contingit uiro.
Plau. Sperat quidem animus: quo eueniat Dijs in manu est.
Tib. Credulam uitam
Spes fouet.
Miserrimum est timere, cùm speres nihil.
Insperata saepius accidunt, quàm quae speres.
Auxilium petendum ab omnibus, etiam ab infimis.
Nihil tam firmum, cui periculum non sit, etiam ab inualido.
Inhumanum est, malè mereri de immerente.
Plau. Certa amittimus, dum incerta petimus.
Nihil est quod non assidua meditatio facillimum reddat.
Cui plus licet, quàm par est: plus uult, quã uelit.
In extrema inopia constitutis, haud facile est emergere.
Sallu. Animi molles & aetate fluxi, dolis haud difficulter capiuntur.

Plus

Plus est seruasse repertum. Clau.
Quam quæsisse decus.
Non minor est uirtus, quàm quærere, parta Ouid.
tueri.
Vbi intenderis ingenium, ualet. Sallu.
Hoc deterius habet Respublica, quò magis res
priuatæ florent.
Suum cuique pulchrum.
Rex suus Reginæ placet.
Est amor & rerum cunctis tutela suarum. Val. Fla.
Domi industria, foris iustum imperium: animus in consulendo liber, neque delicto, neq; libidini obnoxius, illustres, & magnos fecere plerosque.
Necesse est facere sumptum, qui quærit lucrum. Plau.
Tum denique omnes nostra intelligimus bona,
Cùm, quæ in potestate habuimus, ea amisimus.
Laudata uirtus Crescit, & immensum gloria Ouid.
calcar habet.
Nimia omnia.
Nimium exhibent negocium.
Plurimum facere, minimum de seipso loqui,
prudentioris est.
Quibusdam Iuue.
Somnum rixa facit.
Cupienti etiam celeritas mora est.
Nunc nunc qui fœdera rumpit. Clau.
Ditatur: qui seruat, eget.
Multa promptius est cauillari, quàm æmulari.
Nullus dolor est, quem non longinquitas tem- Cice.
poris minuat atque molliat.
Dies adimit ægritudinem hominibus.
Antiqua nouis præfert inuidia.

Concor-

Sallu. *Concordia paruæ res crescunt; discordia maxi- mæ dilabuntur.*

In irrecuperabilibus, optimum est remedium obli- uio.

Negat sibi ipsi, qui quod fieri non potest, petit.

Senec. *Qui timidè rogat,*

Docet negare.

Plau. *Omnes res perinde sunt, ut agas, ut eas magni facias.*

Ignosce illis multa, nihil prorsus tibi.

Prop. *Ingenio, stat sine morte decus.*

Lucā. *Gaudet patientia duris.*

Senec. *Quicquid facimus uenit ex alto.*

Vulgus ingenio mobili: seditiosum est atque di- scordiosum, cupidū rerum nouarum, quieti et ocio aduersum.

Virtus est, ubi occasio admonet, despicere.

Valer. *Nulla cœlum reparabile gaza.*

Flac. *Qui se habet, nihil perdidit.*

Ter. *Non rete accipitri tenditur, neque miluio.*

In gerendis negocijs, sequendæ temporum oppor- tunitates.

Irritate necessitatis grauissimi sunt morsus.

Ouid. *Natura sequitur semina quisque suæ.*

Nitimur in uetitum semper cupimusq; negata.

Quod licet, ingratum est: quod non licet acrius urit.

Illicita amari solent.

Nemo recusat ferre sortem, quam omnes pa- tiuntur.

Plau. *Dum uiuit, hominem noueris: ubi mortuus est quiescas.*

His nunc præmium est, qui recta praua fa- ciunt.

Nulli

Nulli te facias nimis sodalem, Luci.
Gaudebis minus & minus dolebis.
Quod quisque patitur, id uero omnium grauissimum quisque putat.
Dociles imitandis,
Turpibus ac prauis omnes sumus.
Melius est in coruos, quam adulatores incidere: hi enim uiuentes, illi mortuos exedunt.
Pena est uehemens, nocte dieq; suum gestare in pectore testem.
Omne bellum sumitur facile, caeterum aegerrime definit. Sallu.
Non laudandus est, qui plus credit, quae audit, quam quae uidet. Plau.
Ius summum saepe summa malitia est. Ter.
Neglecta solent incendia sumere uires. Hora.
Non licet hominem esse saepe ita ut uult, si res non sinit. Ter.
Venienti occurrendum est morbo.
Lento gradu ad uindictam sui diuina procedit ira, tarditatemq; supplicij grauitate compensat.
Quem saepe transit casus, aliquando inuenit. Sen.
Omnes res laudantur atque appetuntur, ut earum rerum usus est.
Carere debet omni uitio, qui in alterum paratus est dicere. Cice.
Semper nocuit differre paratis. Lucã.
Suus cuique mos genuinus est.
Velle suum cuique est, nec uoto uiuitur uno. Persi.
Quot homines, tot sententia. Ter.
Maxima pars hominum morbo iactatur eodem. Hor.
Inique comparatum est, hi qui, minus habent. Ter.

Vt semper aliquid addant ditioribus.
Viue tibi, tecumq; habita, nec grandia tentes,
Effugit immodicas paruula puppis aquas.

AD LECTOREM.

Hæc, succincta licet, breuibusq; reposta docebũt,
Qui uitam formes, instituasq; tuam.

FINIS.

SENTENTIAE TERENTIANAE EX ANDRIA, PROLOGO.

Faciunt næ intelligendo ut nihil intelligant.
Vt quiescant porrò moneo, & desinant.
Maledicere, malefacta ne noscant sua.

Actu primo, Scena prima.

D arbitror,
Ad primè in uita utile esse, ut ne quid nimis.
Hoc tempore
Obsequium amicos, ueritas odium partit.
Ingenium est

Omnium

Omniū hominum à labore procliuè ad libidinē.
Si illum obiurges, uita qui auxilium tulit,
Quid facias illi, qui dederit, damnum, aut malum?
Mala mens, malus animus.

Scena secunda.

Omnes qui amant, grauiter sibi dari uxorem ferunt.
Dauus sum, non Oedipus.

Scena tertia.

Seni uerba dare, difficile est.

Scena quinta.

Facta, transacta omnia,
Aliquid monstri alunt.
Dum in dubio est animus, paulò momento huc, illuc impellitur.

Actu, secundo Scena prima.

Quoniam id fieri, quod uis, non potest, uelis id, quod posit,
Facilè omnes cùm ualemus, recta consilia ægrotis damus.

Scena quinta.

Verum illud uerbum est, uulgò quòd dici solet,
Omnes sibi melius malle esse, quàm alteri.

Actu tertio, Scena prima.

Fidelem haud fermè mulieri inuenias uirum.
Ego in portu nauigo.

Scena tertia.

Amantium iræ, amoris redintegratio est.

Actu quarto, Scena prima.

Hoccine credibile est, aut memorabile, tanta ut cuiquam uecordia
Innata siet, ut gaudeat malis, atque ex incommodis

Alterius

Alterius sua comparet ut commoda?

Scena secunda.

Valeant qui inter nos dissidium uolunt.

Non Apollinis magis uerum, atque hoc responsum est.

Scena quinta.

Mirum uerò, impudenter mulier si facit meretrix.

Fallacia alia aliam trudit.

Paulum interesse censes, ex animo omnia,

Vt fert natura, facias, an de industria?

Scena sexta.

Sic ut quimus, quando ut uolumus non licet.

Actu quinto, Scena prima.

Beneficium uerbis initum, re comprobes.

Scena secunda.

Omnis res est iam in uado.

Scena tertia.

Pro magno peccato, paululum supplicij satis est patri.

Scena quarta.

Si mihi pergit, quæ uolt dicere. ea quæ non uolt audiet.

Nodum in scirpo quæris.

Scena quinta.

Ego uitam deorum propterea sempiternam esse arbitror.

Quòd uoluptates eorum propriæ sunt.

Scena sexta.

More hominum euenit, ut quod sim nactus mali,

Prius rescisceres tu, quàm ego quod tibi euenit boni.

Somniat ea, quæ uigilans uoluit.

EX EVNVCHO.

PROLOGO.

Nullum est iam dictum, quod nõ dictũ sit prius.

Actu primo, Scena prima.

QVAE *res in se neque consilium, neque modum.*
Habet, ullam, eam consilio regere non potest
In amore hac omnia insunt uitia, iniuriæ,
Suspiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum. pax rursum, incerta hac si tu postules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quam si des operam, ut cum ratione insanias.
Scena secunda.
Accede ad ignem hunc, iam calesces, plus satis.
Actu secundo, Scena prima.
Eijciunda mollicies animi. Stat sententia.
Adeon homines immutarier.
Ex amore, ut non noscas eundem esse?
Scena secunda.
Dij immortales, homini homo quid præstat?
Stulto intelligens. Quid interest?
Omnia habeo neq; quicquam habeo, nihil cũ est, nihil desit tamen. Tota erras uia.
Viden' ocium, & cibus quid faciat alienus?
Hic homines frigent.
Omnium rerum uicissitudo est.
Scena tertia.
Matres student (scilicet filias)

Demissis

Demißis humeris esse, uincto pectore, ut graciles sient.

Si qua est habitior paulo, pugilem esse aiunt, deducunt cibum.

Tametsi bona ē natura, reddūt curatura iūceas.

Istæc in me cudetur faba.

Actu tertio, Scena prima.

Par pari referto.

Scena secunda.

E flamma te petere cibum posse arbitror.

Actu quarto, Scena quinta.

Sine Cerere & Libero friget Venus.

Scena sexta.

Tu quod cauere poßis stultum admittere est.

Scena septima.

Consilio omnia prius experiri, quam armis sapientem decet.

Noui ingenium mulierum.

Nolunt, ubi uelis, ubi nolis, cupiunt ultro.

Actu quinto, Scena prima.

Ouem lupo commisisti.

Scena secunda.

Sæpe

Ex malo principio, magna familiaritas
Conflata est.

Scena quarta.

Mihi puto palmarium (id est palma dignū)
Me reperisse, quomodo adolescentulus
Meretricum ingenia & mores posset noscere,
Mature, ut cum cognorit, perpetuo oderit.
Quæ dum foris sunt, nihil uidetur mundius,
Nec magis compositum quicquam, nec magis elegans:
Quæ cum amatore suo cum cœnat, liguriunt.

Harum

Harum uidere ingluuiem sordes; inopiam.
Quam inhonestæ solæ sint domi, atq; auidæ cibi:
Quo pacto ex iure hesterno panẽ atrum uorent:
Nosse omnia hæc, salus est adolescentulis.

Scena sexta.

Ex meo propinquo rure hoc capio commodi:
Neque agri, neque urbis odium me unquam percipit.
Vbi satietas cœpit fieri, commuto locum.
Aliud ex alio malum.

Scena septima.

Egomet meo iudicio miser, quasi sorex, hodie pȳ

Scena nona.

Satis diu hoc iam saxum uerso.

EX HEAVTONTIMORVMENO.

Actu primo, Scena prima.

TANTVM *ne est ab re tua ocij tibi,*
Aliena ut cures, eaq; nihil quæ ad te attinent.
Homo sum, humani à me nil alienum puto.

Scena secunda.

Bona (scilicet fortunæ)
Perinde sunt ut illius animus, qui ea poßidet:
Qui uti scit, ei bona: illi, qui nõ utitur recte, ma
Quem ferret, si parentem non ferret suum? (la.
Parentum, iniuria.
Vnius modi sunt fermè, paulum qui est homo tolerabilis.
Scortari crebro nolunt, nolunt crebro conuiuarier.
Præbent exiguè sumptum, & casunt tamen ad
uirtu-

uirtutem omnia.

Verũ ubi aĩus semel se cupiditate deuĩxit mala,
Necesse est Clitipho consilia consequi consimilia.

Actu secundo, Scena prima.

Quã iniqui sunt patres in omneis adolescenteis iudices.
Qui æquum esse censent, nos iam à pueris illico nasci senes:
Neque illarũ affines esse rerum, quas fert Adolescentia.
Ex sua libidine moderantur, quæ nunc est, nõ quæ olim fuit.
Periculum ex alijs facito, tibi quod ex usu siet.
Ne ille haud scit, quam mihi nunc surdo narret fabulam.

Scena secunda.

Pergin istuc prius dijudicare, quam scis quid ueri sit? Nosti mores mulierum,
Dum moliuntur, dum comuntur, annus est.

Scena tertia.

O Iuppiter, ubi nam est fides?
Non fit sine periculo facimus magnum et memorabile.
In aurem utramuis ociosè ut dormias.
Tu es iudex, ne quid accusandus sis, uide.

Actu tertio, Scena prima,

Senes est æquum senibus obsequi.
Vulgo audio adimere ægritudinem hominibus dici diem.
Deteriores omnes sumus licentia.
Itan' comparatã esse hominum naturam omniũ,
Aliena melius ut uideant & iudicent,
Quam sua? An eo fit, quia in re nostra, aut gaudio

Sumus

Sumus præpediti nimio, aut ægritudine?

Scena secunda.

Aquilæ senectus.

Scena tertia.

Noui ego amantium animos, aduertunt grauiter quæ non censeas.

Nemo est meorum amicorum hodie apud

Quem expromere omnia meo occulta audeam:

Nostrum est intelligere, utcunque atque ubicunque opus sit, obsequi.

Actu quarto, Scena prima.

Quid cum illis agas, qui neque ius, neque bonum, atque æquum sciunt?

Melius peius, prosit, obsit, nihil uident, nisi quod lubet.

Quanto tuus est animus natu grauior, tanto sit ignoscentior.

Non licet hominem esse sæpe ita ut uult, si res non sinit.

Scena secunda.

In angustum mea coguntur copia.

Crucior bolum tantum mihi ereptum tam subito è faucibus.

Nihil tam difficile, quin quærendo inuestigari possit.

Scena tertia.

Amici res est uidenda in tuto ut collocetur.

Quid si nunc cœlum ruat?

Scena quinta.

Dictum ac factum reddidi.

Ius summum sæpe summa malitia est.

Alijs si licet, tibi non licet.

Omnes te in lauta, & bene aucta parte putant.

Nulla

Scena sexta.

Nulla est tam facilis res, quin difficilis siet,
Quam inuitus facias. Loquitur *paucula.*

Actu quinto , Scena prima.

Idem dictum est centies.
Nonne id flagitium est, te alijs consilium dare,
Foris sapere, tibi non posse auxiliarier ?
Mihi ad rastros res redit.
Non auderet hæc facere uidua mulieri, quæ in me fecit.

Scena secunda.

Vulgò id faciunt, Disce quid sit uiuere,
Matres omnes filijs
In peccato adiutrices, auxilio in paterna iniuria,
Solent esse.
Adolescens cùm minima in spe situs erit,
Facillimè tum patris pacem in leges conficiet suas.

Scena quinta

Hæc dum incipias, grauia sunt,
Dumq; ignores: ubi cognoris, facillima.

EX ADELPHIS.

Actu primo, Scena prima.

VAH, *quemadmodum hominem in animo instituere,*
Parare quod sit carios, quàm ipse est sibi?
Qui mentiri aut fallere, insuerit patrem, aut
Audebit, tanto magis audebit cæteros.
Pudore & liberalitate liberos
Retinere satius esse credo, quàm metu.
Errat longè, mea quidem sententia,

Vt quod sit, quàm illud, quod amicitiæ adiungitur.
Malo coactus, qui suum officium facit,
Dum id rescitum iri credit, tantisper cauet,
Si sperat fore clam, rursum id ingenium redit.
Ille, quem beneficio adiungas ex animo facit:
Studet par referre præsens, absensq; idem erit.
Hoc patrium est, potius consuefacere filium,
Sua sponte rectè facere, quàm alieno metu.
Hoc pater ac dominus interest, hoc qui nequit,
Fateatur se nescire imperare liberis.

Scena secunda.

Homine imperito nunquam quidquam iniustius,
Qui, nisi quod ipse fecit, nihil rectum putat.

Actu secundo, Scena prima.

Accipienda & mussitanda iniuria adolescentium est.

Scena secunda.

Pecuniam in loco negligere, maximum interdum est lucrum.
Spem precio non emo.
Nunquam rem faciess nescis inescare homines.

Scena Tertia.

Abs quiuis homine, cum opus est, beneficium accipere gaudeas.

Actu tertio, scena secunda.

Peiore res esse lcco non potest, quàm in quo nunc sita est.

Scena tertia.

Istuc est sapere, non quod ante pedes modo est
Videre, sed etiam illa, quæ futura sunt,
Prospicere.
Vt quisque suum uult, ita est,
Vt homo est, ita morem geras.

Quid tu hic agas.
Vbi si quid bene præcipias, nemo obtemperat?
Scena quinta.
Quàm estis maximè
Potentes? dites, fortunati, nobiles,
Tum maximè uos æquo animo æquo noscere
Oportet, si uos uoltis perhiberi probos.
Nimia licentia
Profecto euadet in aliquod magnum malum.
Actu quarto, Scena prima.
Lupus in fabula.
Scena tertia.
Omnes, quibus res sunt minus secundæ, magis sunt nescio quomodo
Suspiciosi, ad contumeliã omnia accipiunt magis.
Propter suam impotentiam se semper credunt negligi.
Scena quinta.
Aduersum ne illum causam dicerem,
Cui ueneram aduocatus?
Credebas dormienti hæc tibi confecturos deos?
Scena septima.
Sic in uita est hominũ, quasi cum ludas tesseris,
Si illud, quod est maximè opus, iactu non cadit.
Illud, quod cecidit forte, id arte ut corrigas.
Ipsa si cupiat salus,
Seruare prorsus non potest.
Actu quinto, Scena tertia.
Reprime iracundiam, atque ad te redi.
Vetus uerbum hoc quidem est,
Communia esse amicorum inter se omnia.
Hoc licet impunè facere huic, illi non licet.
Non quod dissimilis res sit, sed quod is, qui facit.
Ad omnia alia, ætate sapimus rectius,

Solum

Solum unum hoc vitium adfert senectus hominibus.

Attentiores sumus ad rem omnes, quàm sat est.

Scena quarta.

Nunquàm ita quisquam bene subducta ratione ad uitam fuit.

Quin res, atas, usus semper aliquid ad portet noui.

Aliquid moneat, illa ut qua te scire credas, nescias.

Et qua tibi putaris prima, in experiundo repudies, Re ipsa comperi,

Facilitate nihil homini esse melius, neque clementia.

Scena octaua.

Vitium commune omnium est.

Quod nimium ad rem in senecta attenti sumus, hanc maculam decet nos.

Effugere.

Suo sibi hunc gladio iugulo.

EX HECYRA.

Actu primo, Scena prima.

INIVRIVM *est ulcisci aduersarios,*

Ac qua uia capiant te illi, eadem ipsos cape.

Liberali esse ingenio decet.

Actu secundo, Scena prima.

Proh deum atq; hominum fidem, quod hoc genus est? qua coniuratio?

Vt omnes mulieres eadem aequè studeant, nolintq; omnia:

Neque declinatam quicquam ab aliarum ingenio ullam reperias?

Vno animo omnes socrus oderunt nurus.

Viris esse aduersas aquè studium est similis pertinacia est.

In eodem omnes mihi uidentur ludo docta ad malitiam.

Actu secundo, Scena tertia.

Aedepol na nos sumus iniqua, aquè omnes inuisa uiris.

Propter paucas, qua omnes faciunt, digna ut uideamur malo.

Actu tertio, Scena prima.

Matris ferre iniurias, pietas iubet,

Non maxumas, qua maxuma sunt interdum ira, iniurias

Faciunt.

Pueri inter sese quàm pro leuibus noxis iras gerunt.

Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.

Mulieres sunt fermè ut pueri, leui sententia:

Fortasse unum aliquod uerbum inter eas iam conscinerit.

Scena secunda.

Qui amat cui odio ipsius est, bis facere stultè dico,

Laborem inanem ipsus capit, & illi molestiam adfert.

Scena tertia.

Vt res dant sese, ita magni atque humiles sumus.

O fortuna, ut nunquam perpetuò es bona.

Scena quarta.

Non hercle uerbis dici potest.

Tantum, quàm re ipsa nauigare incommodũ est.

O fortunate,

O fortunate, nescis quid mali.
Praeterieris, qui nunquàm es ingressus mare.
Parenti potius, quàm amori obsequi oportet.

Scena quinta.

Homo uoluptati obsequens
Fuit dum uixit: & qui sic sunt, haud multùm haredem adiuuant.
Vide ne impulsus ira, prauè insistas.
Quia paululum accessit pecuniae,
Sublati animi sunt.

Actu quarto. Scena secunda.

Tutorem incommodam, ut quaq; est, in animum inducas pati.

Scena tertia.

Istuc est sapere, qui ubicunq; opus sit, & animum possis flectere.

Scena quarta.

Censen' te posse reperire ullam mulierem.
Quae careat culpa? an quia non delinquunt uiri?
Vxor quid faciat, in manu non est mea.

Actu quinto. Scena tertia.

Tua quod nihil refert, percontari desinas.
Multa ex quo fuerint commoda, eius incommoda aequum est ferre.

EX PHORMIONE.

Actu primo. Scena prima.

QVAM *iniquè comparatum est, ij, qui minus habent.*
Vt semper aliquid addant ditioribus.

Scena secunda.

Vt nunc sunt mores, adeò res redit,
Si quis quid reddit, magna habenda est gratia.
Cuius tu fidem in pecunia perspexeris,
Verere uerba ei credere? Qua inscitia est,
Aduersum stimulum calces?
Scisti uti foro.
Nunquam aequè ac modò
Paupertas mihi onus uisum est & miserum & graue.
Quod fors fert, feremus aequo animo.

Scena tertia.

Ita plerique ingenio sumus omnes, nostri nosmet poenitet.

Scena quarta.

Laterem lauem.
Forteis fortuna adiuuat.
Egomet me noui, & peccatum meum.

Actu secundo, Scena prima.

Omnes cùm secundae res sunt maximè, tum maximè.
Meditari secum oportet, quo pacto aduorsam aerumnam ferant.
Pericla, damna, exilia peregrè rediens semper cogitet aut filij peccatum, aut uxoris mortem, aut morbum filiae.
Communia esse haec: fieri posse: ut ne quid animo sit nouum.
Quicquid praeter spem eueniat, omne id deputas esse in lucro.
Ecce similia omnia, omnes congruunt.
Vnum cognoris, omnes noris (scilicet Iudices)
Qui saepe propter inuidiam adimunt diuiti,
Aut propter misericordiam addunt pauperi.

Seruum

Seruum hominem causam orare leges non sinunt.

Neque testimonij dictio est.

Scena secunda.

Vereor ne istæc fortitudo in neruum erumpat denique.

Non rectè Accipitri tenditur, neque Miluio.

Cœna dubia opponitur.

Prima coitio acerrima est.

Si eam sustinueris, post illa iam, ut lubet, ludas licet.

Scena tertia.

Actum ne agas. Quod est ferendum, feras.

Minue iram.

Scena quarta.

Quot homines, tot sententiæ. Suus cuique mos est.

Mihi non uidetur, quod sit factum legibus, Rescindi posse.

Actu tertio, Scena secunda.

Cantilenam eandem canis.

O fortunatissime, cui quod amas, domi est.

Auribus teneo lupum.

Da locum melioribus.

Potior fit, qui prior ad dandum est.

Scena tertia.

Dictum sapienti sat est.

Quærere in malo iubes crucem.

Noli metuere, unà tecum, bona malaq; tolerabimus.

Solus est homo, amico amicus.

Actu quarto, Scena prima.

Senectus ipsa, est morbus.

Scena secunda.

Ego meorum solus sum meus.

Pro uno duo sunt mihi dati.
Quid si animam debet?

Scena tertia.

Commodius esse opinor, duplici spe utier.

Scena quarta.

Siquid uelis,
Huic mandes, quod quidem rectè curatum uelis.

(Ironicos dictum de eo, qui te ad scopulum è tranquillo inferat.

Quid minus utile fuerit, quàm hoc ulcus tangere.
In neruum potius ibit. Nihil est,
Quin malè narrando possit deprauarier.
Gallina cecinit.

Scena quinta.

Mulier mulieri magis congruet.

Actu quinto, Scena prima.

Quàm sæpe fortè temere
ueniunt quæ non audeas optare.

Scena secunda.

Nostrapte culpa facimus, ut malos expediat esse
Dum nimium dici nos bonos studemus, & benignos.
His nunc præmium est, qui recta praua faciunt.
In eodem luto hæsitas.
Vorsuram solues.
Præsens quod fuerat, malum in diem abijt: plagæ crescunt,
Nisi prospicis.

Scena tertia.

Vir uiro quid præstat?

Scena octaua.

Viduam extrudi, turpe est

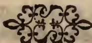
In deliros senes.

Quid uos (malum) me sic ludificamini.
Inepti uestra puerili sententia?
Nolo, uolo: uolo nolo: rursum cedò, cape.
Quod dictum indictum est: quod modo erat ratum, irritum est.

Scena nona.

Verba fiunt mortuo.

FINIS.

APPENDIX SENTENTIARVM EX PROBATISSIMIS

quibusque auctoribus selectarum, præcipuè uerò ex libris Apophthegmatum.

Deus. 1.

RBITRIO numinis res hominum sursum deorsumq; uoluuntur & reuoluuntur.

Qui facinus arduum concipit animo, prius à Dijs optare debet animum facinori parem.

Deorum, cùm sint optimi natura, proprium est benefacere, omnibus, nocere nemini.

Deus unicus, totius mundi monarcha, malis genijs ac impijs hominib. nonnunquàm abutitur ad utilitatem Ecclesiæ.

Deus omnium sapientissimus, sermonis est parcissimi.

Deus impiorum precibus irritatur, magis ad uindictam, quàm ad opitulandum flectetur.

A Dijs optanda potius mens bona, quàm ea, quæ nihil conferunt ad hominis felicitatem.

Absque prouidentia Dei nihil geritur in rebus mortalium, magisq; fidendū diuino fauori, quàm humanis consilijs aut uirib.

Euentus rei in manu Dei est, & huic debetur gratias.

gratia, si quid feliciter cesserit; sed interim uult nostram operam accedere.

Hominis est peccare, at Dei aut hominis Deo *proximi emendare peccata.*

Dijs charior hominum est salus, quàm multa templorum ornamenta.

Dij qui quos uelint possunt lædere, nec à quoquam lædi uicissim, non nocent nisi improbis: homines hominibus, ex æquo metuendi sunt, proinde qui superbè minantur alijs, aut Dij sibi uidentur, aut non cogitant id quod minantur alijs, in ipsos posse recidere.

Numen magis delectatur frugalitate, quàm optimis uictimis.

Non eget Deus nostris impendijs: amat autem homines, quorum necessitati potest illis impendijs succurri.

Deus optimè nouit quid nobis bonũ sit, quid nõ.

Homo. 2

S I C *homines secundis rebus effrænati, sibiq; præfidentes, tanquam in gyrum rationis ac doctrinæ duci oportet, ut perspecta rerum humanarum imbecillitate, uarietateq; fortunæ, reddantur imbecilliores.*

Hominis est peccare, Dei uerò aut hominis Deo *proximi, peccata emendare.*

Prius debet esse homini, ut malo accepto medeatur quàm ut regerat in alterum.

Ferè fit ut de leuioribus malis querantur homines, grauiora dissimulent.

Aequum est, ut homo se suis ac proprijs bonis metiatur potius, quàm externis, quæ fortuna, cùm li-

bet dat, cùm uisum est eripit.

Ciues mundi omnes sunt homines.

Nullum est animal, cui tam uaria uox sit. quàm homo.

Non magnæ artis est hominem eò propellere, quò suapte natura est pronus.

Nemo magis est hostis omini, quàm ipse sibi, dum libidinem, dum iram, dum ambitionem uariasq; cupiditates adhibet in consilium.

Homo est, cui deest pecunia: homo non est, cui deest eruditio.

Homines sunt ad uoluptatem proniores, quàm ad uirtutem.

Homo nulla re melius cognoscitur, quàm oratione.

Homo expers philosophiæ, ad omnem uitæ functionem est inutilis.

Mundus hic fanum est Deo dignum, in quo constitutus homo semper honestè, uelut in conspectu numinis omnia cernentis, seruari debet.

Animus. 3

HABET *hominis mens in alto illo silentio corporis sensibus iam feriatis, aliquid diuinitatis, si sese intenderit ad rerum sublimiorem speculationem.*

Hominis animus est corpori ceu carceri inclusus, quod quò reddas habitius, hoc magis grauatur animi uis.

Animus in profunda tranquillitate constitutus, ueros affectus prodit. Contrà quæ uigilantes non audent profari aut agere, ea noctu occurrunt in somnis.

Miserior

Miserior est egestas animi, quàm corporis.

Corporis uigorem adimit ætas: animi, uix ad extremam usque durat ætatem.

Quod animo insculptum est, nisi cum uita eripi non potest.

Animus habet quo se delectet, etiam occlusis sensibus.

Vt ornamenta ingenij longè pulchriora sunt externæ nobilitatis insignibus: ita animus natura multò præstantior est corpore.

Mentis integritati, corporis etiam habitum & cultum oportet congruere.

Animorum morbi sunt cupiditates.

Animi domicilium est corpus.

In eruditis ac sobrijs uiris animi non elanguescit, sed uiget potius, augeturq; usu & exercitatione.

Animus in corpore ueluti præsidio collocatus est: nonnunquam tamen corpori plurima ab animo ueniunt mala.

Animo ægrotanti medicus est oratio.

Non rectè amat uxorem, qui corpus amat potius quàm animum.

Animi robur & uis naturæ, magno usui possunt esse Reipublicæ.

Animus nec inepto pudori, nec superstitioni est obnoxius.

Bona animi.

In *animi bonis nullum ius habet fortuna.*

Tum externa bona reddemus nobis stabiliora si quædam seposuerimus, nec fortunæ uolubili commiserimus.

Frustrà parat opes, qui ueris animi bonis uacat.

Sola animi bona non sunt uiolentiæ obnoxia, non possunt à fortuna eripi.

Virtus. 5

VIRTUS *abundè sui est præmium, quicunque seruatur euentus.*

Lacedæmonij quoniam seueriores erant, & moribus incorruptioribus, belliq; gloriam potissimùm spectabant, contemnebant omnes artes, quæ ciuium animos uidebantur emasculare, & à uera uirtute ad ociosam ostentationem traducere.

Non refert quo quid apparatu fiat, sed quantum efficiatur, siquidè hoc speciosior uictori gloria, quo minus habet præsidij, præter uirtutem.

Sæpe fit, ut hominis uirtus magistratui per se contempto & humili, dignitatem conciliet.

In conciliandis matrimonijs magis est spectanda uirtus, quàm census.

Præmijs, animi iuuenum ad uirtutem accenduntur: quæ si detrahas, ipsa uirtus elanguescit.

Virtutis caput, est caruisse uitijs.

Qui uirtute præditi sunt, ijdem sunt & nobiles.

Imbecillitas corporis frequenter impedit uirtutis usum.

Arctiora sunt uincula uirtutis quàm sanguinis: & omnis bonus bono proximè cognatus est ab animorum similitudinem.

Egregia res est, iam inde à teneris uirtuti assuescere.

Non

Non infirmum erga Remp. est meritum, si non solùm te præstiteris egregium uirum, sed aliquem tibi similem gignas, educesq; patriæ.

Qui nihil aliud habet quã maiorum imagines, opinione nobilis est uerius quàm re: atqui uirtute præditus est, unde manat illa uulgaris nobilitas, germanam ac natiuam habet nobilitatem.

Egregiorum meritorum conscientia magnam homini fidem præstat.

Virtus pulcherrimum genus est nobilitatis, quam sibi quisque proprijs uirtutibus conciliat.

Qui uera uirtute præditus est, nihil spectat, nisi ut prosit Reip.

Præmijs inuitatur uirtus: at ignaui ignominia excitantur.

Non solum bonos artes alit, uerùm & uirtutem.

Laudibus humanis uirtus non eget, ducit enim secum laudem suam & decus.

Ad studium uirtutis hoc magis intendendum est, quò minus superest uita.

Voluptates non aliter quàm Sirenas ei præter mittendas esse, qui properat ut uirtutem uelut patriam conspiciat.

Virtus usu magis discitur, quàm lectione.

Virtus libris expressa, quodammodo picta uirtus est.

Ille infelicissimè egenus est, qui nulla uirtute præditus est.

Nihil sapientia pulchrius, nihil uirtute amabilius.

Iucunda est uirtus eam exercentibus, unde mirum est quosdam ad id mercedem uelle conduci, ut bene uiuant, cùm ipsa uirtus abundè magnum

magnum sui sit præmium.

Vera uirtus nihil moratur hominum laudes: eas qui prædicant, plus debent ijs, quos, laudant, quàm ipsis qui laudantur.

Non uerè sunt probi, qui non improbos detestantur.

Pulchrius est bene faciendo, quàm potentia uincere.

Vir bonus undequaque uenatur stimulos ad uirtutem.

Veritas. 6

Veritas in dicendo maximè probanda est, & is, optimè dicit, cuius oratio congruit rebus, ex quib. petenda est orationis qualitas, potius quàm ex artificio.

Veritas multis uerbis non eget: & rectius meminimus quæ paucis uerbis comprehensa sunt.

Philosophia. 7

Qui experimentis addiscunt administrare regnum, licet ingenio felicißimo nati sint, tamen, et sero, & magno Reip. malo tandem euadunt boni reges. At qui philosophia præmunitus præceptis accedit, si adsit mens integra, uix poterit ab honesto deflectere.

Nemo philosophiæ expers, est idoneus regno.

Lapidis est, non sentire discrimen inter laudantem & uituperantem: sed philosophi est, non ita commoueri, ut ab honesto recedat.

Vulgatum est, neque solem, neque aquam, neque ignem magis utilem esse hominibus, quàm amicos,

amicos. Sed in genij philosophici est, quemadmodum periti medici ex bestijs ac serpentibus noxijs uitalia quædam remedia colligunt, ita ex inimicorum odio decerpere aliquid, quod uertat in suum bonum.

Delicati pueri ad Philosophiã non sunt idonei.

Turpißimum est philosopho, secus docere quàm uiuit.

Is uerè liber est, quem philosophia liberum facit.

Philosophum ut uestis neglectior, ita & oratio decet inaffectata.

Philosophia res est usqueadeò difficilis, ut eam uel simulare, magna sit pars philosophiæ.

Natura dat uiuere, philosophia dat rectè uiuere. Illa ad uirtutem dociles, non doctos gignit.

Proprium est philosophi, mederi uitijs hominũ.

Liberales disciplinæ uelut pedissequæ sunt moralis philosophiæ, quæ cum primis habenda est & cuius gratia discuntur omnia.

Philosophi libertas est molesta omnibus.

Quod ars medica præstat corpori, hoc philosophia præstat animo.

Non est idoneus philosophiæ discipulus, qui stultum pudorem non poßit contemnere.

Sola philosophia præstat uitam ueram, tranquillam ac suauem.

Solus philosophus uiros uincit.

Præstantius est quod præstat philosophus, quã quod orator.

Munus Oratoris inferius est, quàm ut philosopho conueniat.

Sponte mortem adsciscere, posteaquàm desit esse usui ad uitam humanam, est ueri philosophi.

Quemadmodum

Quemadmodum equus indomitus ad omnem modum incommodus est, ob inscitias ac ferociam; ita, qui rapitur affectibus, quos sola domat philosophia, ad omnem uitæ consuetudinem inutilis est.

Vulgus legum scripsit arcetur a peccando, philosophus rationem habet pro legibus, non ideo quod rectum est faciens, quæ lex iussit: nec a scelere temperans, quia lex uetuit: sed quia nouit illud per se rectum esse, hoc per se turpe.

Probitas. 8

A P V D *bonos in bona causa superuacua est commendatio, cum ipsa res impetret quod precibus exoratur.*

Probus uir ob loci infamiam non fit deterior, imò ex dignitate hominis honor loco additur; nec solus magistratus ostendit uirum, sed uir ostendit magistratum.

Bonorum probrum est, uirum probum egere necessarijs.

Probis uiris etiã iniuratis est habenda fides: leuibus ne iuratis quidem.

Non uerè sunt probi, qui non improbos detestantur.

Immodica bonitas sæpe contemptum parit.

Etiam improbis in necessitate succurrit uix bonus: debetur enim hoc officium, si nõ meritis illius, qui iuuatur, certè naturæ.

Prudentia. 9

P R V D E N T I S *est, pro re nata nouare consilia:*

lia at sine causa subinde alium fieri, inconstantiæ uitium est.

Prudentia urbes bene gubernat, ac domat: nec cantilenis, nec modis regitur probè.

Mederi maleuolis potius quàm ulcisci, prudentia est & ciuilitas.

In bello plus habet momenti unus uir prudẽs, & cordatus, quam turba imprudentium, fit enim sæpe ut cordati uiri auctores sint uictoriæ, soliq; fortes habeantur.

Vnus uir cordatus potest hoc totum præstare, quod Reip. interest.

Est ubi loquendum sit seuerius, est ubi blandius, est ubi magnificentius, est ubi submißius, est ubi iucundius, est ubi durius; id si fiat citra perfidiam, prudentia est.

Prudentis non est, ob fortunæ successum intumescere, cum ipse sit nihilo maior.

In bello plus habet momenti prudentia solertiaq;, quàm uires consilij expertes.

Prudentis est naturæ suæ morbum agnoscere, & uitio materiam præcipere.

Regnum, quod beneficijs & beneuolentia tenetur perpetuũ est: quod uerò ui metuq; non est diuturnum.

Parentum est obiurgare liberos, sed intra domesticos parietes.

Solercia ac prudentia in consilijs plus habent momenti in imperatore, quàm uires in prælijs.

Est prudentia infido desidere, donec periculum feceris.

Tutißimus est murus prudentia, neque enim collabitur nec proditur.

Oculi

Oculi perlucent toti corpori, nec ulla est uirtus absque prudentia.

Vbi plus est periculi, ibi maior adhibenda est cautio.

Hæc est præcipua pars boni consultoris, dispicere non solum quid per se optimum sit, sed quid pro temporum ratione poßit obtineri.

Fortitudo. 10

APVD *Lacedæmonios admirabilis erat malorum tolerantia, quæ si suscipitur ob res honestas magnam promeretur laudem: sin ob turpes, non solum non meretur fortitudinis laudem qui tolerat, sed hoc miserior est ac uir peior, quo constantius se gesserit.*

Non perinde refert quàm numerosum militem educas in prælium, ut quàm fortem & exercitatum.

Maiestas dignitasq; regia non uestium splendore, sed prudentia ac fortitudine paranda est.

Non à militum numero pendet uictoria, sed à fortitudine reiq; gerendæ celeritate.

Magis refert quàm fortes uiros habeat ciuitas, quam multos.

Viris fortibus non opus est mœnibus.

Ciuitas non eget mœnibus, quæ iuuentutē alit belis idoneam.

Insignis est tolerantia, quæ ex hoste capitali reddit amicum ac propugnatorem.

Non perinde refert ubi confligas cum hoste, ut quàm strenuè se gerat dux aut miles in bello.

Fortius est diutinam seruitutem quanuis du-

ram

ram perferre quàm morte finiro dolores, multoq; sanctius est, quod docet Socrates, non esse fas animam de corporis præsidio decedere iniussu imperatoris.

Clypeus tuetur, sed gladius fortitudinis organum est.

Extremæ ignauiæ est, tum non præstare fortem animum, cùm audacia spem præbet incolumitatis: timiditas autem nihil aliud quàm certum promittit exitium.

Bona est timiditas, quæ deterret à turpibus, & reddit hominem circunspectum.

Illi fortes non sunt, qui quouis modo uitam contemnunt, sed qui tanti faciunt uirtutem, ut huius gratia uitam alioqui charam negligant.

Excellentium uirorum est, negligere contumeliam, quæ a palam improbis proficiscitur, a quibus etiam laudari turpe.

Aliquid concedendum est uiris fortibus, & de rep. benemeritis: & bene pensat linguæ uitium, qui factis egregius est.

Ciuitas pro saxis ac mœnibus, incolentium uirtute munienda est, quos iungat concordia, nullus potest esse murus inexpugnabilior.

Vulnus gladio factum fortitudinem arguit, at telo factum catapultæ, indiligentiæ signum est.

Nihil prosunt munimenta, nisi uir fortis ea tueatur.

Pulcherrimum est inimicum suis ipsius armis opprimere.

Inertiæ genus est de fortitudine philosophorũ more disputare, sed protinus factis exercenda uirtus, quæ paucis dogmatibus tradi potest.

Fortium uirorum est male facere ijs, qui malo

dign

digni sunt, non autem malè dicere.

Aduersas fortunæ procellas tuetur sapientum animus impauidus.

Animus impauidus naturam pro lege sequitur. cui si repugnet lex eam contemnit.

Animus impauidus cupiditatem tumulus ratione compescit.

Non est fortitudinis sed amentiæ, semet in uitæ discrimen conijcere.

Excelsi animi est, ingratitudine non deterreri a studio bene merendi de omnibus.

Honesta mors est, oppetere pro amicis liberandis.

Frequenter desperatio magnum robur addit animo, non minus quàm spes uictoriæ.

Prius esse debet homini, ut malo accepto medeatur, quàm ut regerat in alterum.

Temeritatis est non fortitudinis, subire periculum, ni ob causam grauem & honestam fiat.

Animi fortis est mortem contemnere, quoties aut ineuitabilis necessitas urget, aut causa grauis & honesta suadet.

Egregium imperterriti pectoris est documentum in causa honesta piaq; , nec certam mortem perhorrescere.

Felicitas. 11

NEMO *appellandus beatus, nisi ad supremũ uitæ diem peruenerit.*

Tota hominis felicitas animi bonis metienda.

Felicitas honesto metienda.

Post hanc uitam felices erunt, qui hic piè iu-

steq;

Steq; uixerunt, non qui fictis ceremonijs fuerit initiatus.

Quidam ex contemplatione alienæ felicitatis, suam exasperant calamitatem.

Qui feliciter absoluit uitam huic nihil sinistri potest accidere, quòd felicitatem ægritudine aliqua contaminet. At quibus res sunt secundæ, ij nihil magis optant quàm diuturnam uitam.

Nihil est ad ueram facilitatem efficacius, quàm uirtutem propter se amare, uitium propter se odisse.

Præcipua regum felicitas est, quòd nulli seruiunt.

Infelix est felicitas, quæ hominem reddit insolentiorem, quæ non plausum meretur, sed lacrymas.

Iustitia. 12

CVM *iustitiam oporteat esse clementia temperatam, quoties nacta est grauem interpellatorem & minus habet inuidiæ, qui plus impetrat gratiæ.*

Fortitudinis nullus usus est, nisi adsit iustitia. Quid uerò fortitudine fuerit opus, si iustitia suum cuique ultrò reddens adfuerit?

Nihil præter æquum faciendum est.

Iustitia & æquitas maxime reddunt diuturnum imperium.

Nemo potest esse iustitiæ tenax, qui suprà, quàm satis est, cogerendi studio tenetur.

Iure agere uolentibus, non est opus armis.

Pro iniustis orare, fortaßis humanitatis est: at exorari, est a iustitia deflectentis.

Qui magnis in rebus se iustitiæ cultorem habe ri uelit, eum in paruis interdum illam uiolare oportet.

Gloria. 13

PRAECLARUM *est nō aliud uirtutis præmium ambire, quàm gloriam, nec pacem hosti uendere, milite fraudato.*

Fucis parta gloria, ut non est uera gloria, ita nec diuturna est.

Gloriæ studium, amorem excutit uoluptatum.

Gloria uitæ anteponenda.

Honestius est uitam cum laude impendere patriæ, quàm cum dedecore pœnæ.

Generosæ mentis est, laudis potius honore teneri quàm pecuniæ.

Ingenui pudore & laudis ãmore melius ducuntur ad honesta.

Laus præmium est rectè factorum, & ea demū opitulans grata est, quæ adfertur in ipso discriminis articulo.

Patriæ potius nascimur, quàm gloriæ.

Non uidendum an gloriæ satis, sed an patriæ satis uixerimus.

Viri fortes, gloria, uirtutis præmio, contenti sunt.

Parum illustris est, qui præter imagines & cognomen nihil habet ueræ nobilitatis.

Excelsi animi est, quum præclara gesseris, gloriam contemnere.

Vt umbra corpus sequitur, sic uirtutem gloria.

Primam oportet esse curam factorum, gloria nanque ultrò consequitur.

Eximiam

Eximiam uirtutem sponte suum consequitur decus Nec ulla speciosior statua, quàm honorifica bene actæ uitæ memoria.

Præclarum facinus gestum, monumentum est eius, cui gesit.

Quisquis laudat uictum, uictoris gloriam illustrat.

Egregiorum meritorum conscientia, magnam homini præstat fidem.

Mansuetudo & comitas. 14

Mansuetudinem cum iustitia oportet esse coniunctam in principe.

Est quidē præcipua uirtus in principe comitas & mansuetudo; uerùm ob malum ingenium hæc ita temperanda est, ut principi sua constet auctoritas.

Principis in facinorosos lenitas, quid aliud est quàm in bonos crudelitas?

Erga improbos mansuetudo nimia, inutilis est ciuitati.

Barbaricæ feritatis est, in prostratos seuire.

Ita temperanda est clementia, ne nobis sit exitio.

In colloquijs adhibenda est sermonis comitas.

Comitatis est, benignè polliceri; sed quoniam omnibus opera præstari non potest, eligendi sunt quibus illam impertias.

Potentia, clementia comitateq; fit diuturna, ferocia breuis.

Non uerè uictor est, qui iracundiæ uindictam flagitanti frænum nescit imponere.

Beneuolentiam maximè conciliat benignitas.

Ira contentioq; melius soluitur blandis uerbis, & benignitate, quàm repugnando.

Sobrietas. 15

BONO *stomacho satis est obsonium esse coctum, etiam si nihil accedat deliciarum.*

Non est dignus nomine Romano, qui plus appetit quàm quod ad uictum frugalem satis est.

Immodicè bibere, quouis laco turpe est.

Sobrietas, salubrium consiliorum est parens: neque enim uinosi ad consultandum sunt idonei.

Facillimè uiuit, qui paucissimis contentus est.

Fames & sitis optimè condit omnia.

Qui paucis ac necessarijs contentus est, sibi facit uilem annonam.

Expeditissima est ratio augendi sensus, detrahere sumptibus.

Tenue prandium optimè condit cœnam.

Optimum condimentum est fames.

Ebrijs omnia in gyrum uersari uidentur.

Studium ac uictus parsimonia pallorem conciliant homini.

Sobrietas in primis decet principem.

Victus moderandus est non ex rerum copia, sed ex usu ac necessitate naturæ.

Lacedæmonijs nulla non in re placebat simplicitas atque frugalitas.

Nihil similius est insano quàm ebrius.

Verecundia. 16

PVDOR *ut multis ad honestas actiones obstat,*

ſtat, ita nonnunquàm improba mentis homines à turpibus reuocat.

Pudor, uirtutis tinctura.

Probis uiris ubique placet uerecundia.

Honeſta formidoloſitas eſt, quæ à turpibus deterret.

Rubor probam indolem arguit, pallor non itẽ.

Inutilis eſt uerecundia, quæ obſtat quominus negemus obſequium ad inhoneſta uocanti.

Pudor teneram ætatem optimè deterret a peccando, qui nuſquam non adeſt ſi quis reuereatur ſeipſum.

Bonorum probrum eſt, uirum probrum egere neceſſarijs.

Pudicitia. 17

PRIMA *laus pudicitiæ matronalis eſt, nulli notam eſſe, præter quàm ſuo uiro, cùm quo cubat.*

Sat dotata uenit puella, quæ pudicitiam, & honeſtos mores ſecum adfert.

Virgines nullo cultu meliùs ornantur quàm ſimplici.

Obedienia. 18

IMPERARE *& parere imperio, ars omnium pulcherrima: quæ duæ res a ciuibus excludunt ſeditiones, & tuentur concordiam.*

Non ſunt gerendo magiſtratui idonei, qui legibus ac magiſtratibus neſciunt obſequi.

Parere dicitur, qui quod didicit optimum eſſe, factis facit.

Moderatio & mediocritas. 19

DECET *eum qui multa poßidet, non pro libidine, sed pro ratione uiuere.*

Perniciosæ sunt diuitiæ, ni adsit animus diuitijs superior, qui poßit earum usum non ex copia, sed ex neceßitate moderari.

Admirabilis Leonidæ moderatio fuit, qui nuncia tristia nuncianti non tantùm non succensuit, ut principum uulgus solet, sed & uitæ & famæ eius consultum uoluit.

Hic temperantia adhibenda est, ut princeps nec amicos alienet tyrannica sæuitia, nec patiatur illos regia familiaritate abuti, ad quiduis audendum præter ius aduersus plebeios, qui nimium irritati sæpe reges suos excusserunt.

Moderata uitæ cura calcar addit ad fortiter agendum, & immodicus mortis pauor ab egregijs factis deterret.

Quæ modorata sunt, in longum cempus durāt, & hoc ipso meliora sunt.

Non est tutum eos maledictis irritare, quibus in manu est cum uelint re ipsa lædere.

Hoc non solum moderationis & clementiæ, ut uerūetiam eximiæ cuiusdam magnanimitatis est documentum ingratorum sibilos regem negligere

Nihil aure tyranni uiolentius: apud bonos etiā principes admonendi libertas uerbis placidis est temperanda.

Calor ætatis uix sinit iuuenes seruare modum

Mediocritas in omni re est optima.

Quod excedit modum tametsi uitiosum est, tamen ad exercitandum aliorum socordiam conducibile est.

Tutißimum

Tutißimum est mediocribus ac parabilibus delectari.

Innocentia. 20

NON *miseri sunt, quibus præter meritum incolumiq; innocentia, accidit aliqua calamitas: sed ij uere deplorandi, qui sua sponte discesserunt ab honesto, etiamsi nulla sequatur calamitas.*

Certius innocentiæ signum est, ita rem gerere, ut nemo uelit accusare, quam si postularis, elabaris è indicio. Elabuntur enim interdũ et innocẽtes.

At qui absoluitur, licet pœnam effugiat, cicatricem tamen criminis circunfert.

Innocentem punire, scelus est: culpam interdũ condonare, in gratiam honesti deprecatoris, humanitas est.

Expedit ad bonos mores, ut in iudicijs succumbat prauitas, uincat innocentia.

Aequalitas. 21

AEQVALITAS, *pacis & tranquillitatis est altrix, inæqualitas uero seditionis seminarium.*

Aequalitas & ad frugalitatem & ad concordiam in primis conducit.

Aequalitas occasionem murmuris excludit.

Malus ciuis ille est, cui non satis est id, quod cæteris satis est.

Inter quos est æqualitas, & ex æqualitate concordia, ij tutiores sunt ab hostium incursu.

Amicitia. 22

AMICITIA, *est animorum coniunctio, quos non dirimit locus.*

Non est aliquid amicis, quibus fidimus, com-

mittendum, quod si effutiant, pariat nobis infamiam.

Hostes in hoc utiliores nobis sunt quam amici, ut errata nostra cognoscamus, & cognita corrigamus.

Insolenter utentes rebus prosperis amici destituunt.

Aliquousque amicis gratificandum, sed citra uiolationem religionis.

Quemadmodum non quauis damus omnibus, ita spectandum est cui in qua causa gratificemur.

Nimia amicitia causam aliquando dat odio.

Nulla possessio melior est, quam amicitia.

Simultatem oportet morte finiri, amicitiam non item.

Amici admonendi non modo manifeste, sed cum quadam acrimonia.

Amicitia non reperta est ad reprehensionem, sed ad iucunditatem.

Non utilitatis causa amicitia expetenda est.

Qui commodi gratia sunt amici sublata commodi spe, deserunt amicitiam.

Non recte amat uxorem, qui corpus amat potius quam animum.

Sic ama tanquam osurus, & sic oderis tanquã amaturus.

Amicis minari, parum est humanum.

Rebus prosperis aduolant quilibet etiam minus amici: qui uero ad sunt restante fortuna, hi uere sunt amici.

Reuerentiæ comes est amor, metus odium.

Vt illis statuas faciendas committimus, a quibus uidemus aliquos statuas elegantes factas: ita non

non sunt in amicitiam admittendi, nisi quos cognouerimus erga alios perstitisse fidos & utiles amicos.

Maior utilitas est a fidis amicis, quàm a uasis: & plus damni est, nisi deligas.

Non fucanda facies, sed animus honestis studijs exornandus est: hæc enim forma ueros conciliat ac perpetuos amicos.

Nullum est grauius testimonium, quàm inimici de inimico.

Amici plerunque obstant, nec liceat ubique rectum clauum tenere.

Amicos secundæ res parant, aduersæ probant.

Instbailes quorundam sunt amicitiæ, qui consequuti quod uolunt, negligunt amicum, ijdem dũ sperant, obseruiunt.

Amicus ab amico quod est iniustum non debet petere.

In amico fido diffidere, prudentia est.

De amico humanius est bene sperare, quàm diuinare peiora.

In rebus afflictis potißimùm fidis amicis utendum est, qui uel re opitulentur, uel consolando molestiam mitigent.

Non satis est, si comites nos præbeamus amicis, sed comitati comes est adiungenda benignitas.

Inconstantes & perfidi amici sunt, qui amicitiam commodo metiuntur, cuius spe adempta, protinus ab amicitia recedant.

Reuerentia cum amore coniuncta est. Metuimus autem illos maximè, quos odimus.

Quisquis docet, admonet, instituitq; ad uirtutem adolescẽtes, utique amat: atque is demum ue-

rus est amor. Nam qui uulgò dicuntur amare, suũ uenantur commodum, cum incommodo adamati.

Vulgatũ est neq; solem, neq; aquã, neq; ignem magis utilem esse hominibus, quàm amicos. Sed in genij philosophici est, quemadmodum periti medici ex bestijs, ac serpentibus noxijs utilia quædam remedia colligunt, ita ex inimicorum odio decerpere aliquid, quod uertat in suum bonum.

Grauißimè lædunt amici, qui expiscantur arcana.

Arctiora sunt uirtutis uincula quàm sanguinis: & omnis bonus bono proximè cognatus est ob animorum similitudinem.

Amicitia, facit omnia communia.

Non est bonus amor aut syncerus, nisi quem cõciliat uirtus.

Is uerè & constanter amat, qui iudicio amat.

Illi ex animo sunt amici, qui principem magis amant quàm timent.

Consilium. 23

I N *consultationib. non solùm quid sit pulcherrimum spectandum est, sed quid fieri poßit.*

Inconsulta consilia nonnunquã feliciter cedũt.

Consultius est, se non committere periculo, quàm dare operam ut ingressus periculum temet expedias.

Non præcipitanda sunt consilia, sed moribus senilibus utendum.

Non semper tutum est, regibus optimum dare consilium.

Omnes ægrotis damus recta consilia: sibi uerò pauci consulunt.

Ad

Ad bene consulendum non refert quam sis uocalis, sed quam oportuna suadeas.

In bello plus habet momenti prudentia solertiaque, quam uires consilij expertes.

Eloquentia. 24

V T *fabula nonnunquam exploditur uitio histrionis, ita sæpe melior causa uincitur à peiore patroni infantia stultitia ue.*

In teste spectatur fides, in patrono eloquentia.

Actori uoce opus est, quæ uincat multitudinis fragorem: orator talis esse debet ut populus ipsum ultro tacitus & attentus auscultet.

Ars. 25

A R S *omnis à naturali simplicitate recedit, ita dolo affinis est.*

Quæ per se tristia sunt, ea decet arte exhilarare.

Prorsus contemnendum est imperitæ multitudinis iudicium, cum artis abunde magnum præmium sit ipsa conscientia.

Ex minimo uestigio artifex cognoscit artificē.

Citò nata, citò pereunt: diu elaborota, ferunt ætatem.

Consultum est unumquenq; in ea se arte exercere, in qua ualet plurimum.

Quæ naturæ deformia sunt, plus habent & artis & uoluntatis in tabula.

Illud potius artis ē, quæ magna sunt ita tractare, ut auditori quoq; magna uideātur, & contra.

Nemo recte de artificio potest iudicare nisi artifex.

Ex nimio artificio agnoscitur artifex.

Artes bonæ ubique sunt in precio, nec possunt a fortuna eripi.

Oratio. 26

VT in numero non spectatur elegantia sculpturæ, sed pondus ac materia: ita non refert quam sit elegans oratio, sed quam grauis, & utilis.

Loquentis orationem commendat forma, rursusq; oratio composita gratiam addit formæ.

Animo ægrotanti medicus est oratio.

Auctoritas. 27

MAGNO obuioq; lucro auctoritas est anteponenda.

Primum auctoritas ac fama tarde paulatimq; nec sine negocio paratur: at qui tam innotuit, facile magnam assequitur laudem.

Beneficium. 28

BENEFICII accepti meminisse, dati obliuisci oportet.

Ingratitudo erga bene meritum, nec morte plectenda.

Beneficij memoria breuissima, at iniuriæ solet esse tenacissima.

Benefacta benefactis addenda sunt: ne si desinamus benefacede, obsolescat priorum benefactorum memoria.

Senectus. 29

SENIBVS ita uiuendum est, ut adolescentibus exhibeant recte uiuendi formam.

Peculiaris querela est senibus de rebus in deterius prolapsis.

Senectus multis nominibus uulgò malè audit.

Non præcipitanda sunt consilia, sed moribus utendum senilibus.

Optimũ est uiaticum ad senectutem eruditio.

Magna pars incommodorũ, ob quæ uulgò malè audit senectus, ab intẽperantia uitæ proficiscitur.

Iuuentus. 30.

AETATEM *teneram optimè deterret à peccando pudor: qui nusquam non adest, si quis reuereatur seipsum.*

Iuuenili ætati remedium adhibendum est pro supplicio.

Quemadmodum tinctores eum potissimùm colorem inducunt, quo uident homines maximè delectari: ita iuuentus ad ea studia potissimùm incumbit quibus populus defert honores.

Iuuentus corrumpitur, si permittatur ocio luxus ac malorum omnium magistro.

Magna res est, iam inde à teneris uirtuti assuescere.

Quæ prosunt iuueni, nocent seni, & contrà quæ iuuant cœlo tepido, lædunt frigido.

Si adolescentes malè morati euadant, id primæ ætatis formatoribus potissimum imputãdũ est.

Sapiens. 31.

SAPIENS *non nisi cùm res postulat, pluribus uerbis quàm opus sit utitur.*

Fallit tragœdia tractans argumenta conficta, sed adeò scitè ut uera credantur: iustior autem uelle uidetur qui fallendo prodest: & sapientior est, qui per fictas fabulas discit quid sit turpe, quid sit honestum.

Vir eruditus ac sapientia præditus, non perit, nisi graui Reip. dispendio.

Pro uarietate occasionum uir probus & sapiẽs sæpenumero cogitur mutare consilium, cùm scriptura nunquàm mutetur.

Sapiens uates est optimus.

Nulla mœnia tam sunt munita, quin machinis aut suffusionibus, aut, ut nihil horum, proditione capiantur: at sapientis decreta sunt inexpugnabilia.

Sapienti nihil peregrinum esse debet, nisi quod cum uitio sit coniunctum.

Silentio stultitiam tegere, est pars aliqua sapientis.

Sapiens secum in pectore circunfert, quo se commendet quibuslibet.

Insipientis est dolore amißis potius quàm gaudere relictis.

Memoria. 32

NON *expetenda est honorifica memoria nisi rectè factis promerita est.*

Tantum scimus, quantum memoria tenemus.

Facilè meminimus quæ uolumus, at non licet obliuisci quæ uolumus.

Tenacißima est iniuriæ memoria, at beneficij breuißima.

Veritas multis uerbis non eget: & rectius meminimus, quæ paucis uerbis comprehensa sunt.

Memoria hominum est adeò labilis, ut ægrè reperias duos, qui quæ simul audierunt, eodem modo referant.

Patria. 33

Egregiè inculpatus est, cui nihil obÿci potest

præter

præter patriam.

Nemo patriæ parem refert gratiam, etiam si uitam impendat.

Non tam refert unde natus sis, sed qui sis.

Patriæ potius nascimur, quàm gloriæ.

Non infirmum erga Remp. est meritum, si nõ solùm te præstiteris egregium uirum, sed aliquem tibi similem gignas educesq; patriæ.

Non uidendum an gloriæ satis, sed an patriæ satis uixerimus.

Vrbis libertas est uita charior: nec turpiter occumbit, qui pro patria pugnãs moritur.

Patriæ periclitantis potius habenda est ratio, quàm priuatæ incolumitatis.

Reip. subleuandæ curis immori pulchrum est; at patriam in extremo discriminum uostra cessatione deseri, turpissimum est.

Respublica. 34

RESPVBLICAE *nullo munimento tutiores sunt quàm uirtute ciuium.*

Publica utilitas anteponenda est odio priuato.

In Rep. bene instituta omnia proficiũt ĩ melius.

Animi robur & uis naturæ magno usui possũt esse Reip.

Vnicuiq; pluris facienda est utilitas communis quàm propria.

Quisquis alienam Remp. uehementer adamat, suam quodammodo uituperat.

Ea Reip. species nõ est utilis ciuitati cùm nemo uelit esse in sua familia.

Resp. duabus rebus cõtinetur, præmio & pœna.

Resp. malè morata est, ubi licet impune maledicere nihil mali commeritis.

Tempore

Tempore pacis, magis quàm belli, Reip. uiget auctoritas, ut ius habeat decernendi, quod ad tuendam ciuitatis tranquillitatem censuerit cõducere.

Qui sunt iracundioris ingenij, ad disciplinas quidem idonei sunt, ad gerendã Remp. non item.

Multò absurdius est ei commendare Remp. qui gubernandi artes non tenet, quàm si asinum pro equo adhibeas aratro.

Priuata simultas posthabenda est Reipublicæ commodis.

Non infimum erga Remp. est meritum si non solùm ipse te præstiteris egregium uirum, sed aliquem tibi similem gignas educesq; patriæ.

Hoc præcipuum ulcus est omnium Rerump. quòd omnia munia per uicarios administrantur, interdum alteros ac tertios.

Priuati affectus utilitati publicæ posthabendi sunt.

In omni negocio magni refert quales sunt, quibus gerendæ rei creditur auctoritas.

Publicæ sanitati priuata incolumitas est postponenda.

Reip. corruptela non alia magis ex re nascitur, quàm ex delicijs.

Qui præclaros uiros ejciunt è ciuitate, Remp. lædunt potius quàm eos, quos expellunt.

Inutile est Reip. subinde mutare duces, sed satius est quem idoneum ac fidum nactus sis, eum non mutare.

Non potest consistere Resp. ubi non est honos uirtuti, nec pœna scelerosis.

Reip. dignitas, præferenda est priuato commodo.

Lex. 35

In *Rep. bene instituta, suprema auctoritas est legibus*

legibus deferenda : nec ulli magistratui fas quicquam contra leges publicas tentare .

Non aliunde florent Resp; quam si legum vigeat auctoritas .

Ibi tyrannus oriri non potest, ubi ex arbitrio priscarum legum geruntur omnia .

Norma coniugis uir est, quæ recte uiuit, si illa publicis legibus obtemperet.

Negocium; quod pro legibus ac iure suscipitur, oportet omni carere iniuria.

Legibus conuenit auctoritas in homines , non contra.

Multo pulchrius est ac difficilius regnum rectis legibus sanctisq; moribus exornare , quam armis regno regnum addere.

Qui contra leges aliquid admiserit ,non conuenit ut regi opituletur .

Leges non omnia præscribunt, ut uirtutis regula docet ubique quid sit honestum , quid turpe.

Qui legibus ac magistratibus nesciunt obsequi ; non sunt gerendo magistratui idonei.

Vbi summa est legum auctoritas , ibi est minimum tyrannidis .

Quisquis uiolat leges , non unum ciuem lædit sed totam Remp. quod quidem in ipso est.

Princeps. 36

PRINCIPI *non minus indecorum est et perniciosum , inhonestis institui , quam nasci .*

Principi non qualibet artes discendæ sunt, sed ea duntaxat quæ tradunt rationem recte administrandi regnum.

Principi non omnes literæ conueniunt , sed eæ quæ politicem tradunt, aut ethicen, quæq; recte ac

secus

secus gestorum exempla commonstrant, id quod facit historia.

Domini *tantum timentur a seruis, quo mali metu coerceantur, quos non corrigit pudor.*

Pater *quoniam liberis consulit potius quam si bi, diligitur ab illis, sic ut auctoritatem comitetur reuerentia.* Aduersus *hos adeo non est opus satellitio, ut non aliud sit satellitium fidelius illorum stipatu. Quod si res beneuolentia ac benefactis adiungeret sibi ciuium animos, non esset opus barbarico conductitioq; satellitio, sed nullos haberet corporis sui custodes tutiores quam ciues erga quos patris gereret affectum.* Porro *quibus placet hoc dictum,* Oderint *dum metuant, nullos magis habent suspectos, quam quibus oportebat maxime confidere ac multos metuat oportet, quem metuunt multi.*

Principis *est non mollicie delicijs ue, sed tempe rātia ac sapiētia priuatis hominibus antecellere.*

Principem *facere quod ab alijs fieri uelit, genus efficacissimum est exhortationis.*

Bonus *imperator legū imperatis parere debet.*

Imperatoris *officium est, erga rebellantes audacia, erga subiectos beneuolentia uti.*

Rex *ueluti legum est architectus.*

Non *conuenit ut regi opituletur, qui contra leges aliquid admiserit.*

Multo *regalius est, condere urbes, quam conditas demoliri.*

Breuiloquentia *principem decet &* Laconem.

Quod *decet plebeiū, non semper decet principē.*

Multum *habet momenti principis integritas: sed multo plus ciuium recta institutio.*

Regem *nasci nihil magni est: regno dignum se*

prastare

præstare, maximum est.

Gloriosius est regnum uirtute partum, quàm si hæreditate obuenerit.

Bono principi nihil iucundius est ciuium concordia: at tyranno nihil formidabilius.

Quemadmodum qui medendi est imperitus, non ideo medicus est, nec uulgo medicus appellatur: ita non statim princeps est, aut magistratus, qui populi suffragijs declaratus sit, nisi artem gubernandæ ciuitatis nouerit.

Qui fauentibus uult uti ciuibus, ad multas iniurias conueniendum est.

Plurimum utilitatis ex principum sapientia nascitur.

Quicquid pugnat cum legibus, hoc uelut insciente principe tentatum haberi decet: cùm ipse nihil aliud sit quàm legum minister.

Vbi reges non nascuntur, sed ciuium suffragijs eliguntur, hoc ipso publicis calculis princeps iudicatus est cæteris melior, quod ad regnum ascitus est.

Nemo principatum debet suscipere, nisi melior sit his quos suscipiat. Debet enim princeps uirtute præcellere cæteris ciuibus, quibus præest.

Nihil principi magnificentius, quàm si ditionem quam accepit, reddat statu meliorem.

Decet principis auctoritatem sartam tectam ubique præstare.

Quemadmodum Deus unicus totius mundi monarcha, malis genijs ac impijs hominibus nonnunquàm abutitur ad utilitatem Ecclesiæ: ita principes cordati norunt & probis & improbis uti: non quòd ipsi per malos aliquid mali faciant, sed quod per malos puniant malos.

Turpissimum est regi uacare unquam a Reip. negocijs.

negocijs.

Principibus in priuatis offensis, debet esse satis, potuisse ulcisci.

Is optimè ducis nomine fungitur, qui res hostiū quàm maximè cognitas habet.

Est principis munus unicum alijs prospicere, et publicis consulere commodis.

Tum maximè principi inuigilandum cùm populus maximè indulget genio: neque oportet unquàm principem genialiter uiuere.

Solertia ducis non solum, terrorem eximit animis militum, uerùm etiam commoda interpretatione addit alacritatem.

Nomenclatorum laus est, quàm plurimos nosse; & egregij ducis est, ob egregia in Remp. merita nulli ciuium ignotum esse.

Præstat principem è philosophiæ præceptis haurire sapientiam potius, quàm experimentis (ut uocant) miseram colligere prudentiam.

Regi nihil prius ac charius esset debet probis ac fidis amicis.

Principe dignius est, honorem & opes eorum, quibus imperat, augere potius quàm imminuere.

Non minus cogitur princeps obseruire populo, quàm populus principi; nisi quòd princeps id facit cū dignitate: alioqui re uera mutua seruitus ē.

Vt nulla re melius constabilitur imperium, quàm ciuium beneuolentia: ita difficilimum est iam regnum administranti, erga quoslibet esse humanū: non solum quod regia potestas opposita sit inuidiæ, uerum etiam quod Resp. non possit esse incolumis, nisi scelera supplicijs coerceantur.

Præcipua regum debet esse cura, ut cognoscendis causis uiros præficiant incorruptos.

Non

Non tam magnum est regnum adipisci, quàm promeruisse.

Imperatoris est, ciuium multorum salutem, sua unius anteponere incolumitati.

Regibus temperanda est humanitas erga ciues, ut interim regiam tueantur auctoritatem.

Præcipua regum ars est, nullum reijcere, sed ad publicā utilitatem oīum operam accōmodare.

Est animus principis uerè philósophicus, qui nouit etiam ex inimicis capere utilitatem: nec quod uulgus solet, hoc tantum spectare, ut maledicos afficiat malo, sed ut ipse minus malus reddatur, illorum maledictis admonitus.

Pulchrius est bonum præstare ducem, quàm quemuis militem.

Regi nihil beneuolentia firmius, aut munitius esse potest.

Regnum armis & austeritate frequenter paratur, sed non nisi honesta opinione ciuiumq; beneuolentia retinetur.

Magni refert ut bonus princeps quàm diutissimè uiuat.

Multum regis habet, qui scitè regis personam potest gerere.

Rex non honesti iustiq; regula, sed honesti iustiq; minister est.

Bonus princeps, qui magis a suis diligitur quàm timetur, habet quicquid ciues possident.

Ad priuatas iniurias oportet principem esse facilem ad ignoscendum: in ijs quæ Remp. lædunt, decet esse seuerum.

Imperium. 37

BELLUM *non nisi iustè suscipiendum, imperiumq; uirtute partium, uirtute tuendum.*

Cùm

Cum multis pugnet oportet, qui multis uult imperare.

Virtute propagandum est imperium, nō dolis aut pecunia.

Graue documentum uniuersis imperia uirtute parari: auaritia, luxu, delicijsq; uel perire, uel uerti in tyrannidem.

Nemo idoneus est magistratui, qui non potest dißimulare multa prater aquū & bonum facta.

Philosophia uel imperium, nō tollūt affectus.

Imperator per omnem uitam in Reip. negocijs uersari debet, nec à domesticis delicijs ad imperiū accersiri.

Nihil difficilius quam bene imperare.

Libertas. 38

PRAESTANTIVS *est, suam seruare: quam alijs adimere libertatem.*

Nemo liber, qui seruit cupiditatibus.

Nullum imperium speciosius & liberius, quam si quis animo suo poßit imperare.

Nulla uoluptas uiri ingenuis suauior est libertate.

Vbi regnat luxus, ibi libertas diu non potest esse.

Libertas urbis est uita charior, nec turpiter occumbit, qui pro patria pugnans moritur.

Quoniam moriendi potestatem nullus hostis potest eripere, quisquis mortem contemnit, habet quo, cum uult, semet in libertatem asserat.

Peßimus est imperator, qui sibi non potest imperare.

Liberi non sumus quando alicui consulimus, utilitatis, aut alicuius rei gratia.

In

In ciuili confessu cuique libertum est quæ uidētur dicere.

Non est uere liber, nisi cuius animum spe metuq́; liberauit sapientia.

Inhumanitatis est, si princeps nihil indulgeat amicis ac familiaribus. Sed perniciosum est illis licere quicquid libet.

Is uere liber est, quē philosophia liberum facit.

Pestilentißimum genus est adulationis, sub libertatis imagine blandiri.

Hæc non minima laus est seruorū, nolle fugere si liceat: at nolle tyrannicam seruitutem cōmutare libertate, si detur opportunitas, aīi seruilis est.

Omnibus regibus natura inuisa est populi libertas.

Seruus est qui suis cupiditatibus imperare non potest.

Libertas bene magno emitur, nec sine negocio seruatur.

Qui seruit uitijs, uerè liber non est dicendus:

Qui multis eget, liber esse non potest.

Ibi iustitiæ locus non est, ubi quisque potentior est ita licentius opprimit imbecilliorem.

Non uere liber est, quisquis ingenuus natus est.

Nihil beatum si absit libertas.

Libertas quamuis inops, omnibus diuitum delicijs præferenda est, ubi ipsa minuitur.

Fama. 39

FAMA uelut ordo quidam est hominis.

Insanus est, qui pro nihilo habet qua sit opinione apud suos.

Honestius est fama quàm pecunia ditescere.

Iactura rei facile sarciri potest: fama contaminata uix unquàm diluitur.

Qui

Qui loquitur quæ sunt optima, & facit quæ honestissima, famam honestam habebit.

Eximiam uirtutem honesta fama ultrò comitatur. generosis animis amor laudum ueluti stimulus ad præclara facinora innatus est.

Satius est ad parandum honestam famam, unum quiddam insigne prædicere, quàm de friuolis quibuslibet diuinare.

Præstat uno opere edito, sed egregio, parar famam eruditionis, quàm minus accuratè scribere de singulis.

Regium est, cùm benefacias, malè audire.

Primum auctoritas ac fama, tardè paulatimq; nec sine negocio paratur: at qui iam innotuit, facilè magnam assequitur laudem.

Vrbis celebritas nonnihil facit ad illustre nomē.

Exercitium & exercitatio. 40.

MODERATI *labores corpora reddunt firmiora.*

Exercitatio plus habet momenti ad honestatem, quam natura.

Exercitia ad confirmandum corporis robur adhibentur, non ad exhauriendas uires.

Hominis ingenium si exerceatur, ad res optimas est accommodum, sin ad uitia degeneret, longè est infra mutas pecudes.

Inuita mineruа frustrà laboratur rectè dicitur a doctis, exercitatio consummat eruditionē.

Honor. 31

HONOR *non auctoritati, sed meritis tribuendus est.*

Honor nō solùm alit artes, uerum ēt uirtutem.

Honor.

Honor, est uirtutis merces & præmium.

Diuitię. 42

POTENTES *non oportet humiliorum dictis admodum commoueri.*

Stultißimum est locupletes pugnare cum his, quibus non est multum quod eripiatur.

Diuitibus opus est multis præceptis, ut frugaliter uiuant, ut corpus exerceant laboribus, nec corporis ambitioso cultu delectentur, aliaq; innumera, quæ omnia seipsam docet paupertas.

Immodicæ possesßiones ut nō sine negocio parantur: ita non absque lite perueniunt ad heredes.

Hoc miserius egeni sunt diuites, quod non intelligant quàm preciosa, quàm necessaria re careant.

Externis bonis homo nihilo fit melior.

Nihil est tam munitum, quod auro non expugnetur.

Iniquæ sunt diuitiæ, quæ uirum reddunt deteriorem: at fortibus uiris non est opus pecuniæ.

Ii non facilè parent salubribus monitis, qui successu rerum elati sibi felices uidentur.

Nulli uitio datur, ea sibi parare, quibus opus est si desint: nec hic spectanda est ætas, sed egestas.

Frustrà parantur bona, si qui parauit, tueri nesciat.

Inter egenos habendus non est, qui bonas artes ac probos amicos sibi parauit certißimum senectutis uiaticum.

Diuitias comitatur luxus, luxus exit in tyrannidem dum fœnum migrat in cornua.

Opes ac nominis splendor conciliant inuidiam.

Mores. 43

NON *minus interest quos ascifcas præceptores*

quàm

quàm quos nactus sis parentes.

Etenim ut liberi referunt fermè maiorum ingenium unde prognati sunt, ita præceptorum uitia demigrant in quos instituunt Et honesta uitæ institutio potissimùm ab illis petenda est, qui uirtutem ipsis factis præstiterunt, non ab ijs, qui compositis arte uerbis de uirtute nugantur.

Sola uirtus primùm ac statim à teneris unguiculis discenda: nec ulla æui portio artibus friuolis danda, quæ ut in pueris habent ostentationem plausibilem, ita nec grandibus decoræ sunt, nec ad seria uocatis utiles.

Quemadmodũ canes ad uenatum habiles reddit educatio, ita uiros bello & Reip. utiles reddit recta institutio.

Visum est Laconi ineptum, per omnem uitam de uirtute disputare, ueluti de re cõtrouersa: cùm oporteat à prima statim adolescẽtia habere certissima decreta de honesto impressa animo, & secundũ uirtutem exerceri, non quærere quemadmodũ faciunt philosophi, qui magna contẽtione, inter ipsos de summo bono ac malo digladiantur, ne in hoc quidẽ cõsentiẽtes, quid sit uirtus ac beatitudo. Ne nobis quidẽ nobilitas, quam miratur hominum uulgus dictumq; ab Hercule genus profuerit, nisi ea gesserimus, per quæ ille mortaliũ omnium clarissimus ac generosissimus extitit, ac per omnem uitã quæ honesta sunt, id sciamus & exerceamus.

Præditi uirtute qui sunt recteq; educati, probant quid pro ratione temporis expediat.

Satis est ciues honeste fuisse institutos. hi sua sponte uidebunt, quid pro tempore facto sit opus.

Multum habet momenti principis integritas, sed multò plus ciuium recta institutio.

Si adolescentes malè morati euadant, id primæ ætatis formatorib. potissimùm imputandum est.

Res sunt uulgarium, ut aliena inuideant, suam autem deplorent sortem.

Suadet loquentis uita, non oratio.

Non absque discrimine mores ciuitatis corrupti uitijs ad meliorem frugem reuocantur.

Quemadmodum plantæ ac semina; sic hominũ mores ad regionis habitum immutantur.

Matronæ nihil pulchrius, nihil preciosius, quàm liberi rectè educati.

Quemadmodum laudi est apud Barbaros *natum*, Græcorum *disciplinas scire: ita turpe apud* Græcos *natum, ad* Barbarorum *mores degenerasse*

Nemo alienis factis dehonestatur, sed suis quisque moribus æstimandus est.

Mentis integritati: corporis etiam habitum & cultum oportet congruere.

Multa bene nata ingenia pereunt uitio instituentium.

Sic est multorum ingenium, ut si desint inimici, in quos natura malitiam exerceant, amicos impetant.

Eruditio perniciosa est, si in animum inciderit prauis affectibus corruptum: & quò quæque disciplina sanctior, hoc sit perniciosior, si contigerit in probo.

Qui tam prauo sunt ingenio, ut eos irrideant, qui de ipsis bene meriti sunt, grauius nocent, si quis illos malefactis prouocet.

Regium est, cùm bene facias, malè audire.

Non habendi pro liberis sunt, qui degenerant à parentum institutione.

Quales nascantur liberi, nulli in manu est: at ut

recta institutione euadăt boni, nostra potestatis ē.

Qui natura probus est, ubique & apud omnes probus est.

E sermonis procacia colligitur & morum impudentia.

Generosa indoles, si accedat institutio, magno bono est patriæ: sin ad uitia degeneret, magnum adfert malum.

Naturæ beneficio uiuunt & ignauißimi: at honestè mori non contingit nisi uirtute præditis.

Maxima pars incommodorum, ob quæ uulgò malè audit senectus, ab intemperantia uitæ proficiscitur.

Rex efficax est natura, sed potentior est institutio, quæ malam naturam corrigit.

Res uerbis anteponendæ. 44

MVLTO *præclarius est res magnificas gerere, quàm habere linguam ad magnificè loquendum expeditam.*

Quod per se rectum est & utile, non eget prolixa oratione.

Ipsa causæ bonitas facilè seipsam commendat. Quòd si usquam locus est loquacitati, eam oportet ad inhonestas causas adhibere.

Rex operum est uirtus, non autem plurimis uerbis, multisq; disciplinis eget.

Reprehendendi sunt, qui cùm re sint fideles, tamen officium orationis asperitate corrumpunt. his peiores sunt, qui sermone benigni, re lædunt: peßimi, qui uerbis molesti sunt, tamen factis noxij.

Multo præstantius est res egregias gerere, quā gestas celebrare.

Rectius suo fungitur officio, qui ex animo facit

eit quam qui metu mali.

Superuacaneum est in eo laudando sumere ope ram, quem uno ore omnes prædicant.

In omni actione spectandum decorem personæ.

Inertiæ genus est, de fortitudine philosophorũ more disputare, sed protinus factis exercenda uir tus, quæ paucis dogmatibus tradi potest.

Fortuna. 45

EVENTVS *homini non est in manu.*

Fortuna non addit sapientiam.

Non omnia omnib. æque feliciter cedunt.

In tranquillissimis rebus interdum existit peri culum, quod nullus expectat.

Tota belli fortuna pendet à uirtute prudentiaque ducis.

Fortuna sæpe sua indignis largitur munera.

Spes. 46

MVLTA *sibi promittunt inania, qui spe ducuntur.*

Ingenia erecta non desperanda, sed quod redundat recidendum est.

Frequenter desperatio magnum robur addit animo non minus quam spes uictoriæ.

Victoria. 47

PVLCHRVM *est uincere lacessentes, præsertim his præsidijs, quib. hostes potissimum sese iactant.*

Ad uictoriã plurimũ mométi est ĩ imperatore.

Victis solet esse solatio, uirtute præstantis uiri dextera cadere.

Victoria magno empta, non est uictoria sed calamitas: interdum enim felicius est non assequi

quam nimio mercari quod ambis.

Vnius ducis ingenio uictoriam acceptam ferri oportet, non uirtuti militum.

Moderanda est uictoria, nec sæuiendum in eos, qui contra ferre arma desistunt.

Victoriæ spes extenuat omnia, quæ solent à bello deterrere.

In bello prima ducum debet esse cura, ut quam minima ciuium iactura paretur uictoria.

Is longe inferior est, qui honesto uincitur.

Nulla speciosior est uictoria, quam uirtute uincere.

Miles. 48

NON *perinde refert quam multos imperator educat milites in prælium, sed quam strenuos & exercitatos.*

Bonus miles institutione fit.

Facilius est nouum inuenire imperatorē, quàm nouum & exercitatum militem.

Mendicitas ad omnem desperationem uocat armatum.

Turba militum nisi adsit dux cordatus ac uigilans, nulli est usui.

Periti bellatoris est, non minus scire fugiendi artem, quam pugnandi.

Ii demū utiles sunt bello milites, quib. decretū est in prælio aut uincere, aut mortem oppetere.

Nihil in bello præclaræ rei geret, cuius animū mortis metus occupat.

Militis non est dare consilium, sed ubi res postulat bonam nauare operam.

Bellum. 49

QVI *bellum susceperunt, oportet per omnia*

seruire

seruire belli necessitatib.

In bello aut uincendum, aut fortiter occumbendum.

Metus mortis in bello, est res ignominiosa.

In bello plus habet momenti quales ducas milites, quàm multos.

Nullum negocium periculosius quàm bellum.

Pro patria pugnantem occumbere, pulcherrimum est.

Cibo uinoq; graues ad præliũ non sunt idonei.

In bello non liberum est quæ cuique uidentur dicere.

Non est optandum bellum, sed nec in bello, nec in pace, libertatem tueri licet, nisi mortis timorem abieceris.

Error in bello, mors est.

In bello celanda sunt consilia principum.

In bello non refert quàm multi sint duces, sed quàm bello gerendo accommodi.

Maiore Reipublicæ discrimine pacta uiolantur in bellis, sed illic quæque uiolantur ab his, qui domi consueuerunt fallere.

Pax bello paratur, nec eam tueri licet, nisi ciues sint ad bellum instructi.

Sola animi bona non sunt bellorum uiolentiæ obnoxia.

Ad uictoriam plurimum habet momenti, si imperator strenuus, præsens regat exercitum.

Non est turpe fugere, quoties magis expedit hosti dare locum, quàm conserere manus.

Iustitiæ leges non possunt tueri, qui ditionis amplianda, gloriæve causa bellum inferunt alienis ciuitatib.

Affectus priuati frequenter & ciuitates & re

gna bellis committunt ac pessundant.

Bellum non nisi iuste est suscipiendum.

Tota belli fortuna a ducis uirtute prudentiaq́; pendet.

Occasio. 50

ADVERSUS *hostes nulla p̃tereũda ẽ occasio.*

Pro tempore, proq́; re nata uariandus est sermonis habitus.

Scriptura non mutatur, cum pro uarietate occasionum uir probus & sapiens cogatur saepe mutare consilium.

Inimici per occasionem utiles sunt nobis, per quos non licet impune secureq́; negligentes esse.

Ira. 51

TVTVM *est iram premere, ne prorumpat in uerba.*

Ira contentioq́; melius soluitur blandis uerbis & benignitate, quam repugnando.

Ira est breuis insania.

Minus sui compos est ira, quam ebrietas.

Probis etiam ingenijs adiuncta iracundia est, sed hoc uitium tolerabile est, si celeriter ad se animus redeat, & pro ira rationem in consilium adhibeat. At si perturbatio penitus insideat animo, ita ut, excussa ratione, feratur effrani impetu, certa pernicies est.

Ira ad omnem functionem inutilis est: & prouerbio quoque princeps iubetur, & aequa & iniqua audire.

Error. 52

HOMINIS *est peccare, at Dei aut hominis*

Deo proximi, emendare peccata.

Par est ut nos nostra ipsorum feramus errata.

In alienis erratis perspicaces sumus, ad sua quisque lusciosus est.

Ex leuißimis offensis, si negligătur, nascuntur atroces tragœdiæ.

Error est immedicabilis, cum transit in habitum & consuetudinem.

Raris lapsibus danda est uenia.

Iuuentus facilius in errorem impellitur, quàm senectus.

Vulgus. 53

NIHIL *imitari solet uulgus libĕtius, quàm quod a uiris principibus conspexerint factitari.*

Quid tam impium est, quod mortalium uulgus non admittat ampli principatus gratia?

Quod decet plebeiū, non semper decet principē.

Quæ recta sunt semper paucißimis placent.

Vulgus hominum, cupiditatib. agitur, nō rōne.

Apud Græcos cùm certarent artifices, de his iudicabant artis expertes.

Vni nihil placet omnium, quæ uulgus uel facit uel dicit.

Vulgus hominum ea tantùm approbat, quibus assueuit, ab exoticis abhorret, non quia per se mala sint, sed quia peregrina.

Vulgo ingens probrum est paupertas: magna gloria, diuitijs per fas nefasq; partis abundare.

Ocium 54

IGNAVIA, *pestis maxima est Reipublicæ.*

Non est reprehendendum ocium honestis rebus partum.

Qui per fas & nefas ocium sectantur, uituperio digni sunt.

Ocium in pace delicias alit, & omne flagitiorum genus.

Luxus & ocium in iuuenibus stultitia est in senibus uerò crimen.

Honestæ occupationes inutili turpiq; ocio præferendæ sunt.

Ocium omnia mala docet adolescentes.

Iuuentus corrumpitur, si permittatur ocio luxus ac malorum omnium magistro.

Voluptas & luxus. 55

NIHIL *seruilius abiectiusq; est, quàm gulæ uentrisq; uoluptatibus abnoxium uiuere.*

Inepta uoluptas est, magis delectari ipsa simulatione, quàm natura.

Insaniam aufert medicus, uoluptas cùm æquè mentem eripiat homini, uix sanabile malum est.

Oleũ inunctum, reddit corpus firmius & iniuriæ patientius: infusum in uiscera delicatius ac segnius.

Luxu nihil turpius, libido pecudem ex homine reddit.

Voluptates uenientes fucata specie blandiuntur, abeuntes autem, pœnitentiam ac dolorem relinquunt.

Ex priuatis affectibus ferè omnis humanæ uitæ pernicies nascitur.

Luxus ferè alit amorem, tempus omnia tollit, aut certè mitigat.

Luxus est maximus, naturam artificio corrumpere.

Vestium luxus arguit, animum parum sobriũ,

&

& intuentium oculos ad libidinem sollicitat citius,quàm ad honestam opinionem.

Quàm optimè hoc natura comparatū est,ut hæ duæ res sese inuicem comitētur,uoluptas ac dolor.

Voluptati inhonestæ parata est comes pœnitentia.

Fastidiosè delicatus uidetur,qui inter uarias delicias cibum appetit uilem ac plebeium.

Vnguentum in homine arguit uitæ molliciem.

Non turpe est uti concessa uoluptate,sed ei seruire,deditumq; esse,in turpib.habendum est.

Amplecti uoluptatem, fœminarum potius est quàm uirorum.

Homines proniores ad uoluptatem sunt, quàm ad uirtutem.

Nulla capitalior pestis hominibus à natura data est,quam uoluptas: nam ex hoc fonte prodit quicquid est in hominum uita scelerum & calamitatum.

Ea delectant,quæ contingunt expetita: quæ ultro obijciuntur,non perinde iuuant.

Corruptela è muneribus. 56

PECVNIA *uincere,spetiosum non est.*

Qui Remp. *administrant , tamen a capiendis muneribus non temperant , nec boni sunt uiri nec tales habendi .*

Insyncerus fauor est , qni donis emitur : qua si minuas, ingens murmur , si tollas , seditio grauis oritur.

Iniuria. 57

AD *priuatas iniurias oportet principem esse facilem ad ignoscendum,in ijs,quæ lædunt* Remp.

decet esse seuerum.

Qui iniuriam faciunt, infeliciores sunt, quam qui patiuntur.

Qui ueterē impune fert iniuriā, inuitat nouā.

Iniuriæ memoria tenacißima est, at beneficij breuißima.

Infamia. 58

TVRPITVDINIS *alienæ species uelut in theatrum producta deterret a uitijs, & ad uirtutum extimulat ingenia non omnino deplorata.*

Remissa culpa, manet tamen prioris infamiæ uestigium.

Quo fœdius est crimē, hoc tenacius hæret apud multos criminis suspicio, uel in innocentißimum.

Non est aliquid amicis quib. fidimus, committendū, quod si effutiant, pariat nobis infamiam.

Improbitas. 59

EXTREMA *improbitatis est linea, etiam illudere quos afflixeris.*

Improbus est, qui scit beneficium accipere, nescit reddere.

Ex improbis cōuictorib. nihil capitur, nisi probrum & ignominia.

Magnæ felicitatis est, ab improba muliere liberari.

Impunitas. 60

IMPVNITATE *nihil periculosius est, quæ semper ad deteriora prolabitur.*

Impunita iniuriæ exemplum, omnibus in iniuriam minatur. Etenim si liceat impune lædere, quis tutus erit ab improborum uiolentia?

Si

Simultas. 61

SIMVLTATEM *exercere cum ſepulto, indecorum eſt, ut in mortuum ſæuire.*

Simultatem oportet mortem finiri, amicitiam non item.

Loquacitas. 62

EX *multiloquio pleraq; naſcuntur incōmoda.*

Quidam hoc præclarum exiſtimant, ſi nunquā ſileant cùm id ſit certiſſimum fatuitatis argumentum, ut contra, ſilentium ubi loquendi tempus non eſt, prudentiæ ſignum eſt.

Multiloquiū non ſolùm moleſtum eſt auditori: uerumetiam ad perſuadendum inutile, præſertim apud principes tum uarijs curis occupatos, tum auribus faſtidioſis.

Peculiaris erat Lacedæmonijs uerborum paucitas, unde & ab ea religione breuiloquentia laconiſmus dicitur.

Stolidi oratoris inanis loquacitas reſponſo indigna eſt.

Fruſtrà de his uerba fiunt, ad quæ perficienda non ſuppetit facultas.

Eſt hoc omnibus Spartanis peculiare, offendi ſermone, quàm cauſa poſtulat longiore; adeò nuſquàm non placebat frugalitas. Nam ad cauſam non magnam adhibere ſuperuacuam rerum copiam, luxuriæ genus eſt.

Effectu caret loquacitas: taciturnitas autem certiora habet conſilia.

Breuiloquentia ducem decet maximè.

Multa uerba nequaquàm arguunt ſapientem opinionem.

Equo effræni nemo nõ metuit insidere, at plus est periculi à lingua effræni.

Est aliqua sapientis pars, silentio stultitiam tegere.

Indecenter is magnificè loquitur, cui uires non suppetunt orationi pares.

Nihil est uiolentius aure tyranni: apud bonos etiam principes admonendi libertas uerbis placidiori bus est temperanda.

Silentij tuta sunt fidi præmia,

Multis uerbis ueritas non eget: & rectius me minimus, quæ paucis uerbis comprehensa sunt.

Orationis expedita breuitas est probanda.

Ad causam non magnam adhibere superuacuam uerborum copiam, luxuriæ genus est.

Prius cogitandum quid loquaris, quàm lingua prorumpat in uerba.

Aduersus nihil malè meritum audire maledicam linguam iniuriæ genus est.

Nihil oratione melius, si parcè promas linguæ thesaurum.

Nihil effutiendum est, si quid liberius dictum sit in conuiuio.

Maledicentia. 63

QVI *paßim maledicunt omnibus, eos palàm est id naturæ uitio facere, non ex eorum merito, quibus obtrectant.*

Maledicentia contemnenda est, quæ non à iudicio, sed ab omni morbo proficiscitur.

Aduersus nihil male meritum, audire maledicam linguam, iniuriæ genus est.

Turpiter obijcit alteri uitium, à quo ipse immunis non est.

Periculosè

Periculosè maledicit alteri, cui uel idē uel simi le, uel diuersum, sed deterius uitium poteſt obijci.

Omnium rerum nocentiſsima eſt calumnia.

Sæpenumero accidit, ut qui alios inſectantur, ipſi grauioribus madeant uitijs.

Imprudenter in alterum uitium torquet, ſi in promptu eſt quod ipſi uiciſsim obijciatur.

Mendacium. 64

MENDACII *nomine continentur aſſentato res, calumniatores, infidi conſiliarij, peruerſi educa tores, qui fontes ſunt ferè malorum omnium, qui- bus ſurſum deorſum turbatur uita mortalium.*

Perfidia. 65

NIHIL *eis tutò credi debet, qui in patriā perfidi fuerint.*

Stultè dubitat de peierando, qui facinus per- iurio par non dubitauerit committere; eoq; in a- trocibus ſceleribus nihil ponderis habet iuſiuran- dum, nam quiſquis audet dare uenenum, audebit & cum periurio inficiare.

Iniuria. 66

QVI *auidè obtrectant alienæ laudi, magis produnt morbum ſuum, quàm detegūt mores alie nos: & qui ob res parum honeſtas laudant quem- piam, aut ob laudabiles uituperant, indicant ſtul- titiam ſuam peruerſumq; iudicium.*

Inuidus abundè dat pœnarum, etiam ſi nemo ul ciſcatur.

Vt ferrum absumitur rubigine, ita inuidus suo ipsius uitio contabescit.

Inuidus tam inutilis est ciuitati, quàm lolium tritico, ignauus bello.

Ii, quos habet inuidia, magis sunt misericordia digni quam ira.

Inuidus non minus discruciatur aliena felicitate quàm suo infortunio.

Ambitio. 67

NESCIT *pietatis iura regnandi cupiditas.*

Ambitio malè profundit quod malè collegit auaritia.

Cupiditates, animi sunt morbi.

Malus ciuis est, cui non satis est, id, quod satis est cæteris.

Turpior est ambitio ex utilitate cultus; quàm ex amictu splendido.

Turpis est ambitio ex fuco uirtutis laudem captans.

Adulatio. 68

BLANDI *loquio nocentius.*

Ingenium hominum ad aliena uitia perspicax est, ad sua cæcum.

Pestilentissimum est genus adulationis sub libertatis imagine blandiri.

Aliena rectius prospicimus, quàm nostra, & sibi quisque adulator est.

Lapidis est non sentire discrimen inter laudantem & uituperantem, sed philosophi est non ita commoueri ut ab honesto recedat.

Nemo

Nemo ſuam turpitudinem perſpicit, ſed ſibi quiſque adulator eſt.

Vt adulationem affectare turpe eſt, ita ingerentem ſe non oportet omnino repellere, prodeſt enim in hoc ut homo perſpiciat qualis eſſe debeat.

Audacia. 69

FIT *ſæpenumero, ut qui fragili quærit illudere dentem, infringat ſolido.*

Periculoſa eſt audacia, ſi uires non ſuppetant ſpiritibus.

Expenſio periculi reuocat hominem ab audacia.

Aſsiduitate nimia facilitas magis quam facultas, nec fiducia, ſed temeritas paratur.

Bona eſt timiditas, quæ deterret à turpibus, et reddit hominem circumſpectum.

Mors. 70

HONESTA *mors eſt, oppetere pro amicis liberandis.*

Magis metuunt mortem, qui domi habent unde poſsint ſuauiter uiuere.

Morientibus præcipuum ſolet eſſe ſolatium ſpes uindictæ.

Vt tyranni uiuunt inſuauius iis, qui mortem uehementer optant, ita mortem perinde metuũt, quaſi uitam ſuauiſsime degant.

Optimum eſt exire de uita, cum res ſunt proſperrimæ.

Nultos mortis conſideratio deterret ab honeſtis.

stis actionibus: contrà, mortis obliuio multos inuitat ad licentius peccandum.

Somnus profundior adimit omnem sensum, & animus à corpore digressus, aliquando in suum domicilium rediturus est.

Mors quidem mala non est, sed iter ad mortem miserum est.

Somnus, mortis est imago.

Ille non uiuit, qui perpetuo mortis metu uiuit

Mors omnium malorum sensum admit.

FINIS.

VIRO DE LITERIS OPTIME MERITO D. NICOLAO TARTERIO, Mecęnati suo, Desiderius Iacotius Vandoperanus, S.

VM Philosophici curriculi tempus tua singulari liberalitate erga me penè absoluissem, Mæcœnas, quasi de uia fessus ad Ciceronem tanquã in locum quendam amœnum relaxandi animi caussa mihi confugiendum putaui. Qui enim ab eo de philosophia & eloquentia libri uariè copioseq; perscripti sunt, non solùm, ut nosti, admirabili quadam scientia, sed etiam suauitate dicendi & copia legentium ita mouent animos, ut qui eos in manus sumpserit, deponere nunquàm uelit. Hoc *unum negocij nonnihil exhibere solet, quòd cùm magnam partem in eorum philosophorum, qui tum florebant, sententijs & præceptis explicandis sit occupatus, libri autem non extent, ex quibus, quid censuerint, poßimus cognoscere; hæsitare plerunque & dubitare solemus, nonnulli etiam ex* Platone *aut Aristotele depromere aliquid, quanquam alienum, quod rudioribus ad rem facere uideatur, ne in suspicionẽ ignorationis ueniant. Quod cum doctißimorum uirorum iudicio ineptum intelligerem, pilosophos illos prope omnes, quorum sententiæ quædam latinæ expressæ sunt à* Cicerone, *unum in locum, quoad per uires licuit, conduxi, & nominatim cuiusque decreta in uno duntaxat* Cicerone *conqui-*

sita

sita breuiter conscripsi, ut eloquentiæ & philosophiæ studiosi disputationum capita, quæ sunt apud Ciceronem, in medio posita haberent, & ex Cicerone Ciceronem interpretarentur. Qua in re si à me prætermissum quid fuerit, quod equidem in tãta librorum uarietate & opinionum multitudine non dubito, ab æquis librorum alienorum æstimatorib. ueniam peto, & hæc si aliqua ex parte ad palatum fecerint, commodius & uberius me, cùm licebit, tractaturum promitto. Aliàs nihil moror. Te autem, Mecœnas, ut hoc qualecunque tandem est, æqui boniq; consulas, & dum grauioribus incumbimus, nostra, ut cœpisti, studia foueas, uehementer etiam atque etiam rogo. Vale. Lutetiæ. VIII. Calend. Ianuarij. M D LIIII.

DESI-

DESIDERII IACOTII VANDOPERANI de philosophorum doctrina Libellus ex Cicerone.

CVM *essent plures orti fere à Socrate, quod ex illius varijs & diversis & in omnem partem diffusis disputationibus à* Platone *potißimum immortalitati traditis, alius aliud apprehenderet, proseminatæ sunt quàsi familiæ dissentientes inter se, & multum disiunctæ & dispares: cum tamen omnes se* Philosophos *Socraticos & dici vellent & esse arbitrarentur.* Inter quos *præcipuum locum tenent* Academici, Peripatetici, Stoici, Epicurei. *De quibus sigillatim, & distincte dicere difficile est, ob eam præcipue causam quod cum eorum decreta quæruntur, variari inter* Ciceronis *interpretes, & dubitari videtur. Sed primum illud tenendum est, quod a viris doctißimis est animaduersum, Ciceronem omnia prope ex Stoicorum &* Academicorum *nouorum disputationibus sumere, ex reliquis pauca quædam aspergere. Cuius rei fidem facere aiunt dialectica, quæ usurpat, in quibus* Platonicum*, aut* Aristotelicum *nihil prope agnoscas. Verum dicamus articulate, quo ad fieri poteris, de* Peripateticis*, &* Academicis*, tum de cæteris quorum à* Cicerone *præcepta notata sunt, & quædam* Latine *expressa.*

erant,politè, apteq; dixerunt cum definientes, tū partientes:deinde ea,quæ requirebant orationem ornatam,& grauem,magnificè sunt dicta ab illis,splendidè de iustitia,de fortitudine, de amicitia,de ætate degenda, de philosophia, de capessenda Republica,*& fortitudine hominum.*Itaq; *ex hac tanquàm ex omnium artium officina innumerabiles in omni genere scientiæ præstantes uiros prodijsse ait* Cicero. *Academici ueteres quidam fuerunt, quidam noui. In ueteribus numerantur à* Cicerone Plato,*Aristoteles,Speusippus,* Xenocrates,Polemo,*Crantor. In nouis Arcesilas,* Lacydes,*Euander,Egesinus,Carneades,Clitomachus* Philosophus. *Quorum omnium decreta, quæ numerabimus suo loco, de ueteribus,& nouis pauca hæc nunc sufficiat in uniuersum posuisse.*

Omnem uirtutem esse mediocritatem. Bruto. Sapiente*s non semper esse beatißimos* 5.Tusc. Finem *bonorum,secundum naturā uiuere,id est frui primis a natura datis* 2. de Finibus.& 3. Offic.

Omnem ciuilem orationem in horum altero uersari,aut de finita controuersia certis temporibus,ac reis,aut indefinite de uniuerso genere quære 3. de Orat.

ACADEMICI NOVI.

ACADEMICI *noui, cum nihil percipi posse dicerent, in suo ipsi decreto sicut in cæteris rebus fluctuabāt,ac de Dijs immortalibus errantem habebant, & uagam sententiam .* Hanc Academiam *adolescentiorem* Cicero *& uolaticam appellat, & sui similem, modo huc, modo illuc, philosophiæ ueteris perturbatricem : quàm*

exoratā

exoratam cupit ut sileat, submouere non audet. Huius erat institutum aduersari omnibus in disputando, & contra communem opinionem ratione aliqua pugnare, nihil affirmare, inuadere in ea, quæ satis scite cæteris philosophis instructa, & composita erant, & ruinas edere: denique quasi desperata cognitione certi, id sequi quod uerisimile uideretur. Solebat uero is, qui audire uellet, cum quæsiuisset, tacere, tum alius perpetua oratione contra disputabat. Quam disputandi consuetudinem susceperunt Tusculanæ disputationes, ut est in libro de Fato. Huius itaque perpetuum decretum fuit, Nihil posse percipi. 2. Acade. & 1. de Natura Deo. Quod quibusdam adeo placuit, ut extremum bonorum & summum munus sapientis esse dicerent, obsistere uisis, assensusq; suos firmè sustinere.

PERIPATETICI.

PERIPATETICI cum uiderent nos ita esse natos, ut communiter ad eas uirtutes apti essemus, quæ notæ, illustresq; sunt, iustitiam dico, temperantiam, cæterasq; generis eiusdem: quæ oēs similes artium reliquarum materia tantum ad meliorem partem, & tractatione differunt: easq; ipsas uirtutes uiderent nos magnificẽtius appetere & ardentius; habere etiam insitam quandam, uel potius innatam cupiditatem scientiæ, natosq; esse ad congregationem hominum, & ad societatem, communitatemq; generis humani, eaq; in maximis ingenuis maxime elucere, totam philosophiam tres in partes diuiserunt. Vna pars est in natura. differendi altera. uiuendi ter

tia. Natura sic ab ijs inuestigata est, ut nulla pars cœlo, mari, terra (ut poeticè loquar) prætermissa sit. Quinetiam cùm de rerum initijs, omniq; mundo locuti essent, ut multa non modò probabili argumentatione, sed etiam necessaria mathematicorum ratione concluderent; maximam materiam ex rebus per se inuestigatis ad rerum occultarum cognitionem attulerunt. Ad placandos animos multa afferebant. spinas partiendi, & definiendi permittebant. De his sic ait Cicero, Si omnia à philosophis essent petenda, Peripateticorum institutis cõmodius fingeretur oratio. Quo magis tuum, Brute, iudicium probo, qui eorum, id est, ex uetere Academia philosophorum sectam secutus es, quorum in doctrina, atque præceptis disserendi ratio coniungitur cum suauitate dicendi, & copia. Quanquàm ea ipsa Peripateticorum, Academicorumq; consuetudo in ratione dicendi talis est, ut nec perficere oratorem possit ipsa per sese, nec sine ea orator esse perfectus. Horum sententiæ, & præcepta sunt huiusmodi.

Esse in mentibus hominum tanquàm oraculum aliquod, ex quo futura præsentiant, aut in furore diuino incitatus animus, aut somno relaxatus solutè moueatur, ac liberè, secundo de Diuin.

Quæ autem coniectura explicantur, aut euentis, animaduersa & notata sunt, ea genera diuinandi non naturalia, sed artificiosa, in quo Aruspices, Augures, Coniectoresq; numerantur, improbanda. 1 .de Diui.

Deos esse, & quatuor ex rebus omnia constare. 4. Tusc.

Plurimùm & longè lateq; plurimùm tribuendum honestati, sed tamen & in corpore, & extra,

tra, esse quadā bona, quæ ex altera parte colloca- ta minimi momenti instar habeant. 2. de Finib.

Tria bonorum genera, maxima animi, secunda corporis, externa tertia. 5. Tuscul. 3. Offi. 3. de Finib.

Corporis commodis compleri beatam uitam. 3. de Finib. Mediocritatem esse inter minimum & parum. 1. Offic.

Mediocritatem uel perturbationum, uel morborum animi non probandam: omne enim malum, etiam mediocre, magnum esse. 3. Tuscu.

Perturbari animos necesse, sed adhibendum modum quendam, quem ultra progredi non oporteat 4. Tuscul.

Perturbationes non solùm naturales, sed etiam utiliter à natura datas. uide 4. de Finibus. & primo Officiorum de laudibus fortitudinis, & iracundiæ.

STOICI.

STOICORVM disciplina, quos Cicerò in Officijs, Tusc. de Legibus, Paradoxis, de Natu. Deo. sequutus est, quorum deniq; in omnibus ferè libris plurimas sententias Latinè expreßit, à Zenone profecta est. Zeno enim, relicta ueteri Peripateticorũ, & Academicorũ disciplina, multa in philosophia nouauit. Cui mox se Arcesilas opposuit. Alij etiã Stoicorũ disciplinam Academiæ ueteris correctionem æstimabant. Antiochus enim Stoicorum, & Academicorum, qui Stoica multa usurpabant, sectam conciliare uoluit, & utrorumq; decreta bona conturbauit. Et Cicero ait à Peripateticis, & Academicis omnia trãstulisse, no

minibus

minibus alijs easdem res secutos: & alio loco una de re esse solùm dissensionem, quippe cùm antiqui omnes quod secundum naturam esset, quo iuuaremur in uita, bonū esse decreuerint. Zeno nihil, nisi quod honestum esset, putauerit bonum. Alij non de terminis, sed de tota possessione contentionē esse aiunt. Qua de re uide in Antiocho. *Doctissimi uiri fuerunt, & omnes ferè in disserendo prudentissimi: idq; arte faciebant, tum definiendo, tū partiendo articulatè, & distinctè, erantq; architecti penè uerborum.* Iudicandi *uias diligenter persecuti sunt, inueniendi tamen artem totam reliquerunt.* Subtile *praeterea, uel spinosum potius disserendi genus sequebātur, ut est libro tertio de* Finibus, *qui ferè totus est in defendenda ea disciplina. Nam contortulis quibusdam, & minutis conclusiunculis quasi punctis quae dumeta & laqueos & aculeos disputationum* Cicero *nominat, concludebant hoc pacto: Quod est bonū, omne laudabile est: quod autem laudabile est, omne honestum est. Bonum igitur quod est, honestum est.* Et *tamen maximè forti, & ut ita dicam, uirili ratione utebantur, atq; sententia. Ceterùm quia uim uirtutis mirificè tenebant, propè absoluti, & perfecti, deniq; soli philosophi iudicati essent, nisi eorum licentiae Carneades restitisset.* Et *ut uerba mordicus tenentes quae sibi ex ore euelli nolebant, horridiores erant in dicendo, sic moribus quoq; duriores euaserant.* Ex *omnibus philosophicis plurima nominauerunt, studiosissimè exquirētes unde uerba essent ducta, & suo quamq; rem nomine appellantes. Quibusdam etiam nominibus utebantur, quae prima specie admirationem, re explicata, risum mouerēt.* Aegrotationes *appellabant* ἀῤῥωστήματα,

Q de

de quibus disputant enucleatè. Bona, quæ alij s dicebantur, eadem præcipua, uel producta dicebant, quibus beatam uitam compleri negant. Item media officia quæ communia sunt, & latè patent, quæ & ingenij bonitate multi assequuntur & progreßione dicendi: rectum uerò quod appellant, perfectum atque absolutum esse, & omnes numeros h..bere, nec præter sapientiam cadere in quenquam posse. Ο᾽μολογίαν quoque conuenientiam dicebant, & ἡδονὴν communi nomine corporis, & animi uoluptatem. Cæterùm portenta & flagitia ab his, & a poetis dicuntur. multa cum superstitiosa solicitudine creduntur, multa etiam præclarè, ut ex eorum sententijs & præceptis, quæ acutißimè defendebat, intelligi poteſt. hæc ferè sunt apud Ciceronem.

Deos esse qui mundum administrent: quiq; consulant rebus humanis, πρόνοιαν dicunt prouidentiam. 2. & 3. de Natu. deo. & 4. de Finib.

Mundum esse sapientem, habere mentem, quæ & se, & ipsum fabricata sit, & omnia moderetur, moueat, regat, &c. id Luc.

Fore ut ad extremum omnis mundus ignoscat, cùm, humore consumpto, neque terra ali poßit, neque remeet aer, cuius ortus, aqua omni exhausta, non esse poßit. 2. de Nat. deor.

Mundum natura constare, & administrari, non ut gleba constat aut fragmentum lapidis aut aliquid huiusmodi nulla cohærendi natura, sed ut arbor, ut animal, in quibus nulla temeritas sed ordo apparet, *& artis quædam similitudo.* 2. de Nat. deor.

Aerem interiectum inter mare, & cœlum, Iunonis nomine consecrari, quæ est soror, & coniux

Iouis

Iouis, quod & similitudo est aeris, & cum ea summa coniunctio. 2. de Nat. deor.

Quatuor ex rebus omnia constare. 4. de Finib.

Fato omnia fieri. de Fato. Fatalem autem illam necessitatem, quam εἱμαρμένην dicunt esse, ut quicquid accidat, id ex aeterna ueritate, causarumq; continuatione fluxerit. 5. Tuscul. 2. de Diuinat. in top.

Multa falsa esse, lōgeq; aliter se habere, ac sensibus uideantur. In Luc.

Sensus ipsos, assensus esse, quos quoniam appetitio consequatur, actionem sequi: tolli autem omnia, si uisa tollantur. in Luc.

Visa quadā mitti a Deo, uelut ea, quae in somnijs uideantur, queq; oraculis, auspicijs, extis declarantur. in Luc. κατάληψις dicitur diuinatio. 3. de Nat deo. 1. de Diu. 2. refellitur.

Non singulis iecorum fibris aut auium cantibus interesse deum, sed ita a principio incohoatū esse mundum, ut certis rebus certa signa praecurrerent, alia in extis, alia in auibus, alia in fulguribus, alia in ostentis, alia in stellis, alia in somniantium uisis, alia in furentium uocibus. 1. de Diuin.

Eos anhelitus terrae, qui frigidi sint, cū fluere coeperint, uentos esse, cum autem se in nubem induerint, eiusq; tenuissimam quamq; partem coeperint diuidere, atq; disrūpere, idq; crebrius facere, & uehementius, tum & fulgura, & tonitrua existere: si autem nubium conflictu ardor expressus se emiserit. id esse fulmen. 2. de Diuina.

Simul atque natum sit animal, ipsum sibi conciliari, & cōmendari ad se conseruandum, & ad suum statum, & ad ea, quae conseruantia sunt eius status, deligenda. alienari autem ab interitu ijsq;

rebus,quæ interitum uidẽtur afferre. 3. de Finib.

Plerisque tamen in principio naturalibus diligendi sui uoluptatem non esse ponendam. 3. de Finibus.

Diu mãsuros animos cum corpore excesserint, sed non semper. 1. Tusc.

Quæ in terris gignuntur,ad usum hominis omnia creari, homines autem hominum causa esse generatos, ut ipsi inter se alij alijs prodesse possent. 1. Officio.

Sapientem gratia nunquam moueri nunquã cuiusquam delicto ignoscere, neminem misericordem esse,nisi stultum & leuem :Viri non esse neq; exorari,neq; placari: Solos sapientes esse,si distortissimi sint,formosos:si mendicißimi,diuites:si seruitutem seruiant, reges:eos autem : qui sapientes non sint,fugitiuos exules,hostes,insanos denique. Omnia peccata esse paria. Omne delictum scelus esse nefarium: nec minus delinquere eum,qui gallum gallinaceum,cum opus non fuerit,quam eum qui patrem suffocauerit. Sapientem nihil opinari, nullius rei pœnitere, nulla in re falli, sententiam mutare nunquam. pro Murena. Sapientem omnia recte facere. 4. Tusc. Sapiẽti etiam ignoto esse amicum 3. de Nat. deor. Amatorum,& amorem ipsum, conatum amicitiæ faciendæ ex pulchritudinis specie. 3. Tuscul.

Bonum nihil nisi honestum, quo uirtus mista nullam requirit uoluptatem, atque ad bene uiuẽdum seipsa est contenta. 1. 2. 3. de Finib. 5. Tusc. 3. Officior.

Nullum esse pilum omnibus rebus talem, qualis sit pilus alius. In Luc.

Voluptatem,sublationem animi siue ratione opinantis

opinātis se magno bono frui nec lætitiam nec gaudium in corpore. 2. de Finib.

Non optabiliorem, nec magis expetendam beatam uitam, si sit longa, quam si breuis. 3. de Finib.

Non crescere bonorum finem. 3. et 5. de Finib.

Finem bonorum in una uirtute 4. de Finib. id est secundum naturam uiuere. 3. Offic. Quo tria significantur, unum eiusmodi, uiuere adhibentem scientiam earum rerum, quæ natura eueniret, ut Zeno: alterum ut diceretur officia omnia media, aut pleraque seruantem uiuere. Tertium omnibus, aut maximis rebus ijs, quæ secundum naturam sint, fruentem uiuere. Vide. 4. de Finib.

Si ad illam uitam, quæ cum uirtute degatur, ampulla, aut strigilis accedat, sumpturum sapientem eam uitam potius, quod hæc adiecta sint, nec beatiorem tamen fore. 4. de Finib.

Dolorem non esse malum. 2. Tusc. abesse a sapiente ægritudinem. 3. Tusc.

Voluntatem, quæ Græcè βέλησις, dicitur, id est appetitio eius, quod bonum uideatur, ad quod adipiscendum impellit ipsa natura, esse quæ quid cum ratione desiderat. 3. Tuscul. Vide initium 4. Tuscul.

Ea quæ turpia re non sunt, nec uerbis esse flagitiosa. 1. Officio.

Modestiam, scientiam esse earum rerum, quæ aguntur, aut decenter suo loco collocandarum. Ordinem uero, compositionem rerum aptis, & accōmodatis locis. 3. Officior.

Vrbanitatem, esse uirtutem. 3. Epist. Fam.

Omnes esse diuites, qui cælo, & terra frui possunt. 7. lib. Epist. Famil.

Nihil esse sapientis præstare nisi culpam. 9. *lib.* Epist. Fam.

Nihil esse obscenam, nihil turpe dictu. Nam *si quod sit in obscenitate flagitium, id aut in re esse, aut in uerbo: nihil esse tertium.* 9. *lib.* Epistol. Famil.

Crepitus æquè liberos, ac ructus esse oportere. *lib.* 9. Epist. Famil.

Fugere, *nõ esse sapientis.* 15. *Epist ad* Brutum.

Sapientem non irasci. 3. *de Orat.*

Eloquentiam, uirtutem ac sapientiam esse. 3. *de Orat.*

EPICVREI.

EPICVRVS, *a quo* Epicurei, *a doctissimis quibusque contempti, nominati sunt, homo fuit mollis, & uoluptarius, quasi puer delicatus, nihil cessatione melius existimans, sine arte, sine literis, insultans in omnes, sine acumine ullo, sine auctoritate, sine lepore, cautus, secum pugnans, non tam facetus, quàm ad iocandũ liber.* Pamphilum *quendam* Platonis *ait a se Sami auditum. Ibi enim adolescens habitabat cum patre & fratribus, quòd in eã pater eius* Neocles *Agri peta uenerat. Sed cùm agellus eum non satis aleret, ludi magister fuit.* Nihil *olet ex* Academia, *nihil ex* Lyceo, *nihil ne è puerilibus quidem disciplinis. In physicis* Democritum, *in quem tamen fuit ingratus, secutus est. Cui adiecit perpauca mutãs, sed ita, ut ea, quæ corrigere uult, deprauare uideatur.* Pleraque *dicit eadem, atomos, inane, imagines: infinitatem locorũ, innumerabilitatem mundorum, eorum ortus & interitus, omnia ferè, quibus*

bus natura ratio continetur. Habuit & Nausiphanem magistrũ, quod non negat, omnib. tamen eum contumelijs uexat, metuens nequid unquàm ab alijs didicisse uideatur. Aristoteli, & Phedoni Socratico turpissimè maledixit, & Metrodori sodalis sui fratrem Timocratem, quia nescio quid in philosophia dissentiebat, totis uoluminibus concidit, & sæpe in scriptis gloriatus est, se magistrum habuisse nullum. Sua quædam nomina habuit, ut πρόληψιν *Græcè appellauit, quàm ante nemo eo uerbo nominarat, anteceptam animo rei quandam informationem, sine qua nec intelligi quicquam, nec quæri, nec disputari potest. Eius selecta, breuesq; sententiæ,* κυρίαι δόξαι *nominatæ sunt. Eius est & titillationis uerbum, qua uoluptas sensibus adhibetur. Et cum tertium quendam modum diceret oriri extra pondus, & plagam, cum declinat atomus interuallo minimo, id appellat,* ἐλάχιστον. ἰσονομίαν *quoque æquabilem tributionem dixit eam naturam, quæ est in summa illa ut infinitatis, ut omnia omnibus, paribus paria respondeant. Scripsit libros de regula & iudicio, de summo bono, de uoluptate, qui (ait Cicero. 2. de Diuin.) si corrosus esset, puta rem annonam in macello chariorem fore. Item de sanctitate, de pietate aduersus Deos. Duos & septuaginta annos uixisse tradunt. Quem familiares, præter quos non ferè in cuiusquam manus ueniebat, tanti fecerunt, ut eius imaginem non modò in tabulis, sed etiam in peculis, & anulis haberent, asseverentq; unum uidisse uerũ, maximisq; erroribus animos hominum liberauisse, & omnia tradidisse, quæ pertinerent ad bene, beateq; uiuendum: sed plerosque minus eo delectari, quòd ista*

Platonis, Aristotelis, Theophrasti orationis ornamenta neglexerit, In physicis totus fuit alienus, Dialecticam uerò, quod in ea planè inermis esset, & nudus, contemnebat & irridebat. Tollebat diffinitiones, nihil de diuidendo, ac partiendo docebat, non quomodo efficiatur, concludaturq́; ratio, tradebat, non qua uia captiosæ soluantur, ambigua distinguantur, ostendebat. Si enim, inquit, alterutrum concessero, aut uicturum cras Epicurum, aut non, necessarium esse, necesse erit, cras Epicurum aut uiuere, aut non uiuere. Nulla autem est in natura rerum talis necessitas. In ea Philosophiæ parte, qua mores conformari putantur, ceteris uoluit uideri acutior. Cuius sententiæ, & præcepta sunt huiusmodi.

Deos esse, quod necesse sit præstante aliquam esse naturam. 2. de Nat. Deo. quodq́; in omnium animis eorum notionem impreßisset ipsa natura. Anticipationem quandam uocat deorumsine doctrina. Nonnullis tamen uisum est, eum, ne in offensionem Atheniẽsium caderet, uerbis reliquisse deos, re sustulisse. 1. & 3. de Nat. Deo.

Nihil curare deos, nec sui, nec alieni, sed monogrammos & nihil agentes, membris humanis præditos, sed eorum nullum usum habere. In quo circuitione quadam deos uidetur tollere ludens. 2. de Nat. Deorum.

Deorum, quos perlucidos, & perflatiles induxit, sedem esse, tanquàm inter duos ludos, sic inter duos mundos, propter metum ruinarum, 2. de Diuin.

In Deo opem nullam, neque gratiam. 2. de Na. deo. ubi refellitur.

Deum animantem esse, specie hominis, quia sit pulcherrima

pulcherrima omnium nec tamen eam esse corpus, sed quasi corpus, nec habere sanguinem, sed quasi sanguinem. Fugiebat *enim indiuiduorum corporum concretionem, ne interitus, & dissipatio consequeretur.* 3.de Nat. Deo.

Deos beatos esse, & aeternos 2.de Finib.

Deorum opera mundum non esse fabricatum, sed ex atomorum, id est indiuiduorum. & solidorum corporum, quae suo deorsum pondere ad lineam ferrentur (qui est naturalis omnium corporum motus (complexionibus, & copulationibus, & adhaesionibus inter se, mundum omnesq; partes mundi, quaeq; in eo essent, effici. 1. de Finib.

Solem quasi pedalem, aut bipedalem, posse etiã minorem esse quam uideatur, aut maiorem, sed non multo, ut oculi aut nihil, aut uon multum mentiantur. 2. Acad. & 1. de Finib.

Nunquam sensus mentiri, sed omnes ueros esse in ijsq; iudicia rerum posita. Quorum si unus semel in uita mentitus sit, sublatum esse omne iudicium ueri, & falsi. 1. de Finib.

Nullam in natura rerum necessitatem.

Opinione a perspicuitate seiungendam, quae ueri conturbat cognitionem. 2. Acad.

Quicquid aut sit, aut fiat, naturalibus fieri aut factum esse ponderibus et motibus. 1. de Fini.

Pecudis, & hominis idem bonum. 1. Acad.

Ad uoluptatem et dolorem, & quae fugiamus, & quae sequamur, referri omnia. 1. de Finib. & 2. *Omnes animi & uoluptates. & dolores ad corpori uoluptates, & dolores pertinere.*

Vltimum bonorum in uoluptate, idq; sensibus iudicari, & commoneri, ut ne argumentandum quidem de eo sit. 1, 2, & 3. de Finibus. *Volu-*

ptatis autem uerbo significari saporem, & corporum complexum, & ludos, atque cantus, & formas eas, quibus oculi iucunde moueantur. 3. Tuscul.

Summum malum, dolorem. 1. de Finib. & 2. Tuscul.

Inter uoluptatem, & dolorem, nihil medium.

Nam omni dolore carere, nō modo uoluptatem esse, uerumetiam summam uoluptatem. eam enim augeri, amplificariq; non posse. 1. de Finib. & 3. Tuscul.

Non minorem percipi uoluptatem ex contemptissimis escis & potionibus; quam rebus exquisitissimis ad epulandum. 1. de Finib.

Cupiditatum tria genera, unum earum, quæ essent & naturales, & necessariæ; alterum, quæ naturales essent, nec tamen necessariæ; tertium, quæ nec naturales, nec necessariæ, quarum nec modus ullus, nec finis inueniri potest. 1. de Finib. Reprehēditur quod partem in genere numeret. Duo enim genera esse, naturales, & inanes: naturalium itē duo, necessarias, & non necessarias.

Non posse iucunde uiui nisi sapienter, honeste iusteq; uiuatur: nec sapienter, honestè, iustè, nisi iucunde. 1. & 2. de Finib.

Rem definiri, non placere. 2. de Finib.

Sapientem semper esse beatū, finitas habere cupiditates, negligere mortem. 3. de Finib.

Honestum expeti propter uoluptatem: qui negant, eos inani uoce sonare, uel, ut est in Tuscu. 3. uoces inanes fundere. Sic enim loquebatur.

Parere animum rationi posse, & quo illa ducat sequi. 3. Tusc.

Leuationem ægritudinis in duabus rebus positam

tam esse, auocatione a cogitanda molestia, & reuocatione ad uoluptates contemplandas. 3. Tusc.

Opinionem mali ægritudinem esse natura, siue illud antè prouisum, & expectatum sit, siue in ueterauerit: neque enim uetustate minui mala, nec fieri præmeditata leuiora. 3. Tuscul.

Naturales diuitias parabiles esse, quòd paruo esset natura contenta. 3. de Finib.

Diuturnitatem temporis ad beatè uiuendum nihil afferre, nec minorem uoluptatem percipi in breuitate temporis, quàm si illa sit sempiterna. 2. de Finib.

Nullam in sapientem uim esse fortunæ. 3. Tuscul. & 2. de Finib.

Magnum dolorem, breuem, longinquum, leuem. 2. de Finib. & 2. Tusc.

Nec gaudere quenquam nisi propter corpus, nec dolore. 1. de Finib.

Mortem nihil ad nos pertinere, quòd sine sensu sit, id quod dissoluitur. 2. de Finib.

Si uratur, sapiens, si crucietur, in Phalaridis tauro si erit, dicturum, quàm suaue est hoc, quàm hoc non curo.

ZENO.

ZENO Citicus ex Cypro insula, Stoicorum princeps & pater fuit, homo acutus, uerecundiam, & libertatem loquendi amans. Is cùm Polemonem audisset, ualdeq; subtiliter dissereret, & peracutè moueretur, Peripateticorum satis copiosè & eleganter constitutam disciplinam corrigere conatus est. Partitionem Philosophiæ in tres partes retinuit. In ce-

teris sentiebat idem; aliter loquebatur, nihilq́; præter nouitatem uerborum afferebat. Cui tamen cur hoc faceret, nullam causam fuisse, ait Cice. 4. de Finib. *ubi de eo multa dicuntur. Si enim ea, quæ dicit, ita sentiret, inquit ut uerba significant, nihil inter eum uel* Pyrrhonem, *uel* Aristonem *præceptorem interesset: sin autem eos non probabat, quid attinuit cum ijs, quibuscum re conueniebat, uerbis discrepare?* Breuibus *& acutulis conclusionibus, quod uellet, efficiebat, similitudine sæpe utens, ut uisum, assensum, comprehensionē & scientiam gestu & similitudine manuum distinguebat.* Nam *tùm extensis digitis aduersam manum ostenderat, uisum, inquiebat, huiusmodi est deinde cùm paulum digitos contraxerat, assensus huiusmodi. tum cùm plane compresserat, pugnūq́; fecerat, comprehensionem illam esse dicebat. Qua ex similitudine etiam nomen ei rei, quod ante nō fuerat,* κατάληψιν *imposuit, cū autē leuam manum admouerat, & illa pugnum arctè uehementerq; compresserat, scientiā talē esse dicebat; cuius cōpotem, nisi sapientem esse neminem.* Cū *eo* Academiæ *nouæ magna rixa fuit.* Magnam *præterea molestiam primus suscepit, & minimè (ut ait* Cic.) *necessarium commentitiarium fabularum reddere rationem, uocabulorum cur quidque ita appellatum, sit, causas explicare.* Itaque *cùm* Hesiodi Theogoniam *interpretatur, tollit omnino usitatas, perceptasq́; cognitiones deorum. Deniq; neq;* Iouem, *neque* Iunonem, *neque* Vestam, *neque quē quam, qui ita appellatur, deorum habendum numero, sed rebus inanimatis, atque mutis per quandam significationem hæc tributa nomina.* 2. de Nat. Deo.

Aethera

Aethera summum, Deum, mente præditum, quo omnia regantur. In Luc. 1. de natura deorum.

Quatuor solum initia rerum: quintam Arist. naturam non adhibendam. 1. Academic. 4. de Finibus.

Animum, ignem. 1. Tusc.

Naturam esse ignem, quæ quidque genuerit, & mentem, atque sensus. Ignem autem artificiosa ad gignendum progredientem uia. 2. de Natura deorum.

Deum esse mundum, eumq; animantem, & ratione præditum: nihil enim posse effici ab eo, quod esse expers corporis. 1. Acad.

Sensus iunctos esse è quadam quasi impulsione oblata extrinsecus, quam nos uisum appellemus licet. 1. Acad.

Quæ uisa sunt, & quasi accepta sensibus, assensionem adiungere animorum, quam esse uult in nobis positam & uoluntariam. 1. Academicorum.

Visis non omnib. adiungendam fidem, sed his solum, quæ propriam quandam haberent declarationem earum rerum, quæ uiderentur. Id autem uisum, cum ipsum cerneret comprehensibile. Quod cùm acceptum iam, & approbatum esset, comprehensionem appellari, similem his rebus, quæ manu reprehenderentur. 1. Acad.

Quod erat sensu comprehẽsum, idipsum sensum appellari, & si ita erat comprehensum, ut conuelli ratione non posset, scientiã: sin aliter, inscientiam, ex qua existeret opinio, quæ est imbecilla, & cũ falso, incognitoq; communis. Sed inter scientiã, & inscientiam, comprehẽsionem collocari, eamq; neq;

in

in rectis, neque in prauis numerari, sed soli creden dum esse. 1. Acad.

Sensibus fidem tribuendam, quod comprehensio facta sensibus & uera esset, & fidelis. 1. Aca.

Naturam *quasi normam scientiæ, & principium sui dedisse, unde postea notiones rerum in animis imprimerentur, è quibus non principia solùm, sed rationes quædam ad rationem inueniendam uitæ reperiuntur.* 1. Acad.

Errorem *& temeritatem, & ignorantiam, & opinationem, & suspicionem a uirtute sapientiæ e remouendam.* 1. Acad.

Naturalem *legem, diuinam esse, eamq; uim obtinere recta imperatnem, prohibentemq; contraria.* 2. de Finib.

Rationem *quandam per omnia pertinentem, naturam ut diuinam esse.* Astris *hoc idem tribuendum, tum annis, mentibus, animorumq; mutationibus.* 1. de Nat. deor.

Mundum *animantem, ratione regi, sapientem alioqui ex se non posse animantem, compotemq; rationis procreare.* 2. & 3. de Nat. Deor.

Ipsius *mundi, qui omnia complexu suo coercet & continet, naturam, non artificiosam solùm, sed planè artificem, consultricem, & prouidam utilitatum, opportunitatumq; omnium.* 2. de Nat. Deor.

Contrahi *animum & quasi labi atque concidere, & ipsum esse dormire.* 2. de Diui.

Omnem *uim loquendi in duas diuisam partes:* Rhetoricam *palmæ,* Dialecticam *pugno similem.* 2. de Finib. & in Orat.

In *una uirtute, quæ est ingenij præstantia, omnia, quæ ad beatum uitam pertinent, posita.* in

Luc.

Luc. 5. de Finibus. & 5. Tusc.

Catera autem etsi nec bona, nec mala essent, tamen alia secundum naturam, alia natura contraria ijs ipsis, alia interiecta et media. Vide in Luc. sub finem. & 4. de Finib.

Esse uerum quoddam & simplex bonum, quod non posit ab honestate sciungi. in Luc.

Sapientem, etiam si mendicus sit, non beatum modò, sed diuitem, semperq; beatissimum. 5. de Finib.

Nihil malum, nisi quod turpe & uitiosum sit. 2. Tuscul.

Virtute non posse constare si in cateris rebus esset quicquam, quod aliud alio melius esset, aut peius. 4. de Finib.

Dolorem asperum contra naturam, difficilem perpessu, tristem, durum. 2. Tusc.

Perturbationem, siue quod πάθος ille dicit, esse auersam a recta ratione, contra naturam animi commotionem, uel appetitum uehementiorem, qui procul absit a natura constantia. 4. Tusc.

PYTHAGORAS.

PYTHAGORAS *Pherecidis discipulus fuit prastanti sapientia & nobilitate; summa auctoritate, sine ulla hilaritate. Quietem atque ocium sequutus a regendis ciuitatibus totum sed ad cognitionem rerum transtulit. Cumq; ubi quid esset, quod disci posset, eo iudicaret ueniendũ, ultimas terras peragrauit. Aegyptum lustrauit, & Persarum Magos adijt, difficiles Barbarorum regiones pedibus obijt, multa maria transmisit. Venit etiam* Phliuntem, *& cum* Leonte *principe*

principe Phliasiorum doctè & copiosè quædam disseruit, non sine admiratione eius ingenij & eloquentiæ. Philosophi nomen primus inuenit, cum ante eum sapientes & haberentur, & nominarentur, qui in rerum contemplatione studia ponerent. Inde, Superbo regnãte, in Italiam, in qua fuit temporibus ijsdem, quibus L. Brutus patriam liberauit: tenuitq; magnam Græciã cum honore, & disciplina, tum etiam auctoritate. ac eam & priuatim & publice exornauit præstantissimis & institutis & artibus. Locus, sedesq; ubi uitam edidit, in metaponto est. Doctrina uero cum longe lateq; flueret, Romam permanasse dicitur, idque cum coniectura probabile esse, tum quibusdam etiam uestigijs indicari, ait Cicero. Quis enim est, qui putet, cum floreret in Italia, Græcia potentissimis & maximis uiribus ea, quæ magna dicta est, in hisq; primum ipsius Pythagoræ, deinde postea Pythagoreorum tantum nomen esset, ut nulli alij docti uiderentur, Romanorum ad eorum doctissimas uoces, aures clausas fuisse? Quinetiam arbitratur propter Pythagoreorum admirationem Numam quoque regem (etsi annis permultis ante fuit, quam Pytagoras) Pythagoreum à posterioribus existimatum. Nam cum Pytagoræ disciplinam, & instituta cognoscerent, regisq; eius æquitatem, & sapientiam à maioribus suis accepissent, ætatem & tempora ignorarent propter uetustatem, eum, qui sapientia excelleret, Pytagoræ auditorem fuisse crediderunt. Pytagoreos autem (qui Philosophi Italici nominantur) carminibus solitos esse dicunt, & præcepta quædam occultius tradere (solebant enim multa celare alienos) & mentes

mentes suas à cogitatione intentionem cantu, fidibusq; ad tranquillitatem traducere. Praeterea si quid affirmarent in disputando, cùm ex ijs quaereretur, quare ita esset, respondere solitos, Ipse dixit. Ipse autem, erat Pythagoras. Tantum opinio praeiudicata poterat, ut etiam sine ratione ualeret auctoritas. Eius sunt hae sententiae.

Ex numeris & Mathematicorum initijs profi cisci omnia. 1. Acad.

Aram deorum sanguine non aspergendam, 1. de Natura Deorum, uide in Diogene Laer. μετεμψύχωσιν.

Animum Deum per naturam rerum omnem intentum & commeantem, ex quo nostri animi carperentur. 1. de Natura Deorum, *ubi refellitur: delibatos animos ex uniuersa mente diuina.* de Sen.

Tum maximè pietatem, & religionem uersari in amicis, cùm rebus diuinis operam demus. 2. de Legibus in Acad.

In iussu Imperatoris Dei de praesidio & statione uitae non decedendum. 2. de Leg.

Ad harmoniam canere mundum. 1. de Natu. deo: Vide Somn. Scip. & Arist. 2. de coelo.

Qui caeteris omnibus pro nihilo habitis, eorum naturam studiosè intuerentur, sapientiae studiosos, id est enim Philosophos. 5. Tus.

Summae sapientiae rebus nomina imponere. 1. Tusc. Plato in orat.

Ad dormiendum, quo in somnijs rectiora uideamus, praeparato quodam cultu, atque uictu proficisci oportere, fabaq; abstinere quasi eo cibo mens non uenter infletur. 2. & 4. de Diuin.

SOCRATES.

IN *Socrate uitia quædam Zopyrus ex eius forma notauerat. Quæ tamen ipse ratione ita deiecit, ut sanctißimè uixerit, doctusque planè ac omnibus etiam Apollinis oraculo sapientißimus iudicatus fuerit, omniumq; eruditorum testimonio, ait Cicero, & totius iudicio Græciæ, cùm prudentia, & acumine, & uenustate, & subtilitate, tum uerò eloquentia, uarietate, copia, quàm se cunque in partem dedidisset, facile princeps.* Archelaum Anaxagoræ *discipulum audiuit.* Diuitias *ita contempsit ut in pompa, cùm magna uis auri, argentiq; ferretur, dixerit, quàm multa non desidero.* Nudis pedibus, *ijsq; durißimis fere semper erat.* Quem fidibus docuit senectute ferè confectum nobilißimus fidicem, qui Canus uocitatus est. *dicendi exercitationem exagitauit, atq; contempsit: cuius tamen sermones ab ijs, qui illum audierunt, cùm ipse nullam literam reliquisset, præscriptos uariè copioseq;, Cicero ita studiosè legit, ut cũ eo uixisse sibi uideri dicat.* Dixit pleraq; mirabilia Stoicorum, *quæ paradoxa nominantur, primus à rebus occultis, & ab ipsa natura inuolutis, (ut sunt numeri, motusq;, & unde omnia oriantur, quove recedant, siderum magnitudines, interualla, cursus & cuncta cælestia) in quibus ante eum* Philosophi *occupati fuerunt, auocauit* Philosophiam, *& ad uitam communem adduxit, ut de uirtutibus, & uitijs, omninoq; de bonis rebus, & malis quæreret: cælestia autem uel procul esse à nostra cognitione censeret, uel si maximè cognita essent, nihil tamen ad bene uiuendũ*

conferre,

conferre, ob eamq; caussam eum aiunt Philosophiam de cœlo deuocasse, & in domos introduxisse. In omnibus ferè sermonibus, qui à Platone, & Xenophonte, & Aeschine præscripti sunt diligenter, ita disputat; ut nihil affirmet ipse, refellat alios, nihil se scire dicat, nisi idipsum, eoq; præstare cæteris, quod illi, quæ nesciant, scire se putet. Ipse se nihil scire, id unum sciat, ob eamq; causam se arbitrari ab Apolline omnium sapientißimum esse dictum, quòd hæc esset una sapientia, non arbitrari se scire quod nesciat. Quæ cum diceret constanter, & in sententia permaneret, omnis eius oratio tum in uirtute laudanda, & in omnibus hominibus ad uirtutis studium cohortandi consumebatur; perfectum sibi opus esse ratus, si quis satis esset concitatus sua cohortatione ad studium cognoscendæ, percipiendæq; uirtutis. Quibus enim id persuasum esset, ut nihil mallent se esse, quàm bonos uiros, ijs reliquam facilem esse doctrinam. Sophistarum, qui arrogantibus sanè uerbis docere se profitebantur, quemadmodum causa inferior fieri superior posset, opiniones percontando & interrogando (ut ex Platone intelligi pōt) elicere solebat, ut ad ea, quæ hi respondißent, si quid uideretur, diceret; de omnibus disputans. Hac enim ratione contra alterius opinionem differendo facillimè, quòd uerißimum esset, inueniri posse iudicabat. Xantippe eius uxor prædicare solita est, eodem uultu semper se uidisse exeuntem illum domo & reuertentem. Cùm enim mentis, à qua is fingitur, nulla fieret mutatio, erat quoque semper idem uultus, eademq; frons. Inductione, quæ ex pluribus collationibus peruenit quò uult, quæq; Græcæ παραγωγὴ nominatur, plurimùm

est

est usus in sermonibus & societatib. faceta etiam & eleganti ironia dissimulantiaq; longè omnibus præstitit. Homo enim minimè ineptus, & idem etiam facetus, cùm de sapientia disputaretur, hãc sibi ipse detrahebat, eis tribuere illudẽs, qui ea sibi arrogarent, ut apud Platonem, in cœlum fert laudibus, Prothagoram, Hippiam, Prodicum, Gorgiã et cæteros se autem omnium rerum insciũ fingit, & rudem. Dicuntur ab eo dissociati diserti à doctis, & deinceps à Socraticis omnibus philosophi eloquentiam dispexisse, oratores sapientiam, hincq; dissidium illud extitisse quasi linguæ atque cordis, ut alij nos sapere, alij dicere, docerent. Scelere tandem & iniquitate iudicum in carcerẽ cõiectus est. in quo nec patronum quæsiuit ad iudicium capitis, nec Iudicibus supplex fuit (quorum magister & dominus, uidebatur esse potius quàm supplex aut reus) adhibuitq; liberam contumaciam a magnitudine animi ductam, non a superbia, & supremo uitæ die. de immortalitate animorum multa disseruit, & paucis ante diebus, cùm facile posset educi è custodia, noluit, cumq; pene iã manu mortiferum illud teneret poculum, locutus ita est, ut non ad mortem trudi, uerùm in cœlum uideretur ascendere. Critoni uero suo familiari dixit, sibi post tertium diem esse moriendum: ui disse enim in somnis pulchritudine eximia fæminam, quæ se nomine appellans, diceret Homericũ quondam eiusmodi uersum.

,, *Tertia te Phtiæ tempestas læta locabit.*

Quod ut est dictum, sic scribit Plato contigisse.

Vide de sepul. et Lysia oratione in Apoph. Huius fere decreta sunt hæc apud Ciceronem.

Animos hominum esse diuinos, eorumq; dupli

ces cursos è corpore excedentium. Impijs quoddam iter esse seclusum a concilio deorum: bonis uerò & castis, ad deos à quibus essent, profecti, facilem reditum patere. 1. Tus. & de Amic.

Bonos beatos, improbos miseros. 5. Tusc. Vide Apoph.

Bonorum uitam beatam. 5. Tusc.

Inter Alcibiadem summo loco natum, et quem uis baiulum, nisi uirtutè haberet, nihil interesse. 3. Tuscul.

Vtilitatem à natura non esse seiungendam. 1. de Leg. & 3. Offi.

Voluptatem nullo loco munerandam. Cibi cõdimentum esse famem, potionis sitim. 2. de Finib. & 5. Tus. in Apoph.

Omnes in eo, quod scirent, satis esse eloquentes. 1. de Orat.

PLATO.

PLATO *Isocratis fuit æqualis.* Homo *uarius & multiplex & copiosus, doctus & plane sapiens ac diuinus, magna uerecundia; singulari eloquentia, & suauitate orationis, quæ promissa est futura, cũ illi in cunis paruulo dormiẽti apes in labellis cõsedissent.* Vnde & Iouem aiũt Philosophi, *si Græce loquatur, sic loqui & cum non dicendi solum, sed etiã intelligendi grauissimum auctorẽ & magistrum multis locis* Cicero *uocat. Quem tanti fecit, ut* Deum *et principem* Philosophorum *crediderit, & cum eo errare maluerit, quam cum alijs bene sentire; eius ipsa solũ auctoritate fretus. Ab eo etiam qui dißident plebeios & minutos esse* Philosophos *putat. Ob eamq; causam à* Pla-

tone tanquam sancto, angustoq; fonte multa de bene, beateq; uiuendo præcepta commodè mutuatus, Latine explicauit. Se in musicis, geometria, numeris, astris fere contriuit, in quibus etiam fuit præstantissimus. Aegyptum peragrauit, ut à Sacerdotibus barbaris numeros, & cœlestia acciperet: post Tarentum ad Archytam, Italiam ad cæteros Pythagoreos. Eteroatem, Timæum, Acrionem, Locros: ut cum Socratem expreßisset, adiungeret Pythagoreorum disciplinam, eaq;, quæ Socrates repudiabat, addisceret. Dionem Syracusium & Demosthenem, doctrina expoliuit. Remp. non attigit, quia eum offendisset populum Atheniensem prope tam desipientem senectute, cumq; eum nec persuadendo, nec cogendo regi posse uidisset, cum persuaderi diffideret, cogi fas esse non arbitrabatur. Nouam quandam finxit in libris ciuitatem: usque eò illa quæ dicenda de iustitia putabat, à uitæ consuetudine, & à ciuitatum moribus abhorebant. In cæteris, qui dialogi dicuntur (in quibus locutio & si absit a uersu, tamen quod incitatius feratur, & clarißimis uerborum luminibus utatur, potius poema putanda, quam comicorum poetarum) nihil affirmatur, & in utranque partē multa disseruntur de omnibus quæritur, nihil certi dicitur, omnibus fere Socrates exprimitur. Iniquitate Dionisij Siciliæ Tyranni, cui se commiserat, in maximis periculis, insidijsq; uersatus est. Tandem uerò uno & octogesimo anno scribens mortuus. Ab eo una & consentiens duobus uocabulis Philosophiæ forma instituta est; De qua diximus in Academicis, & Peripateticis. Huius fere decreta sunt hæc à Cicerone notata.

Ἀσά-

Deum { Ἀσώματον, id est, sine corpore ullo. 1. de Nat. deor.
Opificem, ædificatoremq́; mundi. De Vniuers.
Patrem huius mundi, qui quid sit, inquirendum non esse. 1. de Natura Deorum.
Donis ab impijs non esse placandum, cùm uir nemo probus ab improbo se donari uelit. secundo de Legibus. }

Casta dona Deo consecranda. Vide. 2. de Legibus.

Ex materia in se omnia recipiente mundum esse factum à Deo sempiternum. In Luc.

Mentem, ideam sclam, cui crederetur, quia sola cerneret id; quod semper esset simplex, & unius modi, & tale quale esset. 1. Acad.

Deos esse motus, unum suum, alterum externum; quæ sua sponte moueantur, diuiniora esse. Animum seipsum mouere, nec unquàm desinere moueri, sed esse cæteris, quæ mouentur, fontem & principium mouendi, & proinde immortalem & æternum. Somn. Scip. & 1. Tus. 1. de Natu. Deor. de Senect.

Animi duas esse partes, alteram rationis participem, alteram expertem. In participe rationis ponit Pythagoram, secutus tranquillitatem, id est placidam, quietamq́; constantiam. In illa altera motus turbidos, tum iræ, tum cupiditatis contrarios, inimicosq́; rationi, qui Græcis πάθη dicũtur, nostris perturbationes: 4. Tus.

Animam triplicem esse: cuius principatus, id est ratio, in capite sicut in arce, ira in pectore,

cupiditas

cupiditas subter præcordia. 1.*Tuscul.*

Philosophandi rationem triplicem, unam de uita & morib. alteram de natura, & rebus occultis: tertiam de disserendo. 1.*Acad.*

In ideis, quas rectè species, aut formas possumus dicere, quiddam esse diuinum. 1. *Acad. eas non gigni, sed semper esse, & ratione, & intelligentia contineri.* 1.*de Orat. cetera, quòd oriantur & intereant, non esse.* 1.*Tusc.*

Mundum sempiternum, animantem, beatum & rotundum, quòd ea forma nulla sit pulchrior, Deum item, & cœlum, & astra, & terram, & aerem. 1.*de Natu. deo.*

Omnem doctrinam ingenuarum, & humanarum artium uno quodam societatis uinculo contineri. 3.*de Orat.*

Memoriam, recordationem esse superioris uitæ & discere nihil aliud quàm recordari. 1. *Tuscu. & de Senect.*

Titanũ è genere esse eos, qui ut illi cœlestibus, sic hi aduersantur magistratibus. 3 *de Leg.*

Quæcunque mutatio morum in principibus extiterit, eandem in populo secuturam, 3.*de Leg. &* 1.*Epist. Famil.*

Ei, qui Reip. præfuturus sit, duo tenenda, unum, quicquid agitur, ad utilitatem ciuium referendum: Alterum, totum corpus Reip. curandum. 1.*Offic.*

Naturales quasdam esse conuersiones rerump. 2.*de Diuin.*

Philosophos in ueri inuestigatione uersari, eosque iustos. 5.*Tusc.*

Nihil præter uirtutem bonum. 5.*Tus.*

Oculorum sensum acerrimum. 2.*de Finib.*

Poetas

Poetas ex ciuitate eijciendos, quòd neruos omnes uirtutis elidant. 2 Tusc.

Bonos beatos, improbos miseros 5 Tusc.

Sapientem effici neminem, si bis in die saturfiat, nec unquàm pernoctet solus. 5. Tuscul

Nihil tam effluere in animos teneros atq; molles, quàm uarios canendi modos. 2. de Legib. *Musicorum cantibus mutatis, mutari ciuitatum statu.* 3. de Leg.

Iusta funerum ad interpretes religionum pertinere, sepulchrorum nullam partem ex agro culto, eoue, qui coli poßit, sumendam. 2. de Leg.

Sic ad somnum proficiscendum corporibus affectis, ut nihil sit, quod errorem animis perturbationemq; afferat. 1. de Diuin.

Voluptatem, malorum escam. de Senec.

Vim neque parenti neque patriæ afferendam. 1. Epist. Famil. *uide reliqua in Apoph.*

ARISTOTELES.

Aristoteles Stagirites longè omnibus (Platone excepto) ingenio & diligentia præstans, in rebus uel inueniendis, uel iudicandis acerrimus, admirabili quadam scientia & copia cæterorum studia restinxit. Platonis *alumnus fuit. A quo tamen uno (ut quidam aiunt) dissentiēs, in tertio philosophiæ libro multa turbauit: modò enim menti tribuere omnem diuinitatem, modò alium præfecisse mũdo, eiq; eas partes tribuisse asserunt, ut replicatione mundi quadam motum regat, atque tueatur, tum cœli ardorem* Deum e*sse, dixisse, cùm non intelligeret cœlum mundi esse partem, quem alio loco designarit* Deum, *& pri-*

mùm eas species, quas mirificè magister Plato erat amplexatus, labefactasse. Veteres Philosophos accusans, qui existimassent philosophiam suis ingenijs esse perfectam, dicebat eos aut stultißimos, aut gloriosißimos fuisse, sed se uidere, quòd paucis annis magna acceßio facta esset, breui tempore philosophiam planè absolutam fore. Itaque uitæ degendæ ratio maximè quidem illi placuit quieta, in contemplatione, & cognitione posita rerum: quæ quia Deorum erat simillima, sapiente uisa est dignißima. atque ijs de rebus & splendida est eius & illustris oratio. Duo genera eius librorum sunt, unum populariter scriptum, quòd ἐξωτέριχον *appellatur. alterum limatius, quod in commentarijs relictum est. Persecutus est omnium animantium ortus, uictus, figuras: tum omnium ferè ciuitatum non Græciæ solùm, sed etiam Barbariæ mores, instituta, disciplinas: qualem in Rep. principem esse conueniat, qui esset optimus Reip. status docuit, omnesq; hũc ciuilem locum post Platonem principem illustrauit. Grauiter & uerè eos reprehendebat, qui has effusiones pecuniarum non admirentur, quæ sunt ad multitudinem deliniendam. Tandem uerò, cum florere Isocratem (cui paulò infensius aduersatus fuisse uidetur) nobilitate discipulorum uideret, quod ipse suas disputationes a causis forensibus & ciuilibus, ad maiorem sermonis eloquentiam transtulisset, mutauit repentè totam formã propè disciplinæ suæ uersumq; quendam de Philoctete paulo secus dixit. Ille enim turpe sibi ait esse tacere cum Barbaris, hic autem cum Isocratem pateretur dicere. Itaque ornauit, & illustrauit doctrinam illam omnem, quam pomeridianis*

ridianis

ridianis horis docebat, rerumq; cognitionem cum orationis exercitatione coniunxit. De Rethorica *scripsit accurate, eiusq; originem sic docuit. Cum sublatis in* Sicilia Tyrannis *rei priuatæ longo interuallo iudicijs repeterentur, tum primum (quod esset acuta illa gens, & controuersa natura) artem & præcepta Siculos* Coracem, & Tysiam *conscripsisse.* Nam *antea solitum neminem uia nec arte, sed accurate tamen & de scripto, plerosque dicere, scriptasq; fuisse, et paratas a* Protagora *rerum illustrium disputationes, quæ nunc communes dicuntur loci.* A *principe igitur illo, atque inuentore* Tysia *ueteres artis scriptores repetitos unum in locum conduxit, & nominatim cuiusq; præcepta magna conquisita cura conscripsit, atq; enodata diligenter exposuit: ac tantum ipsis inuentoribus suauitate, & breuitate dicendi præstitit, ut nemo illorum præcepta ex ipsorum libris cognoscat, sed omnes, qui, quod illi præcipiant, uelint intelligere, ad hunc quasi ad quendam multo commodiorem explicatorem reuertantur.* Huius *mos in docendo fuit, ut adolescentes non ad* Philosophorum *morem tenuiter differendi, sed ad copiam* Rethorum *in utranque partem, ut ornatius & uberius dici posset, exerceri.* Idemq; *ut in omni causa duas contrarias rationes explicarent, locos (sic enim appellat) quasi argumentorum notas, tradidit, unde omnis argumentatio, & ad* Philosophorum *disputationem, et ad hanc, quæ in causis, utimur, inuenirentur.* Quo *factũ est, ut* Philippus Rex *sapientißimus hunc filio suo* Alexandro *doctorem accierit, a quo eodem ille & agendi acciperet præcepta, & eloquendi.* Cum *uero argumentandi genus, quod per ratio-*

 cinationem

cinationem expolitur, summ é ab eo esset frequẽtatum, postea Stoici, qui Dialectici dicuntur, spinosiora multa pepererunt. Ciceronis tẽporibus ab ipsis philosophis, præter admodum paucos, ignorabatur. Quos in Topicis reprehendit Cicero, quod non modo rebus his, quæ ab illo dictæ, & inuentæ sunt, allici debuerunt, sed dicendi quoque quadam cum copia, tum etiam suauitate. Huius sunt decreta hæc notata a Cicerone.

Deos esse huius mundi moderatores. 2. de Nat. Deorum.

Mundum non esse ortum, quod nulla fuerit nouo consilio initio iam præclari operis inceptio. In Luc. 4. & 1. Tuscul.

Quintum esse genus uacans nomine è quo sint astra, mentesq; singulares, quatuor elementorũ dissimile. 1. Acad. 1. Tusc.

Animum ἐντελέχιαν *nouo nomine, id est quandam continuatam & perennem motionem.* 1. Tuscul. Vide 1. de Diuin. de anima in Eudemi somnio.

Quæ mouentur aut natura moueri omnia, aut ui, aut uoluntate. 2. de Nat. deor.

Ortum quorundam animalium in igne uel æthere, quod sit ad gignenda animalia aptissimus. 2. de Nat. Deor.

Somnia fieri ex reliquijs inhærentibus earum rerum quas uigilans gesseris, aut cogitaris. 2. de Diuin.

Omnes ingeniosos, melancholicos, habere etiam aliquid in animis præsagiens ac diuinum. 1. Tuscul.

Apud Hypanim fluuium, qui ab Europæ parte in pontum influit, bestiolas quasdam uasci

quæ

quæ unum diem uiuant. 1. Tuscul.

Grues cũ loca calidiora petentes, maria transmittunt, trianguli formã efficere. eius enim summo angulo aerem ab aduerso pelli: deinde sensim ab utroque latere tanquàm remis, ita pennis cursus auium leuari. 2. de Natu. deo.

Omnia, quæ secundum naturã sint, bona, quæ autem contrà, mala. Diuitias bonum 4. de Finib.

Honestatem non solùm expetendam, sed omni pondere grauiorem esse habendam, quàm reliqua omnia. 3. Offic.

Virtutem ad supplicium cũ beata uita in taurum descendere. 3. Tusc.

Rhetoricam quasi ex altera parte respondere dialecticæ. in Orat.

Tribus in generibus rerum uersari rhetoris officium, demõstratiuo, deliberatiuo, iudiciali. 1. de Inuent.

In deliberatiuo finem esse utilitatam. 2. de Inuent.

In oratione numerum, non uersum esse debere. Orat.

Qui pedes seruandi sint, uide ibidem.

Eam figuram, quam Rhetores Hypallagen appellant, metonymiam grammatici, ut cum pro Afris immutamus Africam, translationi subiungi, & abusionem, quam catacrisim uocant, ut cum minutum dicimus animum pro paruo. in Orat.

SPEVSIPPVS.

SPEVSIPPVS *a Platone auunculo relictus est, quasi philosophiæ hæres cum Xenocrate in Academia. Cẽsuit uim quandam esse, qua*

 omnia,

omnia regantur, eamq; animalem, uolens euellere ex animis cognitionem deorum. I. de Nat. deor.

XENOCRATES.

XENOCRATES *Aristotelis discipulus de natura* Deorum *libros scripsit, in quibus nulla species diuina describitur. Tantopere uirtutem exaggerauit & extenuauit cætera. & abiecit, ut inde philosophorum grauissimus sit habitus, cum tamen esset hebes & tardus ingenio. Hinc ciues, eum testimonium dicentem, iurare prohibuerunt.* Vide eius *Apoph. Huius uero hæc sunt præcepta.*

Nullam esse animi figuram: et quasi corpus, uerum numerum, cuius, uis in natura maxima esset I. Tusc.

In uirtute non beatam modo uitam, sed etiam beatissimam. 5. Tusc.

Deos *esse octo: quinque eos, qui in Stellis uagis nominantur. unum qui ex omnibus sideribus, quæ infixa cœlo sunt, ex dispersis quasi membris simplex. si putãdus* Deus *septimum Solem: octauum Lunam.* 2. de Nat. deor.

POLEMO.

POLEMO *Athenienſis cum in adolescentia uoluptarius esset & impudicus,* Xenocratis *oratione de temperantia seipsum collegit, & cum postea insequutus. Disputauit cum* Zenone *, summumq; bonum esse dixit secundum naturam uiuere, finiri tamen adiuncto aliquo, uide.* 4. de Finib.

CRANTOR.

CRANTOR *Solensis, Xenocratis auditor, Polemonisq; socius in dicendo fuit, in ueteri Academia uel in primis nobilis. Scripsit de luctu aureolum, & ut Tuberoni Panatius pracepit, ad uerbum ediscendum libellum, ubi illud erat. Terinaum quendam Elesium, cùm grauiter filij ob mortem mœreret, uenisse ad Psycom manlium, quarentem qua fuisse tanta calamitatis caussa, huic in tabulis tres huiusmodi uersiculos datos,*

Ignaris homines in uita mentibus errant,
Euthynous potitur fatorum munere lato.
Sic fiet utilius finiri ipsiq; tibiq;.

Nullam posse esse indolentiam tenuit. Nam *istud nihil dolere, immanitatis in animo, stuporis in corporis. 2. Tusc.*

CHRYSIPPVS.

CHRISIPPVS *Solensis, Cleanthis discipulus, homo fuit acerrimo ingenio, qui fulcire porticum Stoicorum dictus est, in quibus ab eo nihil pratermissum putabatur.*

Contra Academicos & Aristonem de summo bono diligentißimè disputauit. De quo putabat *tres solas esse sententias, qua defendi poßint: aut enim honestatem esse finem bonorum, aut uoluptatem, aut utrunque.* Nam *qui dicant summum bonum inesse, si uacemus omni molestia, eos inuidiosum nomen uoluptatis fugere, sed in uicinita-*

te uersari. Quod facere eos etiam, qui illud idem cum honestate coniungerent: nec multo secus, eos, qui ad honestatem prima natura commoda adiungerent. De *uoluptate autem cum honestate non magnam cum cæteris habuit contentionem. Multum operæ consumebat dum morbis corporum cõpararetur morborum animi similitudo. Cumq; de perturbationibus animi disputaret, magnam partem in ijs partiendis, & definiendis erat occupatus. Illa sicut cæterorum Stoicorum perexigua oratio erat qua mederetur animis, nec eos turbulentos esse pateretur. Studiosè omnia conquisiuit contra sensus, & perspicuitatem, contraq; omnem consuetudinem, contraq; rationem.* In *quo quæri solebant Stoici, ipsum sibi respondentem inferiorem fuisse, & inde armatum* Carneadem *totam de diuinatione duobus libris explicauit sententiam, uno præterea de somnijs, uno de oraculis, quæ innumerabilia collegit, nec ullum (ut erat in omni historia curiosus) sine locuplete auctore atque teste. Stoicorum etiam somniorum uaferrimus interpres fuit, &* de Natura *deorum libros scripsit. quorum argumēta sunt.* 1. *&* 2. *de* Diui. *Præterea de legibus.* Ex *quibus tota de lege* Ciceronis *disputatio sumpta est, tametsi* Platonis *exemplo de legibus differitur.* Denique *de* Rhetori*ca, sed sic (ait* Cicero*) ut si quis obmutescere cõcupierit, nihil aliud legere debeat.* De *dialecticis ab eo maximè est elaboratum.* In *quibus quædam proponebat, quæ ne ipse quidem potuit dissoluere.* Quale *illud est,* Si *dicis te mentiri, uerumq; dicis, mentiris: dicis autem te mentiri, uerumq; dicis, mentiris igitur.* Ad *dissoluendas captiones soritarum uolebat aliquanto prius, quàm ad mul-*

ta perueniat, quiescere, nec ultra progredi, quod ὑσυχάζειν, dicitur. In hac Stoicorum arte, quæ Ciceronis ætate florebat: paruũ inter hunc et Diodorum conueniebat, ut Cicero scribit in epistola quadam ad Varronem. Diodorus enim id solum fieri posse dicebat, quod aut esse uerum, aut futurũ esset uerũ. quicquid futurũ non esset, id fieri non posset. Chrysippus autem quæ nõ sunt futura, posse fieri, ut frangi hanc gemmam, etiã si id nũquã futurum sit: neque necesse fuisse Cypselum regnare Corinthi, quanquam id millesimo ante anno Apollinis oraculo editum esset. Cantagionem etiam probabat, rerum conuenientiam ex coniunctione naturæ & quodam tanquam contractu, cum ipsa rerum natura continuata sit & cohærens, συμπάθειαν Græci uocant. Itaque fati assertor, uoluntatis libertatem retinebat. Fatũ enim non ex necessarijs causis, & principalibus necti, sed ex ijs, quæ præcursionem afferunt, & antecessionem, sine quibus res effici non possit. De quo sit Cicero de Fato: Cum inquit, duæ sententiæ fuissent ueterum Philosophorum, qui censerent omnia ita fato fieri, ut id fatum uim necessitatis afferat, in qua sententia Democritus, Heraclitus, Empedocles, Aristoteles: altera eorum, quibus uiderentur sine ullo fato esse animorum motus uoluntarij. Chrysippus tanquam arbiter honorarius, medium se ferre uoluit, sed applicat se ad eos potius, qui necessitate motus animos liberatos uolunt. Dum autem uerbis utitur suis, delabitur in eas difficultates ut necessitatem fati confirmet inuitus. Itaq; æstuans, laboransq; orationis genus insolens, & ignotum Medicis, Geometris, & reliquis sequebatur,

negationes infinitarum coniunctionum potius, quam infinita connexa ponens, hoc modo. Non & natus est quis oriente Canicula, & is in mari morietur. In Ceramico statua eius erat sedentis, porrecta manu. Quæ manus significabat illum in hac esse rogatiuncula delectatum. Nunquid nam manus tua sic affecta, quemadmodum nunc est, desiderat? nihil sanè. At si uoluptas esse bonum, desideraret. Ita credo. Non est igitur uoluptas bonum. Præcepta ab eo sunt eiusmodi.

Deum homine meliorem, quòd res cœlestes, omnesq́;, quarum est ordo sempiternus, confecerit, quæ ab homine confici non possunt. 2. & 3. de Nat. deor.

Mundo undique perfecto inesse mentem & rationem & propriam uirtutem, & proinde sapientem, & deum. 2. de Nat. deor.

Vim diuinam in ratione esse positam, & uniuersæ naturæ animo, atque mente, ipsumq́; mundum deum esse, & eius animi fusionem uniuersam tum eius ipsius principatum, qui in mente et ratione uersetur, communemq́; rerum naturam uniuersam, atque omnia continentem fatalem umbram ob necessitatem rerum futuram. Ignem præterea, & eum, quem ante dixi & æthera: tum ea, quæ natura fluerent, atque manarent, ut aquam, & terram & aëra, Solem, Lunam, sidera, uniuersitatemq́; rerum, quæ omnia continerentur atque homines: iam eos, qui immort. &c. uide. 2. de Diuin.

Diuinationem esse uim cognoscentem, & uidentem, & explicantem signa, quæ a Dijs hominibus protendantur. Officium autem eius esse, prænoscere, Dij erga homines mente qua

sint,

ſint, quidq́; ſignificant, quemadmodumq́; ea procurentur, atque expientur. 2. de Diuin.

Somniorum coniectionem eſſe uim cernentem, & explanantem quæ a Dijs *hominibus ſignificentur in ſomnijs.* 2. de Diuin.

Ad hoſtiam deligendam ducem eſſe uim quandam ſentientem, atque diuinam, quæ tota mundo conſuſa ſit. 2. de Diuin.

Animantium alias corpore excellere, alias autem animo, nonnullas ualere utraque re. Cum autem homo in eo genere ſit, ut ei tribuatur animi excellentia, ſummum bonum eſſe non excellere animo, ſed uti, nihil eſſe præter animum. 4. de Finib.

Cætera nata eſſe hominum cauſſa, & deorum, eos autem communitatis, & ſocietatis ſuæ, ut beſtijs homines uti ad utilitatem ſuam poſſint ſine iniuria. Qui id conſeruaret eum iuſtum, qui migraret, iniuſtum fore. 2. de Finib. & 3. de Nat. Deorum.

Fruges atque fructus, quos terra gignit, animantium cauſa, animantes item hominum: Hominem *autem ortum ad mundum contemplandum, & imitandum, nullo modo perfectum, ſed quandam particulam perfecti, id eſt mundi.* 2. de Nat. deor.

Sui animali, ne putreſceret, animam ipſam pro ſale datam eſſe. 3. de Nat. deor.

Aegritudinem λύπην, *quaſi* λύσιν, *ſolutionem totius hominis appellari.* 3. Tuſcul.

Ad recentes quaſi timores animi remedium non adhibendum. 4. Tuſcul.

Fortitudinem eſſe ſcientiam perferendarum rerum, uel affectionem animi in patiendo, uel per-

ferendo, summa legi parentem sine timore. 4. Tuscul.

Quod prouisum ante non sit, id fieri uehementius. 3. Tuscul.

Detracta utilitate, ne digitum quidem bona fama uel gloria caussa porrigendum esse. 2. de Finibus.

Omnia uera in preteritis necessaria. de Fato.

Non ualere in omnibus. Si quod primum in connexo est, necessarium est, fieri etiam quod consequitur, necessarium. 1. de Finib.

Fato *omnia fieri, uide ibidem quibus rationibus utatur.*

Omnem enunciationem, aut ueram, aut falsam esse. de Fato.

In rebus quadam simplicia, quadam copulata. Simplex esse: Morietur eo die Socrates *copulatum & confatale,* Nascetur Oedipus Laio. *quia ita fatum sit & concubiturum cum uxore* Laium, *& ex ea Oedipum procreaturum.* de Fato.

Causarum alias perfectas & principales, alias adiuuantes & proximas. de Fato.

THEOPHRASTVS.

Theophrastus à diuinitate loquendi nomen inuenit. multa enim disertè copioseq; dixit uir & oratione suauis, & ita moderatus, ut pra se probitatem quandam & ingenuitatem ferret. Institutus ab Aristotele locum ciuilem, quem πολιτικὸν *dicimus, illustrauit, & de magistratibus multa quasiuit subtilius. Athenis uixit, unde cum procontaretur ex anicula quadam quanti aliquid uenderet, & respondisset illa atq; dixisset,*

dixisset. Hospes non possum minoris. tulit molestè, se non effugere hospitis speciem, cùm Athenis ætatem ageret, optiméq; loqueretur. De libris eius sic accepimus. Primum tractauit locos ab Aristotele ante tractatos. Stirpium naturas omniumq; fere rerum, quæ è terra gignerentur, causas atq; rationes persecutus est, qua ex cognitione facilior facta est inuestigatio rerum occultißimarum. De beata uita librum scripsit, & de diuitijs, in quo multa præclarè, illud absurdè. Est enim multus in laudanda magnificentia & apparatione popularium munerum, taliumq; sumptuum facultatem, fructuum diuitiarum putat. rectè laudata est hospitalitas. cæterùm taxatus est & libris & scholis omnium Philosophorũ, quòd in Callistene laudarit illam sententiam: Vitam regit fortuna non sapientia. Callistenes autem illi sodalis erat. Cuius interitum deplorans, reb. Alexandri prosperis angebatur. Itaque dicebat, Callistenem incidisse in hominem summa potentia, summaq; fortuna, sed ignarum quemadmodum rebus secundis uti conueniret. In eo etiam inconstantiæ notatur, quod modò menti tribueret diuinum principatum, modo cœlo, tum signis, sideribusq; cœlestibus. Et cùm statuisset uerbera, tormenta, cruciatus, patriæ euersiones, exilia, orbitates magnam uim habere ad malè misereq; uiuendum, nõ est ausus elatè, & amplè loqui, cùm humiliter, demisseq; sentiret. Quàm bene non quæritur, constanter quidem certè ait Cicero. Tauriscum quadam dixit actorem auersum solitum esse dicere, qui in agendo contuens aliquid pronunciaret. Tandem moriens accusare naturam dicitur, quod ceruis, & cornicibus uitam diuturnam, quorum id nihil interesset.

hominibus

hominibus, quorum maximè interfuisset, tam exiguam uitam dedisset. Quorum si ætas potuisset esse longinquior, futurum fuisse, ut omnibus, perfectis artibus, omni doctrina hominum uita erudiretur. Querebatur enim tum, cum quædam uidere cœpisset, extingui. Huius sunt hæ sententiæ.

Esse quædam & corporis, & fortunæ mala, in quibus omnibus qui sit, beatum fore, si sapiens sit. 2. Acad.

Cum fortuna, dolore, cruciatu corporis, beatam uitam nullo modo coniungi posse. 5. de Finib.

In sola uirtute non esse positum beatè uiuere. 1. Acad. & 5. de Finib.

Orationem, quæ quidem sit polita atque facta quodammodo, non astrictè sed remißius numerosam esse oportere. 3. de Orat. *item ornatum illud suaue, & affluens.* Orat.

In uerba uerecundam translationem. 16. Epistol. Famil.

ARCESILAS.

Cum *iam Philosophorum disciplinæ grauißimè constitissent, tum exortus est, ut in optima* Rep. T. Gracchus, *qui ocium, sic* Arcesilas, *qui constitutam philosophiam euerteret, & in eorum auctoritate delitesceret, qui negassent quicquam sciri, aut percipi posse. Cùm enim* Polemonem *audisset, copiaq; rerum & dicendi ui, ac ingenij acumine plurimum ualeret, multa apertè, perspicueq; & peruersa, & falsa persuasit, ac ex uarijs* Platonis *libris, sermonibusq;* Socraticis, *hoc maximè arripuit, nihil esse certi, quod aut sensibus aut animo percipi poßit.*

Hinc

Hinc recentior Academia emanauit cuius ratio primo non admodum probata est. Sic igitur instituit omne animi, sensusq; iudicium aspernatus (unde illa necessario nata est ἐποχὴ, id est, assensionis retentio) non quid ipse sentiret, ostendere, sed contra id, quod quisque se sentire dixisset, disputare. Itaq; Zenoni, qui tũ florebat, se uehementer opposuit, eiusq; definitiones labefactare conatus est, & eis obtrectari, nihil noui reperiẽti, sed emendanti superiores immutationes uerborũ. Quod fecisse dicitur nõ pertinacia, aut studio uincendi, sed earum rerum obscuritate, quæ ad confeßionem ignorationis adduxerunt Socratem, & uelu ti amantes Socratem, Democritum, Anaxagoram, Empedoclem, qui nihil cognosci, nihil percipi, nihil sciri posse dixerunt, angustos sensus, imbecillos animos, breuia curricula uitæ, opinionibus, & institutis omnia teneri, nihil ueritati relinqui, deinceps omnia tenebris circunfusa esse dixerunt. Hoc sic intelligi dicit Cicero in Lucullo. Nemo unquam superiorum non modò expresserat, sed ne dixerat quidem posse hominem nihil opinari: nec solùm posse, sed ita neceße esse sapienti. Visa est Arcesilæ tum uera sententia, tum honesta, & digna sapiente. Quæsiuit de Zenone fortaße, quid futurum esset, si nec percipere quid quã posset sapiens, nec opinari sapientis esset. Ille credo, nihil opinatur quoniam esset quod percipi posset. Quid ergo? id est uisum credo. Quale igitur uisum? Tum illũ ita definiuisse, ex eo, quod esset, sicut esset impressum & signatum, & effectum. Post requisitum etiam ne si eiusmodi esset uisum uerum, quale falsum. Hic Zenonem uidisse accute nullum esse uisum, quod percipi posset: si id tale

esset, ab eo, quod est, ut eiusmodi ab eo, quod nō est, posset esse. Recte consensit Arcesilas ad definitionem additum, neq; enim falsum percipi posse, neque uerum, si esset tale, quale uel falsum. Incubuit autem in eas disputationes: ut doceret nullum tale uisum a uero, ut nō eiusdem modi etiā a falso poßit esse. Is cum arderet podagre doloribus, uisitassetq; hominem Carneades epicuri perfamiliaris, & tristis exiret, mane queso, inquit, Carneade noster, nihil illinc huc peruenit: ostēdit pedes & pectus: attamen hic malebat non dolere. Huius hæc sunt decreta.

Omnia falsa esse, quæ sensibus uideantur. 1. de Nat. deo.

Sapientem nō opinari, & proinde nulli rei assentiri. 2. Acad.

Sapientis uim esse maximam cauere ne capiatur, ne fallatur, uidere. 2. Acad.

CARNEADES.

CARNEADES *Cyreneus in nouis Academicis quartus ab* Arcesila *numeratur. Audiuit enim* Egesinum, *qui* Euandrum *audiuerat,* Lacidis *discipulum, cum* Arcesilæ Lacides *fuisset. Diuina celeritate ingenij, dicendiq; copia uir fuit, nullius philosophiæ partis ignarus, & memoria diuina. dicebat enim se tanquam literis in cera, sic imaginibus in locis, quos haberet, quæ meminisse uellet, præscribere. Multos auditores Athenis habuit, ut* Q. Metellum *clarißimum uirum & Romæ* Scæuolam. *qui admodum floruerunt* Itaq; *cū multa dissereret, nouam* Athenis *Academiam obtinens cum* Clitomacho *&* Aeschine, *excitauit*

titauit homines non socordes ad ueri inuestigandi cupiditatem. Ab Atheniensibus legatum missum esse ad senatum cum Diogene, *dicit* Cic 4.*Tuscu.* *Epicureus Zeno quanquàm ab eo plurimum dissentiebat, unum tamen præter cæteros mirabatur, incredibili quadam fuisse facultate.* Hinc Cicero 3.de Orat.ait, *Si eximiam dicendi speciem amaret* Orator, Carneadeam *aut* Aristoteleam *unam esse comprehendendam.* Et *de* Vniuer. *Fuit, inquit, uir ille cùm cæteris artibus, quæ quidem dignæ libero essent, ornatus omnibus, tum acer inuestigator & diligens earum rerum, quæ à natura inuoluta uidentur. Denique sic iudicio post illos nobiles* Pythagoreos, *quorum disciplina extincta est quodammodo, cum aliquot secula in* Italias Siciliaq; *uiguissent, hunc extitisse, qui illam reuocaret.* In *disputationibus nullam unquàm rem defendit, quam non probarit, nullam oppugnauit, quam non euerterit.* Erat enim *in dialectica summus, & egregie exercitatus.* Cuius *ignaros sic ludebat.* Si *rectè conclusit taceo, sin uitiosè, minã* Diogenes *reddat.* Ab *eo.n.*Stoico *dialectica discebatur, hac autem merces erat* Dialecticorũ.*de* Epicureis *sic statuit, eos potuisse suam caussam sine commentitia atomorum declinatione defendere.* Nam *cùm doceret, esse posse quendã animi motum uolũtarium à se ortum, cuius antegressa, & externa caussa nulla essent, id fuit defendi melius, quàm introducere declinationem, cuius præsertim caussam reperire nõ possunt.* Quo *defenso, facilè possent* Chrysippo *resistere* Contra Stoicorum *uerò, quos studiosissime semper refellebat disciplinam ingenium eius exarserat, & in omni hac quæstione, quæ de bonis, & malis appellatur,*

pugnare

pugnare non destitit, non esse rerum Stoicis cum Peripateticis *controuersiam, sed nominum.* Nam *cum alij externa ne bona quidem dicerent, omnia in animo reponerent, eorum controuersiam solebat tanquàm honorarius arbiter iudicare. Cùm enim quæcunque bona* Peripateticis, *eadem* Stoicis *commoda uiderentur, neque tamen* Peripatetici *plùs tribuerent diuitijs, bonæ ualetudini, cæterisq; generis eiusdem quàm* Stoici: *cum ea, re, non uerbis ponderarentur, caussam esse differendi negabat. Mos eius erat disputandi sicut cæterorum* Academicorum, *contra omne, quod esset propositum, & προβολὴν pugnis, & retentionem aurigæ similem faciebat.* Tandem *uerò nonaginta annos natus obijt.*

Decreta.

Mortale *omne animal, & dissolubile, & diuiduũ, necessariò, quod habeat patibilem naturam.* 3. *de* Nat. Deor.

Nullum corpus sempiternum. 3. *de* Natura Deorum.

Non *fato fieri quæcunque fiunt, esse enim multa in nostra potestate. de* Fato.

Diuinationem *non esse, etsi immutabilitas in futurorum ueritate sit, nisi in ijs, quæ naturalibus & necessarijs causis continerentur.* An *enim* Iupiter Cornicem *a læua,* Coruum *a dextra canere iussit? de* Fato.

Ne Apollinem *quidem futura posse dicere, nisi ea, quorum caussas natura ita contineret, ut ea fieri necesse esset.* Quid *enim spectans deus ipse diceret? de* Fato.

Duo esse uisorum genera. In *uno hanc diuisionem: alia uisa esse, quæ percipi poßint; alia quæ*

non possint:in altero autem,alia uisa esse probabilia, alia non probabilia. Itaque *quæ contra sensus,contraq; perspicuitatem dicantur, ea pertinere ad superiorem diuisionem; contra posteriorem nihil dici oportere.Quare ita placere, tale uisum nullum esse,ut perceptio consequeretur: ut autem probatio multa.* Item *contra naturam esset,si probabile nihil esset.* in Luc.

Virtutem *satis habere ad beatam uitam præsidij.* 5. Tusc.

Sapientem iuterdum opinari. in Luc.

Nihil improbè faciendum, etiam si impunè fieri possit. 2. de Finib.

Eos,*qui* Rhetores *nominarentur, & qui dicendi præcepta traderent, nihil planè scire,neq; posse quenquam facultatem assequi dicendi,nisi qui* Philosophorum *inuenta didicisset.* 1. de Orat.

PHILO.

PHILO *Antiochi magister, uir magnus fuit, &* Academiæ *nouæ patrocinium suscepit. Cumq; ille, cum Atheniensium optimatibus Mithridatico bello domo profugisset, Romamq; uenisset,*Ciceronem *habuit auditorem.* Negabat *duas Academias esse,erroremq; eorum,qui ita putabant,uehementissimè coarguebat.* Alio *tempore* Rhetorum *præcepta tradere, alio* Philosophorum *instituit; atque harum causarum, quæ uniuersæ sunt,uel temporibus,locis,ac re definitæ, cognitionem,exercitationemq; celebrauit.* Epicureos *uero ferre non poterat, aspernari molles, & delicatas uoluptates.Summa enim memoria pronunciabat plurimas* Epicuri *sententia ijs ipsis uerbis, quibus*

bus erant scripta. Porro à Catulo reprehēsus est. Dum enim (ait Cic. 1. Aca.) noua quædam commouet, quod ea sustinere uix poterat, quæ contra Academicorum pertinaciam dicebantur, & aperte mentitur &, ut docuit Antiochus, in idipsum se induit quòd timebat. Cùm enim ita negaret, quicquam esse, quod comprehendi posset (id enim uolumus esse) si illud esset, sicut Zeno definiret, tale uisum (iam enim hoc prouerbium satis hodierno sermone tribuimus) uisum igitur impressum, effectumq́; ex eo unde esset, quale esse non posset, ut ex eo unde non esset, id nos à Zenone definitum rectè, certissime dicimus &c.

ANTIOCHVS.

ANTIOCHVS Philonis, ut dixi, auditor cùm ingenio, scientiaque excellere putaretur, cum Lucullo Quæstore fuit, & post aliquot annos Imperatore, ut est in Lucullo Ciceronis: ubi de Antiocho multa, quæ hic breuitatis caussa omisimus, uarie dicuntur, & aliquot locis reprehenditur, quod cùm Academicum se ueterem profiteretur, tamen à disciplina ueteris Academiæ descisceret, quæ censebat sapientem interdum opinari, & inconstantiæ notatur, quòd cùm Academiam nouam diu laudasset, postea uituperauerit. Quæ in re uidebatur nominis Academiæ ueteris dignitatem, cùm à re descisceret, retinere uoluisse, quod erant qui illum gloriæ caussa facerent sperare, etiam fore, ut ij, qui se sequerentur, Antiochij uocarentur. In Bruto sic scribitur: Sex menses cū Antiocho ueteris Academiæ nobilissimo, & prudētissimo philosopho fui, studiumq́; philosophiæ nun-

quam

quam intermiſſum, à primaque ipſius adoleſcentia cultũ, & ſemper auctũ, hoc rurſum ſummo auctore, & doctore renouaui. Poſtquam uero ipſe cœpit, qui ſe audirêt habere, à Philone præceptore non diſceſsit modo, ſed contra eum ſcripſit. & maxime perturbatum dixit. Cæterum Stoicorũ fuit aſtipulator, quanquam ab ijs quibuſdam in rebus diſſentiebat, librumq; ſcripſit, in quo Stoicos cum peripateticis re conuenire dicebat, uerbis diſcrepare. De quo ſic Balbus, ad quem miſſus fuerat, ait libro I. *de* Natu. Deor. *Miror* Antiochũ, *hominem in primis acutum non uidiſſe, intereſſe plurimum inter* Stoicos, *qui honeſta à commodis non nomine, ſed genere toto diſtinguerẽt; & Peripateticos, qui honeſta commiſcerent cum commodis: ut ea inter ſe magnitudine, & quaſi gradibus non genere different. Hæc enim eſt non uerborum parua, ſed rerum permagna diſſenſio.*

Decreta *præcipuè ſunt hæc.*

In una uirtute poſitam beatam uitam, ſed non beatiſsimam. 5. Tuſc. *in* Luc.

Omnia peccata non eſſe paria. in Luc.

Præter honeſtatem multa bona, præter turpitudinem multa mala, quæ & uenientia metuat ſapiens neceſſe eſt, & uenisse doleat. In Luc. *cætera ibidem quære.*

CLEANTES.

CLEANTES, *de quo in libris de* Nat. *deorum multa dicuntur, cum primum pugil fuiſſet, Athenas uenit, Zenonemque audiuit una cum* Ariſtone, *& quaſi maiorum fuit gentium* Stoicus, *ingenio obtuſo atque hebeti, ſed laborum patiens*

tiens, unde & ςρεάγτλης Græcè dictus est, quod noctu exhauriens puteis uitam sibi quæreret. Librorum, quos scripsit contra uoluptatem, Cicero *mentionem fecit, in quibus fingebat formã quandam & speciem* Deorum, *tum diuinitatem omnem tribuebat astris.* Verbis etiam pingere tabulam solebat. Iubebat eos, qui audierant, secum ipsos cogitare in tabula uoluptatem, pulcherrimo uestitu & ornatu regali, in solio sedentem: præsto esse uirtutes, ut ancillulas, quæ nihil aliud agerêt, nullum suum officium ducerent, nisi, ut uoluptati ministrarent, & eum tantum ad aurem admonerent (si modo id pictura intelligi posset) ut caueret, ne quid perficeret imprudens, quod offenderet animos hominum, aut quicquam, è quo oriretur aliquis dolor. Nos quidem ad uirtutes sic nati sumus, ut tibi seruiremus, aliud nihil negocij habemus. Cæterum hæc eum præcepisse ait Cicero.

Mundum, deum esse, tum totius naturæ menti, atque animo hoc nomen tribuendum, tum ultimum & altissimum, undique circumfusum & extremum, omnia cingentem atque complexum ardorem, qui æther nominetur, Deum *certissimum.* 1. de Nat. Deor.

Sidera ignea, idque duorum sensuum testimonio confirmari, tactus & oculorum. 2. de Natu. Deor.

Ali Solem, Lunam, reliquaq; astra aquis alia dulcibus alia marinis. Caussam uero esse, cur se sol referat, nec longius progrediatur a solstitiali orbe, itemq; brumali, ne longius discedat a cibo. 3. de Nat. Deor.

Solem dominari, & rerum potiri. in Lu.

Magnam caloris uim in esse in omni corpore.

quod

quòd nullus sit tam grauis cibus, qui is die, & nocte concoquatur, cuius etiam in reliquis ineſt calor, quas natura reſpuerit. 2. de Natu. Deo.

Quatuor de cauſis in animis hominum informatas deorum notiones. Vna eſt: quæ eſt orta ex præſenſionem rerum futurarum. Altera ex perturbationibus tempeſtatum, & reliquis motibus. Tertia ex commoditate rerum, quas percipimus, & copia. Quarta ex actorum ordine & conſtantia. 3. ſte Natura Deorum. uide hæc latius explicata. 2.

Nihil ratione diuinius. 1. de Nat. Deor.

Nihil eſſe malum, quod turpe non ſit. 3. Tuſc.

Conſolantis officium, malum illud omnino non eſſe, ſuadere. 3. Tuſcul.

DIOGENES.

DIOGENES *Babylonius, magnus & grauis Stoicus, cum Carneade ad Senatum ab Athenienſibus miſſus eſt legatus, quòd in eo principes temporibus illis, ſingularis fuiſſe ſtudiæ doctrinæ uiderent. Is fuit, qui diceret, artem ſe tradere bene diſſerendi, & uera, & falſa dijudicandi, id eſt Dialecticam, Quam qui audire uellent, minam ut daretur, fecerat. Chryſippea quædam retinuit, ut cùm in eo libro, qui de, Minerua inſcribitur, partum Iouis ortumq; uirginis ad Phyſiologiam traducens diſiungit a fabula, decreta uerò reliquit huiuſmodi.*

Aliquid prædici poſſe, duntaxat quali quiuq; natura, & ad quam quiſque maximè rem aptus futurus ſit, cætera nullo modo poſſe ſciri. 2. de Diuinat.

Diuitias non eã modò uim habere, ut quasi duces sint ad uoluptatē, & ad ualetudinē bonam, sed etiam ut ea cōtineant. non idem facere eas in uirtute neq; in cæteris artibus, ad quas esse dux pecunia potest, continere autem non potest. 3. de Finib.

Bonum esse id, quod esset natura absolutum. 3. de Finib.

EVDOXVS.

EVDOXVS *Aeschini filius, Cnidius, Platonis auditor, geometra, medicus, legum lator, & in astrologia, iudicio doctissimorum hominum, facilè princeps, in scriptis reliquit Chaldæis (id est Mathematicis, qui ex natalitio sidere futura præsagiunt, quòd illa ratio siderum obseruandorum peritissima fuerit) in prædictione, & in notatione cuiusque uitæ ex natali die minimè esse credendum. 2. de Diuin.*

HECATO.

HECATONIS *Rhodij, qui Panætium audiuit, & eum sequutus de officijs libros scripsit, præcepta sunt hæc. 3. Offic. utilitate officium dirigi magis, quàm humanitate. & alio loco eiusdem libri,*

Sapientis esse, nihil contra mores, leges, instituta facere, habere rationem rei familiaris.

ALCMAEO.

ALCMAEO *Crotoniates & Pythagoræ auditor primus, auctore Phauorino, de naturæ ratione*

ratione scripsisse uidetur, existimauit uerò, Soli Lunæ, reliquisq; sideribus, animosq; præterea diuinitatem inesse. I. de Nat. deo.

PANAETIVS.

PANAETIVS Rhodius, *Posidonij doctor, discipulus* Antipatri, *Stoicorum princeps fuisse dicitur. quorum tamen decreta omnia rata habebat. Nam & nim esse diuinandi dubitauit, & an mundus ad extremum ignosceret, humore consumpto, non est ausus affirmare. Præterea Stoicorum tristitiam atque asperitatem fugiens, nec asperitatem sententiarum, nec differendi spinas probauit, fuitq; in altero genere mitior, in altero illustrior. Eum de officijs Cicero, correctione quadam adhibita, potißimum secutus est. De officijs enim sine controuersia disputauerat accuratißimè, ut est libro tertio Offic. Quos libros posteaquàm edidit, triginta uixit annos. Scripsit etiam ad Q. Tuberonem, de dolore patiendo, quid esset, & quale quantumq; in eo esset alieni, deinde quæ ratio esset perferendi. Platonem omnibus locis diuinum, sapientißimum, sanctißimum, Homerum denique Philosophorum appellare solebat, à quo tamen de immortalitate animorum dissentiebat. Hæc præcepit.*

Quicquid natum sit, interire; nasci autem animos, quod declarat eorum dißimilitudo, qui procreantur: quæ etiam in ingenijs, non solùm in corporibus appareat. Præterea, nihil esse, quod doleat, quin in ægrum esse quoque poßsit, quod autem in morbum adit id etiam interi-

turum : dolere autem animos. Ergo etiam interi re. 1. Tuscul.

Animum ex igne constare. 1. Tusc.

Dubium esse, an ad extremum omnis mundus ignosceret. 2. de Nat. Deo. uide Stoic.

Dubium an esset assentiendum & credendum augurijs, quæ cæteri Stoici putabant uerissima. In Luc. & 1. de Diui.

Prædicta Astrologorum reijcienda: Archelaum enim, & Cassandrum summos astrologos illius ætatis, cum in cæteris astrologiæ partibus excellerēt, hoc prædictionis genere non usos. 2. de Diui.

Tria genera exquirendi officij esse, unum cùm deliberamus, honestum, an turpe sit: alterū utile, an inutile: tertiū cùm hæc inter se pugnare uideātur, quomodo iudicandum sit, qualis caussa Reguli, cedere honestum, manere utile, de duobus primis, tribus libris præclarè disseruit: de tertio pollicetur se deinceps scripturū, sed nihil scripsit. Quē locum Posidonius in commentarijs breuiter tractauit. uide. 1. 2. *Offic.* 16. *Epist. ad Att.* & 3. *Officio. ubi hic locus copiosè explicatur.*

Solum bonum quod honestum sit; quæ autem huic repugnent specie quadam utilitatis, eorum neque accessione meliorem uitam fieri, neque discessione. 3. *Offic.*

Ea, quæ uidētur utilia, cū honestis pugnare aliquando posse. Nihil uerò utile, quod non idem honestū, nec honestū quod non idem utile sit. 3. *Officio.*

XENOPHON.

XENOPHON *Grilli filius Atheniensis, Archieus, philosophus fuit Socraticus, cuius*

voce Musas quasi locutas ferunt. Aiunt eum (au- ctore Laertio) cum Socratem in angiportu quan- dam habuisset obuium, porrecto baculo transire prohibitum. percontanti uero, ubi nam uenirent, quæ humanis usibus sunt necessaria, cum ille re- spondisset, rursus ubi nam boni, ac probi homi- nes fierent, hærente illo, dixisse Socratem, sequere igitur & disce, ex eo tempore Socratis auditor fa- ctus. Cuius sermones diligentißime scripsit. In quibus (ait Cicero. 1. de Nat. Deor.) facit Socra- tem disputantem, formam Dei quæri non oporte- re: eundemq́; & solem & animum deum dicere. & modo unum, tum autem plures deos: qui sunt ijsdem in erratis ferè, quibus ea, quæ de Platone diximus. & 2. & 3. de Natura Deorum. Quæ- rit apud Xenophontem Socrates, unde animam arripuerimus, si nulla fuerit in mundo. Cyrum scsipsit, non ad historiæ fidem, sed ad effigiem no- stri imperij (ut est in 1. epist. ad Q. frat.) Cuius summa grauitas ab illo philosopho cum singula- ri comitate coniungitur. Quos, quidem libros nō sine caussa Aphricanus de manibus ponere non solebat. Nullum est enim prætermissum in ijs offi cium diligentis & moderati imperatoris. Persa- rum in ijs uirtus exponitur: quos negat ad pa- nem adhibere quicquam præter nasturcium. Som nia scribuntur, quorum exitus mirabiles extite- runt. Cyrum uero antiquißimo sepulturæ genere uti facit: redditur enim terræ corpus, et ita loca- tum, ac situm, quasi operimento matris obduci- tur. Cæterum de eo sermone, quem Cyrus moriēs habuit, de Oecanomico libro, de Agrciolturæ laudibus, lege Ciceronē de senectute. Quali autē sermone usus sit, idem explicat in Oratore his

uerbis. Nactus *sum qui Zenophontis similem esse cuperet: cuius sermo est ille quidem melle dulcior, sed à forensi strepitu remotißimus.* & 2. de Oratore. A *philosophia profectus princeps* Xenophon *Socraticus ille, post ab Aristotele* Callistenes *comes* Alexandri; *scripsit historiam: & hic quidem Rhetorico penè more, ille autem superior leniore quodam seno est usus & qui illum impetum Oratoris non habeat, uehemens fortasse minus, sed aliquanto tamen est, ut mihi quidem uidetur, dulcior.* Idem Cicero *eius has sententias* Latinè *expreßit.*

Esse aliquam mentem ex ipsa hominum solertia, & eam quidem acriorem, & diuinam. unde enim hanc homo arripuit, si nulla fuerit in mundo? de Nat. deor.

Animum immortalem & deum non apparere, sed ex ijs rebus, quas gerit, intelligi qui cùm omni admistione corporis liberatus, purus & integer esse cœperit, tum sapiens erit. de Senectute.

Deos hanc mundi pulchritudinem tueri & regere. Ibidem. *Eosdem labores non esse æquè graues imperatori, & militi, quod ipse honos laborē leuiorem faceret imperatorum.* 2. Tusc.

DEMOCRITVS.

DEMOCRITVS *Milesius* Xerxe *rege magos quosdam &* Caldæos *audiuit, similisque philosophus quinque certaminum uictor habitus est. Erat enim uerè* πένταθλος, *id est quinque certaminum, cùm in* Physicis; *philosophia morali, mathematica, liberalium disciplinarum rationibus, artiumque omnium cognitio*-

ne

ne excelleret. Hicq; fere ab omnibus, præterquam ab Epicuro, *cuius tamen fontibus hortulos suos irrigauerat, laudatus est. de quo sic* Cicero *in* Lucullo. *Quid loquar de* Democrito? *quem cum eo conferre possumus, non modo ingenij magnitudine, sed etiam animi, qui ita sit ausus ordiri? Hæc loquar de uniuersis. Nihil excipit, de quo non profiteatur. Quid enim potest esse extra uniuersa? Quis hunc philosophum non anteponit* Cleanthi, Chrysippo, *reliquisque inferioris ætatis? Qui mihi cum illo collocati quintæ claßis uidentur. Pauca de uirtute dicit, nec ea ipsa enucleatè. In omnibus uero libris, quos multos emisit, sermone usus est eleganti, & ornato.* Atomorum *auctor fuit, siue etiam* Leucippus, *ut est apud* Laertium, *&.* 1. *de natura* Deorum. *Quas sic est amplexatus, ut accipere maluerit, neceßitate omnia fieri quam ab ijs naturales motus euellere. Posuitque uim quandam motus impulsionis, quam plagam ille appellat, Græcè* Plutarchus γένος τῆς κινήσεος κατὰ πηγλὴν. *Gloriabatur, à gloria se abfuisse,* Veni *(inquit)* Athenas, *neq; me quisquã ibi agnouit. Deniq; cũ putaret impediri animi aciẽ aspectu oculorum, dicitur oculis se priuasse, ut quam minimè animus a cogitationibus abduceretur.* Patrimonium *neglexit, agros deseruit incultos nihil aliud quærens nisi beatam uitam. Itaque cum alij sæpe quod esset ante pedes, non uiderent. ille infinitatem omnem peregrinabatur, ut nulla in extremitate consisteret. Sententiæ, & præcepta sunt eiusmodi,*

Naturam in profundo ueritatem penitus abstruisse, in Luc. *Animum, cælum, terras, omnia denique atomis, id est leuibus & rotundis corpuscu-*

lis, indiuiduis propter soliditatem, nulla cogente natura, sed concursu quodam fortuito effici. Corpuscula autem illa, quædam leuia, alia aspera rotunda alia, partim autem angulata, curuata quædam, & quasi adunca. 1. de Nat. deo. 1. Tusc. & 1. de Finib. *Nulla censet esse Cicero.*

Innumerabiles esse mundo, & quidem sic quosdam inter se non solùm similes, sed undique perfecte & absolutè ita pares, ut inter eos nihil prorsus intersit: omnes uerò oriri, & interire quotidie. in Luc. & 1. de Finib.

Simulacra, & imagines diuinitate præditas inesse uniuersitati rerum, tum principia mẽtésq;, quæ sunt in eodem uniuerso, deos esse: tum animantes imagines, quæ uel prodesse nobis solent, uel nocere: tum ingentes quasdam imagines tantasq; ut uniuersum mundum complectantur extrinsecus. Quod uidetur, deos esse, quodam pacto negare. 1. & 2. de Natura deorum. *& alio loco. Imagines, earumq; circuitus, in deorum numero refert, tum illam naturam, quæ imagines fundat, ac mittat, tum scientiam, intelligentiamq; nostrã, imagines denique illas a corporibus solidis, & à certis figuris fluere.*

Nihil esse sempiternum, quia nihil semper suo statu maneat. 3. de Nat. deor.

Animos in somniando externa, & aduenientia ui pulsari. 2. de Nat. deor.

Omnia ita fatò fieri, ut id fatum uim necessitati afferat. de Fato.

Habitu & colore extorum declarari pabuli genus, & earum rerum, quas terra procreet, uel ubertatem: uel tenuitatem, salubritatem etiam, aut pestilentiam. 1. & 2. de Diuin.

Sine

Sine inflammatione animorum, & sine quodam afflatu quasi furoris, poetam magnum esse non posse. 1. de Diui. & de Orat.

Ante lucem gallos cantare, hac de caussa, quòd depulso de pectore, & in omne corpus diuiso, & modificato cibo, cantus quietè satiati edunt, qui quidem silentio noctis, ut ait Ennius, *fauent rursis: cantu, plausuq; premunt alas.* 2. de Diui.

Atomos in infinito inani, in quo nec summum, nec infimum, nec medium, nec ultimum, nec extremum sit, ita ferri, ut concursationibus inter se cohærescant, ex quo efficiantur ea, quæ sint, quæq; cernantur omnia; eumq; motum atomorum nullo a principio, sed ex æterno tempore intelligi conuenire. 1. de Finib. *Concursionem autem illam fortuitam concalefactam, & spirabilem, id est animantem esse.* 1. Tuscul.

Beatam uitam in rerum cognitione ponendã; quam ex inuestigatione naturæ consequimur, ut simus bono animo. Id enim illud summum bonum εὐθυμίαν, *& sæpe* ἀκακίαν *appellabat, id est securitatem, quæ est animi tanquàm tranquillitas, & animus terrore liber.* 1. & 5. de Finibus.

CYRENEI VEL CYRE-naici, & Anniceri.

CYRENAEORVM, *qui minimè contempti* Philosophi *fuerunt*, Philosophia *ab Aristippo* Cyreneo *manauit. Cùm finem bonorum esse dicerent uoluptatem corporis; id est iucundum quendam & leuem motum ad intimos sensus permanantem, & quasi in medullis corpo-*

ris prurientem, iudicium uarietatis in intimis sensibus posuerunt. Negarunt enim esse quicquam, quod percipi posit extrinsecus. ea se sola percipere, quæ tactu intimo sentiant, ut dolorem & uoluptatem: neque se, quo quid colore, aut quo sono sit, scire, sed tantum sentire affici se quodammodo. In Luc. 2. de Finib. *sic ait.* 3. Offi. *Ab Aristippo Cyrenaici & Annicerij Philosophi nominati, omne bonum in uoluptate posuerunt: uirtutemque censuerunt ob eam rem esse laudandam, quòd efficiens esset uoluptatis. Quibus obsoletis, floret Epicurus eiusdem fere adiutor auctorque sententiæ, neque tamen cum Cyrenaicis de ipsa uoluptate consentiens.* 2. Ac. Item.

Non omni malo ægritudinem effici, sed insperato, nec opinato malo. 3. Tus.

In tactu doloris aut uoluptatis, & eo quidem interiore, ueri esse indicium, quia sentiatur. in Luc.

ANACHARSIS.

ANACHARSIS *Scythes Gauri filius, Caduidæ Scytharum regis frater, Soloni amicus, dixit uitem uuas tres ferre, primam uoluptatis, secundam ebrietatis, tertiam mœroris: & tantum abesse à morte qui nauigant, quanta est nauis craßitudo. pro nihilo pecuniam duxit. Cuius epistola hæc apud Ciceronem est.* 5. Tus.

ANACHARSIS Hannoni *salutem. Mihi amictus est Scythicum tegmen, calceamentum, solorum callum, cubile terra, pulmentum fames, lacte, caseo, carne uescor. Quare ut ad quietum me licet, uenias. Munera autem ista, quib.*

es

es delectatus, uel ciuibus tuis, uel dijs immortalibus dona.

ANAXAGORAS.

ANAXAGORAS *Aegesibuli filius, Clazomenius ab Anaximene accepit disciplinam. Maxima fuit & grauitatis & ingenij gloria, quem ferunt nunciata morte filij, dixisse, sciebam me genuisse mortalem. Quae uox declarat, ijs esse haec acerba, à quibus non fuerunt cogitata. Et cum Lampsaci moreretur, quaerentibus amicis, uellet ne* Clazomenas *in patriam, si quid accidisset, afferri.* Nihil *necesse est, inquit. Vndique enim ad inferos tantundem uia est. Commentus est* ὁμοιομερίαν, *id est similitudinem partium, uelu ti siluam, & materiam, Graecè* ὕλην, *rerum omnium gignendarum. Censuit enim in singulis rebus particulas inesse similes infinitas, ex quibus composita sint, resq; omnes gigni & interire congregatione & seiunctione particularum similium. Vnde sui operis principio de mente diuina ita scripsit: Omnia simul erant: deinde mentis infinitae ui ac ratione omnium rerum descriptio, & modus designatus est, & confectus: contra quod disputat* Aristot. 4. *primae* Philosophiae, & Cic. 1. de Nat. deor.

Huius igitur decreta sunt haec,

Materiam infinitã, sed ex ea particulas inter se minutas: eas primũ cõfusas, postea in ordinẽ ad ductas mente diuina. In Luc. & 1. de Nat. deor.

Niuem esse nigram, quod perspicuum sic aquam nigram esse, unde illi concreta sit, & quod oculi continenter in ea defixi, mutentur, &

se colorem nigrum cernere credant. In Luc.

ANAXARCHVS.

ANAXARCHVS *abderites Democritius fuit. Qui cum in manus* Neocreontis *tyranni incidisset, cui in conuiuio coram Alexandro iniuriam fecerat, nullam genus supplicij deprecatus est, neque recusauit. Cum enim mortuo Alexandro eũ in ὅλμον iniecisset* Neocreon, *iussissetq; ferreis malleis cadi, ingeminauit: Tunde, tunde Anaxarchi uasculum, nam Anaxarchum nihil teris. Iubente uero illo ipsius pr*æ*cidi linguam: aiunt pr*æ*cisam dentibus in eius faciem conspuisse, tandem excarnificatum esse,* Cicero 2. *Tuscul. &* 3. de Natura Deorum. *Laertius de uita Philosoph.*

ANAXIMANDER.

ANAXIMANDER *Milesius summus fuit in Physicis. in primis gnomonem inuenit & ὡροσκόπια frabricatus est, ac primus terr*æ *marisq; circuitus descripsit, & sph*æ*ram construxit.* Cicero *ait primo de Diuinatione ab eo monitos fuisse Lacedæmonios, ut urbem, ac tecta linquerent, armatiq; in agro excubarent, quod terr*æ*motus instaret, tum cum & urbs tota corruit, & ex monte Taygeto, extrema montis quasi puppis euulsa est. Huius est h*æ*c opinio,*

Natiuos *esse deos, longis interuallis orientes. oc cidentesq;, eosq; innumerabiles esse mundos.* 1. *de Natura deorum.*

Infinita-

Infinitatem naturæ esse, è qua omnia gignuntur. in Luc.

ANAXIMENES.

ANAXIMENES *Euriſtrati filius, Mileſius, Anaximandri auditor, cenſuit aera Deum, eumq́; gigni, eſſeq́; immenſum, & infinitum, & ſemper in motu. primo de Natura Deorum. ſed ea, quæ ex eo orirentur, definita: gigni autem terram, aquam, ignem, tum ex ijs omnia. in Luc.*

ANTIPATER.

ANTIPATER *Tyrius, Stoicus fuit, ſummus in Dialecticis, ſed opinioſiſſimus. Reprehenſus eſt, quòd multus fuiſſet in diſputando cum Academicis, præſertim cùm id minus ſubtiliter faceret, & nulla ratio eſſet cum ijs, qui nihil probarent, diſputando. Duos libros ſcripſit de Diuinatione, in qua probanda, qua ratione uſus ſit, uide primum de Diuinatione. Athenis tandem mortuus eſt. Cenſuit uerò duo præcepta à Panætio prætermiſſa, ualetudinis curationem, & pecuniæ. 2. Officiorum.*

ANTISTHENES.

ANTISTHENES *Antiſthenis filius, Athenienſis fuit, homo acutus magis, quàm eruditus ab eo, qui patientiam & duritiem in Socratico ſermone adamarat; Cynicorum primùm, deinde Stoicorum penè Cynicorum ſe-*

cta perfecta est. Quorum ratio tota est eijcienda: est. n. inimica uerecundiæ, sine qua nihil rectum esse potest, nihil honestum. reprehendunt. n & irrident. quòd ea, quæ turpia re non sint, uerbis flagitiosa dicantur: illa autē, quæ turpia sunt, nominibus appellentur suis, ut est. 1. Offic. Inter cætera *in eo libro, qui* Physicus *inscribitur, censuit,*

Populares deos multos, naturalem unum esse. 1 de Nat. deor.

ARCHITAS TARENTINVS.

ARCHITAS *Tarentinus magnus in primis & præclarus uir fuit.* Eum 4. Tuscul. *Cicero ait, cùm uillico factus esset iratior, dixisse:* Quo te modo accepissem, nisi iratus essem? & de Amicitia: *Verum illud est, quod a Tarentino Archita positum, nostros senes cōmemorare audiui ab alijs senibus auditum: si quis cælum ascendisset, naturamq; mundi, & pulchritudinem siderum perspexisset, insuauem illam admirationem ei fore quæ iucundissima fuisset, si aliquem cui narraret, habuisset.* Nearchus Tarentinus, *se à maioribus natu accepisse dicebat, illum oratione, quæ est in libro de Senectute, persuadere uoluisse, nullam capitaliorem pestem, quàm corporis uoluptatem hominibus a natura datam. Cui sermoni interfuit* Plato Athenienfis, *quem* Tarentum *uenisse.* L. Aemilio, Appio Claudio *consulibus, eodem loco ait* Cicero.

ARCHIMEDES.

ARCHIMEDES *ex Syracusana urbe summo ingenio fuit ac disciplina, in quo tantus*

tus studij ardor fuit, ut dum in puluere quædam describeret attentius, ne patriam quidem à Marco Marcello captam esse senserit. cuius interitum princeps tulit molestè. Eum arbitrantur ait, Cic. 2. de Natu. deo. plus ualuisse in imitandis sphæræ conuersionibus, quàm naturam in efficiendis, præsertim cùm multis partibus, sint illa perfecta quàm hæc simulata solertius. & 1. Tuscul. Cùm Archimedes Lunæ, Solis, quinq; errantium motus in sphæram alligauit, efficit idem, quod ille qui in Timæo mũdum ædificauit Platonis deus, ut tarditate & celeritate dissimillimos motus una regeret conuersio. Quòd si in hoc mundo fieri sine deo potest, ne in sphæra quidem eosdem motus Archimedes sine diuino ingenio potuisset imitari. Idem dicit. 5. Tusc. se, cùm quæstor esset, ignoratũ à Syracusanis, cùm esse omnino negarent, septum undique ac uestitum uepribus & dumetis indagasse sepulchrum. Tenebam enim, inquit, quosdam senariolos, quos in eius monumento esse inscriptos acceperam: qui declarabãt in summo sepulchro sphæram positam esse cum cylindro. Censuit.

Multis partibus solem, qui Deus est. maiorem esse quàm terram. In. Luc.

ARISTOXENVS.

ARISTOXENVS *Philosophus ætatẽ ferè consumpsit in musicis. Putauit animum esse Harmoniam: intensionem enim ipsius corporis quandam uelut in cantu & fidibus, sic ex corporis totius natura, & figura uarios modos cieri, tanquam in cantu sonos. 1. Tusc. ubi refellitur.*

ARISTIPPVS.

ARISTIPPVS *Cyrenaicus cùm Socratis famam communi omnium sermone in dies percrebrescere uideret, Athenas ad eum audiendum profectus est. Qui cùm se totum uoluptati dedidisset, quasi animum nullum haberet, uoluptatem summum bonũ posuit. Ob eamq; caussam Xenophon in eum scripsit contra uoluptatem eamq; Socrati disputationem tribuit. Plato quoque in libro de anima illum conuitijs agit. Non erubuit, cùm esset obiectum ... here eum Laidã, Habeo, inquit, Laida, non habeor à Laide: Cicero in epistolis & secundo de Finibus. Omnes simplices sententias eorum, in quibus nulla est uirtutis adiunctio, omnino à philosophia semouendas puto. Primùm Aristippi, Cyrenaicorumq; omnium, qui ab eo sunt profecti, quos non puduit in ea uoluptate, quæ maxima dulcedine sensum moueret, summum bonum ponere, contemnentes istã uacuitatem doloris. Hi non uiderunt, ut ad cursum equum, ad arandum bouem, ad indagandum canem, sic hominem ad duas res, ut ait Aristoteles, intelligendum & agendum esse natum, quasi mortalem Deum: contràq; ut tardam aliquam, aut languidam pecudem ad pastum, & procreandi uoluptatem hoc diuinum animal ortum esse uoluerunt: quo nihil mihi uidetur esse absurdius. Atque hæc contra Aristippum, qui eam uoluptatem non modò summam, sed solam etiam dicit, quam omnes unam appellamus uoluptatem, idq; ex eo intelligi uolebat, quòd omne animal simulatq; natum est, uoluptatem asciscat ut*

summum

summum bonum, & reprobet dolorem ut summum malum. Indolentiam autem & doloris uacuitatem, non putabat uoluptatem, ut dixi, neque priuationem uoluptatis dolorem, quia uoluptas & dolor uersantur in aliquo motu iucundo aut aspero. Sapientem uero & beatum esse, non qui sit in perpetuis uoluptatibus, sed qui maiore ex parte ijs fruatur. In Luc. 1. & 2. de Finib. 2. Tusc. 3. Offic. & 3. de Orat.

ARISTONEI.

TRES *potißimum sectæ à scholis explosæ, & eiectæ fuerunt,* Herilliorum, Megaiceorum, *siue* Eretriacorum, & *Aristoneorum, siue* Pyrrhonicorum. *Aristonei ab Aristone Chio profecti sunt. Is cum Zenonis fuisset auditor, reprobauit illa; quæ ille pro uerbis tulit nihil esse bonum, nisi uirtutem, neque malum, nisi quod uirtuti esset contrarium. Rerum delectum nullum ponebat: exæquabat omnia.* De quo sic est apud Ciceronē quarto de Finibus. *Ex his angustijs ista euaserunt deteriora, quam Aristonis, illa tamen simplicia, uestra uersuta.* Roges enim *Aristonem, bona ne ei uideantur hæc, uacuitas doloris, diuitiæ, ualetudo? nihilo magis.* Zenonem roges: *respondeat totidem uerbis.* Admirantes *quæramus ab utroque, quonam modo uitam agere possumus, si nihil interesse nostra putemus, ualeamus, ægri ne simus; uacemus, an cruciemur dolore; frigus tamen propulsare poßimus, necne poßimus. Viues, inquit Aristo, magnifice, atque præclare: quod erit cunque uisum ages, nunquam angere, nunquam cupies, nunquam timebis. Quid Zeno? portenta*

tenta hæc esse dicit. Item *secundo de* Finib. *Aristoni & Pyrroni uisum est, ut inter optime ualere, & grauissime ægrotare nihil prorsus interesset*. *Contra quos recte iampridem desitum est disputari*. *Dum enim in una uirtute sic omnia esse uoluerunt, ut eam rerum selectione expoliarēt, nec ei quicquam, aut unde oriretur, darēt, aut ubi uteretur: uirtutem ipsam, quam amplexabātur sustulerunt*. Hoc tenuit;

Forrmam dei intelligi non posse, neque in Dijs *sensum esse: dubium etiam omnino, deus animans necne sit*. 1. de Nat. Deo.

Summum bonum, in rebus neutram in partem moueri; quæ ἀδιαφορὰ ab ipso dicitur. in Luc. *Quo uerbo significatur indifferentia, ut siquis indifferenter uixerit & promiscuè inter uirtutem & uitium, nulla habita ratione huius uel illius. uide* 2.3.4. *&* 5. *de* Finibus, *&* 1. *Officiorum*.

In medijs ea momenta, quæ Zeno uoluit, nulla esse in Luc.

Esse quædam, quibus commotus sapiens appeteret aliquid quod cuique in mentem incideret, & quodcunque tandem occurreret. quarto de Finibus.

Nihil differre aliud ab alio, nec esse res ullas præter uirtutes & uitia, inter quas quicquam omnino interesset. 4 *de* Finib.

Præter uitia, atq; uirtutes nullam esse rē aut fugiendam, aut appetendam. 5. *de* Finib.

Nocere audientibus philosophos ijs, qui bene dicta malè interpretarentur: posse enim asotos ex Aristippi, acerbos è Zenonis schola exire. 3. *de* Nat. Deor.

BIAS.

BIAS.

BIAS unus è septem sapientibus habitus est. Cuius illa est sententia, nullam uocem inimiciorem amicitiæ potuisse reperiri, quàm eius, qui dixisset, ita amare oportere, ut aliquando esset osurus. de Amic. uide Apoph.

CALIPHO.

CALIPHONEM reprehendit Cic. 3. Offic. qui dirempturum se sectarum controuersiam putauerat, si cum honestate uoluptatem, tanquam cum homine pecudem, copulauisset: quanquàm honestatem sic est amplexus, ut omnia, quæ sine ea sint, longè ac retro posuerit. Hoc igitur unum eius perpetuum decretum fuit, Ad honestatem adiungi uoluptatem oportere. 2. & 5. de Finib. & 5. Tuscul. ubi omnium ferè sententias de summo bono numerat. Quæramus, inquit unam quamque reliquorum sententiam, si fieri potest, ut hoc præclarum quasi decretum beatæ uitæ possit omnium sententijs, & disciplinis conuenire. Sunt autē hæ de Finib. ut opinor, retentæ defensæq; sententiæ. Primùm simplices quatuor, nihil bonum, nisi honestum ut Stoici: nihil bonum nisi uoluptatem, ut Epicurus: nihil bonum nisi uacuitatē doloris, ut Hieronymus: nihil bonum, nisi naturæ primis, bonis aut omnibus, aut maximis frui, ut Carneades contra Stoicos disserebat. Hæc igitur simplicia, illa mista, tria genera bonorum, maxima animi, secunda corporis, externa tertia, ut Peripatetici, nec multò ueteres Academici secus. Voluptatem

tem cum honestate Clitomachus, & Calipho copulauit. Indolentiam autem honestati Peripateticus Diodorus adiunxit. Hæ sunt sententiæ, quæ stabilitatis aliquid habent. Nam Aristonis, Pyrrhonis, Herilli, nonnullorumq; aliorum euanuerunt.

CLITOMACHVS.

CLITOMACHVS Pœnus, ualde studiosus ac diligens, usque ad senectutem cum Carneade præceptore fuit. cui tandem successit in Academia & eius dicta maximè illustrauit. Scripsit librum ad C. Lucilium poetam, cùm scripsisset ijsdem de rebus ad L. Censorium, eum qui cum M. Manilio Consul fuit, in quo hæc sunt, auctore Cicer. in Luc. Academicis placere rerum eiusmodi similitudines, ut aliæ probabiles uideantur, aliæ contrà. Id autem non esse satis, cur alia percipi posse dicas, alia non posse: propter ea quòd multa falsa probabilia sint, nihil autem falsi perceptum, & cognitum possit esse. Itaque aut uehementer errare eos, qui dicant ab Academicis sensus eripi, à quibus nunquàm dictum sit, aut colòrem, saporem, aut sonum ullum esse. Illud sit disputatum, non inesse in his propriam, quæ nunquam alibi esset, ueri & certi notam. Quæ cùm exposuisset, adiungit, dupliciter dici assensus sustinere sapientem: uno modò, cùm hoc intelligatur, omnino eum nulli rei assentiri: altero, cùm se à respondẽdo, ut aut probet quid, aut improbet, sustineat; ut neque neget aliquid neque aiat. Id cùm ita sit: alterum placere, ut nunquàm assentiatur: alterum tenere, ut sequens probabilitatem, ubicunque hæc aut occurrat, aut deficiat, aut etiam non, respon-

respondere poßit:nec placeat, eum, qui de omnibus rebus contineat se ab assentiendo, moueri tamen & agere aliquid:reliquit eiusmodi uisa, quibus ad actionem excitemur. Item ea, quæ interrogati,in utranque partem respondere possumus, sequentes tantummodo quod ita uisum sit, dum sine assensu,neque tamen omnia eiusmodi uisa approbari, sed ea, quæ nulla re impedirētur. de Car*neade scripsit ita,* Herculis *quendam laborem exantlatum à* Carneade,*quòd ut feram & immanem beluam, sic ex animis nostris assensionem,id est opinationem & temeritatem extraxisset.*Item Carneadem *dicere solitum,nusquam se fortunatiorem, quam* Præneste *uidisse fortunam.*Misit *etiam,euersa* Chartagine *librum consolandi causa ad captiuos ciues suos.* In eo est *disputatio scripta* Carneadis, *quam ait in commentarium retulisse,cum ita positum esset,uideri fore in ægritudine sapientē patria capta. quæ contradixerit* Carneades *scripta sunt. tenuit* Academiam *cum* Carneade & Aeschine, & *uoluptatem cum honestate copulauit.*

CRATIPPVS.

CRATIPPVS Ciceronis *familiaris, eiusq; filij præceptor, quem summis* Peripateticis *parem iudicabat, summa auctoritate & eruditione uir fuit,* Athenisq; *docuit illius ætatis philosophorum princeps,* De *quo scriptum ita est.* 16. Epistol. Famil. Cratippo *me scito non ut discipulum, sed ut filium esse coniunctißimum, nam cum & audio eum libenter,tum etiam eius propriā suauitatē uehemēter amplector.* Expositis

exemplis

exemplis uerarum uaticinationum, & somniorũ, solebat rationem concludere hoc modo: Si sine oculis non potest extare officium, & munus oculorum, possunt tamen aliquando oculi non fungi suo munere: qui uel semel ita est usus oculis, ut uera cerneret, is habet sensum oculorum uera cernentium. Item igitur, si sine diuinatione non potest, & officium, et munus diuinationis extare, potest aũt quis, cùm diuinationem habeat, errare aliquando, nec uera cernere, satis est ad confirmãdam diuinationem semel aliquid ita esse diuinatum, nihil ut fortuito cecidisse uideatur. Sunt autem eius generis innumerabilia: esse igitur diuinationem. Censuit etiam animos hominum quadam ex parte extrinsecus esse tractos, & haustos. uide 1. & 2. de Diuin. 1. 2. & 3. *Offi.* & Brut.

CRITOLAVS.

CRITOLAVS, *qui simul cum* Diogene *fuit,* Aristotelem *imitari uoluit, & quidem est grauitate proximus, & redundat oratio: tamen in patrijs institutis manet, ut ait* Cicero 2. de Oratore, & 5. de Finibus. *Is cum ad alteram lancem libræ animi bona imponeret, in alteram corporis, & externa, tantum propendere illam boni lancem putabat, ut terram & maria deprimeret.* 5. *Tus.*

DIAGORAS.

DIAGORAS, *omnino deos esse negabat: hinc atheos dictus est, posteaq;* Theodorus. 1. & 3. de Nat. deor.

DICAEARCHVS.

DICAEARCHVS *Peripateticus magnus fuit, & copiosus, Aristoxeni aequalis & condiscipulus. Ei magna controuersia fuit cum Theophrasto, quod ille id uitae genus, quae in actione posita est, longe omnibus anteponeret, hic autem quae in contemplatione. Multa scripsit, inprimis tres libros, qui Lesbiaci uocantur, quod Mitylenis sermo haberetur. Primo libro multos loquentes facit duobus Pherecratem quendam Pythiotam senem, quem ait à Deucalione ortum; disserentem inducit, nihil esse omnino animum, hoc esse nomen totum inane, frustraque animalia, & animantes appellari: neque in homine inesse animum, uel animam, nec in bestia: uimque omnem eam: qua uel agamus quid, uel sentiamus, in omnibus corporibus uiuis aequaliter esse fusam, nec separabilem à corpore esse, quippe quae nulla sit, nec sit quicquam corpus unum, simplex ita figuratum, ut temperatione naturae uigeat, & sentiat, ad quod credendum inductus est, quia difficilis erat animi quid & qualit sit intelligentia. Scripsit etiam & de interitu hominis, ut est. 1. Offici. & duo genera diuinandi probauit. uide. 1. Tuscul. 1. de Natu. deor. & 2. Epistol. ad Attic.*

DINOMACHVS.

DINOMACHVS *uoluptatem adiunxit ad honestatem. 5. de Finib.*

DIODORVS.

DIODORVS *fuit ualens, ut ait* Cicero, *dialecticus*: Is *enim fuit, quem* Laertius *cognomento* Chronum *appellatum fuisse dicit, philosophus, ex* Magarica *schola eorum, qui* ἐρισ:κοὶ *&* διαλεκτικοὶ *dicebātur. Cuius dialectica imbutus* Arcesilas *fuerat. Is cum locus esset, in philosophia multo etiam magis aßiduè, quam antea uersabatur, & cum fidibus* Pythagoreorum *more uteretur, cumq; ei libri noctes, & dies legerentur, quibus studijs oculis non agebat, tamen quod sine oculis fieri posse uix uidetur, Geometri æ munus tuebatur, uerbis præcipiens discentibus, unde quo quamque lineam scriberent.* Huius *sententia aduersus* Stoicos *utebantur* Academici περὶ δυνατῶν, *ut ue ra ex æternitate futura essent, sine naturalium causarum antecesßione: ac proinde* Carneades *diuinationem esse negabat. Censebat enim.* Diodorus, *quod futurum dicunt, esse necessarium, à* Chrysippo *dissentiens, qui uoluit, fieri posse ut non eueniat.* uide Ciceronem de Fato, *& in* Chrysip.

DIOGENES APOLLONIATES.

DIOGENES Apploniates, *qui* Anaxagoræ *temporibus uixit, summus fuit in* Physicis Anaximenis *auditor*. Aere *utitur* deo. 1. de Nat. Deorum.

DIOGENES CYNICVS.

DIOGENES *Cynicus improborum poste ritates, secundasq; res, redarguere uim omnem deorum ac potestatem dixit.* 1. & 3. *de Natura deorum.*

DIONISIVS HERACLEOTES.

HRACLEOTES *Dionysius cùm à Zenone fortis esse didicisset, a dolore deuictus est. Nam cùm ex renibus, uel (ut est 5. de Finibus) oculis laboraret, ipso in eiulatu clamitabat, falsa esse illa, quæ antea de dolore ipse sensisset Quem cùm Cleanthes condiscipulus rogaret, quænam ratio eum de sententia deduxisset, respondit, quia cùm tantum operæ philosophiæ dedissem, dolorem tamen ferre non possem, satis esse argumenti, malum esse dolorem. Plurimos annos in philosophia consumpsi, nec ferre possum: malum est igitur dolor.* 1. *Tuscul.*

EMPEDOCLES.

EMPEDOCLES *Agrigentinus, Parmenidis æmulus, uel ut Hermippo placet, Xenophanis, carminibus Græcis uaticinatus est, & Physicè docuit. Qualia sunt.*

Quæ in rerum natura, totoq; mundo constant, quæq; mouentur, ea contrahere amicitiam, dissipare concordiam, de Amic.

Quatuor naturas, ex quibus omnia constarent,

rent diuinas esse. 1. Tusc.

Animum, cordi suffusum sanguinem. primo Tuscul.

Abstrusa esse omnia, nihil nos sentire, nihil cernere, nihil omnino, quale sit, posse reperire. In Luc.

EPICHARMVS.

EPICHARMI *Siculi hæ sunt sententiæ, Neruos atq; artus sapientiæ, non temerè credere. de* Petitione consulatus. *unde illud.* 1. Epist. ad Attic. νῆφε, μέμνασο ἀπιστεῖν, ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν. *Item illud, emori nolo, sed me esse mortuum nihil existimo.* 1. Tusc.

HERACLIDES.

HERACLIDES Ponticus *Platonis, Speusippi, Aristotelis, Pythagoræorumq; auditor fuit & discipulus. In libris scripsit, modò mundum, tum mentem diuinam esse: errantibus etiam stellis diuinitatem tribuit, sensuque deum priuat, & eius formam mutabilem esse uult: ibidemque rursus terram & cœlum refert in deos.* 1. de Nat. Deor.

HERACLITVS.

HERACLITVS *cognomento* σκοτεινός*, de natura consultò dixit obscurè, ne quid diceret, intelligere quisquam posset.* Dixit *uniuersos* Ephesios *esse morte mulctandos, quod cùm principem suum Hermodorum ciuitate expellerent,*

pellerent ita locuti sunt: Nemo de nobis unus excellat, sed si quis extiterit, alio in loco & apud alios sit. 5. Tusc. *censuit ignem esse principium. in* Luc. *& animum ignem.*

HERILLVS.

HERILLVS *Zenonis auditor scientiam summum bonum esse tenuit, nec rem ullam aliam per se expetendam.* In Luc. 2. 4. & 5. de Finibus.

HIERONIMVS.

HIERONIMVS *Rhodius cùm à Peripateticis, quos sequi uideri uolebat, in ijs rebus, quæ secundum naturam essent, posuissent non dolere, hoc summum bonum esse dixit.* 2. & 5. de Finibus.

METRODORVS.

METRODORVS *Chius, penè alter* Epicurus *fuit, sapientis nomen haud professus, sed cùm ita appellaretur ab* Epicuro, *tantum beneficium repudiare noluit.* Beatum *esse, describit ijs ferè uerbis, cùm corpus bene constitutum sit, & sit exploratum ita futurum.* 2. de Finib. in Luc. 3. Offic. 2. & 4. Tusc.

PARMENIDES.

PARMENIDES *Xenophanis discipulus duas in Physicis causas statuit, ignẽ & terrã, & illum quidem opificis, hunc uero materiæ rationem habere censuit.* In Luc. & 1. de Natura Deorum.

Commentitium quiddam coronæ similitudine efficit; Stephanem appellat, continentem ardore lucis orbem, qui cingit cœlum, quẽ appellat Deum, *in quo neque figuram diuinã, neque sensum quisquam suspicari potest, multaq; eiusmodi monstra,*

quippe qui bellum, qui discordiam, qui cupiditatem, cateraq; generis eiusdem ad Deum reuocat, qua uel morbo, uel somno, uel obliuione, uel uetustate delentur, eademq; de sideribus.

PERSEVS.

PERSEVS *Zenonis auditor, eos dicit habitos esse deos, à quibus magna utilitas ad uita cultum esset inuenta, ipsasq; res utiles, & salutares deorum esse uocabulis nuncupatas, ut ne hoc quidem diceret, illa inuenta esse deorum, sed ipsa diuina.* 1.de Nat.deo.

PHERECYDES.

PHERECYDES *Syrus Pythagora magister, primùm quod literis extet, dixit animos hominum esse sempiternos. Is cum uidisset aquam è puteo haustam, terra motum dixit futurum.* 1.Tusc. & 1.& 2.de Diuin.

PITTACVS.

PITTACVS, *qui in septem sapientibus est numeratus, omnino accedere quenquam uetabat in funus aliorum.* 1.de Legib.

PISISTRATVS.

PISISTRATVS *primus* Homeri *libros confusos antea, sic disposuisse dicitur, ut nunc habemus.* 3.de Orat.

POSIDONIVS.

POSSIDONIVM *ferè semper, cum de eo loquitur, familiarem suum appellat* Cicero. De Natura Deorum *libros scripsit, in quorum quinto disseruit, nullos esse Deos Epicuro uideri. Præterita quinque de diuinatione, & sphæram effecit, cuius singulæ conuersiones idem efficiebant, in Sole & Luna & in quinque stellis erran*

tibus

tibus, quod efficitur in cœlo singulis diebus & noctibus. Censuit uero.

In natura signa quædam esse rerum futurarũ. 1. Offic.

Omnem uim diuinandi, rationemq́; primum repetendam à deo, deinde à fato, deinde à natura. 1. de Diuin.

Tribus modis, deorum appulsu homines somniare uno, quod præuideant ipsi per sese, quippe qui deorum cognatione teneãtur: altero, quod plenius aer sit immortalium animorum, in quibus tanquam insignitæ notæ ueritatis appareant: tertio, quod ipsi dij cum dormientibus colloquantur: idq́; facilius euenit appropinquante morte, ut animi futura augurentur. 1. de Diuin.

Nihil esse bonum, nisi quod honestum. 2. Tusc. *dolorem non esse malum, ibidem.*

PRODICVS.

PRODICVS *Chius Physicus ea, quæ prodessent hominum uitæ, deorum in numero habita esse dixit.* 1. de Nat. deor.

PROTAGORAS.

ABDERITES Protagoras Sophistes *temporibus illis uel maximus, cum in principio libri sic posuisset,* De dijs, *neque ut sint, neque ut non sint, nihil habeo dicere, Atheniensium iussu urbe atque agro est exterminatus, libriq́; eius in concione combusti.* Tenuit, *id cuique uerum esse, quod cuique uideatur. in Luc. &* 1. de Nat. deor.

PYRRHO.

PYRRHO *Eliensis, à quo* Pyrrhonij *nominati sunt, omnia exæquauit, nihilque, uirtute constituta, quod appetendum sit, reliquit: & in*

troduxit σκότινος. *id est uacuitatem affectum, ut sapiens omni perturbatione liberatus, nihil appetat, nihil fugiat, nec hoc potius quam illud sequatur, sed omnibus in rebus indifferenter, & sine ullo affectu se habeat.* In Luc. & 3. & 4. de Finib.

SIMONIDES.

DE *Simonide poeta non solum suaui, uerum etiam docto sapienteq; cum quæsiuisset Tyrannus, quid, aut qualis esset deus, deliberandi caussa sibi unum diem postulauit. Cum idem ex eo postridie itidem quæreret, biduum petiuit. Cum sæpius duplicaret numerum dierum, admiransque Hyero quæreret, cur ita faceret, Quia quanto, inquit, diutius considero, tanto mihi res uidetur obscurior. Cum enim multa uenirent in mentem acuta atque subtilia, dubitans quid eorum esset uerissimum, desperauit omnem ueritatem. Primus memoriæ artem protulit.* de quo uide 2. de Orat. 1. de Diuin.

SOLON.

SOLON *Atheniensis unus è septem sapientibus fuit, & ex ijs solus legum scriptor.* Viguit Seruio Tullo regnante: *qui quo & tutior uita esset, & plus aliquando* Reip. *prodesset, furere se simulauit. Areopagitas preterea primus constituit. Negabat uelle suam mortem dolore amicorum, lamentisque uacare. Dicebat tum denique iudicari beatusne quis fuerit, cum extremum uitæ diem morte confecerit, & capite sanxit, si qui in seditione nō alterutrius partis fuisset.* 10. epist. ad Atticum. 15. ad Brutum, & de Senect. 1. Offi. de Diuin. & 3. de Finib.

STILPHO.

STILPHO *uel rectius Stilpho à Cicerone in Academicis dicitur, qui non solum Megarensis fuit, uerum etiam secta Megaricus. Nam Megarici quidem philosophi ab Euclide sunt appellati*. *Hunc scribunt ipsius familiares & ebriosum & mulierosum fuisse: neque hoc scribunt uituperantes, sed potius ad laudem: uitiosam enim naturam ab eo sic edomitam & compressam esse doctrina, ut nemo unquam uinolentum illum, neque in eo uestigium libidinis uiderit.* de Fato.

STRATO.

LAMPSACENVS *Strato Theophrasti auditor* Physicum *se uoluit: in quo etsi magnus est, tamen noua pleraque, & perpauca de moribus, attulit.* Huius Lysias *oratione locuples, rebus ipsis ieiunior.* Concinnus *deinde, & elegans huius* Aristo. *Sed ea, quæ desideratur à magno philosopho gravitas in eo non fuit. Scripsit sane et multa & polita: sed nescio quomodo auctoritatem oratio non habet.* Dixit *uacationem deos habere, & uim diuinam in natura censuit esse sitam, quæ causas gignendi, augendi minuendiue habeat, sed careat omni sensu & figura.* In Luc. & Acad. 5. de Finib. & 1. de Diuin.

THALES.

THALES *Milesius unus è septem sapientibus, cui sex reliquos consensisse ferunt. primus de natura rerum disputasse quibusdam uidetur. Is ut obiurgatores suos conuinceret, ostenderetque etiam philosophum, si ei commodum esset, pecuniam etiam facere posse, omnem oleam.*

antequam florere cœpisset, in agro Milesio coemisse dicitur. Animaduerterat fortasse quadam scientia, olearum ubertatem fore, & quidem primus defectionem solis, quæ Astiage regnante facta est, prædixisse fertur. Aquam dixit esse initium rerum, deum autem eam mentem, qui ex aqua cuncta fingeret. In Luc. 1. de Nat. & 1. & 2. de Diuin. & 3. de Orato.

XENOPHANES.

XENOPHANES *Colophonius unus, qui deos esse diceret, diuinationem sustulit funditus. Putauit habitari in Luna, eamq; esse terram multarum urbium & montium.* In Luc.

ZENO EPICVREVS.

ZENO *Epicureus, quem* Philo *Coryphæum appellare* Epicureorum *solebat, Athenis docuit. Is non eos solum qui tum erant, Apollodorum, Syllum, ceterosq; figebat maledictis, sed Socratē ipsum parentem philosophiæ, Latino uerbo utens, scurram Atticum fuisse dicebat. Contendere & magna uoce dicere solebat eum esse beatum, qui præsentibus uoluptatibus frueretur, confideretq; se fruiturum aut in omni, aut in magna parte uitæ, dolore non interueniente.* 3. *Tusc.* et 1. de Nat. Deorum.

Tabula

TABVLA OPINIONVM de summo bono ex 5. Tusc. & 2. de Finibus.

Sentẽtiæ de bonorum & malorũ finibus, quæ stabilitatis aliquid habent, sunt septem.

- *Quatuor simplices.*
  - *Nil bonum nisi honestũ.* — *Stoici à Zenone profecti.* *pag.* 361. 371. 435.
  - *Nihil bonũ, nisi uoluptatem.* — Epicurei ab Epicuro. 366.
  - *Nihil bonũ, nisi frui primis bonis à natura datis, aut omnibus, aut maximis.* — Carneades. *pagi.* 400.
  - *Nihil bonũ, nisi uacare dolore.* — Hieronmus. *pagina.* 433.
- Tres *mistæ.*
  - *Tria bonorũ genera, Animi, corporis, externa.* — *Academici & Peripatetici ueteres. pagina.* 356. 357.
  - *Voluptatem cũ honestate copulari.* — *Clitomachus, Callipho. pag.* 425. 426.
  - *In indolentia honestati adiecta.* — Diodorus *Peripateticus. pagin.* 428.

Ex secundo de Finibus septem quoque.

- Tres honestatis species.
  - Aristippi uel Epicurei. — Voluptas
  - Hieronymi. — Doloris Vacuitas
  - Carneadis. — Frui principijs naturalib.
- Tres, *in quibus uirtus & honestas cum aliqua accessione ponuntur.*
  - Polemonis.
  - Calliphontis.
  - Dinomachi.
  - Diodori Peripatetici.
- *Vna simplex posita in decore tota & honesto.*
  - *Zenonis Stoicorum patris.*

ARISTONIS, *Pyrrhonis,* Herilli,*nonnullorumq́; euanuerunt sententiæ,inquit* Cicero*, qui tamē haberent ius suum disputandi de officio,si rerum aliquem delectum reliquissent, ut ad officij inuentionem aditus esset.* Aristotele Ethicorum *libro primo sententias de summo bono aliter distinxit,& generatim sex tantùm celebratas & defensas posuit:tres uulgares & improbatas:suauitatē, facultatem,scientiam:tres alias, quæ retentæ sunt & defensæ à uoluptarijs,magistratibus,platonicis uoluptatem,honorem & ideam.* Ex quo intelligi*tur qualis ueterum illor m philosophorum philosophia fuerit, quæ in eo, à quo orta est, & quod unum spectare,& sequi debet,tam uariè feratur.*

FINIS.

SENTENTIAE COLLECTANEAE,

ET SIMILIA EX DEMOſthenis orationibus & epiſtolis, in certa uirtutum ac uitiorum capita collecta.

DE DEO.

MNIS *ſerij dicti & facti principium à Dijs immortalibus maxime ducendum eſſe cenſeo. Ex epiſt.* I.

Tanto plures occaſiones ad deorum beneuolentiam conciliandam habemus, quanto magis pia iuſtioraq́; facere pergimus. Ex Orat.ad Philip.

Omnibus uno conſenſu auctor eſt ut ij acerbe puniantur; qui hoſtibus aliquid indulſerunt, Iupiter, Dione, & reliqui Dij. Ex Orat.de *falſa legat.*

Qui petulanter & flagitioſè leges inſtitutaq́; ueſtra deſpiciunt, quiq́; impudenter impij erga Deos *fuerunt, duas ob cauſas graui ſupplicio afficiendi ſunt, ut & hi ſcelerum ſuorum pœnas luāt, & alij curent caueantq́; ne quicquam in* Deos *et remp. peccent.* Contra Neæram.

Bona quidem expectare, & à Dijs ut dent, precibus expoſcere oportet, ſed omnia humana

 exiſtimare,

existimare. Ex *orat. ad* Leptinem.

Omnium rerum exitus, ut deus uoluerit, consequitur: consilium autem ipsum consultoris mentem declarat. Pro *corona.*

Equidem arbitror eum oportere, qui sit tẽplũ ingressurus, & uasa sacra & canistra tractaturus, & rerum ad deos spectantium currationi præfuturus, non certorum dierum spatio pure uiuere modo, sed per totam uitam. Contra Androtionem, *&* contra Timocratem.

Propterea *quod res quidam Græcas fideliter,* Deorum *uero religionem & sacra pie tractabant, quæq; ad se pertinebant, ex quo administrabãt magnam merito adepti sunt felicitatem.* Olynt. 3.

Oportet *eũ, qui maximis laudibus dignus sit, non dijs charissimum uideri, sed hominibus, partim quidem propter se, partim uero propter fortunam admirationi esse.* Ex *orat.* Amatoria.

PHILOSOPHIA AVT *doctrina.* 2.

OMNIS *natura præclarior & illustrior fit, si ratio quædam conformatioq; doctrinæ accesserit. longe uero maximè ijs quibuscunque initio meliorem paulò quàm alijs sortiri contingit: illis enim sese tantum uincere, his uero alijt etiam præstare accidit.* Ex *orat. amator.*

Humanam *quidem mentem rerum omnium ducem, hanc autem* Philosophiam *solam recte instituendi uiam doceri posse inuenimus.* Ex *orat. amatoria.*

De

De prudentia. 3

OMNIS *uirtutis principium quidem est prudentia, finis uerò fortitudo; & ut illa quid agendum sit indicat, ita hæc seruat & tuetur.* Ex orat. funebri.

Principium quidem est rectè iudicandi omnia, ut nihil antè nos nosse existimetis, quàm intellexeritis, cùm alioqui sciatis sæpe iam multos de sententia decessisse. Ex. 6. proœmio.

Pulchrum quidem est, ob unum aliquod preclarum facinus, clarum & illustrem esse, sed longè pulchrius est omnia amplecti, ob quæ uir prudens gloriæ studeat. Ex orat amatoria.

Et si mos est ferè communis plurimorum, ut eos, qui laudant & blandiuntur, ament, eos uerò, qui increpant & probè consulunt, odio habeant: ueruntamen prudentis officium est, eniti ut cupiditatem rationi semper habeat obtemperantem. Ex 57. proœm.

Principio aliquod non dare, prudentum hominum est officium; habentibus autem eripere, inuidentium. Ex orat. ad Leptinem.

Debetur hominibus modestis ac prudentibus uereq; rem examinare uolentibus, multo maior honor quàm ærea statua. Ex oratione contra Aristocratem.

Quæ uis proferre ueretur, ea quoque scribere caueat. Ex 4. Epist.

Cùm unus, qui iniuria affectus est, non sumpserit pœnas, tum unumquenque expectare oportet, se primum postea fore, cui facienda sit iniuria, nec huiusmodi contemnere decet, neque permane-

re dum ad id perueniat, sed ex longinquo præcauere. Ex Orat.contra Midiam.

Nerunt Cecropidæ ducem suum partim Draconem partim hominem dici, non aliunde profectò, nisi quòd prudentia sua homini, uiribus Draconis similis esse diceretur. Ex orat. funebri.

Omnia quæ præclara sunt quæq; augusta, & per quæ ciuitas decoratur ac conseruatur liberorum erga parentes obseruantia, iuuenum erga natu maiores reuerentia. Et orat. 1. contra Aristog.

Illud existimo prudentium hominum munus esse ut parem curam & prouidentiam rerum uestrarum priuatarum quam alienarum habeatis, ne humani solùm sed etiam prudentes uideamini. Ex 17. proœm.

De stulcitia. 4.

MVLTARVM & grauium calamitatum multis hominibus stultitia causa est. Ex orat. de Rhodiorum libertate.

Turpe est sibi fucum facere, & omnibus, quæ molesta sunt, procrastinandis, omnium rerum occasionem amittere. Ex orat. 3 in Philip.

Facillimum est omnium, sese decipere. Olyn. 3.

Stultum est ipsos res uestras negligentes, dicere alienarum rerum curam uos habere, & præsentia cōtemnentes, de futuris alios terrere. Ex ora. 3. in Philip.

Priusquàm principium rectè subieceritis, ridiculum de fine qualiacunque uerba facere. Olynt. 3.

Epilepsia laborantes prædicat se sanaturum, cùm

cùm ipse omni improbitate, & malitia laboret. Ex *orat.* 1. *contra Aristogit.*

Illud quidem turpe est, postea aliquando dicere si quid acciderit; quis n. putaßet hæc futura esse? haud dubiè oportebat unum facere & alterũ non facere, Ex *orat.* 3. *in* Philip.

Neque quicquam prospicitis, priusquàm aut factum quid, aut quid fiat audieritis. Ex *oratio.* 1. *in Philip.*

Occasio. 5

PARVAE *occasiones, magnarum rerũ causæ existunt.* Ex *orat. ad* Leptinem.

Occasione parua & prima quæque offensio celeriter omnia distulit atque euertit. Ex *orat. de* Cherrhonesitis.

Oportet, eum qui ex uobis remp. administrare uult, non subitò affectibus ad iracundiam impellentibus obtemperare, sed rationi, & rebus ipsis & temporis opportunitati seruire. Illa enim celeriter concidere solent: hæc uerò permaneret & in longum tempus existere. Ex *oratione* 2. *contra* Aristogit.

Vos si iam resistatis, prudenter facturos dicam; si uerò reijceretis, ne hoc quidem cum uolueritis, facere poteritis. Ex *orat.* 3. *In* Philip.

An existimatis ipsam rei bene gerendæ occasionem aliquando ualere etiam absque iure id, quod conducit, efficere: iam uerò cum in id ius simul & occasio & utile consentiunt, aliud quoddam tempus expectabitis uestræ simul & aliorum Græcorum *libertatis recuperandæ?* Ex *orat. de fœdere.* Alex.

Qui

Qui rectè occasione usi non sunt, ij ne si boni quidem aliquid à Dijs acceperint, eius recordantur. Olinth. 1.

De legibus & earum laudibus. 6

VNIVERSA hominum uita, Athenienses, siue magnam urbem incolant, siue paruam, natura & legibus gubernatur, horum porrò natura quidem incerta & uersatilis est, & sua cuiusque nominis: leges autem communes & ordinatæ sunt, idemq; præscribunt omnibus. itaque si natura praua est, sæpe mala capit consilia. atque inde tales in delicta ruere facilè inuenire licet; leges uero iustum, honestum & utile imperant, & idipsum quæritant: quod cùm fuerit inuentum, commune istud fit edictum ac proponitur omnib. par & æquale, idq; lex est, cui parere decet, cum propter multa, tum maxime, quia omnis lex inuentum sanè & donum est deorum, decretum uerò hominum prudentum, recta porrò uel spontaneorum, uel culpa admissorum delictorum, correctio, ciuitatis præterea communis conuentio, iuxta quam omnes uiuere oportet, qui in ciuitate sunt. Ex oratione. 1. contra Aristogit.

Legibus & earum obseruantia exornantur omnia. Ex orat. 1. contra Aristogit.

Nihil omnino neque pulchrum, neque decorum reperiri potest, quod non cum lege aliqua communicet. Ex orat. 2. contra Aristogit.

Si leges abrogentur & cuius licentia faciendi quicquid uolueris data sit. non solùm resp. pessum ibit, sed nec quicquam intereris inter no-

ſtram & ferarum uitam. Ex orat. 1. *contra Ariſtogit.*

Poſtquam omnibus in confeſſo eſt, leges ſecundum deos ciuitatem tueri, oportet uos omnes perinde ac ſi ſederetis, ad tributum exigendum, obtemperantem quidem iſtis laudare tanquam integrum ſalutis tributum penſitantem patriæ, minus obedientem uero punire. Ex oratione. 1. *contra Ariſtogit.*

Par & æquum legibus acceptum ferre debetis, & quæ bona ſunt omnia, legum benignitate habetis. Ex orat. *contra Midiam.*

Legum uis & auctoritas quæ eſt? utrum ſi quis ueſtrum iniurijs affectus exclamauerit ut ipſe accurrant, & præſentia ſua opem ferant? minime gentium, literæ enim depictæ ſunt, neque iſtud præſtare poſſunt. quænam igitur earum uis eſt, ſi uos eas confirmetis et ſemper ratas firmasq; exhibeatis earum opem implorant? Ex orat. *contra Midiam.*

Omnia, quæ præclara ſunt, quæq; anguſta, & per quæ ciuitas decoratur ac conſeruatur, liberorum erga parentes obſeruantia, iuuenum erga natu maiores reuerentea & moderatio, legum adiumento et ope turpitudinem, immodeſtiam, audaciam, impudentiam fugiant. Ex orat. 1. *contra Ariſtog.*

Quæ ſane corporibus eueniunt ægrotationes, medicorum induſtria & ope curantur; animorum uero ferocitatem prouulſant ac ejciunt legum latorum ſententiæ. Ex oratione 2. *contra Ariſtogit.*

Enitendum eſt profecto ut omnes leges quam rectiſsime ſe habeant, in primis autē hæ, per quas

paruam

paruam aut magnam licet esse ciuitatem : hæ uero sunt quæ boni aliquid facientibus præmia decernunt, quæq; contra facientibus supplicia consti tuunt. Ex orat. ad Lepi.

Duas ob causas omne feruntur leges, tum ut nemini quicquam iniusti liceat agere, tum ut ijs, qui isthæc transgressi sunt, supplicio affectis, cæteri meliores efficiantur. Ex orat. 1. contra Aristo.

Cum leges feruntur, uidendum est, quales & quæ nam sint : ubi uero latæ sunt, eas conseruare ijsq; uti decet : nam & iuramenti sanctitas & alioqui iustitia flagitat. Ex orat. contra Midiā.

Decet uos, qui iudicijs exercendis semper præfecti estis, leges conseruare, & eas ualidas & fortes reddere: harum enim beneficio probi improbis meliores euadunt. Ex orat. 1. contra Aristogit.

Illi Locrenses sic putant oportere ueteribus latis uti legibus & instituta moresq; patrios tueri, nec ad cuiusque uoluntatem & iniuriam impunitatem leges ferendas esse ut si quis uelit legem ferre, in laqueum collum inferens legem ferat: at si honesta & utilis uideatur esse lex, uiuit qui eā tulit, & abit, sin minus, constricto laqueo perit. Ex oratione contra Timocrat.

Solon existimat argentum quidem numisma esse priuatarum commutationum causa inter priuatos repertum; legē autem putat ciuitatis numisma esse: itaque iudices oportet multo magis si quis istud, quod ciuitatis sit numisma, corrumpat & adulterium inducat, odisse & punire, quam si quis illud, quod priuatum sit. Ex oratione cōtra Timocratem.

Primum lex est populo lata, ne liceret Atheniensem creare quemquam, nisi qui propter uirile quod-

quoddam facinus erga populum Athenienſem, dignus ſit fieri ciuis. Contra Nearam.

Nonne ridicula exiſtimabitur eſſe ciuitas ſi legem tuliſſe uidetur, quæ ſacrilegos tueatur & conſeruet? Contra Timocratem.

Si quis in uriјs quempiam affecerit, ſiue puerũ, ſiue mulierem, ſeu ex liberis aut ſeruis uirum, aut quicquam legibus prohibitum, in iſtorum aliquem fecerit, Athenienſium ex his, quibus licet, quicunque uolet eum apud theſmothetas deferat. Contra Midiam.

Si leges & rempublicam prodideritis, non inuenietis qui ueſtri miſereantur. De falſa legat.

Longè profectò grauius eſt ſcelus ſcribere contra leges, quàm tributum non ſoluere Ex orat. contra. Androt.

Sic porrò exactiſſimè cognoſcetis quanta proficiſcitur utilitas ex bonarum receptarumq́; legum obſeruatione, quantumq́; dãnum eſt ex earum contemptu, ſi legum commoda ſeorſum & quæ ex earum uiolatione eueniant damna, ob oculos poſita proſpiciatis. Ex orat. 2. contra Ariſtogit.

Nullus eſt uſus ciuitatis, quæ neruos ac uires aduerſus ſceleratos & iniurios non habet, neque reip. in qua uenia & amicorum preces plus ualẽt quàm leges. Ex orat. de falſa negat.

Illud eſt Democratiæ *ſummum præſidium, hoſtes, uel conſulendo, uel pugnando ſuperare, legibus autem ſiue uolentes ſiue repugnantes minores ſe gerere.* Ex orat. I. contra Ariſt.

Neminem quæſo cenſeatis tantæ apud uos auctoritatis eſſe, ut qui leges tranſgreſſus fuerit, inultus maneat. Olint. 3.

Oportet legum uiolationes omnibus communes

nes existimare in quocunq; tandem duprehendantur. neque ullum tantum beneficium in remp. neq; homo quisquam, neque dolus aliquis, aut aliud quicquam excogitari debet, cuius gratia qui leges uiolauerit, non luat pœnas. Contra Midiam.

Illud ab omni ratione alienum censeo, cùm is qui contra leges aliquid loquutus fuerit si conuincitur tertia parte corporis sui multetur infamia, eos qui non dictis, sed factis leges transgressi sunt, nullas dare penas. Ex oratione de corona praefect. naualis.

De iustitia. 7

RECTE *iudicare par est, &* Eunomiam *illam æquitatis amantissimam plurimi facere, quæ omnes & urbes & regiones conseruat, simul inexorabilem uenerandamq; iustitiam colere decet, quam* Orpheus *is, qui sacratissimas ceremonias nobis tradidit, iuxta* Iouis *solium assidere, & omnium hominum facta cernere dixit.* Ex orat. I. contra *Aristogit.*

Ius adeò ualeat in omnibus, ut si quis fortuitæ cadis, alterum conuicerit, & planè purum non esse ostenderit, posthac uerò, iniuria remissa, eum dimiserit non amplius eum eijcere licet. Ex ratio. Contra *Nausimachum.*

Arbitror nihil perinde decere eos qui in democratia uiuunt ut æqui & iuris studium. Ex orat. de *fœdere* Alexand.

Decet nos cum propter nos ipsos, tū propter reliqua nostræ ciuitatis præclara facinora, operam dare ut ostendamus omnibus hominibus nos & antea & nunc & semper fuisse & esse iuris & æqui

æqui studiosos. Ex Proœmio. 53.

Et iustitiæ & æquitatis & uerecundiæ omnibus hominibus sunt aræ aliæ quidem pulcherrimæ & sanctißimæ in animo & natura cuiusq; : aliæ uero communes omnibus ad colendum positæ. sed non impudentiæ, non calumniæ, non periurij, non ingratitudinis. Ex orat. contra Aristogit.

De immodica plus habendi acquirendiq; cupiditate, seu iniustitia 8

Ex *maleuolentia aliquem dedita opera omnibus in rebus insectari, suamq; potestatem & uires tanquam legibus ipsis superiores iactitare, indignum hercle ac non iustum est.* Ex orat. contra Midiam.

Ob priuatam utilitatem unumquenque reperietis ad multa perpetranda impulsum, quorum nihil uolebat facere. Ex orat. de pace.

Iis, qui de industria cõtumeliosi sunt, leges acerbas esse cernere licet. Ex oratione cõtra Midiam.

Iniuriã infert aliquis sua uolũtate? Ira & supplicium contra ipsum. peccauit quispiam, incõsulto? uenia pro pœna huic datur. Ex orat. de corona.

Quæcunque quis, ui adhibita facit, communes esse iniurias, etiam ijs, ad quos negocium nihil attineret, existimauit legislatos. Ex oratione cõtra Midiam.

Leges sunt de cædibus latæ quæ eos, qui consulto interfecissent. morte, perpetuo exilio, omniũ denique bonorum publicatione mulctãt. eos autem, qui inconsulto, uenia & magna humanitate dignos iudicant. contra Midiam.

Nullos eorum, qui beati sunt & felices, terminum

num aut finem habet cupiditatis habendi. Ex orat. contra Arist.

Non est apud istos quorum studia, cogitationes denique omnes ad immodicam habendi cupiditatem referuntur, quicquam uel firmi uel sancti. Ex contra Aristocrat.

Nihil est profecto molestius quam uicinum auarum, atque iniustum habere. Ex orat. contra Callic. de fundo.

Cum ex immodica habendi cupiditate & improbitate quis potens euaserit, prima quaque occasio leuissimaq; offensio omnia dissipauit atque dissoluit. Olynt. 2.

Fieri nequit iniurijs, periurijs & mendacijs ut firmum imperium comparetur: sed talia semel breuiq; tempore durant, & uehementer quidem spe, si usu uenit, nituntur, temporis autem progressu deprehenditur et in ipsis concidit. Olynt. 2.

Qui propter immodicas cupiditates habendi acquirendiq; aggrediuntur ea, quae minimè decet, ij non quae difficilia sunt cogitare solent, sed rerum secundarum felicem successum. Ex orat. contra Aristocrat.

Si quis priuatim ulla in re aliquem offenderit, illud recordari & memoria tenere neq; quietem agere iniustum est atque perfidiosum. Ex oratione de Corona.

Si quis uos interroget, quodnam genus omniũ hominum qui in ciuitate sunt improbissimum sit, neque sunt agricolae, neque mercatores, neque argentari, neque eiusmodi quicquam; sed qui quaestus gratia dicunt, rogationemq; proferre consueuerunt. Ex orat. contra Aristocrat.

Non cum rerum uestrarum quicquam interire permisistis,

permisistis, tum grauiter ferre oportet, sed dum res quidem uestræ in tuto sunt; eos autem, qui præsunt, propter auaritiam non eam suscipere curam perspicitis, quam decebat. Ex oratione de *corona præfectura.*

De homine iusto ac bono. 9

BONI *ciuis esse iudicio, rerum salutem eloquentiæ uenustati & gratiæ anteferre.* O*lynt.*3.

Non discedere ab ijs, quæ ciuitati conducere constat? siue obstrepi, siue quiduis aliud pati per nos ei contingat, boni & iusti ciuis id esse iudico. Ex.4.*Proœm.*

Duo, Athenienses, hæc, natura modestum ciuẽ habere oportet (sic enim mihi de meipso dicenti absque inuidia uerba facere licebit) in magistratu quidem ut generosi & principis uiri uoluntatem & animum erga ciuitatem conseruet, in omni uero tempore & actione, beneuolentiam: huius enim naturæ dominiũ est, potentiæ autem & uirũ altera. Ex orat. de Corona.

Certamina nulla re alia tantopere uideo indigere, ut bonis & fortibus uiris. Ex orat. de Clas*sibus.*

Præstat simplicem uideri, quam improbum esse Ex orat. ad Leptinem.

Ob pecuniam ista facere uideri, non est bonorum uirorum, nam neque elationi, magnitudiniq; animi uestri, neque reliquo instituto uestro cõsentaneum esse uidetur. Ex epist.3.

Corona, immunitates, alimenta, & huiusmodi, præmia sunt, quæ uir bonus si quis sit assequatur,

assequatur. Ex *orat.contra Leptinem.*

Neque uera mihi uidetur istud esse boni ciuis, eam reip.gerendæ rationem instituere, qua ego statim futurus sim primus uestrum, uos autem aliorum postremi: sed oportet ciuitatem una crescere cum bonorum ciuium rationibus, & quod maxime in rem sit semper, non facile omnes dicere. huc enim natura ipsa sponte feretur, illuc oratione oportet progredi optimum ciuem populum docentem. Ex *orat.de rebus Cherronesicis.*

Oportet ciues iuste inter se resp. communione uti, locupletes quidem ad uitam suam opes tuto et sine metu possidere se existimantes, ac de ijs non timentes: in periculis autem, pro salute patriæ facultates publicas & communes facientes, cæterum reliquos, communia quidem quæ sunt, communia existimantes, eorumq; partem accipientes; quæ autẽ cuiusque, priuata possidentis: sic et parua ciuitas magna fit, magnaq; seruatur. Ex *orat.4.in* Phil.

De improbitate. 10

IMPROBITAS, *res est temeraria, audax & alieni cupida.* Ex *orat.* I. *contra* Aristogit.

Par est eos, qui bona & iusta re non recte & decenter usi sunt, uituperare. Ex *appellatione* cõ*tra Bubulid.*

Omnis improbus per se parum potest. Ex *orat.* I.*contra Aristogit.*

Si quis alios homines nouit optimos ac modestissimos, sua natura quæ oportet omnia ultro faciunt, alios uero isti deteriores, quos tamen pudet palam improbos uocari, metu uestri & turpitudi

nis

nis & dictorum infamiæ dolore peccare cauent, deterrimos uerò & quos consceleratos appellant, solis supplicijs ad modestiam redigi posse ferunt. Ex *orat.2.contra* Aristogit.

De inuidia. 11

INVIDIA *prorsus indicium est malitiæ et uitij naturæ, nec excusationem habet, propter quã consequatur ueniam hoc malo affectus.* Ex *orat. ad* Leptinem.

Quando æquitas & publica utilitas superãtur inuidia, tum oĩa sursum ac deorsum uersa esse existimandum est. Ex *oratio.* I.*contra Aristogit.*

Aduersus inuidiam nihil prodest uera dicere. Ex.2.*epist.*

Viri est optimi propter ea, quæ ipse gessit in remp. potius postulare se honorari, quàm rebus, propter quas alij, qui fecerunt, ornati sunt, inuidere. Ex *orat.ad* Leptinem.

Omnibus hominibus natura insitum est, ut maledicta & crimina perlibenter audiant: laudantibus autem ipsi grauiter succenseant. Ex *oratione pro Corona.*

Omnino commune est opprobrium, Athenienses, & uniuersæ ciuitatis calamitas, inuidiam uideri plus ualere apud uos, quàm beneficiorum gratias; cùm præsertim illa sit moribus, hæ uerò in deorum numerum relatæ sint. Ex 3.*Epist.*

Et si ijs, qui adhuc sunt in uita, obstet inuidia, quominus iustos & debitos honores obtineant, suis tamen liberis licebit merita præmia à uobis reportare.ex 3.*Epist.*

De calumniatore, & calumnia. 12

MALA *res, Athenienses, & mala res est perpetuò calumniator, & undiq; res inuidiosa &*

contentiosa.

cont entiosa. Ex *orat.de* Corona.

Ea est calumniatoris natura, in crimen uocare omnia, probare uerò nihil. Ex *appellatio . contra* Ebulidem.

Periurum aliquem & perfidum appellare, neq; rem ita se habere ostendere, inane conuitium esse quis iure dixerit. Olint. 2.

Neminem unquam uestrum fortasse uipera momordit, neq; phalangium, & absit ut mordeat unquam, sed tamen omnia eiusmodi animalia ubi conspexeritis, mox interficitis: itidem & cum delatorem & crudelem & hominem uideritis uiperinam habere naturam, ne expectate donec aliquem uestrum mordeat, sed cùm primùm occurrerit, puniatur. Ex *orat.* 1 *.contra Aristog.*

Nullus eorum profectò, qui in belli periculis fugiunt, seipsum accusat, sed uel ducem, uel propinquos, uel homines potius quàm sese: uicti sunt tamẽ: culpa nimirum eorum omnium, qui fugerunt: manere enim decebat eum, qui alios accusat, quod si istud fecissent singuli, uicissent. Olyn. 3.

De iureiurando. 13

IVS IVRANDVM *maximum & potentissimum apud omnes homines esse censetur.* Ex *orat.in* Bœotum de dote.

Iustum sanctumq; iuramentum omnibus maximi faciendum est.contra Aristog.

Si qui pecunias habent, eas perdere minimè uolunt, quo pacto uos honestè iusiurandum contemnetis? Ex *orat.*contra Midiam.

De republica. 14

TVM *aiunt remp.optimè se habuisse, cùm modesti & prudentes uiri ipsam administrabant.* Ex *ora.contra* Theocrinem.

Ciuitatis ego diuitias arbitror, socios, fidē, beneuolentiam. Et orat. 4. in Philip. & de rebus Cherronef.

Decet uos in armis & bello formidabiles, in iudicijs aūt humanos esse. Et orat. de ordinat. reip.

Nihil ingenuè simpliciterq; facere, non solùm uobis est indignum & parum generosum, sed etiā maxima habet pericula. Ex 1. Epist.

Non remore solùm uos ueStras res cognoscere, uerum etiam præsentes spectare oportet. Et orat. 1. in Philip.

Res ciuitatis non ita tractabant, ut opes immensas pararent, sed remp sibi amplificādam esse singuli putabant. Olynt. 3.

Oportet Athenienses eum, qui boni aliquid facere nostræ ciuitati cupit, primùm ueStras aures sanare: corruptæ enim sunt, adeò falsa & multa & quæuis potius, quàm optima audire consueuiStis. Ex orat. de ordinatione ciuitatis.

De iudicibus & iudicorum laudibus. 15

IN *iudicijs uobis est salus, uosq; decet iudicijs, exercendis remp. cōseruare.* Ex orat. de ordinatione ciuitatis.

Bonorum & incorruptorum iudicum eSt eos ciues, qui cùm diuitijs circumfluunt, ultro citroq; pecunias in publicum erogant, & qui in trecentarum classe, si iStius indiguerint refocillare, qui uerò se id perdere exiStimant, quod in reip. commodum conferunt, eorum numero, qui primi tributū persoluunt, sunt in scribendi, neq; est sinendum ut effugiant. Ex orat. contra Phænippum.

Si spectare & quærere uelitis qua tandem re-qui ex uobis ius dicunt, semper potentes sint, &

omnium ciuium domini, siue ducenti, siue mille sint, siue quot quot ciuitas cōstituerit, reperietis id non eò fieri, quòd soli ex cæteris ciuibus armis insignes aut corporibus optimis & fortissimis prædi ti sunt, iudices, aut ætate florentissimi, aut re ulla simili, sed quòd legibus ualeant. Ex orat. contra Midiam.

Oportet nos ipsa ueritate ex accusatione et defensione uerè cognita, ita tum sententiam ferre et pro dijs, legibus, iustitia, & uobis ipsi. Ex orat. contra Neæram.

Si occulta est sententia, non idcircò deos latebit. Ex orat. contra Midiam.

Humana cogitatione id perspexerit aliquis, quod omnium perniciosissimum & formidolisissimum est, si is, qui ciuitati præfectus est, ijs permittatur familiaris esse, qui non eadem cum populo sentiunt. Ex orat de falsa legat.

Semper profectò, Athenienses, conuenit odio habere punireq; proditores & corruptos: potissimùm uerò nunc opportunè etiam communi omnium hominum utilitate id fieri potest. Ex oratione de falsa legat.

Qui in rep. administranda muneribus corrumpuntur, punire omnino oportere & odisse semper & ubique, ut probi ciues, & qui se præstant castos ac integros uideantur, & alijs & sibi optimè consuluisse. Ex orat de rebus Cherron.

Aequum esset, Athenienses, uos pari & eodem odio esse in eos, qui uos decipere conati sunt, quo ijs qui potuerunt: quod enim in istis fuit, fecerūt, uosque eò induxerunt: quòd autem eorū conatus exitum & finem destinatum nō habuerunt, fortuna in causa est. Ex 16. Proœm.

Quem

Quem Athenienſes munera accipientem uideritis, hunc & proditorem eſſe exiſtimate: quod ſi alius tempora, alius negocia, alius milites prodiderit, quarum rerum quiſq; ueſtrum opinor poteſtatem habuerit, ea's perdit, eiuſmodi tamen omnes æq; odio habere par eſt. Ex orat. de *falſa legat.*

Solon ſupplicia priuatis hominibus tardiora conſtituebat, magiſtratibus uero & reip. adminiſtratoribus uelocia, exiſtimans poſſe quocunq; tẽpore de illis pœnas ſumere, hos autem uindictæ ſumendæ ſpatium non admittere. Ex orat. 2. contra *Ariſtogit.*

Par eſt homines cum ſimus, talia & dicere & legibus ſtatuere, quæ nemo reprehenderit. Ex ora. ad Leptinem.

Leges ſpectãdæ ſunt, iudices, nam iuxta ea uos cauſas iudicaturos eſſe, iuraſtis, & uidete quanto maiori ſupplicio dignos eos eſſe uulgus cenſet, qui ſua uoluntate & per contumeliam piaculum admittunt, quàm alios, qui caſu & imprudentes peccant. Ex orat. contra Midiam.

Quæ iuſta cognouiſtis, hæc cuſtodite & memen tote, quoadusque decreueritis ut iuſtam & religioſam ſententiam aduerſus praua ſuadentes feratis. Ex orat. ad Leptinem.

Illos iuuare oportet, iudices, qui legum uocem ueſtram eſſe cenſent, & ueſtram hanc, quæ in foro iudiciali editur, miſeria & calamitate affectis non ſceleratis ac iniurijs opem laturam eſſe putant. Ex orat. contra Phœnic.

Qualeſcunq; uidebimini amare & defendere, ijs ſimiles iudicabimini. Ex orat. contra Androt.

Quicunque neque inimicitia, neque beneuolentia, neque ulla alia iniqua cauſa ductus nullam

rem ac ditiorem. Ex orat. contra Timocrat. & Ex oratione contra Androt.

Talia non ſemper laudib. afficere, neque ad mirari uos oportet, neq; publicam ex eis magnificentiam & liberalitatem metiri, ſi quis ædificet ſplendide, aut ancillas habeat multas, aut amplã ſupellectilem: at is honorandus eſt, qui talibus in rebus largus eſt & magnificus: quarum commoditas ad uos redit. Ex oratione contra Midiam.

Vt is omnibus gratus ſit, qui ſuadet aliquid, & remp. gerit, fieri non poteſt. Ex 3. Epiſt.

Oportet quidem cogitare ſemper & agere quæ iuſta ſunt, una porro obſeruare, ut hæc quoque profutura ſint. Orat. de Rhodiorum libertate.

Omnes appetunt ſocietatem cum ijs inire & conſentire, quos uiderunt eſſe paratos, & uelle ea facere, quæ oportet. Ex orat. 1. in Philip.

Abſurdum eſt, eũ ius & æquũ uos docere, qui quæ iuſta ſunt non facit. Ex ora. de Rhod. liber.

Scimus hoc uniuerſi, quod omnes etiam ſi quæ iuſta ſunt nolunt, tamen hactenus certe non agere erubeſcunt, & hominibus iniuriam facientibus palam aduerſantur, præſertim ſi qui læduntur, & iſtud eſſe quod corrumpit & labefactat omnia, reperiemus, hocq; omnium malorum eſſe principium, nolle uidelicet quæ iuſta ſunt ſimpliciter agere. Ex orat. pro Megalopolit.

Non licet maledicere magiſtratibus, & ſi flagitioſiſsimi ſint, aut traducere ut ſibi ſint quam ſimillimi. Ex orat. contra Androt.

Nemo talia ignorat, priuatorum hominum uitam tutam ac facilem & periculorum eſſe expertem, remp. uero adminiſtrantium contentioſam et periculoſam, & quotidiæ laborum malorumq; ple

nam. Ex orat. 4. in Philip.

Varia sunt profecto excogitata ad urbium custodiam salutemq; propugnacula, ut aggeres, muri, fossæ, & quæcunque alia huiusmodi; hæc quæ omnia certe sunt manibus confecta, sumptuq; magno egent, natura uerò unum commune sapientum in se habet munimentum, quod quidem omnibus bonum est & salutate potißimum autem plebeculæ aduersus tyrrannos. quodnam illud est? diffidentia: hanc si seruaueritis, nihil mali accipietis. Ex orat. 2. in Philip.

Si omnes uere suppliciorum legibus constitutorum metu à quouis scelere recedant, omnesq; beneficiorũ æmulatione, quæ oportet facere, instituant, quid uetat maximã esse ciuitatẽ & omnes bonos, neminem aũt improbum? Ex ora. ad Leptinem.

A uobis omnibus ea postulo, quæ etiã non petentib. impartiri æquum est, ut nullam gratiam, nullumve hominẽ pluris faciatis quàm æquitatem et iusiurandum. Ex oratione, de falsa legat.

Non est, non est Athenienses omnium rerum quicquam intolerabilius contumelia, neque propter quam potius irasci consentaneum sit. Ex ora. contra Midiam.

Trierarchus qui pro rep. dimicat, sperare non debet se diuitem factum iri de publico, sed de suis facultatibus reip. opem laturum. Ex ora. de corona præfectura naualis.

De deliberatione. 16

DELIBERANDVM est quidem lentè, quod autem decretum fuerit, maturè ac celeriter faciẽdum. Ex. 10. proœm.

Non qui celeriter & extẽplo consiliũ dãt, quæ in rẽ sunt maximè consulunt. Ex ora. 1. in Philip.

Ego censeo eum oportere, qui de rebus ad ciuitatem pertinentibus dare consilium instituit, potius ut consideret quæ decreta fuerunt utilia fore, quàm ut extemporales orationes gratiam habeant. Ex 10 *proœm.*

Oportet eos, qui magnis de rebus consultant, nullam ullæ de causa cogitationem prætermittere. Ex *oratione de* Ordinatione *ciuit.*

Cùm res malæ se habent, de quibus oportet deliberare, difficiles esse necesse est, de eis consultationes. Ex 47. *Proœm.*

Non arbitror eius, qui uobis consilium det, esse munus ullum, præterquàm dicere quæ maximè sunt ex usu. Ex *orat. de rebus* Cherronesicis.

Facere ipso dicere decernere, et posterius ordine sit, potestate prius & præstantius est. Olynt. 3.

Neque coquo cultri ullus est usus profectò qui non secat, neq; uolenti per eũ negocia & mala omnib. suboriri, uenditurus hac calumniator, nulla in re commodus est. Ex *orat.* 1. *contra* Aristogit.

Rectè deliberandi principium hoc est, ut ne deliberetur, priusquàm ea, de quib. decernere oportet, audita fuerint; nam neque tempus, neque ratio eadem confirmandi ea, quæ uidentur & quid ante omnia conducere uideatur. Ex 19. Proœm.

Qui pro ciuitate aliquid facit, illum oportet ciuitatis mores imitari. Ex *orat. contra* Androt.

Par est eos æquis animis audire uelle, qui consilium dare uolunt. Olynt. 1.

Optima suadere, quàm difficile est. Ex 9. Proœm.

Precari facilè est omnia, quæ quis uult in unũ & eundem locum breui tempore collecta, eligere autem cum de rebus quid consultandum propo-

situ fuerit, non peræquè facile, sed oportet optima pro iucundis si utraq; nō liceat, accipere. Olynt. 3.

Democratia cùm multa alia habent & honesta & iusta, quæ hominem prudentem sibi uendicare decet, tum loquendi libertatem ueritate fultam, quæ retineri non potest quin uera crimina obiectet. Ex orat. Funebri.

Oportet, Athenienses, eum, qui boni aliquid facere nostræ ciuitati cupit, primùm uestras aures sanare; corrupta enim sunt; adeò falsa & multa & quæuis potius, quàm optima audire consueuistis. Ex orat. de ordinatione ciuitat.

Tumultuando sanè, celeriterq; stomachando, multis utilibus consilijs priuari potestis, sed si modestè taciteq; audire uolueritis, ut omnia præclarè se habeant, efficietis; & si quis delirare uideatur, contemnetis. Ex 5. proœm.

Cum deliberare natura ipsa difficile sit ac graue, uos ipsū adhuc multo grauius reddidistis, Athenienses: nam reliqui omnes homines ante rē rerūque euentū deliberatione uti consueuerunt, at uos post res tum demum deliberatis. Ex orat. de Pace.

Non minus impiè fecerunt qui consilium dederunt, quàm qui manibus suis facinus admiserunt. Ex orat. de fal. legat.

Qui semen præbuit, is est natorum malorum auctor. Ex oratione, de cor.

Rectè deliberata, & summo studio laboreque probata sæpe quia præfecti aliter utantur, corrumpuntur. Ex. 1. epist.

Eū, qui alios accusaturus est, omnesq; iudicaturus, ōi uitio carere oportet. Ex ora. 1. cōtra Arist.

Nō debet acerbè inquiri, quid alij gesserint, ni si ipsi ante officium nostrum fecerimus. Olynt. 2.

Cauere

Cauere conabor, ne in ea ipse incidam, in quibus alios reprehendo. Ex 12. Proœm.

Non est æquum neque conueniens, ut eius, qui offensus est, metus illi, qui omnes suæ contumeliæ habenas laxauit, particulam ad salutē præbeat, sed eum, per quem non steterit quo minus crudelissima quæque perpetrarentur, punire decet. Ex orat. contra Midiam.

Eum probum & incorruptū se præstare debere iudicabant, qui ad rempub. accederet, imo uero illi largitatem usq; adeo inimicam & inutilē esse ciuitati existimabant, ut in nulla actione neq; homini fieri timebant. Ex oratione de falsa legat.

Si dederitis uos in hanc consuetudinem, ut oratoribus & auctoritatem habentibus potius credatis, quam impotentioribus, ea consuetudo in uos ipsos redundabit. Ex orat. contra Calip.

Si nostis, Athenienses, quid optimum sit factu de rebus præsentibus, peccatum est eas ad deliberandum proponere: quæ enim ipsi, antequam sententias audiueritis, ut ilia esse iudicatis, quid opus est istis audiendis frustra cruciari? Ex 11. Proœ.

Accusare profecto ad eos, qui res gestas arguunt & damnant, pertinet; sed consilij dandi ratio de rebus præsentibus & futuris propositum est. Ex 12. proœm.

Oportet cum summæ utilitatis, tum gloriæ nostræ causā, dare operā ut simul & quæ utilia, quæque iusta sūt, deliberare uideamini. Ex 50. Proœ.

De oratore. 17

EQVIDEM uideo oratorum facultatem & uim maximā ex parte in auditorum esse potestate. Ex orat. de Corona.

Oratoris oratio non est magni precij neq; uocis

intensio,sed in idē cum populo consentire et eosdē odisse ac amare, quos patria. Ex ora. de Corona.

Aliae facultates abunde satis per me suffi- ciant, sed uis illa dicendi si a uobis auditorib. re clametur, mutila est & manca. Ex oratione de falsa legat.

Vt uos approbaueritis, ac erga unumquemque beneuolo animo fueritis, ita orator sapere uidebi tur. Ex orat. de Corona.

Non unus, neque duo ista norunt, neque sub ala (ut aiunt) prouocatio facta est, sed in medio foro multis praesentib. Ex ora. contra Aphobum. falsi testimonij.

Aggressi negocia, quae declarare uerbis pro di- gnitate nemo possit, ipsi quidem eloquentiae lau- dem reportant, sed efficiant, ut de illorum uirtute concepta apud auditores opinio munus appareat. Ex 80. *proœm.*

Nunquam oratores uos neque improbos neque probos efficient, sed uos istos quales uolueritis. Ex orat. de Ordin. ciuit.

Nihil est grauius, Athenienses, quam quod ijs dem moribus, quos culpant oratores, utuntur. Ex 37. *proœm.*

Equidem aquam bibens, non ab re difficilis et morosus homo sum. Ex orat. 2. contra Philip.

Quodnam maius crimen dicere quis posset in uirum oratorem, quam si non eadem sentit ac lo quitur? Ex ora. de Corona.

Non est quicquam indignius ac molestius quā cum uir auctoritatem habens & facultate dicē di praeditus, testibusq; abundans, audet mentiri: tum enim necesse est reum non iam de re tantum dicere, uerumetiam de ipso dicente, quod ei prop-

pter

pter auctoritatem credere non par sit. Ex ora. con*tra Calippum.*

Videte, Athenienses, *ne diuersum distinctumque sit, orationē habere commodam, & suscipere negocia utilia, illudq́; oratoris munus, hac hominis mente prediti. uos itaq; plebei & potißimùm natu maximi, dicendi facultate summis oratoribus pares esse non debetis (istud .n. eorum, qui sunt exercitati, negociū est) sed prudentia ijs uel similes esse, uel potius uincere, experientia .n. multarum rerum & usus eā ingenerant.* Ex 27. Proœm.

Cùm admodum superbe surrexisset Philocrates, *nihil est, inquit, mirum Athtnienses, non eadē mihi &* Demosthenі *uideri. hic enim aquam, ego uerò uinum bibo* Ex orat. *de falsa Legat.*

Illa die profectò de adulterijs & proteruitate orationes aduerso (quod aiunt) flumine fluxerūt. Ex orat. *de falsa Legat.*

Qui infeliciū miserorumve casus & mala norunt, uidentes (quod prouerbio fertur) non uident, & audientes non audiunt: illi porrò sic se gerunt, in ijs quæ faciunt, ut constet eos sua tegere incommoda, & infamiam metuere. Ex orat. 1. *contra Aristog.*

Minime hercle cēseo oportere, ut superbi homines & eloquentiæ opinione elati res alienas appetant, aut dicendi prōptitudine freti, eripiant: hæc enim improbi sunt sophistæ & flagris digni. Ex *orat. contra* Aphobum *de falso testimonio.*

Cum sanè uideritis eloquentiam aut uocis claritatem, aut aliquam aliam eiusmodi uirtutem in uiro bono & munifico uigere, congratulari & una excolere nos omnes oportet. commune enim nobis omnibus alijs id bonum est, sed cum in sor-

dido & improbo qu ouis quaestu uicto, eum eijcere acerbeq; & hostilit er audire oportet. Ex orat. *de falsa legat.*

Quo promptius ipsa or atione uti uidemur, eo magis illi diffidunt omnes. Olynt. 3.

Ipsa orationum elegantia et lepos auditorũ beneuolentia indiget, qua cũ si etiam mediocriter dixerit, gloriã reportabit, necnon gratiam sibi conciliauit, citra hanc ẽt si bene dicendo excellat, ab auditoribus tamen negligetur. Ex orat. *funebri.*

Omnis oratio, si res ac facta absint, uanum quidpiam & inane uidet ur. Olynt. 3.

Omnis oratio uana est & infrugifera, q̃ actionum expers fuerit. Ex oratione ad Epist. Philip.

Nonnullos *animaduerti reorum, qui cum rebus ipsis damnarentur, nec possent probare se uclpa uacare, alij ad anteacta uita moderationem & temperantiam confugiebant, alij ad maiorum suorum praeclara facinora & liturgias, alij ad caetera eiusmodi, per quae iudices ad misericordiam & humanitatem flectabant.* Ex orat. I. *contra* Aristogit.

Si gratiam ad concionari oportet, quaecunque oratione praetermiserit aliquis, ut ne molestus sit, eadem de rebus ipsis praetermittentur: si uerò orationis uenustas & gratia rebus consentanea non fuerit, damnum affert. Ex Ora. I. *contra* Philip.

Id unum reliquum est ijs, qui causam tutari nõ possunt, ut effugia & praetextus quosdam inueniant, qui ablata praesentis causae memoria, in ijs uos retineant, quae ad hoc ipsum crimen nihil spectant. Ex oratione contra Theocr.

De

De imperatoribus. 18

QVOTIDIANIS *rebus praeesse, & ex tempore subitis casibus rectè uti, & quaque occasionem nosse ac iudicare, quas res ex familiari colloquio conciliare possibile sit, quas porrò ui extorquere licet, imperatorum rebus perfectorum est officium.* Ex 1. *Epistol.*

Si quis reuera pace ipsa gaudet, ipsis ducibus, quos omnes accusant, gratiam habeat. Ex *ora. de falsa legat.*

Amicos & familiares & militum duces inuenietis gloria ualere ob res fortiter gestas, anxiè tamen & meticulosè magis quàm qui obscuri & inglorij sunt, uitam degere. his enim militibus, ab hostibus suis solùm imminet periculum, illi uerò duces suos adulatores & fraudatores magis quàm praelia formidant. Ex oratione ad Epistolas Philip.

De Tyranno, & Tyrannide. 19

REX *& Tyrannus omnis inimicus est libertati, & legibus contrarius.* Ex 2. *oratione in Philip.*

Non sunt tutae ciuitatibus istae tyrannorum nimiae familiaritates. Ex 2. *oratione in Philipp.*

Prorsus res est infida & formidabilis ciuitatibus tyrãnis, praesertim si finitima loca possdeant. Olynth. 2.

Populus. 20

POPVLVS *sanè turba est, & res omnium instabilissima ac imprudẽtissima, ut in mari fluctus flexibilis & inquietus, qui ut contingit, agitatur, alius uenit, alius recessit, ac nemo reip. curam gerit, imò ne meminit quidem.* Ex *orat. de falsa legat.*

Ne

Ne ostendite utilius esse externas amicitias sibi conciliare, quàm populi fidei seipsum committere. EX. 2. *Epistola.*

Pecuniæ comparandæ nunquàm populus studiosè operam dedit, sed ita gloriæ ut nihil aliud magis expetere. EX *orat. contra* Androt.

No est quod præcæteris magis cauere oporteat, quàm ne aliquis permittatur ut in populo maior potentiorq́; fiat. EX *orat. de falsa legat.*

De patria. 21

ARBITRATVR *ingenuorum quisque, nō patri & matri solùm se esse natum, uerumetiam patriæ quid uerò interest? quod qui parentibus se solùm esse natum existimat, fatalem, naturalemq́; mortem expectat: qui uerò etiam patriæ, ne hanc seruientem uideat, mortem oppetere non dubitabit, magisq́; metuendam esse reputabit ignominiā & infamiam, quas in seruiente ciuitate ferre necesse est.* EX *oratione de* Corona.

Non solùm ad patrem & maiores suos uiritim genus ortumq́; suum referre unicuique licet, sed ad totam communiter patriam, cuius omnium cōsensu indigenæ sunt. EX *orat. funebri.*

Quis adeò est infelix, qui seipsum, parentes, sepulchra, patriam parui quæstus gratia prodere uelit? EX *oratione de* Claßibus.

Cui utilia sunt eadem tempora, quæ & ciuitatis hostibus, is amator patriæ nullo modo esse potest. EX *orat. de* Corona.

Fieri non potest ut leges & iusiurandum ijs curæ sint, qui in perniciem eorum, quæ patriæ prosunt, seipsos uendiderunt: sed ipsis nominibus solicitenti seducunt eos, qui uelut perfunctoriè et frigidè

gide ibi ac non sedulo & accurate concionibus in tersunt, neque existimant hoc præsens ocium aliquando futurum causam magni & horrendi tumultus. Ex orat. de fœdere Alexand.

Eos, qui patriæ consulunt, Athenienses, quærere oportet, non eum, cuius desperationis sunt socij. sed eum potius, cuius & mentis prudentiam, & diligentiam sectantur. Ex oratione. 2. contra Arist.

De fortitudine. 22

NON *est difficile neque cum deliberare opus fuerit, fortitudinis opinionem cõsequi, neque cum aliquod institerit periculum: uehementem indicẽdo uideri, sed illud & difficile est & conueniens in periculis fortitudinem ostendere.* Ex orat. de ordinatione ciuit.

Nunquã fieri potest, opinor, ut qui paucis et uilibus rebus occupantur, magnos & audaces animos càpiant; quemadmodum neque qui circa res præclaras & splendidas uersantur, parua & tenuia cogitent. Ex orat. de ordinatione ciuitatis.

Nunquam, opinor, fieri potest; ut manum ac generosum sensum induat, qui circa parua & abiecta uersatur. Olynt. 3.

Qualiacunque hominum studia fuerint, tales nos etiam habere animos necesse est. Ex orat. de ordinatione ciuitatis. & Olynt. 2.

De diligentia. 23

PRAECLARVM *quidem est, etiam per fortunam inter illustrissimos admirationi esse: sed multo præstantius est, industria sua quicquid gloriosum ac illustre sit, adeptum esse. illa enim scelera*

tis

tis et interdum sese obijcit, huius autem societas & communicatio nemini adest, nisi qui generoso animo atq; forti excellat. Ex orat. amatoria.

Par est quibus in rebus quisque se exercet, ac in quæ incumbit, in ijs ut plus ualeat. Ex orat. 2. in Philip.

Recta prudensq; rerum gerendarum in adolescente inquisitio, & animi boni, & segetæ mentis commune signum est. Ex orat. amatoria.

Quanto naturam habes præclariorem, tanto maiores dignitates expectes, citiusq; tui periculũ facere uelis, censeo. Ex orat. amatoria.

Haud par est ut cũ quis nihil agat uel amicis quidem mandet, sua causa aliquid ut faciant, nedum dijs immortalibus. Olint. 2.

Quanto fortuna cessat, & hostes iuuat, reliquarum rerum satagite: sin minus prouidete, ne uos una & magistratus singulos accusetis, & res uestræ, Athenienses, pessum eant. nam fieri nequit ut hæ absque magno quodam malo consistant, nemine eas conseruante: ex 3. Proœm.

Non mirandum est, illum ipsum qui militat, laborem non detractat, & rebus gerendis omnibus adest, neque ullam occasionem, neque temporis momentum rei bene gerendæ prætermittit, uobis cunctantibus, decernentibus, & sententias rogantibus, superiorem esse. Olynt. 2.

Nihil est cautis hominibus & circunspectis adeo formidabile, qu in diligentia præcaueri poßit: neque ullum malum est quin incautis & pigris euenire queat. Ex 25. proœm.

Si quis existimat Alexandrum eo fortunatũ, quia ad eum, quem optabat, exitum perducebat omnia, illud cogitet, quod agendo & laborã-

de

do & audendo, non desidendo, felix, fortunatusq; sit. Ex. 1. *Epist.*

De ignauia. 24

RERVM *occasiones tarditatem nostram & ignauiã non expectant.* Ex orat. 1. *contra* Philip.

Si quod quisque uult quærens desidebit, & ut ipse nihil faciat secum reuoluens, primùm sanè nullos unquã inueniet, qui facturi sint. Ex orat. 1. *contra* Philip.

Cùm non pauca reip. sint errata, neq; ex paruo tempore collecta, quibus hæc reip. negocia male se habent, nihil est omnium, Athenienses, *in præsentia nocentius, quàm quòd uos animis alienati estis à rebus, & tantisper operam datis, dùm audientes sedetis, si quid noui nunciatum fuerit.* Ex orat. 2. *contra.* Philip.

Turpe quidẽ est, pro supreme Iupiter omnesq; cælites, & indignum uobis, & ciuitatis amplitudine, & rebus gestis maiorum, nostra ignauia causa reliquos omnes Græcos *in seruitutem preijcere.* Ex *orat. de rebus* Cherronesicis.

Quòd multa bello perdidimus, ignauiæ nostræ iure adscribi.

Eodem mõdo, quo qui tempestatem expectant, mihi uidentur contemplari, tum singuli precãtur ne ad se perueniat, probibere uerò nemo conatur. ex orat. 3. *contra* Philip.

Quò magis securo erunt animo, eò citius peccabunt. Ex 49. *procem.*

Quoniã uos neque paruum, neq; magnũ quicquam eorum, quæ oportebat, fecistis, res nostræ malè se habent: quòd si omnia, quæ decebat fecissetis rebus ita affectis, ne spes quidem erat ipsas melio

res

res fore: nunc autem ignauiam uestram & negligentiam uicit Philippus, *ciuitatem uerò non uicit, neque uos estis uicti, imò ne moti quidem.* Ex *ora.3.contra.*Philip.

Quanam est causa cur ille plures res quàm nos superiori bello ex animi sententia gesßit? hic ipse militat, labores perfert, periculis adest, neque occasionem rei bene gerendæ prætermittens, neque ullam anni partem omittens: nos uerò (dicetur uerum) nihil facientes, hic perpetuò sedemus cunctabundi, tum decernentes, tum interrogantes, si quid noui in foro dicatur. Ex *orat.ad* Philip.*epist.*

Sæpe contingit ut multarum magnarumq; rerum occasio breui tempore suboriatur: quam si quis sua uoluntate hostibus condonari & prodiderit, nequicquam facere poterit, ut eam postea recuperet. Ex *orat.de falsa legat.*

Turpe est, uel potius turpißimũ, non solùm urbes & loca, quorũ aliquando fuimus domini, proijcere uideri, uerùmetiam comparatos à fortuna socios & occasionem. Olynt.2.

Fortuna uolubiles habet mutationes, & in utrãque partem, uel secundas ad res uel aduersas; quæ uerò per ignauiam hominum fiunt, ea certas clades afferunt. Ex *49.proœm.*

Veritas. 25

VERITAS *potens est, et contrarium infirmũ.* Ex *orat.de falsa legat.*

De taciturnitate. 26

QVI *nullius culpæ sibi conscius est, si taceat silentio ipso prauorum & nefandorum particeps esse uidetur.* Ex *orat.de falsa legat.*

Nemo

Nemo unquã conuictus est, qui uel sileret, uel qui peccasse fateretur, sed cum, opinor, nihil ueri eloqui deprehenditur, tum qua mente, quoque animo præditus sit, cognoscitur. Ex orat. *de falsa legat.*

De ira & irascentium natura. 27

NEQVE *priuatæ iracundiæ seruiendo, publicum commodum oportere lædere puto, neq; priuati odij cum reip. commodis quicquam admisceo, uerum ad quæ alios adhortor, ea ipse arbitror decere me primum facere.* Ex. 1. *epist.*

Non eadem res est, Athenienses, in uestrum cõspectum aspicientem falsum testari, et apud arbitrum. apud uos enim ingens iracundia & supplicium testantibus falsum imminet, sed apud arbitrum tutò et sine infamia quicquid uoluerint testantur. Ex orat. *contra* Aphobũ *de falso testimo.* *Quæ aliquis de repente nulla ratione inita, facere coactus fuerit, & si contumeliosè istud fecerit, per iracundiam tamen dicere licet se fecisse: quæ uero diu multumq; antea excogitauit, continenter per multos dies aduersus leges facere deprehenditur, non solum abest ab ei ut ira motus fecerit, sed etiam constat iam eiusmodi hominem dedita opera iniuriam fecisse.* Ex ora. *contra* Midiam.

Irascẽtium est, eũ, à quo molestijs affecti sunt, subito ulcisci, offensorum, ut quocunque tempore sontem & iniurium nacti fuerint, tũ de eo pœnas sumere. Ex orat. *contra* Timocrat.

De odio. 28

SI *quis aliquid accepit, risui est: si fateatur ueniã: conuictis, odiũ, si quis istos increpet.* Ex ora. 3. *contra* Philip.

Neque

situ fuerit, non peraquè facile, sed oportet optima pro iucundis si utraq; nō liceat, accipere. Olynt. 3.

Democratiæ cùm multa alia habent & honesta & iusta, quæ hominem prudentem sibi uendicare decet, tum loquendi libertatem ueritate fultam, quæ retineri non potest quin uera crimina obiectet. Ex orat. Funebri.

Oportet, Athenienses, eum, qui boni aliquid facere nostra ciuitati cupit, primùm uestras aures sanare, corrupta enim sunt; adeò falsa & multa & quæuis potius, quàm optima audire consueuistis. Ex orat. de ordinatione ciuitat.

Tumultuando sanè, celeriterq; stomachando, multis utilibus consilijs priuari potestis, sed si modestè taciteq; audire uolueritis, ut omnia præclarè se habeant, efficietis; & si quis delirare uideatur, contemnetis. Ex 5. proœm.

Cum deliberare natura ipsa difficile sit ac graue, uos ipsū adhuc multo grauius reddidistis, Athenienses: nam reliqui omnes homines ante rē rerūque euentū deliberatione uti consueuerunt, at uos post res tum demum deliberatis. Ex orat. de Pace.

Non minus impiè fecerunt qui consilium dederunt, quàm qui manibus suis facinus admiserunt. Ex orat. de fal. legat.

Qui semen præbuit, is est natorum malorum auctor. Ex oratione, de cor.

Rectè deliberata, & summo studio laboreque probata sæpe quia præfecti aliter utantur, corrumpuntur. Ex. 1. epist.

Eū, qui alios accusaturus est, omnesq; iudicaturus, ab uitio carere oportet. Ex ora. 1. cōtra Arist.

Nō debet acerbè inquiri, quid alij gesserint, nisi ipsi ante officium nostrum fecerimus. Olynt. 2.

Cauere

Cauere conabor, ne in ea ipse incidam, in quibus alios reprehendo. Ex 12. Proœm.

Non est æquum neque conueniens, ut eius, qui offensus est, metus illi, qui omnes suæ contumeliæ habenas laxauit, particulam ad salutẽ prebeat, sed eum, per quem non steterit quo minus crudelissima quæque perpetrarentur, punire decet. Ex orat. contra Midiam.

Eum probum & incorruptũse præstare debere iudicabant, qui ad rempub. accederet, imo uero illi largitatem usq; adeo inimicam & inutilẽ esse ciuitati existimabant, ut in nulla actione neq; homini fieri timebant. Ex oratione de falsa legat.

Si dederitis uos in hanc consuetudinem, ut oratoribus & auctoritatem habentibus potius credatis, quam impotentioribus, ea consuetudo in uos ipsos redundabit. Ex orat. contra Calip.

Si nostis, Athenienses, quid optimum sit factu de rebus præsentibus, peccatum est eas ad deliberandum proponere: quæ enim ipsi, antequam sententias audiueritis, ut ilia esse iudicatis, quid opus est istis audiendis frustra cruciari? Ex 11. Proœ.

Accusare profecto ad eos, qui res gestas arguunt & damnant, pertinet; sed consilij dandi ratio de rebus præsentibus & futuris propositum est. Ex 12. proœm.

Oportet cum summa utilitatis, tum gloriæ nostræ causã, dare operã ut simul & quæ ut ilia, quæque iusta sũt, deliberare uideamini. Ex 50. Proœ.

De oratore. 17

EQVIDEM *uideo oratorum facultatem & enim maximã ex parte in auditorum esse potestate.* Ex orat. de Corona.

Oratoris oratio non est magni precij neq; uocis

 intensio

intensio, sed in idē cum populo consentire et eosdē odisse ac amare, quos patria. Ex ora. de Corona.

Aliæ facultates abunde satis per me sufficiant, sed uis illa dicendi si a uobis auditorib. reclametur, mutila est & manca. Ex oratione de falsa legat.

Vt uos approbaueritis, ac erga unumquemque beneuolo animo fueritis, ita orator sapere uidebitur. Ex orat. de Corona.

Non unus, neque duo ista norunt, neque sub ala (ut aiunt) prouocatio facta est, sed in medio foro multis præsentib. Ex ora. contra Aphobum. falsi testimonij.

Aggreßi negocia, quæ declarare uerbis pro dignitate nemo poßit, ipsi quidem eloquentiæ laudem reportant, sed efficiant, ut de illorum uirtute concepta apud auditores opinio munus appareat. Ex 80. proœm.

Nunquam oratores uos neque improbos neque probos efficient, sed uos istos quales uolueritis, Ex orat. de Ordin. ciuit.

Nihil est grauius, Athenienses, quam quod ijsdem moribus, quos culpant oratores, utuntur. Ex 37. proœm.

Equidem aquam bibens, non ab re difficilis et morosus homo sum. Ex orat. 2. contra Philip.

Quodnam maius crimen dicere quis posset in uirum oratorem, quam si non eadem sentit ac loquitur? Ex ora. de Corona.

Non est quicquam indignius ac molestius quam cum uir auctoritatem habens & facultate dicendi præditus, testibusq; abundans, audet mentiri: tum enim necesse est reum non iam de re tantum dicere, uerumetiam de ipso dicente, quod ei prop-

pter

pter auctoritatem credere non par sit. Ex ora. contra Calippum.

Videte, Athenienses, ne diuersum distinctumque sit, orationẽ habere commodam, & suscipere negocia utilia. illudq́; oratoris munus, hac hominis mente prediti. uos itaq; plebei & potißimùm natu maximi, dicendi facultate summis oratoribus pares esse non debetis (istud.n.eorum, qui sunt exercitati, negociũ est) sed prudentia ijs uel similes esse, uel potius uincere, experientia.n. multarum rerum & usus eã ingenerant. Ex 27. Proœm.

Cùm admodum superbe surrexisset Philocrates, nihil est, inquit, mirum Athenienses, non eadẽ mihi & Demostheni uideri. hic enim aquam, ego uerò uinum bibo Ex orat. de falsa Legat.

Illa die profectò de adulterijs & proteruitate orationes aduerso (quod aiunt) flumine fluxerũt. Ex orat. de falsa Legat.

Qui infeliciũ miserorumve casus & mala norunt, uidentes (quod prouerbio fertur) non uident, & audientes non audiunt: illi porrò sic se gerunt, in ijs quæ faciunt, ut constet eos sua tegere incommoda, & infamiam metuere. Ex orato. I. contra Aristog.

Minime hercle cẽseo oportere, ut superbi homines & eloquentiæ opinione elati res alienas appetant, aut dicendi prõptitudine freti, eripiant: hæc enim improbi sunt sophistæ & flagris digni. Ex orat. contra Aphobum de falso testimonio.

Cum sanè uideritis eloquentiam aut uocis claritatem, aut aliquam aliam eiusmodi uirtutem in uiro bono & munifico uigere, congratulari & una excolere uos omnes oportet. commune enim nobis omnibus alijs id bonum est, sed cum in sor-

De imperatoribus. 18

QVOTIDIANIS *rebus praeesse, & ex tempore subitis casibus rectè uti, & quăque occasionem nosse ac iudicare, quas res ex familiari colloquio conciliare posśibile sit, quas porrò ui extorquere licet, imperatorum rebus perfectorum est officium.* Ex 1. *Epistol.*

Si quis reuera pace ipsa gaudet, ipsis ducibus, quos omnes accusant, gratiam habeat. Ex *ora. de falsa legat.*

Amicos & familiares & militum duces inuenietis gloria ualere ob res fortiter gestas, anxiè tamen & meticulosè magis quàm qui obscuri & inglorij sunt, uitam degere. his enim militibus, ab hostibus suis solùm imminet periculum, illi uerò duces suos adulatores & fraudatores magis quàm prelia formidant. Ex *oratione ad Epistolas* Philip.

De Tyranno, & Tyrannide. 19

REX *& Tyrannus omnis inimicus est libertati, & legibus contrarius.* Ex 2. *oratione in* Philip.

Non sunt tutæ ciuitatibus istæ tyrannorum nimiæ familiaritates. Ex 2. *oratione in* Philipp.

Prorsus res est infida & formidabilis ciuitatibus tyrānis, præsertim si finitimæ loca posśdeant. Olynth. 2.

Populus. 20

POPVLVS *sanè turba est, & res omnium instabilisśima ac imprudētisśima, ut in mari fluctus flexibilis & inquietus, qui ut contingit, agitatur, alius uenit, alius recesśit, ac nemo reip. curam gerit, imò ne meminit quidem.* Ex *orat.* de *falsa legat.*

Ne ostendite utilius esse externas amicitias sibi conciliare, quàm populi fidei seipsum committere. EX. 2. Epistola.

Pecuniæ comparandæ nunquàm populus studiose operam dedit, sed ita gloriæ ut nihil aliud magis expetere. EX orat. contra Androt.

Nõ est quod præ cæteris magis cauere oporteat, quàm ne aliquis permittatur ut in populo maior potentiorq́; fiat. Ex orat. de falsa legat.

De patria. 21

ARBITRATVR *ingenuorum quisque, nõ patri & matri solùm se esse natum, uerumetiam patriæ quid uerò interest? quod qui parentibus se solùm esse natum existimat, fatalem, naturalemq́; mortem expectat: qui uerò etiam patriæ, ne hanc seruientem uideat, mortem oppetere non dubitabit, magisq́; metuendam esse reputabit ignominiã & infamiam, quas in seruiente ciuitate ferre necesse est.* Ex oratione de Corona.

Non solùm ad patrem & maiores suos uiritim genus ortumq́; suum referre unicuique licet, sed ad totam communiter patriam, cuius omnium cõsensu indigenæ sunt. Ex orat. funebri.

Quis adeò est infelix, qui seipsum, parentes, sepulchra, patriam parui quæstus gratia prodere uelit? Ex oratione de Classibus.

Cui utilia sunt eadem tempora, quæ & ciuitatis hostibus, is amator patriæ nullo modo esse potest. Ex orat. de Corona.

Fieri non potest ut leges & iusiurandum ijs curæ sint, qui in perniciem eorum, quæ patriæ prosunt, seipsos uendiderunt, sed ipsis nominibus solis cõtenti seducunt eos, qui uelut perfunctoriè et frigidè

gide ibi ac non sedulo & accurate concionibus insersunt, neque existimant hoc præsens ocium aliquando futurum causam magni & horrendi tumultus. Ex orat.de fœdere Alexand.

Eos, qui patriæ consulunt, Athenienses, quærere oportet, non eum, cuius desperationis sunt socij, sed eum potius, cuius & mentis prudentiam, & diligentiam sectantur. Ex oratione. 2. contra Arist.

De fortitudine. 22

NON *est difficile neque cum deliberare opus fuerit, fortitudinis opinionem cõsequi, neque cum aliquod institerit periculum: uehementem indicẽdo uideri, sed illud & difficile est & conueniens in periculis fortitudinem ostendere.* Ex orat. de ordinatione ciuit.

Nunquã fieri potest, opinor, ut qui paucis et uilibus rebus occupantur, magnos & audaces animos capiant; quemadmodum neque qui circa res præclaras & splendidas uersantur, parua & tenuia cogitent. Ex orat. de ordinatione ciuitatis.

Nunquam, opinor, fieri potest; ut manum ac generosum sensum induat, qui circa parua & abiecta uersatur. Olynt. 3.

Qualiacunque hominum studia fuerint, tales nos etiam habere animos necesse est. Ex orat. de ordinatione ciuitatis. & Olynt. 2.

De diligentia. 23

PRAECLARVM *quidem est, etiam per fortunam inter illustrissimos admirationi esse: sed multo præstantius est, industria sua quicquid gloriosum ac illustre sit, adeptum esse. illa enim sceleratis*

tis et interdum sese obijcit, huius autem societas & communicatio nemini adest, nisi qui generoso animo atq; forti excellat. Ex orat. amatoria.

Par est quibus in rebus quisque se exercet, ac in quæ incumbit, in ijs ut plus ualeat. Ex orat. 2. in Philip.

Recta prudensq; rerum gerendarum in adolescente inquisitio, & animi boni, & segetæ mentis commune signum est. Ex orat. amatoria.

Quanto naturam habes præclariorem, tanto maiores dignitates expectes, citiusq; tui periculū facere uelis, censeo. Ex orat. amatoria.

Haud par est ut cū quis nihil agat uel amicis quidem mandet, sua causa aliquid ut faciant, nedum dijs immortalibus. Olint. 2.

Quanto fortuna cessat, & hostes iuuat, reliquarum rerum satagite: sin minus prouidete, ne uos una & magistratus singulos accusetis, & res uestræ, Athenienses, pessum eant. nam fieri nequit ut hæ absque magno quodam malo consistant, nemine eas conseruante: ex 3. Procem.

Non mirandum est, illum ipsum qui militat, laborem non detractat, & rebus gerendis omnibus adest, neque ullam occasionem, neque temporis momentum rei bene gerendæ prætermittit, uobis cunctantibus, decernentibus, & sententias rogantibus, superiorem esse. Olynt. 2.

Nihil est cautis hominibus & circunspectis adeo formidabile, quin in diligentia præcaueri possit: neque ullum malum est quin incautis & pigris euenire queat. Ex 25. procem.

Si quis existimat Alexandrum eo fortunatū, quia ad eum, quem optabat, exitum perducebat omnia, illud cogitet, quod agendo & laborā-

do

do & audendo, non desidendo, felix, fortunatusq́; sit. Ex. 1. *Epist.*

De ignauia. 24

RERVM *occasiones tarditatem nostram & ignauiā non expectant.* Ex orat. 1. *contra* Philip.

Si quod quisque uult quærens desidebit, & ut ipse nihil faciat secum reuoluens, primùm sanè nullos unquā inueniet, qui facturi sint. Ex orat. 1. *contra* Philip.

Cùm non pauca reip. sint errata, neq; ex paruo tempore collecta, quibus hæc reip. negocia male se habent, nihil est omnium, Athenienses, *in præsentia nocentius, quàm quòd uos animis alienati estis à rebus, & tantisper operam datis, dum audientes sedetis, si quid noui nunciatum fuerit.* Ex orat. 2. *contra* Philip.

Turpe quidē est, pro supreme Iupiter omnesq́; cælites, & indignum uobis, & ciuitatis amplitudine, & rebus gestis maiorum, uestra ignauiæ causa reliquos omnes Græcos *in seruitutem proÿcere.* Ex orat. *de rebus* Cherronesicis.

Quòd multa bello perdidimus, ignauiæ nostræ iure adscribi.

Eodem *mōdo, quo qui tempestatem expectant, mihi uidentur contemplari, tum singuli precātur ne ad se perueniat, prohibere uerò nemo conatur.* ex *orat.* 3. *contra* Philip.

Quo magis securo erunt animo, eo citius peccabunt. Ex 49. *proœm.*

Quoniā uos neque paruum, neq; magnū quicquam eorum, quæ oportebat, fecistis, res nostræ malè se habent : quòd si omnia, quæ decebat, fecissetis rebus ita affectis, ne spes quidem erat ipsas melio

res

res fore: nunc autem ignauiam uestram & negligentiam uicit Philippus, ciuitatem uerò non uicit, neque uos estis uicti, imò ne moti quidem. Ex *ora.3.contra.Philip.*

Quanam est causa cur ille plures res quàm nos superiori bello ex animi sententia gessit? hic ipse militat, labores perfert, periculis adest, neque occasionem rei bene gerendæ prætermittens, neque ullam anni partem omittens: nos uerò (dicetur uerum) nihil facientes, hic perpetuò sedemus cunctabundi, tum decernentes, tum interrogantes, si quid noui in foro dicatur. Ex *orat. ad Philip. epist.*

Sæpe contingit ut multarum magnarumq; rerum occasio breui tempore suboriatur: quam si quis sua uoluntate hostibus condonari & prodiderit, nequicquam facere poterit, ut eam postea recuperet. Ex *orat. de falsa legat.*

Turpe est, uel potius turpissimũ, non solùm urbes & loca, quorũ aliquando fuimus domini, projicere uideri, uerùmetiam comparatos à fortuna socios & occasionem. Olynt. 2.

Fortuna uolubiles habet mutationes, & in utrãque partem, uel secundas ad res uel aduersas; quæ uerò per ignauiam hominum fiunt, ea certas clades afferunt. Ex *49. proœm.*

Veritas. 25

Veritas *potens est, et contrarium infirmũ.* Ex *orat. de falsa legat.*

De taciturnitate. 26

Qui *nullius culpæ sibi conscius est, si taceat silentio ipso prauorum & nefandorum particeps esse uidetur.* Ex *orat. de falsa legat.*

Nemo

Nemo unquã conuictus est, qui uel sileret, uel qui peccasse fateretur, sed cum, opinor, nihil ueri eloqui deprehenditur, tum qua mente, quoque animo praeditus sit, cognoscitur. Ex *orat. de falsa legat.*

De ira & irascentium natura. 27

NEQVE *priuatae iracundiae seruiendo, publicum commodum oportere laedere puto, neq; priuacti odij cum reip. commodis quicquam admisceo, uerum ad quae alios adhortor, ea ipse arbitror decere me primum facere.* Ex. I. *epist.*

Non eadem res est, Athenienses, in uestrum cõspectum aspicientem falsum testari, et apud arbitrum. apud uos enim ingens iracundia & supplicium testantibus falsum imminet, sed apud arbitrum tutò et sine infamia quicquid uoluerint testantur. Ex *orat. contra* Aphobũ *de falso testimo.* *Quae aliquis de repente nulla ratione inita, facere coactus fuerit, & si contumeliosè istud fecerit, per iracundiam tamen dicere licet se fecisse: quae uero diu multumq; antea excogitauit, continenter per multos dies aduersus leges facere deprehenditur, non solum abest ab ei ut ira motus fecerit, sed etiam constat iam eiusmodi hominem dedita opera iniuriam fecisse.* Ex *ora. contra* Midiam.

Irascẽtium est, eñ, à quo molestijs affecti sunt, subito u'cisci, offensorum, ut quocunque tempore sontem & iniurium nacti fuerint, tũ de eo poenas sumere. Ex *orat. contra* Timocrat.

De odio. 28

S I *quis aliquid accepit, risui est: si fateatur uenia: conuictis, odiũ, si quis istos increpet.* Ex *ora.* 3. *contra* Philip.

Neque securius est in multorum etiam in parnis delinquentium, odium incurrere, quam paucorum & in multis, neq; uerò popularius multitudinis delicta quam paucorum obseruare. Ex oratione contra Androt.

De hoste. 29

Q V I *calumniatorem tutetur, bonorum hostis est natura & genere: nisi quis sycophantæ & improbi semen & radicem uelut agricola putat oportere relinquendam esse in urbe.* Ex orat. 1. contra Aristogit.

Qui ea, quibus ego capiar, agit & parat, hic mihi hostis est, & si nondum feriat neque iaculetur. Ex orat. 3. contra Philip.

Armis hostes uincendi sunt, & in his est salus Reip. Ex orat. de ordinatione ciuitatis.

Fieri non potest ut externos hostes uincatis, nisi animaduerteritis in domesticos hostes & intestinos illius ministros, uerum necesse est incurrentes in hos ut scopulos serius occurrere illis. Ex orat. de rebus Cherrones.

De bello. 30

B E L L V M *gloriosum, pace turpi optabilius est.* Non idem habent periculum res, quas tum cũ uultis, agere licet, sæpe sententiam & consilium mutare, & hæ propter quas imminet bellum. Ex 1. Epist.

Existimo uobis conducere, prospicere belli principium, ut si iustum; omnia porro, quæ conueniũt, apparetis, idq; uestro iudicio subijciatur. Ex orat. de classibus.

De pace. 31

SI *pax, quæ alijs bonorum causa est, tantarũ rerum, & tanti tumultus nobis causa fuit, quid aliud id esse dixerit quis, præterquam quod mune ribus acceptis, hi rem natura præclarã praue cor ruperunt?* Ex *orat.de falsa legat.*

Proh. *Iupiter, estne aliquis recte sapiẽs, qui ex uerbis potius quam rebus pacem agentem aut bel lum gerentem, secum æstimet? nemo profecto.* Ex *orat.3.contra Philip.*

Simul atq; de Philippo mentio incidit, statim surgit aliquis & dicit, pacem tueri quam saluta re est, magnum exercitum alere quam difficile et durum. Ex *orat.de rebus Cherronesicis.*

De liberis. 32

INGENVIS, *& si maxima perpetrent facino ra istud tamen corpus seruare licet.* Ex Orat. *con tra Androt.*

Homini libero maxima necessitas est, rerum turpitudo atque dedecus Ex *orat.de rebus Cher ronesicis, & Philip.4*

De seruis. 33

SERVIS *corpus flagitijs plagisq; omnib. obno xium est* Ex *orat.contra Androt. &* Midiam.

Alteri subdito ut seruo maxima necessitas est plagæ & corporis pulsatio. Ex *orat.de rebus Cher ronesicis.*

De muliere. 34

PLVRIMI *facienda est mulier in morbis, quæ*

quæ adsit homini ægrotanti. Ex orat.contra Neæram.

Multo magis profecto soliti sunt uir & uxor contentiones & inimicitias inter se subortas propter liberos mitigare, quam propter iracundiam cōmunes liberos odio habere. Ex ora.cōtra Bœot. de dote.

Meretrices quidē uoluptatis gratia habemus, concubinas uero propter quotidianam corporis curationem: uxores porro, ad legitimos liberos procreandos, & fidelem custodiam rei domesticæ habendam. Ex orat.contra Neæram.

Ne mulieri liceat ingredi in fana publica, cum qua fuerit adulter deprehensus: quod si ingrediatur, impune ferat, quicquid patitur præter moriē. Ex orat.contra Neæram.

Durum est patri & matri liberis orbari, & charrissimis suæ senectutis educatoribus priuari: sed præclarum est amplissimos honores, memoria uirtutis & eos publice comparatos conspicere sacrificijsq; & certaminibus dignatos immortalib. Molestia plenum, liberos orphanos relictos, patre in prælio fuso; præclarum uero est paternæ uirtutis, & gloriæ hæredem esse. Ex oratio.funebri.

De fama seu gloria. 35

SOLI *homines gloriam præclaris rebus gestis partem omni inuidia fortiorem reliquerunt.* Olynt.3.

Non solum spectandum est an non pecuniam perdatis, sed etiam an famam & gloriam bonā, cuius magis studiosi estis quam pecunia. Ex oratione ad Leptinem.

Quanto quis plura & grauiora supra dignita

tem conditionemq; suam fecit, tanto apud omnes admirabilior existimatur. Olynt. 2.

Populus *nunquàm de pecunia coaceruanda ual de laborauit, de gloria uerò acquirenda sic, ut de nulla re alia. argumentum sanè est, quàm quum aliquando, maximam & innumerabilem inter Graecos pecuniam possideret, omnem pro honoris augendi studio, insumpsit: pro gloria quoq; de suo tributum pendere non dubitauit, neque ullum periculum unquàm detrectauit, unde immortalia bona sibi peperit.* Ex orat. contra Timocr.

Beati *ac iusta ratione censendi sunt, primùm quidem qui pro modico tempore incredibilem & immortalem gloriam relinquunt, in qua & horũ liberi clari ac illustres depingentur, & parentes istorũ conspicui facti in ipsa senectute nutriẽtur luctui suo consolationem istorum gloria & celebritati adhibentes.* Ex orat. funebri.

Si in paruis quis glorietur, tantum abest ut honorem aliquem propterea consequatur, ut ineptus esse uideatur. Ex oratione contra Androtionem.

Qui unà cum Philippo *uersantur, eum ita honoris studio teneri aiunt, ut dum omnia pulcherrima facta sua uideri cupit, magis succenseat ducibus & imperatoribus, qui laude aliquid dignum gesserunt, quàm iis qui rem infeliciter administrarunt.* Ex orat. ad Philip. epist.

De pudore. 36

HOMINI *quidem libero maxima necessitas est rerum turpitudo atque dedecus, & maiorem ista haud scio, quàm quis dicere possit; seruo autẽ uerba & corporis cruciatus.* Ex orat. 4. contra Philipp.

Equidem

Equidem opinor liberis hominibus maximam esse necessitatem in rep. gerēda pudorem. Ex ora. I. contra Philip.

Probra hercle omnia fugienda sunt. Ex orat. ad Leptinem.

Omnia quidem cauenda sunt, tam quæ uidentur, quàm quæ turpia sunt: potissimùm autem ea, propter quæ aliquis uidetur alijs succensere. Ex orat. ad Leptinem.

Quæ à paucis reguntur dynastiæ, metum ciuibus suis incutiunt, uerecundiam autem eis inserere nequeunt. Ex orat. funebri.

Impudens. 37

QVA *ex re impudens appellatus est, nisi quia ista, quæ neq; sunt, neq; facta sunt, propter impudentiam palàm dicere nihil pudet?* Ex orat. I. contra Aristogit.

Id profectò nostis, quod ex quo tempore nati sunt homines, & iudicia fieri cœperint, nemo unquam qui peccasse se fateretur, deprehensus est. sed impudenter loquuntur, inficiantur, mētiuntur, excusatione fingunt, omnia faciunt ne dēt pœnas. Ex orat. de falsa legat.

De spe. 38

MVLTI *sæpe maiorum bonorum spe allecti, præsentia perdiderūt.* Ex oratione contra Timoc.

De humanitate. 39

HVMANITAS *contra inuidiam, & iustitiæ aduersus*

aduerſus improbitatem, bonaq́; omnia contra mala ue ut in acie collocantur. Ex oratione ad Leptinem.

Miror ſi nemo ueſtrum cogitat turpe eſſe, populum Athenienſem *ſapientiæ doctrinæq́; opinione cæteros omnes antecellere, ad quem in rebus aduerſis tanquam ad commune perfugium confugi ſolet,* Philippo *inhumaniorem uideri, qui ut (in delitijs liberaliter educatum credibile eſt) à nemine admonitus, tamen cum proſperis rebus uſus eſſet, tum maximè humana ſe agere oportere putauit, ab ijs, qui contra in acie ſteterant, & cum quibus de ſumma rerũ contendiſſet, qui et ciuates eſſent, neq; inquirere, neq; declarare paſſus ẽ.* Ex 3. epi.

Optarem uos, Athenienſes, qua erga alios omnes uti conſueuiſtis humanitate, eadem etiam erga uos ipſos uti. Ex proœm.

Miſericordia. 40

NEMO *miſericordiam conſequi dignus eſt, qui nemini miſeretur: neque dignus eſt uenia, qui nemini dat ueniam.* Ex ora. contra Midiam.

Quam quiſq; natura legem erga reliquos omnes habet, eandem uiciſſim erga ipſum alios habere æquum. Ex orat. I. contra. Ariſtogit.

Abſit, iudices, pauperes deſpiciatis (ſufficiens. n. ſatisq́; graue eis eſt ſupplicium ipſa pauperias) neque eos, qui labore & induſtria ex æquo & bono uiuere uolunt. Ex orat. I. contra Ariſtogit.

De amicitia. 41

MULLUM *maius bonum uobis contingere poteſt, quàm omnium beneuolentiam, nulla*

X *adiuncta*

adiuncta suspicione, summa illorum uoluntate consequi. Ex orat. de libertate Rhodiorum.

Cùm rebus quidem omnibus priuari acerbum & graue sit, præsertim si ab inimico istud eueniat, tum uerò maximè beneuolentia uestra & humanitate quanto à uobis ea consequi maximum est. Ex orat. de coron.

Nemo amicus & beneuolus eis esse potest, à quibus sibi damnum aliquod impendere sperat. Ex 50. procem.

Prudentium hominum esse non existimo, uel cum familiarem & amicum aliquem esse putarint, sic illi fidere, ut etiam si iniurius esse cœperit, ulciscendi facultatem sibijpsis eripiant, uel quando inimicum aliquem censeant, sic odio prosequi, ut si, deposito odio, uelit amicus esse, impediant, ne ista facere liceat, sed eos, meo quidem iudicio, & amare & odisse oportet, ut earum occasionum neutra prætereat ut. Ex orat. aduersus Aristocrat.

Verorum amicorum officium est, his, quibus bene uelis, haud in eiusmodi rebus gratificari à quibus & illis & sibijpsis pendet aliquod damnum: sed in ijs, quæ utrisque conducere possunt, opitulari, quod autem ipse melius illo prouideas, id pulchrè administres, neque præsens obsequium totius reliqui tempor. s commodo pluris faciendum. Ex orat. contra Aristocratem.

Omnium est grauissimum, cùm quis nomine quidem frater nonnullorum uocitetur, sed reipsa istos habeat inimicos, & multis grauibusq; ab ijs affectus iniurijs, in iudicium uenire cogatur. Ex oratione de dote contra Bœotum.

De

De beneficentia. 42

EQVIDEM *censeo eum, qui beneficium accepit, oportere omni tempore meminisse: eum autẽ qui dedit, continuo obliuisci siquidem illum oportet boni, hunc uero pusilli & liberalis hominis officium facere, nam beneficia sua commemorare ac referre, exprobationi fere simile est.* Ex orat. de corona.

Omnes profecto mutuam gratiam recipere digni sunt, qui in bene merendo de nobis priores partes occupant, praesertim uerò qui in extrema necessitate id faciunt. Ex ora.

Quae est lex tantae iniustitiae et inhumanitatis plena, ut eum, qui de suo nonnihil donauit et rem perhumanam liberalemq; fecit, gratia priuet & in calumniatorum manus conijciat, eosq; iudicijs rationum reddendarum eorum, quae dedit, praeficiat? nulla est profecto. Ex orat. de corona.

Qui indignum aliquem honore afficiunt, simplicitatis ac stultitiae opinionen aliquam habent; qui uero de se benemeritis paria non referũt, malitiae suspicionem incurrunt. Ex oratione ad Leptinem.

Plures quam par est honorare, est multos ad bene merendum prouocare. Ex oratione ad Leptnem.

Apud omnes homines inualuit consuetudo propter multos benemeritos, etiam de alijs quibusdam sceleratis potius bene mereri, quam propter perditos & flagitiosos auferre quae data fuerunt ijs, qui sine controuersia digni sunt beneficio. Ex orat. ad Leptinem.

De diuitijs & diuitibus. 43

DIVITIAE & celeritas & robur & quæcunque alia istis similia ampla & copioso fructui sunt suis possessoribus, & in ijs ipsis excellunt, quibus intersunt, licet nullus alius uelit. Ex orat. funebri.

Nulla re omnium perinde ac pecunia opus est ciuitati ad ingruentia negocia. Ex orat. 4. contra Philipp.

Pecunijs certè opus est, cum sine his eorum non licet quicquam fieri, quæ facienda sunt. Olynt. 1.

Cùm in alteram partem uelut in trutinam argentum attuleris, idipsum argentum aufert, & ad sese ratiocinationem omnem detrahit, nec amplius qui hoc fecerit rectè neque sincerè ulla de re ratiocinari poterit. Ex orat. de pace.

Vndecunque quis accessionem uel paruam fecerit, plurimùm adfert momenti. Olynt. 2.

Existima te quoque aliquando iuuenem, & ea, quæ nos ætate nunc sumus fuisse, consilijs aũt & rebus à te gestis, talem & tantũ euasisse, quod & nobis accidere poterit. Ex 5. epist.

Opulentus, audax superbus, magniloquus, uiolentus, impudens. Ex orat. contra Midiam.

Quis est, qui malit seipsum suaq; omnia bona interire, quã fortunarũ suarũ partẽ pro seipso & reliquis cõferre? Ex ora. de ordinatione ciuitatis.

De paupertate. 44

MVLTA uilia & seruilia negocia liberos homines ac ingenuos, paupertas agere cogit,

ob quæ misericordiam potius quam interitum demerentur. Ex appellatione contra Eubulidem.

Absit, iudices, pauperes despiciatis: sufficiens. n. satisq; graue eis est supplicium, ipsa paupertas, neque eos, qui labore & industria ex æquo & bono uiuere uolunt. Ex appellatione contra Eubulidē.

Ego neque si quis paupertatem uituperat, eum prudentem esse duco: neque si quis in rerum copia educatus fuerit, ob id gloriari debet. Ex oratione de corona.

Rebus necessarijs nonnullos priuare, est multo homines reddere maleuolos, & a rebus publicis alienos. Ex ora. 4. contra Philip.

De rebus secundis. 45

RES *secundæ profligatorum, uim habent maximam tegendi & obscurandi domestica uitia: at si qua in re offenderint, tum plane eorum facta discutientur. Olynt. 2.*

Nonnulli propter rerum successum clari & illustres habiti sunt. Ex orat. amat.

Oportet modeste se gerere in rebus secundis, et quid futurum sit, prospicere. Ex oratione ad leptinem.

Secundis rebus præter dignitatem & meritum uti, occasio est incautis despiciendi. Olynt. 1.

Res secunda seu fortuna, uniuersam, quæ in hominibus inest, sagacitatem & sapientiam excellit. Ex orat. de pace.

Ipsi felices rerum successus ad contegenda & occultāda hominum peccata apti sunt, sed si quid usquam aduersi contingat, tum plane hæc omnia

detegentur hominibusq; nota fient. Ex orat. ad Philip. epist.

Cum in omnibus humanis rebus duo sint bona, unum princeps omniumq; maximum, secundis rebus uti; alterum hoc quidem minus, caeterorum maximum, recte deliberare: nō simul utriusque possessio obtingit hominibus. Ex orat. contra Aristocratem.

Istis fortasse fatale est, nunquam secundis in rebus recte sapere. Ex 53. Proœm.

De fortuna. 46

MAGNUM *quidem momentum, imo uero potius totum est, ipsa fortuna, ad omnium hominum negocia.* Ex orat. ad Philip. epist.

Fortuna rerum omnium domina exitum suo arbitratu tribuit. Ex orat. funebri.

Magna potentia uel potius summa est ipsa fortuna in omnibus hominum negocijs. Olynt. 1.

Multa fortunae uoluntate gubernantur, multa que sunt causae, cur non omnia ex animi sententia hominibus succedant. Ex 3. proœm.

In alijs quibusdam rebus superari ab aduersarijs, non tam dedecus quàm infortunium diei poßit: nam & in fortuna & praefectis, & multis aliquid inest, cur prius res praeclarè uel contra gesta sit. Ex 53. proœm.

Si quacunque quis acceperit, etiam seruauerit, magnam habet fortunae gratiam: si uerò imprudens prodegerit, interijt unà quoque memoria beneficij à fortuna accepti. Olynt. 1.

Bona quidem uoluntas praestò est, quam si fortunae

tunæ benignitas iuuet, res ipsa confici poßit. Ex 5. *epistol.*

Neque gubernandam nauem, diceret aliquis, quemadmodum nec ego exercitum ducebam, neque fortunæ dominus eram, sed illa rerum omnium. Ex orat. de Corona.

Ex mendicis nonnulli celeriter diuites euaserunt, & ex obscuris & ignobilibus clari & illustres. Ex orat. 4. contra Philip.

Multæ & nutrices & lana uictum quæritantes, & uindemiatrices euaserunt, ob reip. illorum temporum calamitates, ciues ac nobiles mulieres. Ex appellatione contra Eubulidem.

De aduersa fortuna & calamitate. 47

AEQVVM *est misereri non flagitiosorum hominum, sed eorum, qui immeritò aduersa fortuna calamitateq; conficiuntur.* Ex orat. contra Aphobum.

Si quos ærariorum dimittere oportet modestissimos, optimos, & ob minima delicta mulctam passos, hos inquam liberare oportet. Ex orat. 1. contra Aristogit.

Cùm neque iniurius est aliquis, neque peccat, sed in ea, quæ omnibus conducere uidentur, se tradit, nec omnibus ex animi sententia egit, haud exprobrare neque conuicium facere eiusmodi homini par est, sed condolere. Ex orat. de Corona.

Aequum est misero & afflicto utut factum est, spem & auxilium ferre. Ex oratione contra Midiam.

Nemo unquam fortasse uestrum quæsiuit Athenienses, cur tandem miseri & infelices re-

ctius quã fortunati rebus suis consulunt, non autẽ alia de causa istud fit, prater quàm quòd istis eue nit, ut ne quicquam formident, neque si quispiam pericula & graues casus recenseat ad se pertinere putant, illos recens adhuc delictorum memoria quando in infortunia inciderunt, modestos ad reli qua & moderatos reddit. Ex 25. *procem.*

Nullius rei institutum consilium uel magni fit nisi finem etiam utilem & honestum cõsequatur. Ex 35. *procem.*

De desperatione. 48.

DESPERATIO *cùm ei ipsi maximo & exitiali sit malo, qui ea affectus est, tũ acerba & gra uis omnibus & reip. minimè tollenda.* Ex *orat.* I. *contra* Aristogit.

Desperatus omnis seipsum proijcit, etiam quã consilio & ratione tenere licet salutem, & prater omnium expectationem fit, si fortè incolumis seruetur. quis igitur sana mente praditus seipsam aut patria commoda isti commiserit? quis non pro uiribus fugerit, & eum procul summouerit, ne quis in talem uel inuitus incidat? Ex *ora. contra* Aristogit.

Neque uos consternatis animis esse oportet, prasertim cùm sciatis desperationem neque prasentibus rebus conducere, & uobis indignum esse. Ex 49. Procem.

De futuro. 49

FVTVRVM *omnibus hominibus est incertum.* Ex *orat. ad* Leptinem.

Oportet

Oportet eos,qui prospera optataq; utuntur fortuna,erga afflictos & oppressos semper optima uideri consultare:quandoquidem uniuersis hominibus incertus est ac dubius rerum euentus. Ex ora. de Rhod.libertate.

Præterita semper apud omnes omittuntur, & nemo unquam de ijs deliberationem habendã proposuit:futura autem uel præsentia consultoris munus & officium postulant. Ex orat.de corona.

Id ipsum,quod præter sententiam accidit, uirum perturbat, ipsiq; magnum dolorem affert Olynt. 1.

Necessario euenit,cum pugna committitur, ut alij superentur,alij uincant. Ex orat.funebri.

Ex *postremo euentu quæ præterierunt omnia, ut plurimum æstimantur.* Olynt. 1.

Sepæ contingit ut idem homo in hoc non recte dicat,in altero uero recte sentiat, Ex. 5. proœm.

Defunctorum curam habere oportet. 50

QVANTVM *quidẽ ciuitas de ijs, qui in bello perierunt,solicita sit,cum ex alijs rebus prospicere licet,tum maxime ex hac lege, per quam qui ad funera hæc publicam orationem habiturus eligi solet,sciens à frugi & probis uiris facultatum possesiones,& uoluptatum deliciarumq; usum nõ magnifieri, sed eorum omne studium in uirtute et laudib. esse,orationibus ijs,quæ illis,ea maximè præstarent,illos ipsos oportere honorib. afficere,dixit.ut quam,cum adhuc uiuerent, præclaram famam & gloriam nacti essent, ea quoq; defunctis ipsis tribueretur.* Ex orat. funebri.

Qui natura liberi sunt, etiam si cum patribus adhuc uiuentibus altercati fuerint, eos tamen uita functos laudibus exornant: qui uero censentur filij, cum ex illorum satu non sint, ut facile cum uiuis ipsis dissentiunt, nihil pudet eos, defunctis ipsis maledicere. Ex orat. de dote contra Bœotum.

Leges defendite, & defunctorum curam habete, ne eorum nomen & familia pereat. Ex orat. contra Nico.

Ecquis omnium non nouit, uiuentibus quidem omnibus subesse quandam aut maiorum aut minorum inuidiam: mortuos porro, ne hostium quidem ullum preterea odisse? Ex Orat. de corona.

Illa est ex legibus Solonis, *quae uidentur recte se habere, nemini defuncto maledicendum.* Ex orat. ad Leptinem.

Solon in legibus, & Deus in oraculo mandat, ut cognati & affines mortuis inferias certis diebus exhibeant. Ex orat. contra Macartatum.

Nulla potest dici uel uerior, uel honestior causa cur hostium dominus propinquis & familiaribus defunctorum amicus esse uelit, quam rursum pro toto dimicare maluerit, quam uirtutis eorum admiratio. Ex orat. funebri.

Diligenter exquirens atque considerans satis digne pro defunctis uerba facere, unum eorum, quae fieri nequeunt, esse reperi. Ex orat. funebri.

Cum aliorum bonorum nulla sit defunctis communio, sed ob res praeclarè gestas laudationes eorum, qui sic interierunt, sunt ueluti propria merces, neque enim amplius tunc eis aduersatur inuidia. Ex orat. de falsa legat.

Parentes honorandos esse. 51

PAR *est parentibus definitum ex utrisque præmium, & à natura, & a lege, iustè referre, & ultrò soluere.* Ex *oratione. 4. contra Philip.*

Equidem eum perfidum & dijs inuisum non modò hominibus esse existimo, qui parentes negligit. Ex *orat.* I *.contra Aristogit.*

Vbi pater est & filij iam uiri facti, fortasse & eorum liberi, ibi necesse est uarias & nulla in re similes esse uoluntates. non enim ijdem sunt sermones & facta iuuentutis, quæ senectutis: ueruntamen adolescentes quæcunque agunt, si modò sint modesti, sic faciunt, potissimùm ut clam habere conentur. ne parentes & senes offendant, dissimulant id se uidere: & senes uicissim si forte sumptus iusto maiores uiderint, aut potationem, aut ludos immoderatos, sic ista uident, ut non uidisse uideantur. Ex *orat.* I *.contra Aristogit.*

Ab initio ætatis, in omnibus disciplinis clari & illustres fuerunt, ea exercentes, quæ quamque ætatem decerent; ijsq; omnibus, quibus par erat, gratum facientes parentibus, amicis, familiaribus. Ex *orat. funebri.*

Maiorum nostrorum uirtutes imitandas esse. 52

TVRPE *est, Athenienses, turpe inquam, ordinem magnitudinis animi uestri deserere, quem maiores uobis tradiderunt.* Ex *orat. de ordinatione ciuitatis.*

Multa & praeclara pedestri certamine naualique praelio pugnantes trophaea statuerunt, de quibus etiam nunc gloriamur: at qui nos considerare oportet, ipsos haec erexisse, non ut nos ipsa spectantes solum admiraremur, sed etiam ut eorum, qui erexerunt, uirtutes imitemur. Ex orat. de ordinatione ciuitatis, & in extremo de Rhodio libertate.

Vobis solis, Athenienses, licet prae caeteris hominibus, domesticis uti exemplis, & maiores, quos iure laudatis, & re factis imitari, tametsi praelia, neque expeditiones, neque pericula, in quibus clari & illustres fuerunt, imminere tempora non sinunt, sed uos praesenti uiuatis in ocio, eorum uerò prudentiam imitemini: ea enim ubique opus est. Ex orat. de falsa legat.

Hac potentia opus esse censeo, nemini imperare neque uerbo, neque facto iniusto, sed nostra facta ut maioribus digna sint perpendere, non orationes, quae in suggesto habentur. ex ora. de ordinatione ciuitatis.

Non alienis exemplis, sed domesticis usi, quae facienda sunt, sciatis licet. ex Ora. de ordinatione ciuitatis.

Cogitare, turpissimum esse, patres uestros multos labores magnaq; pericula contra Lacedaemonios bellum gerentes sustinuisse: uos autem ne pro his quidem, quae iustè assequuti uobis tradiderunt, uelle fortiter uos defendere. Ex orat. ad Philip. epist.

Scire uos oportet, quòd in ijs rebus desidetis, ob quas mortem maiores uestri perpessi sunt. Ex orat. de falsa legat.

Reliqui omnes homines aliorum exemplis usi,

cauti magis ipsi fiunt: uos autem, ne auditis quidem aliorum infortunijs metuere potestis. Ex 24. Prœm.

Turpissimum quidem est, maiores nostros pro legibus tuendis, etiam mortem oppetere non dubitasse, uos autem in eas delinquentes, & prorsus euertere conantes, nolle punire. Ex orat. 2. contra Aristogit.

Non puto maiores hæc tribunalia & porticus uobis ædificasse, ut eiusmodi homines in eis sagittetis, sed contrà ut coerceatis & puniatis: ac ne quis æmuletur aut expetat improbitatem. Ex oratione. 1. contra Aristogit.

De morte. 53

MORTALIBUS *omnibus uitæ finis est mors, etiamsi quis in domuncula conclusum se conseruet: decet autem uiros fortes & strenuos semper omnia, quæ præclara sunt, aggredi, spem bonam uelut propugnaculum sibi proponentes, & fortiter quicquid dederit deus, ferre.* Ex orat. de Corona.

Qui in animis omnium mortalium insitum atque innatum uiuendi desiderium contemnendum duxerunt, & honestè mori maluerunt, quàm uiuentes Græciam uidere in miserijs & calamitatibus uersari, nonne singularem & præstantissimam omni oratione uirtutem suam reliquerunt? Ex oratione funebri.

Omnibus omnium peccatorum terminus est mors. Ex 3. Epist.

FINIS.

EX DEMOSTHENIS ORATIONIBVS ET EPISTOLIS SIMILIA.

T *approbaueritis & erga unumquenque beneuolo animo fueritis, ita orator sapere uidebitur.* Ex *oratione de Corona.*

Quemadmodum domus, opinor, nauigij, & aliorum id genus firmißima fundamenta esse oportet, sic etiam negociorum actionum ue principia & causas ueras ac iustas esse decet. Olynt. 2.

Per deos, quis uestrum usqueadeo stolidus est, qui ignoret illinc bellum huc uenturum, si neglĝetius egerimus? at uerò id si euenerit, uereor, Athenienses, ne eodem modo, ut qui aes alienum grande conflant, facilè usuris exiguo tempore ditati, paulò post etiam auitis bonis cedunt. Sic nos quoque si diutius segnes & ignaui esse uideamur, cunctaq; ad uoluptatem quærere, postea adducamur in necesßitatem faciendi multa etiam grauia, quæ nolebamus, & de ijs, quæ sunt in hac regione, periclitemur. Olynt. 1.

Quemadmodum per hos magnus & potens euasit cùm singuli censebant ipsum utile quippiam sibi facturum esse: sic rursus per ipsos debet deijci, postquàm omnia utilitatis suæ gratia facere cōuictus est. Olynt. 2.

Cum fortasse poßim quemadmodum & alij

accusare

accusare, & gratificari populo, & publicare, & reliqua factitare, quæ isti faciunt, ne in ulla quidem huiusmodi re unquam uersatus sim, neque eo sim adductus, neque lucro, neque gloriæ cupiditate & ambitione, uerum ea usque adhuc dicere perseuerem, quibus ego multis inferior sim apud uos, uos autem si me audiretis, maioris essetis, sic etiam inuidiosum dicere non fuerit. Ex orat. de rebus Cherronesicis.

Vt in corporibus nostris etiam si pars aliqua male sit affecta, tamē, non dolet, donec alioqui recte ualemus: ubi uero acciderit ægrotatio aliqua, singulæ partes scientur, siue ruptura, siue luxatio, siue earū, quæ uitiatæ sunt, aliqua fuerit: sic se habet res ciuitatum & tirannorum donec foris bellum gerant, domestica uitia nō sunt multitudini conspicua: cum uero finitimum bellum gerendū est, priuata omnia flagitia patefiunt. Olint. 2.

Equidem optarem, quemadmodum scio in rem uestram esse, ut optima dicentem audiatis, sic scire me idem optima dicenti esse profuturum: multo enim iucundius dicere. nunc uero metuo, sed tamen utilia uisum iri credo etiam si uos non pareatis, dicere non desinam. Ex 52. proœm.

Turpe est, Atheniēses, decipere uos ipsos, & omnia prorogando, quæ factu difficilia sunt, intempestiue agere, hocq; non posse intelligere, quod eos oportet, qui recte bellum administrare uolunt, non sequi res, sed antecedere rebus; eodemq; modo, quemadmodum quispiam iudicet imperatorem debere copijs præesse, sic etiam rebus bonos cōsiliarios præesse oportet, ut quæcunque illis uisa fuerint, ea gerantur, & non cogantur quælibet persequi. Ex orat. 1. contra Philip.

Quemadmodum

Quemadmodum barbari pugnis decertant, ita uos bellum geritis cum Philippo. etenim qui ex illis uulneratus est, semper plagam contrectat, & si quis alibi ictus fuerit, illic manus sunt. ictum autem depellere aut contra intueri neque nouit, neq; uult: si uos si audiueritis Philippum esse in Cherroneso, illuc mittenda esse auxilia decernetis, si in Pylis, si alibi, una cursitatis sursum ac deorsum, & ab illo certè gubernamini: nihil porro decernitis, quod uobis ipsis in bello gerendo, utile sit; neque de pecunijs quicquā prospicitis, priusquam uel factum esse aliquid, uel fieri audiueritis. Ex orat. 1. *contra* Philip.

Quemadmodum scio uobis conducere ut optima audiatis, sit etiam scire utile fore ei, qui optima dixerit: multo enim iucundius ac libentius dicerem. Ex orat. 1. *contra* Philip.

Non per Iouem reliquosq; *deos omnes in odium incurrere uolo, uerum hæc commemoro, ut uestrum quisque hoc cognoscat ac uideat, quod quotidiana quies & incerta, quemadmodum in priuatis uiris sic & in ciuitatibus, non ex singulis eorum quæ negliguntur, statim mouet sensum sui, sed in summa rerum occurrit.* Ex oratione 4. *contra* Philip.

V*t uniuscuiusque nostrum aliquis est parens, sic totius ciuitatis ciues omnem parentes communes existimare oportet, hisq; decet non solum non ex his, quæ ciuitas donat, quicquam adimere, imo uero si nihil horum esset, aliunde prospicere deceret, ne ullius rei indigentes contemnerentur.* Ex orat. 4. *contra* Philip.

V*t quemadmodum ille paratum habet exercitum profligandæ, & in seruitutem redigendæ uniuersæ*

uersæ Græciæ, sic uos salutarem & auxiliarem omnibus paratum tanquam in procinctu habeatis. non enim fieri potest ut mittendis subsidijs unquã quicquam rectè commodeq; geratur. Ex *orat. de rebus Cherronesicis.*

Vt si quis illorum, qui leges uiolarunt, antea damnatus esset, tu ista nõ scripsisses: sic tu, si nunc pœnas dederis, alius non scriberet. Ex *orati. aduersus* Androt.

Quemadmodum exercitum, quem ciuitas habet, dissoluere student, ducem & stipendium curantem ei criminantes apud uos; sic eos ostendere Philippi *copias dissolutum iri, si uobis istud persuaserint.* Ex *orat. de rebus* Cherronesicis.

Quemadmodum in corporib. nostris cùm quis certè ualet & robustus est nihil eorum sentit, quæ singulatim uitiata sunt, ubi uerò ægrotauerit, omnia mouẽtur, siue ruptura, siue luxatio, siue aliud quodpiam membrum non est perfectè sanum, sic & in regnis ac omnibus potestatibus, donec sanè in bellis res prosperè gerunt, obscura & incognita uitia sunt uulgo; sin casus aliquis & damnum præter spem acciderit, omnia omnibus fiunt aperta illorum flagitia. Ex *ora. ad* Philip. *Epist.*

Si quã maximè fieri potest in rem esset loquutus, quemadmodum tum dixit, uos autem per segnitiem & ignauiam neglexissetis, neq; paruisse tis, au gestum esset eorum, quæ tum ciuitati euenire, fieri non potest; sic igitur in ijs quæ ego nunc loquor, & quiuis alius dixerit facta à uobis ipsis quærite. Ex *orat. de rebus* Cherronesicis.

Videant ut quemadmodum ad interrogandum prõpti sunt, sic etiã alacres & promptos ad agendum se præstent. Ex *orat. de rebus* Cherronesicis.

Vt si quis grauia supplicia sceleribus constituat, ipse quidem minimè iniuriam facere paratus esse uidetur, sic si quis honores & præmia bene meritorū tollat, ipse nihil boni facere paratus uidebitur. Ex orat. ad Leptinem.

Vt istorū quisque suis & huius commodi student, ita uos uobis ipsis & legibus, mihiq; ipsi ad uos confugienti, studete, & hanc sententiam, in qua nunc estis, seruate. Ex orat. contra Midiam.

Si profectò ut modestis pœnas sumere sufficeret, ita leges sanxisset impunitate & licentia fore multos improbos censebat: sin autem ut securis & dicendi peritis, futurum ut priuati homines non possent eodem modo, quo illi, pœnam sumere. Ex orat. aduersus Andros.

Quemadmodum reliqui iuris ciuitatis æqua pars inest cuique, sic quoque legis æquam partem singulis tribuendam esse putauit, qui eam tulit, & propterea scripsit, non licere legem ferre de uiro, nisi eadem ad omnes Athenienses pertineat. Ex orat. contra Aristocrat.

Non hoc solum ciuitatis nostræ donum contemptum & uile euasit, sed etiam reliqua omnia propter sceleratorum, & dijs infestorum oratorum, qui talia celeriter & consultò scribunt improbitatem, quorum uita turpiter quæstuosa in tam immensum excreuit, ut honores & munera uestratia, quemadmodum qui paruarum rerum & admodum uilium auctionem faciunt, sic uili pretio ementes uendunt, & multis ob eum ipsum quæstum statuentes quicquid uoluerint. Ex orat. contra Aristocrat.

Quemadmodum cùm in magistratu sunt, priuatos homines existimant oportere sibi morem gerere:

gerere, ita posteaquam ipsi rursus priuati facti sunt, legibus reip. moderatricibus iure obtemperent Ex orat. 2. contra Aristogit.

Admonere istum, insania est: qui enim tumultibus, quibus populus uniuersus sibi molestos admonet, nunquam cessit, neque commotus est, unius scilicet alicuius oratione commouebitur? immedicabile, Athenienses, malum est, huius improbitas: itaque quemadmodum medici cùm tumorem malignum, prædurum quidem, aut ulcus uicina omnia membra depascens, aut aliquod immedicabile malum uiderunt, urunt, aut omnino excindunt, ita uos omnes oportet beluam hanc exterminare, & ex urbe eijcere, nec expectare dum uobis damnum aliquod attulerit, quod absit ut in reip. perniciem sit, sed precauendum est. Ex orat. 1. cõtra Aristogit.

Existimo per Iouem olympium, iudices, non fortuito petulantiam & insolentiam istam subortã esse Androtioni, sed à dea immissam esse, ut quemadmodum qui uictoriæ donaria circumciderunt, ipsi mortem sibi consciuerunt, sic & isti iudicio contendentes perierunt, aut pecuniam duplam iuxta leges persoluerent, aut capitis pœnas luerent. Ex. orat. contra Timocrat.

Vt alius ciuitatis æquam partem unicuiq; dari uult, sic etiam legum istarum bonæ partis esse unũquenque cupit. Ex orat. contra Timocrat.

Quemadmodum enim Chalcis in Eubœo loco ad Bœotiam situs est, sic in Cherroneso ad Thraciam sita est Cardianorum ciuitas. Ex oratione contra Aristocrat.

Quemadmodum isti sibijpsis succurrunt aduersus uos sic, & uos oportet uobis ipsis opitulari.

Ex

Ex orat. contra Timocrat.

Ego enim quemadmodum & iustum tot tã taq; retinere conuici, sic & illorum utrunque non pauciora istis habere ostendam. Ex orat. contra Aphobum. I.

Vos Athenienses natura bonitate, quod dixi, alijs erga alios humanitate & clementia vtentes, quemadmodum consanguinei, qui in eadem domo habitent, sic uos eandem urbem publicè incolitis. Ex orat. I. contra Aristog.

Vt quemadmodum uobis ego testimonijs multis & argumentis ostendi matrem meam talentum pro dote attulisse, istud uerò me de paternis bonis non accepisse, uobis autem domum in id con structam exemptam esse; sic & istum iubete vobis indicare, aut uera non esse quæ dico, aut me non debere dotem recipere. Ex oratione contra Bœotum de dote.

Si semel permiseritis remp. capessentibus ut ini què & contra leges agant, & præfinitum ius despiciant, necesse erit uos omnes illorum improbitatis incommodum capere, qui hanc urbem incolimus: quemadmodum enim ex erratis, quæ in nauibus inter nauigandum contingunt, si quis præsertim nautarum peccet, leue & paruum adfert damnum; uerum si gubernator aberret aut delinquat, omnibus simul nauigantib. commune infortunium ac periculum struit, ita priuatorum hominum delicta non in plebis, sed in ipsorum incommodum referuntur; magistratuum aũt & remp. administrantium peccata in uos omnes spargun tur. Ex orat. 2. contra Aristog.

Quemadmodum, iudices, maximè uos ipsi nolletis malè audire à uestris liberis, sic nec istum, pa tri

tri conuicium facere sinatis. Etenim graue esset, si ipsi cum ijs, qui paucorum dominatu multos ciues indicta causa iudicatos interemerunt, reconciliati, stetis pactis & conuentis, quemadmodum probos & bonos decet: istum, qui cum patre uiuente negocium iudiciale transegit, & multis rebus per iniuriam potentior euasit nunc memoriam discordiarum renouare permittatis, eiq; maledicere. Ex oratione contra Bœotum.

Quemadmodum publicè ijs omnibus opitulati estis, qui in fodinis iugiter laborant, sic & priuatim nunc mihi auxilio sitis. etenim si seruus uester, non ciuis essem, uisa ac cognita industria mea & & erga uos beneuolentia, leuassetis me sumptibus, & in aliquem alium fugitiuum irruissetis. Ex orat. contra Phœnipp.

Peto à uobis, iudices, quoniam omnia, quæ iusta sunt, declaraui, fidemq; uobis præstiti, quemadmodum unusquisque eum, à quo iniuria afficeretur, odio haberet: sic pro me aduersus Canonem istum iram euomatis, nec talium quicquam proprium existimetis, quod etiam alteri fortè contingere potest, sed cuicunque tandem euenerit opem ferte, & quæ iusta sunt tribuite. Ex oratione contra Canonem.

Deinde subdelè agit, dicitq; oportere, quam de nobis domo allatam habetis opinionem negligere, ut cùm arbitramini pecunias alicui superesse, rationem subducitis: quòd si uera sit subductio, nihilq; superfit, acquiescitis: sic nunc quoque & oratione ijs est assentiendum, quæ rationem præ se ferunt. Ex orat. de corona.

Cum hortarentur me priuatim omnes, neque conuenirent ut ad supplicium sumendum de ijs.

quæ ab eo paßi sumus, conuerteremur, & ut eum omnium mortalium ignauißimum incesserent, si tanta mihi cum his sit familiaritas, non exigerem supplicium pro sorore, & affinibus, & neptibus, et uxore mea, quæ neque apertè in deos impia fuit, neque in ciuitatem contumeliosa, legesq; uestras contempsit, ea ad uos adducta eiusq; sceleribus declaratis & cognitis, eam uestro iudicio subijcerem, ut quicquid uelletis, de ea statueritis, & quemadmodum Stephanus iste contra leges & psephismata me meis familiaribus & necessarijs priuauit, sic & ego ingressus apud uos ostenderem istum peregrinam uxorem cōtra legem duxisse, alienigenos pueros adducere tunc ad tribules tunc ad populares, alienas porro despondere filias pro suis, & deorum religionem polluisse, populi auctoritatem irritam & nullam facere, si quem uelit ciuem creare. Ex orat. contra Nearam.

Quemadmodum qui emit, eum uicit, qui pecuniam acceperit, si eum emerit, sic qui non accepit pecuniam, neq; corruptus est; uicit eum, qui emit. Ex ora. de corona.

Constitui nobilitatis rerumq; maximarum repetita memoria, ita demum orationem coniungere cum egregijs illorum facinoribus, ut quemadmodum natura fuerunt cognati, sic etiam communibus eos laudibus exornem, Existimans hæc & illis esse gratißima, ac potius utrisque placitura, si mutua uirtute, nedum natura, uerum & laudibus communicent. Ex orat. funebri.

Ingentem fortasse excessum memorare uidebimur, dicendum tamen: quemadmodum enim si quis ex hoc consistenti mundo lumen tollat, laboriosa & difficilis reliqua omnis ui ta futura est; sic,

sic, his uiris sublatis, in tenebras magnamq; turpitudinem omnis, qua antea fulserunt Graeci, claritudo incidit. Ex *orat. funebri.*

Sensi perfectò statim ab initio, omnem hominem, qui reip. curam gerit, decere, modò bonus ciuis sit, quemadmodum liberi erga parentes, sic erga omnes ciues se habere, beneuolos tamen ferat, qualescunque fuerint, nam in eiusmodi rebus, à sapientibus praeclara & illustris uictoria existimatur. Ex. 3. *Epist.*

Ego uerò oportere censeo (ac mihi propter id quod dicturus sum, ne reclametis, & obstrepatis, sed ubi audieritis iudicate) quemadmodum de accipiendo ad concionem retulimus, sic etiam de ciuibus in certos ordines redigendis, in comparandis rebus ad bellum necessarijs, concionem assignare, & seipsum praebere, non modò haec audire uolentem, sed etiam facere cupientem, ut Athenienses bonorum spes habeatis, nec hunc, neque illum quid gerat, interrogetis Ex *orat. de ordin. ciuita.*

Fortassis ut neque priuatim facile est omnia recte agere, sic neque publicè, sed tamen res maximas negligere non oportet. Ex 24. *procem.*

Istis statim ab initio nihil curae fuit huius syngraphae, sed ut nostra pro sua usi sunt pecunia, sic sunt hi scelerati sophistae & iniqui homines. Ex *orat. contra Aphobum de falso testimo.*

Quemadmodum Athenienses, scelestos ac profligatos, alios, qui scelera fatentur, sine iudicio supplicijs affici leges iubent, sic etiam iste, quandoquidem leges deprauare deprehensus est, non concessa dicendi potestate, nec auditis eius excusationibus condemnandus erit, confessus est enim altera priore lege, se contraria ista ferenda haud aequum facere.

cerè. Ex *orat.contra* Timocratem.

Quemadmodum si quale sit argentum, iudicandum esset, illud explorandum & probandum existimaretis, sic etiam postulo ut habitam orationem ex his, quæ nos contra disseruimus, iudicantes, utilem quidem si inuenietis, fauente fortuna, sequamini. Ex *orat.* 39 *procem.*

Peto à uobis quemadmodum ego uobis modestum & utilem me prebui, sic & uos nunc mei rationem habeatis. Ex *orat.aduersus* Prolyclem.

F I N I S.

VENETIIS.

Apud Nicolaum Beuilacquam.

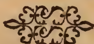
M D LXIX.

ISOCRATIS ATHENIENSIS,

Oratoris, & Philosophi Clarißimi

SENTENTIAE,

A' BARTHOLOMAEO MAGIO COLLECTAE.

Cum Priuilegio.

VENETIIS,
Apud Nicolaum Beuilaquam.
M D LXIX.

CLARISS.
VIRO IOANNI
DONATO,
SENATORI PRIMARIO

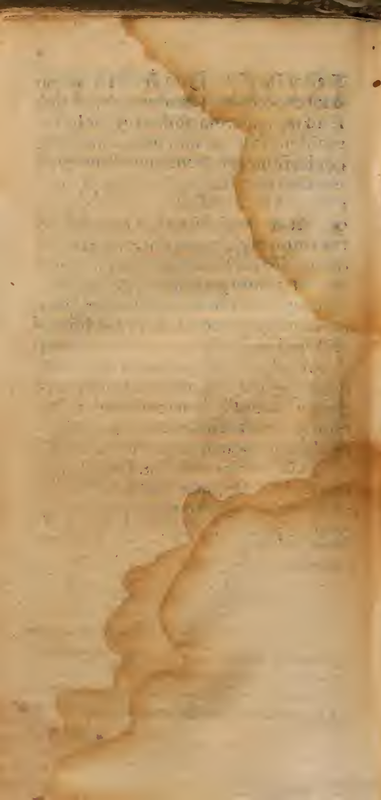
NICOLAVS BEVILAQVA Typographus. S.

Vatnũ, & quàm multiplicem fructum mira quadam cum uoluptate cõiunctum, IOANNES DONATE, V. Clarissime, in dies studiosi homines è Ciceronis diuini planè scriptoris operib. sibi depromant, haud equidem oratione satis consequi possũ. Illa.n.multis in locis typis in dies repræsentata, inq; omnes Christiani orbis prouincias latè diffusa, nullibi non lectores, admiratores, emptoresq; inueniunt; nullibi non manibus oĩum terunt, & rapiuntur, usq; adeò, ut quicunque Latinas literas callent, nisi Ciceronẽ præ manibus, aut saltem in promptu habeant, eiusque sententijs, uerbisq; elegantissimis affatim abundent, prorsus subrustici, & ab humanitate alieni esse uideantur. Hinc

usuuenit,ut huius aureaplanè uolumina, quæ ex magna antiquorũ librorũ interne cione,& clade supersunt, quanuis innumeris penè exemplaribus expressa diffusaq;,subinde absumantur, & non semel à multis desiderentur. Quam rem sæpe ac sæpius mecum ipse reputans, cùm illud mihi in animo proposuerim, ut semper pro uiribus bonarum literarum, præsertim uerò Latinę facundiæ studiosis nonnihil præstem adiumenti; decreueram anno superiore Ciceronem minutissimis typis meis, & quantum exilitas tulit,elegantissimis, in breuissima uolumina contrahere: eo quidem consilio, ut non solùm de emptoris impensa multùm minueretur,sed etiam ut ille, cuius amplitudinem uix Rostra,uix forum,uix denique Romæ ambitus capiebat, in exiguam sarcinulam compactus,omnib.horis,ac locis comes accersitus, nulli prorsus incommodaret. Verùm postea editionem illam non ægrè distuli, quòd amicorum sermonibus percepi, Bartholomæum Magium Anglarensem,uirum eruditissimum, ac tui studiosissimum,ut Hieronymi Magij fratrem facilè agnoscas, Ciceronis quæ extant uolumina omnia Laconicis illustrare annotationibus, atque has ita marginibus adscribere, ut uoluminum molem exiguam ne tantillum quidem augeat, & lectoris hæ
sitation i

ficationi paſsim præſtò ſit. Has autem dum expectamus (nam propediem illas ſe ad me miſſurum pollicetur) ut lectorum, tuiq; in primis, uir nobiliſsime, atq; eruditiſsime, grãm interim demererer, meumq; munus obirem, uiſum eſt paruum hoc Enchiridium, quod ſententias cõtinet, & apophthegmata, quę adiunio rum mores componendos, affectusq; edomandos maximè conducunt, iterum ex noſtra emittere officina. Atque hanc editionem eò tibi chariorem fore ſpera mus, quòd Iſocratis ſententiæ inſigniores eiuſdem Bartholomæi Magij (cuius etiam caſtigationibus omnia hæc prodeunt puriora) laboribus, atque induſtria in unum libellum collectæ, tuoq; nomini prçclariſsimo unà cum reliquo Enchiridio dicatæ, magno lectoris com modo, & lucro acceſſerunt. Dum igitur maius, quod dixi, opus molimur, his bene fruere, & Magij conatus, noſtramq; operam probato. Vale.

ISOCRATIS
ATHENIENSIS,
Oratoris, & Philosophi Clarissimi
SENTENTIAE,
A' BARTHOLOMAEO
MAGIO COLLECTAE.

Adulator. 1.

IDELES *existima,nō qui quicquid uel dixeris, uel feceris, laudibus extollerint, sed qui errantē increpuerint.* Ad Nicoclem or. 2.

Considera fraudulentos adulatores, & qui ex animo tua curant, ut ne mali bonis plus habeant. Ad Nicoc. or. 2.

Itidem odio insequere adulantes ut seducentes; nam utrisque ubi fides habita fuerit, sibi credentibus iniuriam inferunt. Ad Demonic. or. 1.

Amicitia, & beneuolentia. 2

OPTIMORVM *utere familiaritate: sic fiet, ut alij te non oderint, hi uerò te amore prosequantur.* Ad Demonicum. or. 1.

Neminem in amicorum numerum receperis, nisi exploraueris, quomodo prioribus amicis usus sit:

spera nanq; talem tibi fore, qualis & illis extiterit. Ad Demon. or. I.

Lentè quidem amicus fias; at factus, permanere coneris. eadem enim turpitudo est, neminem habere amicum, & multos permutare sodales. Ad Demonic. or. I.

Neq; cum damno experire amicos, neq; tamen expers eorum esse uelis. hoc autem facies, si non indigens, indigere tamen tibi usurpes. Ad Demonic. or. I.

Proba amicos tū ex uitæ tuæ infortunio, tum ex periculorum participatione. Ad Demon.

Aurum quidem igni probamus, amicos autem in sinistris rerum nostrarum successibus animaduertimus. Ad Demon. or. I.

Sic optimè vteris amicis, si illorū preces non expectaris, sed tua sponte illis opportunè succurreris. Ad Demon. or. I.

Aequè turpe iudica, inimicorū uinci maleficētijs, & amicorū superari beneficijs. Ad Demon. or. I.

Recipe amicos, ne dum qui mala tua ægreferūt, uerumetiam qui bonis tuis non inuident. pleriq;. n. infortunatis amicis condolent, bene autem agentibus inuident. Ad Demon. or. I.

Absentium amicorum memineris apud præsentes, ne uidearis absentes illos paruipendere. Ad Demon. or. I.

Aliorum, qui tibi amicitiæ non sunt fœdere deuincti, uitam nihil arroganter, sed mediocriter dilige. Ad Dem. or. I.

Si receperis amicos, qui ad pessima tibi gratum faciunt, nō habebis qui ad optima tibi in uita infensi sint. Ad Dem. or. I.

Adeuntibus te familiaris esto, sed non grauis.

quorundam

quorundam enim fastuosam arrogantiā uix serui quidem sustinuerūt; quorundam autem familiarē conuersationem suauiter ferunt. Ad Dem.or.1.

Familiaris autem eris, nō si litiges, si difficilis, si contentiosus sis, neq; si appropinquantium tibi iræ asperè occuras, neq; si iniustè irascentes etiam tibi obtingāt; cæterùm si indignātibus cedas, quietos autem ab ira obiurges. Ad Demon.or.1.

Quos tibi uolueris amicos conciliare, illorū præclaram coràm familiaribus mentionem facito. Ad Dem.or.1.

Principium amicitiæ laus, inimicitiæ uerò uituperium. Ad Dem.or.1.

Diligenter mores eorum, qui tibi præstò sunt, & conueniunt, explora, sciens, quòd omnes, qui tibi non appropinquant, similem te indicabunt ijs, quorum consortio, & familiaritate vteris. Ad Nicoclem.or.2.

Nullam familiaritatem temerè, sitraq; rationē amplectere; sed enim illis assuesce conuersationibus gaudere, ex quibus ipse crescas, & alijs melior esse uidearis. Ad Nicoclem.or.2.

Bellum. 3.

NAM *quæ in bello fiunt, eorum non minima pars fortunæ subiacet.* Archid.or.14.

Equidem plerosq; noui, ex bellis ingentem fælicitatem nactos; multos uerò præsente quoq; secundiore successu propter pacem spoliatos. Nihil.n. rerum omnino uel bonum uel malū est, sed ut quisq; negocijs, & occasionibus usus sit, ita necesse est tandem ex illis successum, & euentum prouenire. Archid.or.14.

Liberos esse uolentes decet, fœdera pacis iniuncta perinde fugere ac proximè seruitutem existentes. tum uerò reconciliationes fieri, quando uel hostes uicerint uel suam uim hostili æquipararint; ut quisq; talem sit habiturus pacem, qualẽ belli dissolutionem, & finem fecerint. Archid. or. 14.

Calumnia. 4.

NEC *demiror eos, qui maiore tempore in impostorum accusationibus uersati sunt, neq; eos, qui calumniam maximum esse malum asserunt. quid enim ea peius reperiatur, quæ mendaces gratos efficit; eos, qui nihil iniuriæ attulerunt, ut iniurij uideantur, ut litigantes peierent; ac funditus obscuret ueritatem, falsam audientibus opinionem exhibens; quæ quemcunq; ciuium apprehenderit, iniquè perdit?* De Retrib. or. 15.

Obserua calumnias etiã si mendaces sint. nanq; pleriq; ignari ueritatis, ad opinionem tamen respiciunt. Paræn or. 1.

Omnium sceleratissimos esse puto, & maxima dignos iactura, qui quorum ipsi rei sunt, in his alios accusare nõ erubescãt. De Retributiõe or. 15.

Eisdem pœnis corrige tum calumniantes tum delinquentes. De Regno ad Nicoclem. or. 2.

Coniugium. 5.

QVIN *& talium ingentem malitiam condemnaui, qui ubi uxores duxerint, ac uniuersa cũ illis uitæ consuetudinem fecerint, non ament, quæ egerunt, sed suis ipsorum uoluptatibus contristẽt illas, à quibus tamen ipsi nihil mœroris recipere di-*

gnum

gnum iudicant. Atque in alijs quidem commercijs se modestos gerunt, in suas uerò uxores peccant: quas hoc maiorẽ seruare cura oportuit, quò familiariores, & cæteris maiores fuerint. Nicocl. or. 3.

Consilium. 6.

DVM *consultas transacta, futurorum paradigmata statue. obscuri enim è perspicuo celerrima est cognitio.* Ad Demon. or. 1.

Lentè consulta; quæ uerò probata sunt, uelociter perfice. Ad Demon. or. 1.

Optimum, quod nobis à Deo prouenit, fœlicitatem puta; quod à nobis autem proficiscitur, esse bonum consilium. Ad Demon. or. 1.

Quoties de tuis rebus cum quopiam consultare uolueris, reputa primùm apud te ut in suis ille se gesserit. Etenim *qui suas ipsius res non ritè perpendit, neque bonum de alienis consilium dabit.* Ad Demon. or. 1.

Maximè ad consultandum incitaberis, ubi calamitates, quæ neglectam consultationem secutæ sunt, respexeris. Etenim *sanitatis plurima cura ducimur, si damnorum è mala ualetudine nobis in mentem ueniat.* Ad Demon. or. 1.

Expende, *quæ fiunt, & obueniunt & plebeijs, & Tyrannis.* Etenim *si præteritorum memineris, & de futuris rectius consultabis.* Ad Nicocl. or. 2.

Consilio illos pollere putamus, qui optimè apud sese de rebus ipsi dissertauerint. Nicoc. or. 3.

Porrò cordatorum est, ut quibus in bello ducib. præclarè, strenueq; gesserint, his de imminentibus malis consulentib. plusquàm alijs fidei adhibeãt. Archid. or. 14.

Deus. 7

Ego in hac sum sententia, ut neque Deos, neque eorum sobolem ullius mali participes esse sentiam; uerùm omnibus illos uirtutibus imbutos, alijs pulcherrimorum exercitiorum principes ac doctores esse. Busir.or.6.

Sin mortalem Deorum considerare mentem oportet, arbitror & illos per sua ipsorum exempla maximè arguere, quomodo se gerant erga uirtute praeditos, & uitijs obnoxios homines. Itaque Iupiter ubi Herculem, *& Tantalum genuisset (ut in fabulis est, quibus omnes fidem adhibent) alterum propter uirtutem immortalem reddidit, alterum propter malitiam maximis cruciatibus puniuit.* Ad Demon.or.1.

Rem diuinam iuxta maiorum tuorum instituta tum perfice. Ad Nicocl.or.2.

Diuitiæ, & Paupertas. 8.

Aspernare uehementer animum ad diuitias applicantes, cùm tamen praesentibus uti non poßint, simile quiddam enim huiusmodi patiuntur, quale cui cùm pulcher equus sit, pulchrè tamen equitare nesciat. Ad Demon or. 1.

Explora diuitias, res & facultates apparare. Sunt autem res ijs, qui frui nouerunt, & facultates, qui ijsdem uti poßunt. Ad Demon.or.1.

Honora praesentem substantiam tuam duplici de causa, tum ut ingens damnum exoluas, tum ut praedito uirtutibus amico infortunato feras opem. Ad Demon.or.1.

Iustam potius paupertatē charam habe, quàm iniustas diuitias: tanto nanq; facultatibus praestantior est iustitia, quanto hae, uiuentes duntaxat iuuant; illa uerò & uita functis nomen comparat:

parat: & hæ malis quidem præstò sunt, hanc autem fieri non poßit quo scelesti consequantur. Ad Demon. or. 1.

Neminem æmuleris iniquè lucrantium, sed magis qui cum iustitia damnum perpeßi sunt, amplectere. Nam iusti si nulla re alia iniustis abundantiores sint, honesta spe tamen excellunt istos. Ad Demon or. 1.

Quæstus præter iustitiam factos, non diuitias, sed periculum reputetis parituros. Nicocl. or. 3.

Consequitur opulentos quidem ac potentiores amentia intemperantiaq;: inopiam uerò, & humilitatem temperantia, atque moderatio. Areopag. or. 10.

Compertum habentes, indigentiam è segnitie nasci, fraudulentiam, atque malitiam ex indigentia. Areop. or. 10.

Neque argento fœlicitatem metiebantur. cæterum is tutißimas obtinuisse diuitias atque pulcherrimas iudicabatur, qui res huiusmodi pficeret, ex quibus uirtutes eius conspicerētur, cunctisq; maximam gloriam relicturus esset. Panegyr. or. 8. & de Retrib. or. 15.

Modicum quicquam alicui deesse, plus ualet, atquè nimio abundare. de Regno or. 2.

Eloquentia. 9.

EX *omnibus, quæ poßidemus, nihil aliud nobis ineſt, quo cæteris animantibus præstemus, præterquàm uis orationis, & eloquentiæ. Siquidem celeritate, uiribus, alijsq; naturæ commodis longè illis inferiores sumus; at nos facultate orationis, & inuicem suadendi dissuadendiq;, & inter nos quæ uelimus.*

uelimus, explicandi ornati, non solùm ab agresti feritate, & uita beluarum longius absumus, uerùmetiam in unum coeuntes urbes condidimus, leges tulimus, artes adinuenimus, ut omnia fermè, quæ per nos excogitata sunt, atque reperta una nobis oratio suadendiq; facultas præparauit, atquè confecit. Hæc.n. *de rebus iustis, & iniquis, de turpibus, & honestis leges sanxit, & promulgauit. Quæ quidem nisi rectè se haberent, & ordinatè, haud unà unquam habitare possemus. hac & malos redarguimus, & probos commendamus: per hanc imperitos erudimus, & prudentes agnoscimus: nam & appositè dicere, & ut par est loqui maximum prudentiæ signum esse ducimus.* Nicoc.or. 3.

Porrò est uiri mente præditi, non diligere abundantiam, quæ de ijsdem rebus quispiam alijs plura dicere posset, sed scopum obseruare earum, de quibus semper dißertaturus sit, rebus. Panathenaico. or. 11.

Geminam tibi ad dicendum occasionem selige, alteram ut quæ perspicua, alteram ut quæ necessaria sint narratu, commemores. siquidem in his solis præstat loqui, quàm tacere, in alijs autem tacere satius, quàm dicere. Paren.or. 1.

Filij, & Parentes. 10.

DECET *liberos, ut facultatis, sic patris quoque amicorum hæredes esse.* Ad Demon. or. 1.

Quòd si pictores, quæ in animantibus pulchra sunt, exprimere possunt; turpe profectò fuerit, liberos parentum non imitari studia. Ad Demon. or. 1.

Talem tuis te parentibus exhibeas, quales tuos

erga te optaris liberos. Ad Demon.or.1.

Celebrem magis famam, quàm ingentes diuitias liberis tuis relinquere cures. hæ nanque mortales, illa uerò immortalis. Siquidem celebriori nomine res partæ sunt, fama autem minimè rebus comparata est. Et hæ uitio quidem obnoxijs adsunt, hanc uerò nisi à melioribus poßideri poßibile non est. Ad Nicoc.or.2.

Imagines uirtutis tuæ potius indices, quàm corporis relinquere posteris malis. Ad Nicoc.

Quæ filijs tuis, & pueris consulendo præceperis, ea te quoque seruare dignum esse existima. Ad Nicoc.or.2.

Docete liberos uestros obtemperare regi, taliq; uirtutis institutione maximè immorari illos assuescite. nam ubi regi didicerint iugum ferre, longè rectius dominari poterunt. Qui si fideles, ac iusti fuerint, consortes quidem nostrorum bonorum erunt. Sin facti mali fuerint, facultatum suarum periculum patientur. Nicoc.or.3.

Fortitudo. 11.

FORTITVDO *cum prudentia profuit, citra quam & prædiuitibus sæpe damnum dedit, & corpora quidem eorum, qui ea se exercent, ornauit, animi uerò industriam obscurauit.* Ad Demon.or.1.

Corpus tuum hisce exercitijs applica, non quæ fortitudini, sed quæ sanitati conferant. Ad Demon.or.1.

Fortuna, & Occasio. 12.

FORTVNATOS *arbitramini, non qui si quid*

quid commiserint, fallant, sed qui nihil planè peccant: hos enim dignum est talia sufferre, qualia & ipsi faciunt: illos autem gratiam accipere, qua uerè digni sunt. Nic.or.3.

Atqui successum rerum secundum omnes nouimus euenire, & permanere non ijs, qui amplißimis pulcherrimisq; mœnibus circũ undiq; muniti sunt, nec ijs, qui plurimis hominum copijs in eodem loco commorantur, uerùm qui optimè & prudentißimè remp. suam administrant. Areop.or.10.

In sortitu dominari fortunam, sæpeq; numero ad magistratum surrogari, qui paucorum dominatum admodum desiderant. Areop.or. 10.

Turpe est praeunte fortuna humi serpere, nec applicare te ijs, ad quae te ipsa perducere cogitat. Philipp.or. 12.

Volutantes uobiscum animo, quod sæpe modicae occasiones ingentium malorum causae fuerint; & quòd plerique ciuium propter eos, qui ferre alios auderent, eò iracundiae perducti sint, ut ad uulnera, cædes, & mortes, maximas adeoq; calamitates peruenerint. Aduersus Dec.or.20.

Optimum est, summam assequi occasionem, at ea postquàm facilè percipi nequeat, malis minus habere, quàm ea abundare. modicum n. quicquam alicui deesse, plus ualet, atque nimio abundare. Ad Nicoc.or.2.

Puta rerum humanarum nihil stabile esse. Sis enim neque fœlix eris, si abundè læteris, neque infœlix, si tristitia circumfundaris. Ad Dem.or.1.

Intempestiuum semper triste est. Ad Dem.or.1.

Gloria, Laus, & Honor. 13.

LONGE *satius est in gloria, qua conspicui sumus,*

ſumus, finire uitam, quàm in cunctis uiuere deho neſtamentis, obſcuritate, ignobilitatéve. Archid. or. 14.

Præcipuè bonus habeberis, ſiquæ in alijs repre- henderis, ipſe non admittas. Ad Dem. or. 1.

A publicis functionibus non diuitior, ſed cele- brior diſcede. Ad Demon or. 1.

Laudes enim, quibus à multitudine prædicaris, multis diuitijs præſtant. Ibidem.

Ne appareas honoris expetens propter ea, quæ & à malis peragi poſſunt. in uirtute autem ad alta ſpires, cuius nulla pars malis præſto eſt. De Regno or. 2.

Veriſsimos eſſe honores exiſtima, non qui pro palàm timoris cauſa fiunt, ſed ubi inter ſe illi con uenerint. ſententiam tuam, quàm fortunam plus admirentur. De Regno. or. 2.

Nec exiguum bonum arbitremini honores, qui bus afficiuntur qui bene noſtris præſunt. Nicocl. or. 3.

Enimuerò grauius putabant eſſe, malè apud ci ues ſuos audire, quàm honeſtè pro patria mori. Panegyr. or. 8.

Etenim turpe eſt de maiorum factis gloriari, illis uerò contraria, quantum ad ſupplices attinet, peragere. Plataic. or. 9.

Decet eos, qui maiorem præ cæteris gloriam de- ſiderant, menti ſuæ poſsibiles res præponere quidẽ uoto ſimiles, quas perficere tandem adoriantur ubi occaſio præ manibus fuerit. Philip. or. 12.

Claritudines, & ſplendores non ex quiete, non tranquillitate, ſed certaminibus, ſed prælijs fieri ſo lent. Archid. or. 14.

Longè ſatius eſt, prolixo tempore honorẽ com mutare,

mutare, quàm pauxillo temporis in magnam nos conijcere contumeliam. Archid.or. 14.

Pretium *est operæ porrò, conātes eximijs quosdam efferre laudibus, ut non solùm illos non malos demonstrent, cæterùm omnibus uirtutum generibus & ueteres, & eos, quibus contemporanei nūc sunt, uicisse.* Panathen.or. 11.

Humanitas, & Beneficium 14.

MORIBVS *humanus esto, sermone iucundus. est enim humanitatis, obuiantibus salutem impertiri, iucundi autem blandulum cum illis habere colloquium.* Ad Demon.

Suauem te omnibus exhibe. Ad Demon.

Adeuntibus *te familiaris esto, sed non grauis. quorundam.n. fastuosam arrogantiam uix serui quidem sustinuerunt, quorundam autem familiarem conuersationem omnes suauiter ferunt.* Paran.or.1.

Assuesce *non tristem, sed hilarem exhibere uultum. propter illud enim tui amans, propter hoc uerò prudens esse iudicaberis.* Paran.or.1.

Ne *sis amans contentionis, graue nanq;, neq; reprehēsionis studiosus, exacerbatiuum nanq; est.* Paran.or.1.

Præsenti *tempestate beneficia obliuionem pariunt eorum, quibus antea inter nos deliquimus.* Philip.or.12.

Aequè *turpe est, auditum utilem sermonem nō discere, & munusculi quippiam ab amicis datum non accipere.* Paran.or.1.

Qui *in malos beneficium confert, idem patietur cum eis, qui alienas canes cibant. illæ nanq;*

perinde

perinde dantes, atq; occurentes adlatrant; sic ma li commodantibus equè ac lædentibus uim faciũt. Paren. ad Demon. or. 1.

Ne ipsis quidem gratijs citra gratiam feceris gratum; id quod non parum multi sanè faciunt, iniucundè amicis inseruientes, & illibenter. Paren. ad Dem. or. 1.

Cũcti mortales. & c. Vide infrà, Infortunium.

Infortunium. 15.

IN *tristibus, aliorum infortunia respicias, tuiq; ipsius ceu hominis memineris.* Ad Dem. or. 1.

Nemini calamitatem obieceris. fortuna. n. communis est, & quid futurum sit, non dum est perspicuum. Ad Demon. or. 1.

Lætare propter bona, quæ contingunt, modicũq; tristare propter mala, quæ fiunt. Ad Demon. or. 1.

Cuncti mortales horum plurimùm memoriam habent, per quæ in calamitatibus sibi consulitur. Philip. or. 12.

Perpendite animis uestris, quòd egenis facultatum nomine nihil periculi imminet; ærumnæ autem corpori, quæ exhiberi potest, omnes commu nicamus. Aderſus Decanum Or. 20.

Puta nihil humanarum rerum stabile esse. sic enim neq; fœlix eris, si abundè læteris, neq; in fœ lix, si tristitia circunfundaris. Ad Demon. or. 1.

Immortalitas. 16.

POSTQVÀM *mortale corpus, immortalem autem animum assecutus es; conare, animæ nunquam interituram memoriam relinquere.* De Regno

Regno Or.2.

Cogita in animo, quòd omnes mortali corpore amicti ſimus; per celebritatem autem, & praeconia, & famam tempora noſtra conſectantem apprehendimus, quam dignè expetunt, qui uel quiduis ſuſtinere pro ſuorum ſalute poſſunt. Videas inſuper priuatos aequabiliſsimos, qui pro nulla re alia uitam permutarint ſuam; pro conſequenda uerò in inclyta fama, & gloria bellico cōflictu intermori uelle. Philip. Or. 12.

Inuidia, & Aemulatio. 17.

CVIVS *rei in promptu cauſa eſt inuidia, cui hoc ſolum bonum adeſt, quòd maximum ſe imbutis malum eſt.* Euagora. Or. 4.

Viros praeterea aemulari, non qui tyrannides obtinent, neq; maiorem aequo potētiam poßident; ſed quos omni honore dignos eſſe conſtiterit, quiq; à populo profecta dona precioſa duxerint, adeoq; remp. dilexerint. De Pace. Or. 13.

Ira. 18.

NIHIL *iratus agas; neq; te tamen non ira percitum, cùm id occaſio, & res poſtulat, oſtendas.* Ad Nicoc. Or. 2.

Aeq; te in ira geras erga peccantes, atq; alios erga te delinquētem ſe habere uelles. Paraeo or. 1.

Iuramentum. 19.

BONOS *uiros decet, certiorem iuriſiurandi modum adhibere uideri.* Ad Demon. Or. 1.

Adactum iuramētum ob duplicem occaſionem praeſta, aut temetipſum à turpi cauſa abſoluendo,

aut

aut amicos à periculis conseruãdo. Ad Dem.or.1.

Pecuniarum causa nullum Deum iuraueris; neque si bene etiam iuratus sis. uideberis enim alijs peierare, alijs auarus esse. Ad Demon.or.1.

Veritatem per omne tempus ita te præ cæteris colere, adamare, atq; complecti ostende, ut tua ipsius uerba longè maiori fide digna sint, quàm aliorum iusiurandum. Ad Nicoc.or.2.

Labor. 20.

CORPORA *laboribus sibi congruis, animus autem literarum studio crescere solet.* Ad Demon.or.1.

Corpus tuum hisce exercitijs applica, non quæ fortitudini, sed quæ sanitati conferant. Ad Demon. or. 1.

Sic insistas labori, ut si quando eidem umbilicum (quod aiunt) addideris, adhuc laborare possis. Ad Demon.or.1.

Corpore laboris, animo sapientiæ studiosus esse labora, ut hæc, quæ tibi cordi sunt, perficere, illa, quæ conducant, prævidere poßis. Ad Dem.or.1.

Lex. 21.

LEGES *quære omnino iustas, atq; utiles, & profuturas, sibiq; maximè consentaneas, & quæ claræ sint, & apertæ, quæq; lites, & controuersias, quo ad fieri potest, inter ciues quàm celerrimè dirimant, ac tollant. hæc.n. omnia legibus rectè positis inesse debent, & contineri.* Ad Nicocl. or.2.

Multas enim exquisitas leges, argumẽtum esse

perperam

perperam administrata ciuitatis; quòd qui obstructiones peccatis faciunt, multas fieri leges cogant. Areop.or.10.

Malè educatos quidem exquisitè scriptas etiã uiolare leges ausuros; liberaliter uerò institutos honestate legum permansuros. Areop or. 10.

Reperietis porrò legislatores præcipuam corporum habuisse rationem. Primùm enim de sola hac iniuria causas, & scripta citra fideiußionem instituerunt; ut quemadmodum quilibet nostrum posset aut uellet, ita supplicio posset afficere iniuriã inferentes. Deinde in alijs delictis ipsi duntaxat, qui damnũ accipit, qui dedit, obnoxius est. Aduersus Decanum.or.12.

At uerò ubi orationis facta nobis potestas est, qua alius alij persuadere possemus, interq; nos uicißim certò indicare datum esset, quæ uellemus; ne dum à brutorum uiuendi ratione destitimus, sed unà congregati, ordineq; collecti urbes incoluimus, leges tulimus, artes reperimus, fereq; omniũ, quæ humano artificio constant, nobis fons, atq; origo sermo extitit. siquidem is de iustis & iniustis, turpibus, & honestis sanciuit leges. quæ nisi sancitæ erectæq; fuissent, fieri non poterat, ut familiari cõuersatione inter nos duceremus uitã. Nic.or.3.

Norant enim honestis, & bonis ciuibus nihil opus esse multis legum tabulis. paucis enim constitutionibus, tam de publicis, quàm priuatis facilè eos ad unanimitatem perductum iri. Panegyr. or.8.

Quicunq; diuinas res ita adornarunt, ut solicitudo acriusq; supplicium appareat imminere peccantibus, illi plurimùm humanæ uitæ prosunt. etenim timorem primùm nobis efficientes in causa

sunt

ſunt quominus beſtiarum inſtar alius erga alium ſeſe habeat. Buſir.or.6.

Animaduerto enim, leges iuſti cauſa letas: uiros item cùm honeſtos, tum bonos propter hoc ipſum in precio habitos; tum urbes, quæ rectè et honorificè adminiſtrantur, illi potiſsimùm inniti, ac ſtudiosè incumbere. Archidam. or.14.

Magnanimus. 22.

MAGNANIMOS *eſſe puta, non, qui maiora uiribus ſuis aſſumunt, ſed qui modica quidem deſiderant, perfieereq; poſsint, quæ attentauerint.* Ad Nicoc.or.2.

Mors. 23.

OPERAE *precium eſt, terribilem eſſe malis uitæ finem; bonis autem uitæ ignominiam formidoloſam.* Ad Demon.or.1.

Mori ſanè omnibus fato deſtinatum eſt. enimuerò honeſtè mori, peculiare ſtudioſis natura conſtituit. Ad Demon.or.1.

Quemadmodum honeſtis, & bonis uiris eligibilius eſt, bellè mori, quàm turpiter uiuere: ſic & eminentioribus ciuitatibus, iuuandi ſtudio, melius eſt ab hominibus exterminari, quàm ut uideantur in ſeruitutem redactæ eſſe. Paneg.or.8. & de Retrib.or.15.

Longè ſatius in gloria, qua conſpicui ſumus, finire uitam, quàm in cunctis uiuere dehoneſtamentis, obſcuritate, ignobilitateve faciendo quæ iſti nobis iniungunt. Archid.or.14.

Enimuerò grauius putabant eſſe malè apud ci

ues

nes suos audire, quàm honestè pro patria mori. Paneg.or.8.

Sin periclitari cogaris, mori magis, quàm tur piter uiuere delige. De Regno.or.2.

Lacedæmonÿs uerò nulla ratione salus aliter obtingere potest, nisi ut si honestè seruari nequeāt, mors planè sit eligenda. Archid.or. 14.

Prudentia, & Sapientia. 24.

IN *primis cura diligenter quæ ad uitam tuā attinent: potißimùm autem prudentiam tuam exerce; nam maximum in minimo, est mens bona in hominis corpore.* Ad Demon.or.1.

Quicquid dicturus es, mente prius recole. plerisq; enim lingua mentem præcurrit. Ad Demon. or.1.

In quibusdam, at non in omnibus manifestus esto. absurdum enim est facultates domi reconde re, mentem autem apertam habentem te obambu lare. Ad Demon.or.1.

Neq; risum immodicum ama, neq; temerarium sermonem amplectere. illud.n. Stulti, hoc uerò insani est. Ad Demon.or.1.

Quæ non rectè constituta sunt uel iussa, uel stu dia moueto, atq; transferto, maximèq; optimarum rerum inuentor esto. sin minus imitare quæ apud alios se non malè habent. Ad Nicocl.or.2.

Nunquàm non & sermones, & acta tua consi dera, ut quàm paucißimos in errores incidas. Ad Nicocl.or.2.

Quæ reputanti tibi optima uisa fuerint, hæc operibus quoq; consumma. Ad Nicocl.or.2.

Sapientes arbitrare, non qui accuratè de minu tis disputant, sed qui de arduis planè, optimè dissc

runt

runt: neq; qui alijs fælicitatem promittunt, cùm ipsi ingenti penuria premantur, sed qui modestè de sese ipsi loquuntur: inter negocia uerò, & hominum commercia uersari possunt: qui uitæ permutationibus nō perturbantur; cæterùm qui susq; deq; tum infortunium, tum bonam fortunam ferre nouerunt. Ad Nicocl. or. 2.

Exploratum est, ab eo neminem doceri posse, neque prudentem reddi, qui sibi primùm nequicquam sapit ac prodest. Ad Nicocl. or. 2.

Appositè dicere, & ut par est loqui, maximum prudentiæ signum esse ducimus. Ad Nicoc. or. 3.

Porrò ingenti sapientia præditos, cæterisq; præeminentes talia decet aggredi, non quæ & plebeiorum quisquam peregerit, uerùm quæ nemo alius attentauerit, nisi æqualem tibi & naturam, & potentiam habuerit. Philip. or. 12.

Est uerò prudentia insignium, simul ac quid nobis profuturum conspicere nequeamus, quod crebrò prodesse obseruatur, seligere. De Pace. or. 13.

Porrò sapientum non est deliberare d.u de ijs, quæ perspecta habent; nam id superuacaneum; uerùm opere quæ cognouerunt, exequi, nec putare se scire quid futurum sit in ijs, de quibus consultant; sed quasi coniectura utentes quid'nam fortè euenire poßit, sic de ipsis consilium dare. De Pace. or. 13.

Sapientia nanque sola immortalis est poßeßio. Ad Demon. or. 1.

Rex, & Respublica. 25.

REGUM *imitare mores, eorumq; studia prosequere, uideberis enim & magnificare & æmulari,*

lari, ita ueniet usu, ut cùm uulgò commendatior sis, tum illorum beneuolentiam stabilius concilies. Ad Dem.or.1.

Sanctioni Regum morem gere, atque fortissimam legem esse puta illorum uitam. ut. n. liberi populi reip. præfectum à uulgo in precio haberi ne cessum est. sic & in monarchia agentem Regem ad mirari dignum est. Ad Demon.or.1.

In dominatu constitutus ne prauo ad rerum mo derandas habenas utere: Nam *quicquid ille commi serit, eius in te transferent culpam.* Ad Demon. or. 1.

Regibus autem nihil tale propositum est, sed quos præ alijs instituì magis oportebat, ubi ad pri matus fastigium conscenderint, impatientes admo nitionis perseuerant. Na m *bona hominum pars illis non appropinquant: qui uerò apud illos præstò sunt, ad gratiam conuersantur etenim domini facti & rerum plurimarum, & negotiorum maximorum, eo quòd non rectè utantur hisce occasionibus, non paucis ansam dubitãdi præbuerunt, utrùm commodius sit eligere uitam ne priuatam, an in do minatu agentium.* Nam *ubi ad honorés, diuitias, & potestatem oculos defixerint, æquales* Deo *iudi cant omnes qui in monarchijs constituti sunt. at ubi terrores atque pericula secum in animo perpenderint, qui enarrant, ut alij* Regum *à quibus minimè decuit interempti sint; alij uerò in familiarissimos sibi delinquere coacti; alij uerò utrique rei fuerint obnoxij, rursum qualemcunq; uitã ducere satius esse putant, quàm cum huiusmodi ca lamitatibus uniuersæ* Asiæ *potiri sceptris.* Ad Ni cocl.or.2.

Nemini athletarum adeò conuenit corpus exer

cere

cere suum, ut Regibus animum excolere. Ad Nicocl.or.2.

Hominum, patriaeq; amore detineri oportet Regem. neq;.n. equorum, neque canum, neque hominum, neq; alius ullius rei possibile est, bene dominari, nisi quispiam ex illis uoluptatem capiat, quorum gerere curam ipsius intersit. Ad Nic.or.2.

Decet, nec parum expedit, sententias Regum, et imperantium immutabiles esse de rebus iustis; nō secus ac leges rectè positas, atque latas. Ad Nicoc. or.2.

Aequè ciuitatem guberna tuam, atque paternam domum. apparatu quidem splendidè uti Regem decet, operationibus uerò scitè, ut charus habearis simul & sufficias Ad Nicoc.or.2.

Securissimam corporis esse custodiam, amicorum uirtutem puta; ciuium beneuolentiam, tuāq; ipsius prudentiam. per hæc n. & possidere & conseruare quispiam regna possit Ad Nicoc.or.2.

Aedes priuatorum cura, eosq;, qui sui profusi sunt, de tuo prodigere existima: qui uerò sua benè gerunt, atquè augent, hos & tua plura facere, & ampliare. Cuncta enim incolentium urbem, ea bene, recteq; regentium, et dominantium sunt propria. Ad Nicoc.or.2.

Cùm tibi bellum gerendum est, ad id peritus, paratusq; accede: pacem uerò adama, quæ nihil iniqui sit habitura. Ad Nicoc.or.2.

Non secus tui ipsius, atque aliorum domineris, idq; Regi maximum esse decus puta, si nulli uoluptatum inseruias; concupiscentijs autem, quàm ciuibus potius imperes. Ad Nic. or.2.

Exquisitè nouisse cupias quæ Regum sunt peculiaria, tum experientiam adi, tum philosophiā.

ſiquidem philoſophari, uias tibi demonſtrabit regnãdi: quæ autem ab ipſis operibus exercitatio manat, efficiet uti rebus utì queas. Ad Nic. or. 2.

Quòd ſi & uetera repetere conuenit, fama eſt, omnes Deos ab uno Ioue regi. Vnde, ſi modò uera eſt fama, manifeſtum eſt, quod & illi hanc reip. conſtitutionem potiorem ducant. Nic. or. 3.

Verùm enimuerò rectè gubernantibus regnum ſuum, operæprecium eſt, ut non modò ciuitates, quarum dominentur, in unanimitate conſeruare ſtudeant, cæterùm ſuas etiam ædes, ac loca, in quibus ipſi habitarint. omnia. n. hæc temperantiæ, & iuſtitiæ opera ſunt. Nic. or. 3.

Operæprecium eſt autem eos, qui bene reip. præeſſe ſtudent, non implere porticus literis, ſed animo iuſtitiam poſſidere. non. n. decretis, ſed moribus cõmodùm gubernari ciuitates. Areop. Or. 10.

Iam illud apud pleroſq; omnes conſtat, quòd ciuitates aliorum ſubditæ dominatui, apud eos plurimo tempore permanent, à quibus minimum ſuſtineant malorum. Panath. Or. 11.

Imperantium munus eſt, imperio ſubditos ſuis ſtudijs reddere beatiores: Tyrannis uerò in more eſt, aliorum & laboribus & iactura uoluptates ſibi ſuas comparare. De Pace. Or. 13.

Videtis & monarchias, formas illas reip. in quibus penès unum dominatus eſt, in ciuitatibus exiſtentes, à quot affectentur, qui uel quiduis ſuſtinere parati, modò eas obtineant. quibus quid non aſperarum rerum, quid non difficillimum adeſt? Nõne protinus poſt acceptam poteſtatem tot malis implicati ſunt, ut cum omnibus gerere bellum ciuibus adigantur, odiſſe uero à quibus nihil mali per peſſi. nihil fidei habere neque amicis, neque ſodalibus

libus suis; commendare uerò corporum suorum salutem mercenarijs homuncionibus, quorum nunquàm agnouere mentem, nihilq; minus timere custodientes, quàm sibi insidiantes? Adeò demum omnes suspectos habere, ut ne familiarißimis quidem suis appropinquantes confidant. nec id immeritò nouerunt enim eos, qui antea tyranni uixerint, alios à parentibus sane interemptos; alios à liberis; alios à fratribus; alios ab uxoribus neci datos; praeterea genus ipsorum ex hominibus extinctum: at tamen tot, tantisq; calamitatibus se ultrò subijciunt. De Pace. Or. 13.

Tyrannides arbitramini difficiles esse noxiasq; nedũ alijs, sed ijs, qui eis potiũtur. De Pace. or. 13.

Ne decorum putaueris, alios ornatè. Reges autem inordinatè uitam transigere; Caeterùm tuam ipsius modestiam alijs exemplar constitue, cognoscens, quòd totius ciuitatis consuetudo in magistratu constitutis comparatur. De Regno. Or. 2.

Temperantia. 26.

ARBITRERIS maximopere te decere mundiciem, uerecundiam, iustitiam, temperantiã. hisce.n. omnibus adolescentes teneri placet. Ad Demoni. Or. 1.

Laetare propter bona, quae contingunt, modicũq; tristare propter mala, quae fiũt. Ad Dem. or. 1

À quibus animum teneri turpe est, in his omnibus ut tibi temperes elabora; nimirum ira, uoluptate, maerore. eris autem huiusmodi, si lucrum arbitreris esse ea, per quae bonus habearis, non per quae opulentus fias. Ad. Demon. Or. 1.

Dilige existentium bonorum non excedentem

possessionem, Sed moderatum illorum usum. Ad Demon.or. 1.

In conuiuijs potissimùm compotores obserua; et si quando tibi occasio contigerit, antequàm temulentus reddaris, surge. Nam ubi mens à uino corrupta fuerit, idem illi accidit, quod curribus, qui aurigatores suos deijciunt. etenim illi, si à recto tramite aberrent, inordinatè feruntur, anima uerò plurimùm offenditur, corrupto intellectu. Ad Dem.or.1.

Arbitror omnes fateri, præstantissimas esse uirtutes temperantiam, atq; iustitiam. nedum nanq; nobis per sese commodant, uerùm, si naturas considerare uelimus, & uires usumq; rerum, reperiemus quæ non sunt hisce conformia uirtutibus, magnorum malorum causas esse: cum temperantia uerò & iustitia facta plurimùm uitam humanam iuuare. Nicocl.or.3.

Probandæ sunt uirtutes non per easdem formas omnes, at iustitia quidem egestate, temperantia imperio, & dominatu; continentia demum iuniorũ ætate, seu ipsa adolescentia. Nicocl.or.3.

Timor. 37.

VITVPERIVM *magis, quàm periculum time.* Ad Demon.or.1.

Operæprecium est, terribilem esse malis uitæ finem, bonis autẽ uitæ ignominiam formidolosam. Ad Dem.or.1.

Securam in primis uitã explora. Ad Dem.or.1.

Timorem tui è ciuium animis exime, neq; terribilis nihil iniustè agentibus esse uelis. Ad Nicocl.or.2.

Turpitudo

Turpitudo,& improbitas. 28.

QVAE *turpia sunt factu, ea nec dictu pulchra existimes.* Ad Demon.or.1.

Nunquam committas ut ubi flagitium designaris, speres id latere. nam quanuis maximè alios fallas, tibi tamen ipsi conscius eris. Ad Dem.or.1.

Omnia sic facias, ceu neminem celaturus; etiã si enim statim occules, uideberis tamen. Ad Demon.or.1.

In delectabilibus turpe credas seruorum dominari, uoluptatibus autẽ inseruire. Ad Dem.or.1.

Si sermone solo mentientes improbamus, tota uita deprauatos nõ malos dicemus? Ad Dem.or.1.

Nullæ prauæ rei aßiste, aut patrocinare. uideberis.n.& ipse committere talia, qualia ij, quibus succurris, perpetrant. Ad Dem.or.1.

Equidem sanè conspicio, eos, quibus iniuria, alienáq; prædari summum edeóq; preciosißimum bonum habetur, similia quidem perpeti inescatis auiculis, quæ primùm non citra maximam uoluptatem illecebris fruuntur, at paulò post extremis obruuntur malis. De Pace.or.13.

Vita. 29.

PLVRIMAS *in uita nostra res, non propter ipsas, sed contingentium causa elaboramus.* Ad Dem.or.1.

Quid est miserius, quàm uiuere ut metuas ne quis aßistentium te occidat; nihiláq; minus timere custodes, quàm insidiatores? Helenæ enc.or.5.

Quemadmodum honestis, & bonis uiris eligi-

bilius est bellè mori, quàm turpiter uiuere; sic et eminentioribus ciuitatibus, iuuandi studio, melius est ab hominibus exterminari, quàm ut uideantur in seruitutem redactæ. Paneg. or. 8.

Omnino uerò mortalium uitam propter malitiã interire, propter uirtutẽ conseruari. Archid. or. 14

Longè miserius est apud suos ciues contumelia affectum uitam ducere, quàm apud alios inquilinum esse. De Iugo. or. 16.

Operæprecium est terribilem esse malis uitæ finem, bonis autem uitæ ignominiam formidolosam. Paran. ad Demon. or. 1.

In primis cura diligenter quæ ad uitam tuam attinent: potissimùm autem prudentiam tuam exerce. Paran. ad Demon. or. 1.

Virtus, & Literæ. 30.

VIRTVTE *nulla neq; grauior est possessio, neq; stabilior. Etenim formam uel tempus absumpsit, aut morbus conflaccescere fecit: diuitiæ uerò mali potius, quàm honesti ministræ conspiciuntur, quippe quæ socordiæ robur sufficiant, & ad uoluptates iuuentutem illiciant.* Ad Dem. or. 1

Multas disciplinarum multis esse pecunijs præstantiores puta. siquidem pecuniæ celeriter transeunt, disciplinæ uerò in æterna secula perdurant. Ad Demon. Or. 1.

Maiore cura literarum, quàm pecuniarum repositã serua. Ad Demon. Or. 1.

Nec malitiam uirtute plus commodare posse existimate, quasi ita uirtutis nomen peius sit: at qualia nomina res qualibet sortitæ sunt, tales etiã illarum uires esse existimate. Nic. Or. 3.

De uirtute contendentibus pro nulla re alia fie aduigilandum,atq; pro ea,ut nihil turpe admitte re uideantur. Archid.Or.14.

Dum torpor & luxus in precio sunt, protinus mæror uoluptati adfixus est. Circa uirtutem por rò laboriosum esse, ac sobriè uitam gubernare suam, sinceram semper delectationem, immo & stabiliorem reddit. & illhic primùm quidem uoluptatem sentientes, mærore deinde affecti sumus, hic uerò post mærorem uoluptatem capimus. Ad Dem.Or.1.

Ocio tuo in hac uita ad literarum studia, amo remq; auscultandi utere. sic enim fiet, ut quæ ab alijs non citra sudorem inuenta sunt, tu nullo labore discas. Ad Demon.Or.1.

Vt apem cunctis insidere germinibus uidemus, à quolibet autem commoda exscerpere, sic & bonarum disciplinarum auidos nihil intentatum te nere pretium operæ fuerit, undecunq; uerò utilia colligere. Ad Demon.Or.1.

Voluptas 31.

VOLVPTATES *honestas uenare: delectatio nanq; honesto coniuncta; est optima, citra hoc uerò pessima.* Ad. Dem Or.1.

In delectabilibus turpe credas seruorum dominari, uoluptatibus autē inseruire. Ad Dem.or.1.

Dum torpor, & luxus in precio sunt, & c. uide suprà, Virtus, & Litera.

Equidem sanè conspicio, & c uide suprà, Turpi tudo, & Improbitas.

Finis Sententiarum Isocratis.

